T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL BİR İLETİŞİM ŞEKLİ OLARAK YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER
-GEZİ PARKI ÖRNEKLEMİNİN LUHMANNCI ANALİZİ-

DOKTORA TEZİ

Selman YARCI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN

HAZİRAN – 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL BİR İLETİŞİM ŞEKLİ OLARAK YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER
-GEZİ PARKI ÖRNEKLEMİNİN LUHMANNCI ANALİZİ-

DOKTORA TEZİ

Selman YARCI

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

"Bu tez 23/01/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ~~/ Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir."

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. İshak TORUN	Başarılı	
Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN (Danışman)	Başarılı	
Doç. Dr. İrfan HAŞLAK	Başarılı	
Doç. Dr. Sevim Atila DEMİR	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Polat S. ALPMAN	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN BELGESİ

Tez Başlığı:
TOPLUMSAL BİR İLETİŞİM ŞEKLİ OLARAK YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER –GEZİ PARKI ÖRNEKLEMİNİN LUHMANNCI ANALİZİ-

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 186 sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 10/07/2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı % 2 'dir.
Uygulanan filtrelemeler:

1) Kaynakça hariç
2) Alıntılar dahil
3) 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrenci
(Adı – Soyadı, İmzası, Tarih)
Selman YARCI, 10.07.2017

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı – Soyadı	: Selman YARCI
Öğrenci Numarası	: 1060D13001
Ana Bilim Dalı	: Sosyoloji
Programı	: Sosyoloji
Statüsü	: ☐ Y. Lisans ■ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

Danışman
(Adı - Soyadı, İmzası, Tarih)
Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN, 11.07.2107

ÖNSÖZ

Bir doktora tezi yazım sürecin -her ne kadar yoğun ve özverili de olsa- yazarı olan o tek kişinin emeğini aşan bir süreçtir. Bu bağlamda her doktora tezinde olduğu gibi bu tezin de sonuçlanması kolektif bir mesai ve emeğin karşılığıdır. Bu noktada, hemen şimdi şu anda, en başta sahaya yönelik tecrübelerini –beni en iyi şekilde misafir ederek- benimle paylaşan görüşmecilere teşekkür ederim. Çalışma sürecinde –tabi ki her emek değerli olmakla birlikte- bazı kimselerin emeği daha belirleyici olmuştur; dolayısıyla onların isimlerini özellikle zikretmek boyun borcudur.

Öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. Abdullah TAŞKESEN'e, tez izleme ve tez savunma süreçlerinde yer alma nezaketini gösteren hocalarım Prof. Dr. Hacı Musa TAŞDELEN'e, Doç. Dr. İrfan HAŞLAK'a, Prof. Dr. İshak TORUN'a ve Doç. Dr. Sevim ATİLA DEMİR'e ayrıca teşekkür ederim.

Doktora çalışması için alan seçiminden tez çalışması için örneklem seçimine, saha yönteminin belirlenmesinden tez içeriğinin düzenlenmesine kadar her aşamada bıkmadan ve usanmadan, -*inatla ve yıkılmasın diye*- yardımlarını ve desteğini benden esirgemeyen dostum ve hocam Polat S. ALPMAN'a, ayrıca ufuk açıcı fikirleriyle beni destekleyen –ve bunu baba olma sürecinin en sıkışık zamanlarında bana vakit ayırarak yapan- kadim dostum Göksel GÖKER'e çok ama çok teşekkür ederim.

Olduğum yerde olmamın sebepleri sevgili anneme, değerli babama ve kardeşlerime her türlü destekleri için –ne diyebilirim ki- sadece minnettarım; iyi ki varsınız.

Ve nihayet, son iki yılı oldukça yoğun olmak üzere, evlendiğimiz günden bu yana – unutmadım! 24.04.2010- beni doktora tezimle paylaşan hayat arkadaşım *Hafize*'me sonsuz sabrından, anlayışından ve müşfik yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Bu tez birazda senin eserin. Bundan sonra artık en çok seninle ilgileneceğim: Söz!

Selman YARCI

23.06.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ..... **iii**

TABLO LİSTESİ ..... **iv**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **v**

FOTOĞRAF LİSTESİ ..... **vi**

ÖZET ..... **vii**

SUMMARY ..... **viii**

GİRİŞ **1**

BÖLÜM 1: YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER ÇAĞINDA İLETİŞİM **19**

1.1. Kültür ve Kültürel Değişim 19

1.2. Siyaset, Siyasal Kültür ve Siyasal Kültürün Değişimi 24

1.2.1. İletişim Şekli Olarak Siyaset: Niklas Luhmann 33

1.3. İletişim ve Toplum 38

1.3.1. Niklas Luhmann ve İletişim 41

1.3.2. *Yeni* Medya 46

1.3.3. Yeni Medya ve Mekân, Mekân ve Heterotopya 52

1.3.4. Yeni Medyanın Siyasal Kültür Üzerindeki Etkisi 59

1.4. *Yeni* Toplumsal Hareketler 64

1.4.1. Luhmann ve Toplumsal Hareketler 69

BÖLÜM 2: BULGULAR VE TARTIŞMALAR **75**

2.1. Gezi Parkı Olayları: Rapor ve Katılımcı Analizi. 75

2.2. Bir İletişim Süreci Olarak Gezi Parkı Olayları 84

2.2.1. Haberdar Olma ve Katılma - "*Kim?*" 86

2.2.1.1. Gezi Parkı Olaylarının İletişim Araçları 86

2.2.1.2. Katılım Motivasyonları 92

2.2.1.3. Katılımcı Profilleri: *Herkes* 98

2.2.2. Yeniden Biçimlenme - "*Neden*?" 106

2.2.2.1. Bireysellik ve Sosyal Kopuş Bileşkesinde *Yeni* Sosyallik 106

2.2.2.2. Merkezsiz-Anonim Farklar ve Kıyaslar; *Yeni* Ötekiler 110
2.2.2.3. Değişen İlişkiler ve Bağlılıklar; *Yeni* Katılım Pratikleri 112
2.2.3. *Bizim* Oralardan *Melez* Mekânlara - *"Nerede?"* 120
2.2.3.1. *Melez* Mekânlar; Sınırsızlaşma, Melezleşme, Medyalaşma 120
2.2.3.2. İnternet Çağında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler; Özerklik Uzamı 126
2.3. Gezi Parkı Olayları ve Türk Siyasal Kültürü 130

SONUÇ 150

KAYNAKÇA 158

EKLER 167

ÖZGEÇMİŞ 174

KISALTMALAR

AB	**:** Avrupa Birliği
AK Parti	**:** Adalet ve Kalkınma Partisi
akt.	**:** Aktaran
AVM	**:** Alış Veriş Merkezi
Bkz.	**:** Bakınız
CHP	**:** Cumhuriyet Halk Partisi
ç.n.	**:** Çevirenin notu
DHKP-C	**:** Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
DNS	**:** Alan İsimlendirme Sistemi
DP	**:** Demokrat Parti
GZEİ	**:** Gerçek Zamanlı Elektronik İletişim
HDP	**:** Halkların Demokratik Partisi
IFBB	**:** Uluslararası Vücut Geliştirme Federasyonu
LGBT	**:** Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transgender
ÖDP	**:** Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PKK	**:** Kürdistan İşçi Partisi
SCF	**:** Serbest Cumhuriyet Fırkası
SFK	**:** Sosyalist Feminist Kolektif
SMS	**:** Kısa Mesaj Servisi
STÖ	**:** Sivil Toplum Örgütü
TCF	**:** Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TKP	**:** Türkiye Komünist Partisi
TV	**:** Televizyon

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak Siyaset.....37
Tablo 2: Harold Lasswell'in İletişim Modeli.....38
Tablo 3 : Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak İletişim.....42
Tablo 4 : Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak Toplumsal Hareketler.....70

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 **:** Hiyerarşi vs Heterarşi.....54
Şekil 2 **:** Luhmann'ın Toplumsal Evrim Şeması.....61

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 : Siyasi Değil Siviliz.....79
Fotoğraf 2 : Örgütsüz Direniş.....83
Fotoğraf 3 : Revolution Will Be Tweeted.....89
Fotoğraf 4 : Medya Medya.....90
Fotoğraf 5 : Vedat Milör Önerdi Geldik.....96
Fotoğraf 6 : Farklı Partiler Aynı Karede.....101
Fotoğraf 7 : Biz Duygusal Çocuklarız.....116
Fotoğraf 8 : All You Need İs Love.....117
Fotoğraf 9 : Anti Kapitalist Müslümanlar.....118
Fotoğraf 10: Fidan Dikiniz.....119
Fotoğraf 11: Devrim Loading.....121
Fotoğraf 12: Artık Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak.....124
Fotoğraf 13: Klavye Başında Değil Meydanlarda Varız.....128
Fotoğraf 14: Bunu İstemedik.....131
Fotoğraf 15: Küfürle Değil İnatla Diren.....144
Fotoğraf 16: Cumhurbaşkanı Erdoğan Açıklama Yapıyor.....148

Tezin Başlığı: Toplumsal Bir İletişim Şekli Olarak Yeni Toplumsal Hareketler - Gezi Parkı Örnekleminin Luhmanncı Analizi-
Tezin Yazarı: Selman YARCI **Danışman:** Doç Dr. Abdullah TAŞKESEN
Kabul Tarihi: 23 Haziran 2017 **Sayfa Sayısı:** viii (ön kısım) + 166 (tez) + 8(ek)
Anabilimdalı: Sosyoloji **Bilimdalı:** Sosyoloji
Bu çalışma günümüz toplumsal organizasyonunu oluşturan ilişkileri, toplumu iletişimin kapsayıcı üst kavramı olarak kavrayan Luhmann sosyolojisi çerçevesinde ve Gezi Parkı olaylarıyla alakalı saha verilerinden hareketle incelemeye çalışmaktadır. Gerçek Zamanlı Elektronik İletişim sistemleriyle birlikte iletişimde meydana gelen değişimler Luhmann'ın iletişim ve toplum kavramlarından hareketle ve sistem kuramı çerçevesinde Gezi Parkı olaylarını mümkün kılan toplumsal ilişkilerin açıklanmasında kullanılmaya çalışılmıştır. Günümüz toplumlarının yapısı tamda onu var eden iletişimin sıra dışı sosyal bağımsızlık ve aşırı bireyselleşme özellikleri ile karakterize edilen sosyal ve nesnel kopuş halinin bir neticesinde ve buna ek olarak yeni iletişimin dengesiz, heterarşik ve hibrit yapısına da paralel bir şekilde oluşmaktadır. Bu manada yeni iletişim araçlarının aslında yeni iletişimin taşıyıcıları olduğundan hareketle, toplumsal sistemlerden bir tanesi olan siyasetin söz konusu bu değişimden nasıl ve ne ölçüde etkilendiği Gezi Parkı olaylarına katılan kişiler üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Çalışma süresince 2013 yılı Haziran ayında İstanbul Taksim Gezi Parkında yaşanan olaylara katılmış kişilerle yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle, Luhmann sosyolojisinde toplumun yeniden inşası anlamına gelen, yeni iletişimin siyasal kültür üzerindeki dönüştürücü etkisi açık bir şekilde gözlenmiştir. Bu manada katılımcıların siyasete, siyasal katılıma, siyasal katılım motivasyon ve şekillerinin değişimine yükledikleri anlamın değişmesini etkileyen olguların, katılımcıların gündelik yaşamlarında içerisinde bulundukları toplumsal ilişkiler çerçevesinde var ettikleri iletişimden hareketle oluştuğu ve değiştiği gözlenmiştir.
Anahtar Kelimeler: İletişim, Gezi Parkı, Yeni Medya, Hibritleşme, Heterarşi.

Title of the Thesis: New Social Movements as a form of Social Communication – Luhmannian analysis of Gezi Park Sample-

Author: Selman YARCI **Supervisor:** Assoc. Prof. Abdullah TAŞKESEN

Date: 23 June 2017 **Nu. of pages:** viii (pre text) + 166 (main body) + 8 (App.)

Department: Sociology **Subfield:** Sociology

This study tries to analyze the relations forming current social organization in terms of Luhmann Sociology which comprises society as the inclusive supra-concept of communication, and concerning the field data related to Gezi Park incidents.

The changes in communication resulting from the Real-Time Communication Systems based on Luhmann's communication and society concepts and system theory have been used in explaining the social relations which enable Gezi Park incidents. The structure of current societies occur collaterally with the unstable, heterachical, and hybrid structure of new communication in addition to social and subjective disengagement which is characterized with the communication's functions of extraordinary social independence and overindividualism. In this sense, considering the new communication tools as in fact being the transporters of new communication, how and how much politics, one of the social systems, gets affected by this change has been discussed through the individuals who participated in Gezi Park incidents.

During the study, with reference to the data collected by immensely observing the people who took part in the incidents occured in İstanbul Taksim Gezi Park in June, 2013, the transformative effect of new communication on political culture which means reconstruction of the society in Luhmann Sociology has been clearly observed.

In this sense, it has been observed that the phonemena which affect the meaning the participants convey to politics, political participation, the changes in motivation and the forms of political participation comprise and alter in terms of the social relations of the communication in the participants' daily lives.

Keywords: Communication, Gezi Park, New Media, Hybridization, Heterarchy.

GİRİŞ

Niklas Luhmann, Almanca konuşulan ülkelerde bilinen fakat İngilizce çevirileri nispeten az olduğundan Türkiye'de pek bilinmeyen bir sistem kuramcısıdır. Klasik sistem kuramcılarından farklı olarak Luhmann sistemleri, operasyonel öz üretim özellikleri vasıtasıyla kendilerini yenileyen yapılar olarak kurgular. Autopoietik sistem kuramıyla Luhmann, sosyal sistemlerin tarihsel ve işlevsel farklılaşmasını, sistemlerin hem sistem-çevre ayrımı içerisinde ve hem de sistemlerin açıklık-kapalılık özelliklerini göz önünde bulundurarak, sistemlerin kendi içerisinde kalarak öz üretimlerinin nasıl gerçekleştirdiklerini –yapıların ve işlevlerin nasıl oluşturulup korunduklarını- açıklamıştır (Ertong, 2011: 4-8). Bu bağlamda sistemler ne yaptıkları/neyi opare ettikleri ile tanımlanırlar. Ayrıca sistemler organize edilmiş karmaşıklıklardır; sistemler *şey*lerden (Dinge) değil *operasyon*lardan (Operationen) oluşurlar.

Ayrıca Luhmann'nın sistem kuramına kazandırdığı bir diğer yeni düşünce de, toplumun temel biriminin iletişim olarak kurgulanmasıdır; ona göre bir sosyal sistemin parçalanamayan en küçük birimidir iletişim. Luhmann'a göre iletişim, farklı ihtimaller arasında *seçme* zorunluluğu demektir. Bir başka ifadeyle iletişim, seçimleri süreçlendirmenin adıdır. Bu manada iletişim *bilgi*, *haber* ve *anlama*dan oluşur. Dolayısıyla iletişim malumatın *seçimi*, haberin *seçimi* ve anlamı oluşturan kabulün *seçimi*dir.

Luhmann'ın iletişim (Kommunikation) tanımı, önceki iletişim tanımlarından farklı bir şekilde, günlük davranışlarımıza yönelir. Luhmann'a göre ilk elden iletişim (Kommunikation) içerisinde bulunanlar *kimlik*ler değil; *fark*lardır. Dolayısıyla iletişim (Kommunikation) içerisinde bulunanlar insanlar değil sosyal sistemlerdir. "Luhmann için esas olan, toplumun tamamında oluşturulmuş iletişimlerin konumlar, hiyerarşiler, davranış olasılıkları üzerinden gösterilebilmelerinden dolayı" ve bütün iletişim medyalarının etkisi neticesinde toplumsal kültür oluşmaktadır (Dittmar, 2011: 67). Dolayısıyla Luhmann sosyolojisinde bir seçim süreci olan iletişim temelde bilgi işleme işidir. Bilgi işleme işinin karmaşıklaşması beraberinde toplumsal yapının da karmaşıklaşmasının getiri ki, modern toplumlar söz konusu bu bilgi işleme işinin

karmaşık bir süreç olarak işlediği toplumsal yapılardır aslında. Bu nokta Luhmann (1998: 570-573) sosyolojisi açısında toplumsal evrimin temelini oluşturmaktadır. Böylece her toplumun tarihi pozisyonu nesnel şartlar çerçevesinde oluşturulmuş seçenek (Variation), seçim (Selektion) ve yeniden dengeleme (Restabilisierung) arasındaki döngüsel karakterli süreç içerisinde belirlenir.

Eski dünyada gerçekleşen iletişim, yani olasılıklar arasında yapılan seçim, tek düze bir zaman algısı içerisinde yer alan bir güvenli alanda gerçekleşmekte ve belirli sosyal pozisyonlar etrafında algılanmaktaydı. Bu ise hiyerarşik ve katmanlı bir toplum yapısına işaret etmektedir. İşlevsel farklılaşmış dünyada ise iletişim, heterarşik ve merkezsiz bir karaktere sahiptir. Böylece iletişim, modern toplumların temel özelliği olan bireyselleşme ve sosyal bağımsızlık merkezinde oluşan karmaşık ve işlevsel farklılaşmış toplumsal yapıların ihtiyaç duyduğu özelliklere cevap verecek şekilde evrimleşmektedir.

Dolayısıyla geleneksel yapılar modernleştikçe bireyselleşme olgusunun kolektif olandan bağımsızlaştığı bir toplumsal yapı karşımıza çıkmaktadır. Modernleşen her toplumsal yapıda olduğu gibi Türkiye toplumunun modernleşme serüveni de bundan bağımsız olarak düşünülemez. Bu bağlamda Niyazi Berkes (2012: 19-20) modernleşme sürecini *çağdaşlaşma* [1] kavramı çerçevesinde değerlendirilir. Bu manada modernleşme tartışmalarına yön vermesi gereken asıl sorun, "...dar anlamında din-devlet ya da devlet-kilise ayrımı sorunu değil, çok daha geni anlamda 'kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma' sorunudur" ya da farklı bir anlatımla asıl sorun, "*toplum yaşamının hangi yanları üzerinde gelenek gereklerinin yerine, zamanın gereklerinin insan davranışlarına yol göstermesi* sorunu"dur. Başka bir ifadeyle "Berkes'e göre modernleşme, ... bütün toplumsal kurumlarla birlikte toplumsal değişmeye en çok direnç gösteren din ve geleneği de içine alan kapsamlı bir toplumsal yenileşme hareketidir" (Topses, 2012: 66) ve çağdaşlaşma böylece geleneksel ve "değişmez" kurumların "zamanın gereklerine göre" uyumlu bir şekilde oluşmuş yapılarla değişimini anlatan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

[1] Berkes, çağdaşlaşma kavramını, Latince *secularism* kavramının karşılığı olarak kullanmaktadır.

Şerif Mardin'nin (1991: 28) Türk modernleşmesine ilişkin değerlendirmelerinde ise, Batı Avrupa'da toplumların farklılaşması ve merkezileşmeleri yoluyla tedricen gerçekleşen bir süreç olarak modernleşmenin Osmanlı toplumunda farklı şekilde işlediğinin altını çizer. Buna göre, toplumsal farklılaşma ile oluşan toplumsal fonksiyonlardan bazıları merkezde toplanırken buna paralel olarak ayrışan bu toplumsal fonksiyonları birbirlerine bağlayan "yeni yapılar" ortaya çıkar. İşte "vatandaşlık" ve "milli kültür" kavramları böylesi kavramlardır. "Osmanlı İmparatorluğu modernleşmenin bilhassa bu bölümünde, tümü ortaya çıkaran bağlayıcı yapılar kurma noktasında sıkıntı çekmiştir". Bu eksiklik, farklılaşan sosyal yapıların "bir bütün olarak" harekete geçirilmesini engellemektedir. İnsanlar haberleşme ve ulaşım imkanlarının desteğiyle ortak çalışma ve becerilerin birbirlerini tamamlamasını ve beraber çalışmayı öğrenirler.

> "Toplumun bireyleri arasında hem haberleşme hem de iktisadi yapı açısından bir bağımlaşma (karşılıklı bağımlılık) varsa, o zaman toplumsal seferberlik de oluşur...Bu devirde Batı tipi haberleşme, yani, kitaplar, gazeteler, telgraf, Osmanlı İmparatorluğu'nda çoğunlukla yönetici sınıfın hizmetinde idi. Zamanla haberler, daha az olmakla birlikte, diğer sınıflara da ulaşmaya başladı. Fakat en köklü değişmeler üst sınıfların düşünce ve yaşayışlarında görüldü. Ne alt ne de üst sınıflar yeni bir iktisadi düzen içerisinde bütünleşmediler" (Mardin, 1991: 29).

Toplum içerisinde yer alan bu kültürel kopukluk ile "yaşamın bölünmesi 'millet' tabanına oturunca, kültürel çatışmanın cemaatçi (*communitarian*) çerçevesi" belirlenmiş olur. "Büyük gelenek" ve "küçük gelenek" olarak Redfield tarafından kavramsallaştırılan ve –daha az akademik bir dille- "halk" ya da "divan" edebiyatı, "yöneten" ya da "yönetilen" ve "kırlı" ya da "şehirli" gibi terennüm ettiğimiz ayrımlar/dikotomiler her toplumda geçerli olmakla birlikte, bütünlüğünü sağlamış toplumlarda bu ikilik "ara yapı"larla birbirlerine bağlanırlar. Türk modernleşmesinde eksik olan tamda bu bağlantıları oluşturacak ara yapıların geliştirilememiş olmasıdır ki, söz konusu bu yapılar modern sivil toplumun kurucu öğelerindendir. Dolayısıyla Türk modernleşmesinde yönetilen karşısında hiçbir zaman Batılı ya da modern manada "özerkliğe, kuvvet temeline ve meşruiyete" sahip yapılar oluşmadığından, siyasal toplumsal bağlar cemaatçi temellere dayanmaktan kurtulamamıştır. Bu özellik ayrıca

siyasal alanda *muhalefet*le kurulan ilişkinin özelliklerini de açıklamaktadır. Muhaliflere ve itiraz edenlere gösterilen en basit tabiriyle hoşgörüsüzlük, temellerini cemaatçi bir örgütlenme olarak karşımıza çıkan, iktidarın otoritesini "genel irade" olarak kavrayan ve dolayısıyla bu otoriteye karşı çıkmayı toplumsal bütünün otoritesine karşı çıkmak olarak kavrayan bir iradenin muhalifleri "bölücü" olarak yaftalamaları hiç de anlaşılmaz değildir.

Mardin'in bu yorumundan hareketle haberleşme ve ulaşım imkanları çerçevesinde ortaya çıkan iletişim olgusunun, Türk modernleşmesinde eksik olan ve toplumu oluşturan kişilerin bütünleşmelerini sağlayan bağlantıyı oluşturacak ve geliştirecek ara yapıların –msl. sivil toplum- oluşmasındaki etkili rolünden bahsetmek mümkün olabilir. Bu çalışmanın odağını, bir toplumda iletişimin hangi yapısal özelliklere sahip olduğunun doğrudan söz konusu toplumun kültürel özelliklerini de etkilediği düşüncesi oluşturmaktadır. Dolayısıyla iletişim olanaklarının yapısal özellikleri bir toplumda gerçekleşen değişimin yönünü ve hızını etkilediği gibi aynı zamanda değişimin karakterini de etkilediği düşünülmektedir.

Bu manada modern toplumların hak arayışlarının bir tezahürü olan toplumsal hareketler, iletişim olgusunda meydana gelen değişmelerle paralel bir değişim süreci sergilemektedir. "Toplumsal değişimin ürettiği sosyal rahatsızlıkların dışa vurumu olduğu kadar toplumsal grupların taleplerini ve ihtiyaçlarını da ifade etmesinin yollarından biri olarak" (Alpman, 2014: 20) değerlendirilebilecek olan toplumsal hareketler, iletişim sürecinin *yeni* bir evreye geçişine paralel olarak *yeni* bir yapıya kavuşmaktadır. Bu manada yeni iletişim yeni ilişki biçimleri oluşturmaktadır. Eğer toplum yeni ve daha karmaşık bir hal alıyorsa bu ancak ve kaçınılmaz olarak yeni bir iletişim şekli geliştirmekle mümkündür.

Gezi Parkı olayları, Türk siyasal kültürü içerisinde, iletişim olgusunda yaşanan değişimin de etkisiyle meydana çıkmış olan *sui generis* bir olaydır. İçişleri Bakanlığı verilerine göre[2] toplam 79 ilde, iki buçuk milyondan fazla kişinin katılım gösterdiği,

[2] Bu konuda İçişleri Bakanlığı'na dayandırılarak yayımlanan bazı haberler için bkz. "2.5 milyon insan 79 ilde sokağa indi" http://goo.gl/VuTKkX [01.09.2016, 12:18], "İçişleri Bakanlığı'ndan 'Gezi raporu'"

birçok kişinin ölüp, binlerce kişinin değişik derecelerde yaralandığı bir hareketin toplumsal arka planı tabii olarak sosyolojik bir ilgiyi fazlasıyla hak etmektedir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İnsanlar, karşılıklı etkileşim içerisinde yaşayarak toplumu var ederler. Söz konusu bu toplumsal etkileşim nihayetinde toplumun devamını sağlayan düzenlilikler/kurumlar olarak karşımıza çıkar. Toplumu var eden toplumsal yapı dinamik bir karaktere sahiptir; zaman içerisinde değişir. Toplumsal değişim, toplumsal kurumların, davranışların, yerleşik sosyal ilişkilerin birbiri ile karşılıklı etkileşimi içerisinde gerçekleşen karmaşık ve çok faktörlü bir süreçtir. Bu bağlamda her bir toplumun siyaset alanı ile ilgili geliştirdiği her türden tutum, kültür ve davranış, bir toplumdaki toplumsal yapının niteliği ile yakından ilgilidir. Toplum düzenini sağlayan her türden ilişki bize toplumun siyaset alanı ile ilgili tutum, kültür ve davranışları hakkında da kaçınılmaz olarak bilgi verir.

Siyaset alanında gerçekleşen olayların toplumsal nedenlerini anlamak ve açıklamak bilimsel bir disiplin olarak siyaset sosyolojisinin alanıdır. Toplumsal kurumların birbirleriyle karşılıklı ve sıkı ilişkisini göz önünde bulunduran bir disiplin olarak siyaset sosyolojisinin amacı temelde "...belirli bir toplumda meydana gelen siyasal olayların sosyolojik temellerini araştırmak, hangi toplumsal olgunun siyaset tarafından şekillendiğini, hangi siyasal olayın toplumsal yapının bir yansıması olduğunu tespit etmektir" (Vergin, 2011, 24). Bu tanımdan hareketle siyaset sosyolojisi, siyasal olayları/aktörleri diğer toplumsal kurumlarla kurduğu ilişkisel birliktelik çerçevesinde inceler.

Kişilerin hangi angajmanlarla ne tür bir siyasal katılım sergiledikleri konusu siyaset sosyolojisinin ilgi duyduğu konuların başında gelmektedir. Yukarıda verilen siyaset sosyolojisi tanımı ele alındığında siyasal katılım davranışı, siyasal tutum, siyasal kültür vb. toplumsal faktörlerden bağımsız olarak düşünülemez. Dolayısıyla bir toplumun

---

http://goo.gl/1vlUOX [01.09.2016, 12:18] ve "Gezi Parkı eylemlerine katılmayan tek il" http://goo.gl/wOPKph [01.09.2016, 12:17].

siyaset kurumu içerisinde yer alan tutum ve davranışlarının nasıl şekillendiğini anlamak ve açıklamak bir topluma bütüncül ve ilişkisel olarak bakmayı gerekli kılar.

Bu bağlamda siyaset kurumu da her toplumsal kurum gibi, toplumsal yapıda gerçekleşen her değişimden/dönüşümden payını almaktadır. Aydınlanma, küreselleşme, modernizm gibi toplumsal olgular toplumsal değişimin hızını, yönünü ve karakterini etkilemektedir. Söz gelimi Arnold Toynbee, toplumsal değişim ile iletişim hızını ilişkilendirmiştir (akt. Karaçor, 2009: 122). Buna göre bir toplumdaki iletişim hızı ile toplumsal farklılaşma, etkileşim ve değişme arasında pozitif korelasyon vardır. Bu bakış açısıyla modern toplumlar iletişim hızının ve dolayısıyla toplumsal değişimin en hızlı olduğu toplumlardır. Hızlı değişim artık günümüz toplumlarının karakteristik bir özelliğidir.

Zaman-mekân sıkışması, iletişim hızı ile toplumsal değişim arasında sıkı bir ilişkinin ön görüldüğü modern toplumlarda toplumsal değişimi anlamamızı sağlayan temel kavramlardandır. Dijital iletişim sayesinde toplumsal etkileşim artık modern toplumlarda oldukça kısa bir zaman dilimi içerisinde ve mekân tanımayan bir yaygınlıkla gerçekleşmektedir. Dolayısıyla iletişim teknolojileri sayesinde modern toplumlarda yeni bir zaman ve uzam algısı oluşmuştur. Zaman artık neredeyse yok sayılır bir hale gelmiş, mekân ise coğrafi sınır ve uzaklık kavramlarından sıyrılmıştır (Castells ve İnce, 2006: 26-33).

Tarih boyunca toplumlarda var olan yöneten yönetilen arasındaki ilişkinin karakteri, yeni medya teknolojileri sayesinde -daha önce hiç olmadığı kadar- değişikliğe uğramıştır. Zaman mekân sıkışması, toplumun bilgi merkezli algılanması, toplum üyelerinin iletişim süreçlerine aktif katılımı gibi özellikler yöneten yönetilen arasındaki mesafenin kısalmasına, iletişimin sadece bilgi paylaşımı olmaktan daha fazla bir anlam kazanmasına ve kişilerin bu süreci işletecek yeni organizasyon şekilleri aramasına neden olmuştur (Karaçor, 2009: 126-130).

İletişim sosyolojisi açısından yeni medya üzerine yapılan analizlerin önemi onun geleneksel medya aygıtlarından farklı olarak, kişilere aynı zamanda hem kaynak hem de

alıcı olma yetisi kazandırmış olmasıyla alakalıdır. Bu manada yeni medya, iletişim olgusuna interaktif bir karakter kazandırır. Yeni medya/iletişim teknolojileri temel karakter olarak üç temel bağlamda değerlendirebilir: Karşılıklı iletişim, kitlesizleştirme ve asenkron olabilme. Kişiler, karşılıklı iletişim süreçlerini belirli bir hedef kitle gözetmeksizin tek tek özel kişilerle sürdürebilmekte ve bunu yaparken aynı zamanda iletişimi istedikleri zaman başlatıp, dondurup sonlandırabilmektedirler (Karaçor, 2009: 125). Bu sayede kişiler toplumu, komünikasyon (iletişim) yoluyla, aktif ve katılımcı kişiler olarak yeniden kurarlar.

Toplumsal değişim, üretim-tüketim ilişkilerinde olduğu gibi toplumsal yapı ve sosyal ilişkileri de etkilemiştir. Söz konusu bu değişime paralel olarak siyasal süreçlere alıcı olma yetisi kazandırmış olmasıyla alakalıdır. Bu manada yeni medya, iletişim formu arayışı içine girmişlerdir. Gelişen iletişim teknolojilerinin bir parçası olarak internet, küresel ölçekte insanların birbirleriyle bağlanmasını (Network) sağlamış ve bu manada,

> "…küreselleşme olgusuna yeni bir boyut kazandırarak, küreselleşmenin bütün evlerde hissedilmesini kolaylaştırmıştır: uzamsal farklılıkları aşan, katılan, dahil olan, müdahil olan, etkileyen ve her daim etkiye açık olan yeni bir bireyin ve bu birey etrafında şekillenen çevrimiçi toplumsal yapılanmanın doğmasına neden olmuştur. … Bu ise yeni bir örgütlenme ve eylem biçiminin doğmasını kolaylaştırmıştır" (Göker ve Doğan, 2011: 177).

Toplumun merkezsizleştiği iletişim/bilgi çağında bu, tamda kişilere, böyle bir toplumsal ağa katılarak davranışlarını direkt ya da dolaylı olarak sanal alan içerisinde oluşturma ve toplumsal varlıklarını az ya da çok buna bağlama şansını verir. *Sanal cemaatler* yoluyla internet, sadece bilgi paylaşımı işlevini aşan bir şekilde zaman ve mekân engellerini aşarak, iletişimin taraflarının *biz duygusu*nu geliştirmelerine yardımcı olur. alıcı olma vetisi kazandırmıs olmasıyla alakalıdır. Bu manada yeni medya, iletisim açmış olur. Yeni medya araçlarının beraberinde bir imkân olarak getirdiği geri-besleme kültürü (Feedback-kultur), siyasal katılım davranışını değiştirecek yeni bir siyaset (Neopolitics) anlayışına yol açmış olur. Ağdaşlık (Netizens), akışkan demokrasi (Liquid Democracy), dijital demokrasi (Digitale Demokratie) gibi özellikleri içerisinde

barındıran yeni siyasal kültürün siyaset kurumu açısından sonuçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Siyasal kararlar artık demokratik meşruiyet olmaksızın kabul ettirilemez.
2. Siyasal katılım kültürü değişmektedir: toplum, konu merkezli protesto/hareket toplumuna doğru değişmektedir.
3. İnternet yoluyla siyasal katılımın maliyeti düşmektedir.
4. İnternette servis sağlayıcıların kişiler ve gruplar üzerinde etkilerini içeren gerçek zamanlı yeni güç merkezleri oluşmaktadır (Lachenmayer ve diğerleri, 2012: 273-274).

Bu bağlamda, 2013 Haziran ayında İstanbul, Taksim-Gezi Parkı merkezli gerçekleşen ve kısa süre içerisinde Türkiye'nin birçok şehrine yayılan toplumsal bir hareket olarak Gezi Parkı olayları, siyasal kültürümüzde toplumsal değişime paralel olarak gerçekleşen değişimleri göstermesi ve değişimin enstrümanlarından olan yeni medya üzerinden *yeni siyasal kültür*ün gözlenmesi bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışmada Gezi Parkı olayları örneğinden hareketle, siyasal katılım anlayışının değişmesinde etkili olan sosyal olgulardan biri olan yeni medya ve yeni medya kültürünün siyasal katılım davranışını ne şekilde etkilediği ve değiştirdiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma sınırları içerisinde, yukarıda kısaca bahsedilen teorik çerçeveden ve saha verilerinden hareketle aşağıda zikredilen sorular bağlamında Gezi Parkı olayları iletişim sosyolojisi bağlamında analiz edilecektir.

Siyasal davranış hangi sosyolojik süreçlerle şekillenir?
Siyasal davranışın oluşmasında iletişimin rolü nedir?
Siyasalkonumlanışların farklılaşması sürecinde iletişimin rolü nedir?
Çoklu bağlamlarda teşekkül etmiş birliktelikler çerçevesinde bir toplumsallaşma mümkün müdür?
Gerçek zamanlı elektronik iletişim (GZEİ) teknolojilerinin taşıyıcısı olduğu toplumsallaşmaların gündelik hayattaki görünürlülüğü nasıl gerçekleşir?
Gezi Parkı olayları özelinde yeni medya kullanımının rolü ve etkisi nedir?

Gezi Parkı olaylarında yer alan gerçek kişilerin yeni medya araçları ile kurdukları ilişki, sosyal ve siyasal konumlanışlarını hangi sosyal süreçler aracılığıyla etkilemiştir?

Bu bağlamda çalışmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir:

H 1- Toplumsal yapılar ancak söz konusu bu yapının oluşmasında işlevsel olarak yer alan bir iletişim vasıtasıyla kurulabilirler.

H 2- Farklı düzeylerde ve özelliklerde gerçekleşen her toplumsal iletişim farlı bir toplumsal ilişki üretmektedir.

H 3- Toplumsal iletişim karmaşıklaştıkça toplumsal yapı da iletişimin özelliklerine paralel olarak karmaşıklaşır.

H 4- Günümüz toplumlarında gerçekleşen iletişiminin taşıyıcı olan internet merkezli yeni medya, yeni bir toplumsallaşma evresinin göstereni ve işlevsel bir parçasıdır.

TEZİN AMACI

Bu araştırma, toplumsal değişim ve iletişim olguları arasındaki karşılıklı ilişkinin karakterini, yeni toplumsal hareketler ve yeni medya kullanımı üzerinden çözümleyerek günümüz karmaşık toplumlarının yapısı ile söz konusu bu toplumların ürettiği iletişim şekilleri arasında Luhmann sosyolojisi çerçevesinde bir ilişki kurmayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda, yeni iletişim teknolojilerinin/yeni medyanın siyasal katılımı nasıl şekillendirdiğini/değiştirdiğini, diğer yandan toplumda siyasal katılımın görünürlüğünün yeni medya üzerinde nasıl gözlendiğinin çözümlemesi amaçlanmıştır. Ayrıca, toplumsal hareketlere/olaylara gerçek-maddi mekânda ve sanal mekânda katılan gerçek kişilerin, siyasal katılım davranışlarının hangi faktörler tarafından belirlendiği ve şekillendiği, siyasal katılım sürecindeki farklılıkları oluşturan toplumsal olguların neler olduğunun, siyasal katılım davranışının sosyal medyada nasıl gözlendiğinin Gezi Parkı olaylarına katılan gerçek kişiler üzerinden çözümlenmesi amaçlanmıştır.

TEZİN ÖNEMİ

İnternetin gündelik hayatta kullanımın yaygınlaştığı, internet bağlantısı sayesinde insanlarla sınır tanımaksızın, anında ve interaktif olarak iletişim kurmanın mümkün hale geldiği toplumsal pratikler beraberinde, söz konusu bu yeni koşullara denk gelen "yeni" bir toplumsal yapıyı da kaçınılmaz olarak oluşturacaklardır. Bu çalışma, yeni toplumsal hareketlerin sistem teorisi bağlamında bir analizini içermektedir. Bu sebeple bu çalışma, yeni toplumsal hareketler literatürüne bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca yeni toplumsal hareketler bu çalışmada İletişimin davranışçı teoriden farklı olarak kültürel yapıyı oluşturan bir seçim süreci olarak kavrandığı Luhmanncı iletişim kavramı bağlamında ve iletişim sosyolojisi alanında bir çözümlemeye tabi tutulacaktır. Dolayısıyla hem yeni toplumsal hareketlerin iletişim sosyolojisi alanında hem de farklı bir iletişim kavramı bağlamında değerlendirildiği bir çalışma olmasından dolayı literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmanın diğer bir sosyolojik önemi ise, Türkiye'deki sosyoloji literatüründe nadiren çalışılmış bir isim hakkında literatüre katkıda bulunmayı hedeflemesidir: Niklas Luhmann ve Autopoietik Sistem Kuramı. Almanca konuşulan ülkelerde bilinen, fakat İngilizce çevirileri nispeten az olduğundan ülkemizde yeterince tanınmayan Luhmann ve onun iletişim kavramı çalışmamızda kurduğumuz sosyolojik ilişkinin analizi açısından merkezi bir öneme sahip olması bakımından ayrıca önem arz etmektedir.

SINIRLILIKLAR

Sosyoloji bilimsel bir disiplin olarak, toplumsal olguları, görünenin arkasındaki ilişkiselliği içerisinde derinlemesine analiz etme mecburiyeti içerisindedir. Bu tür bir analiz içinse hatırı sayılır bir zaman geçmesi gerektiği aşikardır. Toplumsal değişme toplumsal yapıların, süreçlerin, işlevlerin ve öğelerin zaman içerisinde ve çok etmenli faktörlerin etkileşimi çerçevesinde farklılaşmalarını ifade eden karmaşık bir süreçtir. Bununla birlikte bu çalışmada toplumsal değişme, toplumsal değişme sürecini etkileyen

faktörlerden olan iletişim olgusu ile sınırlandırılmıştır. İletişim kavramının çalışma içerisinde Luhmann sosyolojisi çerçevesinde kurgulandığı şekliyle kullanılmış olması ayrıca bir sınırlılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişim, Luhmann sosyolojisi içerisinde inşa edilmiş bir kavram olarak ele alındığında gündelik hayatın her alanında gözlenebilen bir ayrım ve anlamlandırma süreci olarak kişilerin eylemlerini etkilemektedir. Bu çalışma çerçevesinde söz konusu bu etki yeni toplumsal hareketler bağlamıyla sınırlandırılmıştır. Söz konusu bu sınırlılık saha çalışması sürecinde içerisinde 2013 Haziran ayında İstanbul, Taksim-Gezi Parkı olaylarına fiilen katılmış gerçek kişiler olarak belirlenmiştir.

YAKLAŞIM VE SAYILTILAR

Gözlem yoluyla ve sahadan elde edilen veriler iletişim, yeni iletişim araçları, yeni medya, siyasal kültür, siyasal katılım gibi yapısal faktörlerin gündelik hayat içerisinde birbirleri ile kurdukları toplumsal ilişkilerin analizi Niklas Luhmann'ın "Autopoietik Sistem Kuramı"nı inşa ederken geliştirdiği *iletişim* kavramı çerçevesinde ele alınacaktır. Luhmann sosyolojisinin en temel kavramı olan iletişim kavramı toplumsal yapının daha doğrusu günümüz toplumlarının karakterini oluşturan yapıların oluşturucusu olarak kullanılacak ve Luhmannıcı iletişim kavramı ile karmaşık toplumların yapısı arasındaki ilişki *Luhmannıcı sistem kuramı* çerçevesinde ele alınacaktır. Bu bağlamda bu çalışma, yeni iletişim araçları ve karmaşık toplumları siyasal kültürünün bir uzantısı olduğu var sayılan yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişki bir bütünün ilişkili parçaları olarak ele alınıp karşılıklı olarak nasıl çalıştıkları açıklamayı amaçlamaktadır.

Sistem kuramına ek olarak G. Glaser ve A. L. Strauss tarafından geliştirilen ve ulaşılması gereken kavram ve teorinin verilerin içerisine gömülü olduğu ve buradan çıkarılması gerektiği temel yaklaşımına sahip olan temellendirilmiş Teori (Grounded Theory)'den hareketle D. Layder'in (2013: 122-124) *çoklu stratejik yaklaşımı* ve *uyarlayıcı teori*si esas alınacaktır. Söz konusu bu yaklaşım çoklu bir yöntem ve veri kullanımını doğal olarak gördüğünden kullanışlı bir yaklaşımdır ve olgusal gerçekliğe çok boyutlu bir bakışı mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşıma göre güçlü bir teori çoğu

zaman farklı metotlar, stratejiler, kaynaklar ve teknikler kullanarak ve zaman içerisinde ortaya çıkarılırlar. Dolayısıyla çoklu stratejik yaklaşım sayesinde süregiden gündelik hayat akışı içerisine gömülmüş olan karmaşık ve çok boyutlu sosyal gerçeklik "çok perspektifli genel bir bakış" oluşturularak ortaya çıkarılmalıdır. Böylece oluşturulan uyarlayıcı teori odak olarak kendisine fail ile yapı arasındaki bağlantıya ve birlikteliğe odaklanır. Bu bağlantı çerçevesinde gözlenen ilişki ise yeni veriler ve yaklaşımlar ışığında yeniden şekillendirilebilir bir teorik çerçeveye oturtulur. Böylece uyarlayıcı teori uzun vadede değiştirilebilir ve revize edilebilir bir "ara istasyon" olarak işlev görür (Layder, 2013: 26-32).

Castells'in (2008: 629-630) "Ağ Toplumu" kavramı, basitçe internet ağı ile birbirine bağlanmış bir "internet toplumu"nu ifade etmek için değil, ağ temeli üzerinde kurulmuş toplumsal ilişkilerin örgütlenme biçimini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu örgütlenme biçimi zaman ve uzam algısının değişmesiyle ulaşılan yeni türden mekânsal ilişkilerin kurulmasına olanak hazırlamaktadır. Bu manada yeni medya kullanımının karakterize ettiği, toplumun "yeni" kültürünün ne tür ilişkiler bağlamında anlaşılabileceği hususunu analiz etmek için Ağ Toplumu kavramından yararlanılacaktır.

Bourdieu'nun tanımına göre sermaye, aktörlerin veya grupların düşünce ve davranışlarını formüle ettikleri, topluma ait alışkanlık, kodlama veya kalıpların bütünüdür. Söz konusu bu sermaye aslında toplumun sosyal olan için tesis ettiği mantıksal pratikleridir (Bourdieu/Wacquant 1996: 153). Başka bir ifadeyle sosyal "ayrım'ın (distinction) aracı ya da enstrümanıdır. Yani, sermayeye erişim, [sermayeye ç.n.] sahip olmak yoluyla, sosyal sınırlama ve hiyerarşi vuku bulur. Ya da sermayenin toplumsal sınırlama için bir oyun olduğu söylenebilir" (Vester 2010: 142). Bu manada zaman farklı metotlar, strateiiler, kavnaklar ve teknikler kullanarak ve zaman icerisinde habitusu belirler (Kajetzke 2008: 57). Bu yaklaşımdan hareketle gündelik yaşamı belirleyen yapısal ilişkilerin nasıl kurulduğunu ve bir *toplumsal sermaye* olarak kültürel ilişkilerin nasıl çalıştığını anlamak için Bourdieu'nun "sosyal sermaye" kavramının yanı sıra ilişkisel sosyoloji yöntemi de kullanılacaktır. Böylece nesnel yapılar içerisindeki eyleyenin (bir bütün olarak) pratikleri, sosyolojik ilgimizin merkezini oluşturacaktır.

Mekân kavramı, sabit, değişmez, somut ve tarihsiz bir 'oluş' olarak değil, sosyal ilişkilerin üretim ilişkilerinin ve egemen ideolojinin kurulup söküldüğü ve yeniden kurulduğu bir alan olarak değerlendirilebilir" (Alpman, 2016: 77). Bu tanımdan Mekân kavramı, sabit, değişmez, somut ve tarihsiz bir 'olus' olarak değil, sosyal alanlar olarak mekân kavramı ile ilişkilendirilebilir. Böylece yeni medya "toplumsal ilişki biçimlerini, sunduğu mekân ve zaman algısı üzerinden yeniden ürettiği/inşa ettiği" savunulabilir (Göker, 2017: 185). Yeni medyanın yapısal özellikler açısından geleneksel medyadan farklı olarak çift yönlü bir akışa sahip olması ve geleneksel medyanın çizdiği sınırları ortadan kaldıran bir yapıya sahip olması Luhmann sosyolojisi bağlamında yeni medyanın daha da karmaşıklaşan günümüz toplumlarının iletişim şekli olarak işlev görmesi olgusunu ile ilişkilendirilmektedir (Tyhe, 2013: 209-210).

Bu çerçevede toplumsal yapının ve bunlara ait sosyal alanların nasıl dizildiklerini ve bu dizilişin toplumsallaşma üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkiyi yeni medya dolayısıyla şekillenen iletişim sistemlerinin toplumsal yansımasını anlamak üzere *heterarşi* kavramından yararlanılacaktır (Goldammer, 2003:1). Ayrıca yeni medyanın beraberinde getirdiği sınırsızlaşma eğilimi gerçek-maddi ve sanal mekanların bir arada yapılar olarak kavranmalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda *hibritleşme* kavramından, sanal olanla gerçek-maddi olan arasındaki ilişkinin karakterini anlamaya yönelik kullanılması amaçlanmaktadır (Unger, 2010: 104).

YÖNTEM

Araştırmanın yöntemiyle ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Araştırmanın Tipi

Bu çalışma temelde, iletişim olgusu ile toplumsal gelişim arasında ne tür bir ilişkinin olduğu sorusuna cevap aramaktadır. Bu çerçevede iletişim olgusunun eriştiği gelişim ve Mekân kavramı, sabit, değişmez, somut ve tarihsiz bir 'olus' olarak değil, sosyal ilişkiyi olgular arası nedensellikten hareketle gerçeklemeyi hedeflemesinden dolayı *açıklayıcı* bir araştırmadır. "Açıklayıcı araştırmalar, hipotezden kalkarak veri toplama

araçlarıyla olaylar ve değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi kurmayı ve olayları, olguları açıklamayı amaçlar" (Çelebi, 1996: 107).

Ayrıca bu çalışma, görüşme yapılan kişileri kendi gündelik yaşantıları içerisinde ele alarak ve değerlendirerek mevcut toplumsal yapı içerisinde bulundukları konumu ilişkisel olarak analiz etmeyi hedefleyen bir özellik göstermesi bakımından *nitel* bir çalışmadır. "Bir nitel araştırmacı verilere anlam verir, onları çevirir veya anlaşılır kılar. İncelenen insanların bakışa açılarıyla başlar ve sonra incelenen insanların dünyayı nasıl gördüğünü, durumu nasıl tanımladığını veya durumun onlara ne anlam ifade ettiğini bulur" (Neuman, 2006: 237).

Bununla birlikte bu çalışma çerçevesinde gerçekleştirilen saha araştırmasının amacı, görüşme yapılan kişileri kendi gündelik yaşantıları ve anlatıları içerisinde ele almak ve değerlendirmektir. Dolayısıyla siyasal aktör olarak kişilerin iletişim süreçleri ve sosyal ilişkiler içerisinde kendilerini ve çevrelerini nasıl anladığı, açıkladığı ve yorumladığı kendi anlattıklarından ve yorumlarından hareketle ele alınıp değerlendirildiğinden bu çalışma ayrıca sosyal olanın bilgisinin ve gündelik yaşamdaki gerçekliğinin bir kısmının söz konusu bu anlatımlara dayanarak yeniden inşa edildiği *anlatı analizi (Analitik Anlatı, Anlatı Açıklaması, Biyografik Analiz)* özelliği taşıyan bir çalışmadır. Zira, sosyal/siyasal gerçekler kendilerini toplumsal ve kültürel olarak kurarlar, onlar kişiler tarafından inşa edilen anlamlardır. Dolayısıyla nitel araştırma teknikleri kullanılarak az sayıda kişi çerçevesinde ve fakat toplumsal gerçeklik inşası sürecinde anlamların nasıl inşa edildiğini değerler ve ilişkiler bağlamında analiz etme imkanına kavuşulması amaçlanmıştır.

> "Kullanım alanının genişliğine karşın, bir *anlatı* altı temel unsura sahiptir. (1) bir hikâye ya da öykü anlatma (yani, bir bakış açısından yavaş yavaş ortaya çıkan olaylar sunma), (2) bir hareket veya süreç hissi (yani, önce ve sonra koşulu), (3) karmaşık, ayrıntılı bir bağlam içinde karşılıklı ilişkiler veya bağlantılar, (4) eyleme girişen ve seçimler yapan ilgili bir birey veya topluluk, (5) tutarlık veya bütünlüğün sağlanması ve (6) bir olaylar zincirinin zamana göre dizilişi... Bir anlatı, zaman içinde akan bilgiyi, olayları ve deneyimleri düzenler, belirli bir bakış açısından bir olaylar dizisi veya örgüsü sağlar. Bakış açısı, niyetlerini ifade eden motive olmuş bir öznenin bakış

> açısındır. Anlatının olay örgüsü, belirli ayrıntıların karmaşık bir dağılımına gömülüdür, bu yüzden evrensel genellemeleri zorlaştırır (Neuman, 2006: 684-685).

Bu çalışmada nitel tekniklere ek olarak, sahadan elde edilmiş verilerin anlamlı bir tekrar oluşturup oluşturmadığının tespiti ve söz konusu bu tekrarların belirlenmesi yoluyla verilerin genellemesine ve standardizasyonuna ulaşmak amacıyla *içerik analizi* kullanılmıştır. Böylece nitel verilerin derinlemesine ve soyut analizi görüşmelerde sıklıkla kullanılan kavramların tekrarları çerçevesinde daha genel ve nicel verilerle desteklenmiş ve sosyal olanın gündelik hayatta yer alan görünürlüğü matematiksel olarak da gösterilmiştir (Neuman, 2006: 466).

Gözlem, bir saha araştırması için önemli bir başlangıç noktasıdır. Bir saha araştırmasının temel hareket noktası sosyal olanın gündelik akış içerisinde gizlenmiş olduğu varsayımıdır. Bu bağlamda saha araştırma sürecinde fiziksel, süreçsel ve ilişkisel her ayrıntı dikkate değerdir. Bu bağlamda sosyal gerçeklik kişilerin öznel konum, ilişki ve pratikleri bağlamında kendisini var edegelir. Sosyal olanın söz konusu bu karmaşık ve çok boyutlu doğasını kavramak gözlem süreci ile mümkündür. Bu manada bu çalışma, *gözlem tekniği*ni sahada görülen sosyal olguları anlamak ve yorumlamak noktasında bir yol gösterici işleve ulaşmak için kullanmayı amaçlamaktadır.

Araştırma Tekniği

Araştırmada, sosyal sistemlerden biri olan siyasal kültür ile iletişim araçları arasındaki ilişki, davranışsal ve nedensel açıklamalardan ziyade, uzun süreçler içerisinde, karşılıklı ve döngüsel olarak birbirlerine sebep olan, güçlendiren ve değiştiren iki sosyal olgu olarak ele alınmakta ve toplumsal değişim/gelişim ile iletişim arasında bir ilişki olduğu ve toplumların her yeni ve daha karmaşık bir evreye geçişinin ancak yeni bir iletişim şekliyle mümkün olacağı hususunu saha verilerinden hareketle açıklamak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda belirli bir literatür açıklanmış ve Haziren 2013'te İstanbul, Taksim-Gezi Parkı merkezli vuku bulan Gezi Parkı olayları örnekleminden hareketle yeni toplumsal hareketlerin sistem kuramı çerçevesinde ve

Luhmanncı iletişim kavramı ekseninde analizi yapılmıştır. Bu çerçevede literatür taraması ile yeni toplumsal hareketler ve yeni iletişim olgularının ilişkisinin açıklanması amaçlanmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce sahada gözlem çerçevesinde Haziran 2013'te vuku bulan Gezi Parkı olayları esnasında, Taksim Gezi Parkı ve çevresinde bulunulmuş ve katılımlı gözlem yapılmıştır. Böylece Gezi Parkı olaylarına katılan gerçek kişilerin siyasal kültür algılarını ve gündelik pratiklerini doğrudan gözlemleme fırsatı sağlanmıştır. Gezi Parkı olayları sırasında orada olan bir çok gerçek kişiyle ön görüşmeler yapılmış ve gözlemlemelere dair bilgiler notlandırılmıştır. Ayrıca duvar yazıları başta olmak üzere Gezi Parkı ve çevresi fotoğraflanmıştır. Bununla birlikte Gezi Parkı olayları süreci ve sonrasında Facebook ve Twitter gibi sosyal medya araçları başta olmak üzere bir çok yeni medyaya ait iletişim ağlarında Gezi Parkı olaylarıyla ilgili paylaşımlar takip edilmiş ve arşivlenmiştir.

Katılımlı gözlem sırasında ve sonrasında görüşmeciler *kasti (yargısal) örnekleme* ve *kartopu örneklemesi* teknikleri yardımıyla belirlenmiştir. Öncelikle katılımlı gözlem sürecinde monografik (tekbirimli) yargısal örnekleme tekniği ile araştırmanın problemine yönelik verilerin en iyi şekilde sağlayabileceğine ve araştırma evreninin temsilcisi olduğuna inanılan kişilerle görüşmeler yapılmıştır (Sencer, 1989: 382; Neuman, 2006: 322-323). Sonrasında kasti örnekleme tekniği ile görüşme gerçekleştirilen anahtar kişilerin yardımıyla örneklem evreni kartopu tekniği ile genişletilmiştir.

Sahadan verileri toplamak için yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Böylece görüşmelerin önceden hazırlanmış soru protokolleri yardımıyla belli bir sistematik çerçevesinde ilerlemesi sağlanırken aynı zamanda gerekli görüldüğü durumlarda sorular değiştirilerek görüşmecilerin sosyal gerçeklik ile ilgili anlatılarının detaylandırılması sağlanmıştır.

Bu bağlamda öncelikle görüşmecilerin toplumsal konumlarını anlamak amacıyla demografik ve biyografik özellikleri alınmış ve buradan hareketle siyasal kültür

açısından toplumsal konumlanmalarına yönelik özellikleri ve söz konusu bu konumlanmalarını etkileyen iletişim pratikleri çözümlenmeye çalışılmıştır. Sonrasında sorulan tutum ve davranış sorularıyla Gezi Parkı olaylarını hangi politik çerçevede anladıklarının ve Gezi Parkı olaylarını iletişim süreçleriyle nasıl ve ne şekilde ilişkilendirdiklerinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırma ampirik bir araştırmadır ve araştırmanın örneklemini Haziran 2013'te açısından toplumsal konumlanmalarına yönelik özellikleri ve söz konusu bu oluşturmaktadır.

Bu çerçevede değişik yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik konum, eğitim, meslek gibi demografik özelliklere ve örgütlü/örgütsüz, farklı siyasal ve toplumsal konumlanışlara sahip, Gezi Parkı olaylarına fiilen katılmış toplam 23 (yirmiüç) gerçek kişi ile görüşülmüştür. Saha sürecinin ilk turu 2013'ün Haziran ayında Gezi Parkı olayları sırasında kasti örneklem tekniği ile seçilmiş görüşmeciler ile başlamış, olaylar sırasında biri grup görüşmesi olmak üzere toplam 5 (beş) görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde ve görüşmeler sonrasında elde edilen anahtar kişilerden hareketle ve kartopu tekniği kullanılarak seçilen örnekleme sahip ikinci tur saha çalışması ise 13.10.2015 tarihinde başlamış ve 09.04.2016 tarihinde sonlandırılmıştır. İkinci tur görüşmelerde ise toplam 18 (onsekiz) gerçek kişi ile görüşülmüştür.

Saha çalışmaları sürecinde yapılan tüm görüşmeler araştırmaya dahil edilmiştir. Saha açısından toplumsal konumlanmalarına yönelik özellikleri ve söz konusu bu kullanılmasına izin vermiş 1 görüşmeci ise izin vermemiştir. Saha çalışmalarının ikinci acısından toplumsal konumlanmalarına vönelik özellikleri ve söz konusu bu kullanılmasına izin vermiştir. Buna rağmen bir görüşmede teknik bir arızadan dolayı ses dosyası silinmiştir. Görüşmeler esnasında ses kayıt cihazına ek olarak görüşmeler kısaca acısından toplumsal konumlanmalarına vönelik özellikleri ve söz konusu bu notları ile görüşmelerin içeriği ve gözlemler detaylandırılmıştır.

Örneklem Olarak Gezi Parkı Olayları

Gezi Parkı olaylarının örneklem olarak seçilmesi tesadüfi değildir. Gezi Parkı olayları, Türkiye siyasal kültüründe daha önce eşine rastlanmamış –ki zaten olması olanaksızdı- ve sonuçları bakımından da hala etkisi altında olduğumuz bir sosyal olay olarak cereyan etmiştir. Gezi Parkı olaylarını mümkün kılan öznel sebeplerin araştırılması ve ortaya çıkarılması akademik açıdan ilgi çekici bir konudur.

Gezi Parkı olaylarının sosyolojik ilgiyi hak etmesindeki başlıca sebepler şu şekilde sıralanabilir. Öncelikle Gezi Parkı olayları birçok siyasal sonucu ve etkiyi doğal olarak beraberinde getirmekle beraber, olayların sosyolojik yönü de en az siyasal yönü kadar ilgiye ve araştırmaya değerdir. Başlangıç olarak Türkiye'de siyasal hayat içerisinde cereyan etmiş böyle bir olaya daha önce rastlanmamıştır. Bu manada Gezi Parkı olayları benzeri bir olayın daha önce yaşanmamış olmasının sebebi, onun çoklu bağlama oturan oldukça karmaşık bir olay olmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktada Gezi Parkı olayları bir kısmıyla sınıfsal özellikler taşıyan, diğer yandan tamamen sivil alanla alakalı ama hem de diğer kültürel faktörlerin işlediği, ayrıca gençlerin ön planda olduğu ve toplumsal hareketlere yeni bir ivme kazandıran, sosyal medyanın sıkça kullanıldığı; işte bütün bunların ve daha fazlasının elbette Gezi Parkı olaylarına neden olduğu bir vakıadır.

Ayrıca İstanbul, Taksim-Gezi Parkı, hem konum olarak şehir kuramları açısından hem de mekanın sembolik çağrışımlarından dolayı yaşam tarzı ile ilgili konuların sembolleştirilebildiği bir alandır. Bu manada bu olayların İstanbul, Taksim-Gezi Parkında vuku bulması ayrıca manidardır. Hem katılımcıların hem de hükümet kanadının Gezi Parkı sembolü üzerinden birbirlerini belirlemeye çalışmaları ya da mekânda "iz" bırakmaya çalışmaları boşuna bir çaba değildir.

Dolayısıyla tüm bu sebeplerden dolayı Gezi Parkı içerisinde cereyan eden olayları var eden özel şartların sosyolojik analizi üzerinde uzunca mesai harcamayı hak eden bir konudur.

BÖLÜM 1: YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER ÇAĞINDA İLETİŞİM

1.1. Kültür ve Kültürel Değişim

Kültürden bahsetmek, oldukça karmaşık ve çetrefilli bir uğraş vermeyi göze almayı gerektirir. Zira kültür, yer yüzünde var olan en kapsamlı ve girift insan üretiminin diğer adıdır. Bu bağlamda Marx'a atfen kültür, "doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir" (akt. Güvenç, 2011: 123). Kültür, hem toplumsal bir varlık olan insanı var eden hem de onun tarafından var edilen bir olgudur. Dolayısıyla kültür kavramını açıklamak sosyal bilimlerin en karmaşık görevleri arasında yer almaktadır. Özellikle antropoloji ve sosyoloji, kültür kavramıyla alakalı sayısız çalışmaların yapıldığı bilimsel disiplinlerdir. Bu bağlamda kültür kavramını tanımlamak için bir çok girişimde bulunulsa da bunlardan en rağbet göreni antropoloji disiplinin kurucuları arasında yer alan Edward B. Tylor'a ait olan tanımdır: "kültür ya da uygarlık, toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bütündür" (akt. Güvenç, 2013: 54). Bu tanımdan hareketle kültürün öğrenme süreçlerinin her türlüsünü ve toplumsal etkileşimi kapsayan; sembolleri, simgeleri, sistemleri, değer ve normları içinde barındıran toplumsal bir üretim olduğu iddia edilebilir (Kottak, 2002: 45-60).

Dolayısıyla sosyoloji literatürü açısından kültür kavramı sadece doğal olanla toplumsal olanın ayırt edilmesinden ibaret değildir; daha ileri bir analizle kültür kavramı toplumla, tarihle ve bireysel psikolojiyle ilişkisi çerçevesinde doğa ve kültür arasındaki ayrımı tarihsel olarak toplumsal etkileri çerçevesinde incelemelidir. Çünkü sosyoloji açısından sembolik, yapısal ve lengüistik olgular doğrudan sosyal üretimlerdir. Dolayısıyla sosyoloji kültür kavramı analizinde direkt olarak sosyal işlevleri ve ilişkileri bağlamında sembolik objelere ve aktivitelere atıf yapar. Sanat, spor, müzik, bilim ve siyaset bunlardan bazılarıdır (Reed ve Alexander, 2006: 111-112).

Tylor'un tanımından hareketle sosyologların akademik ilgileri kültürün toplumsal bir eyleyici olarak kişiye aktarılan davranış kalıplarının da –ve tabi ki kültürün içinde barındırdığı normatif özelliklerin de- birer toplumsal-kültürel üretim olmasından kaynaklanır. "Kültür bir *yaşam tasarımı* ve insanların davranışlarını koordine eden

*ortak anlayış*tır...Toplumsallaşmanın içeriği, kültürden kültüre değişir. Toplumsallaşma yoluyla biz içinde yaşadığımız toplumun kültürünü (yani yaşam tasarımını) öğreniriz" (Bozkurt, 2012: 91-92).

Şerif Mardin'e göre kültürün sosyal bilimlerdeki kullanımı da şu şekilde özetlenebilir:

> "Sosyal bilimlerde, kültür sosyal yaşamın öğrenmeye dayanan bütün yönleri ile ilgilidir. Burada en az iki vurgu vardır. Bazı sosyal bilimciler, kültürden söz ettikleri zaman, sosyal mevkiler diye adlandırabileceğimiz birimlerin aralarındaki ili kilere gözlerini çevirirler: kimin kimin üzerinde otoritesi var, ailede kimin neyi yapması gerekiyor, kim ne tip iş yapıyor, kim en iyi ödülleri alıyor. Bu sosyal bilimciler için kültür, *sosyal yapı* anlamına gelir. Başka sosyal bilimciler için kültür sosyal yapıyı sürdüren süreçtir. Onlara göre, kültür, iletişimler aracılığıyla sürdürüldüğü için bu iletişimler ve semboller sisteminin tümü için kullanılmalıdır" (1991: 24).

İran asıllı alman sosyolog Armin Nassehi'ye (2011: 147-150) göre, sosyologlar için toplumu (Gesellschaft) mümkün kılan şey, toplumsal aktörler olarak kişilere toplumsal davranışlarını gerçekleştirebilmeleri adına önden verili olan bir dünya olmasıdır. İçine var olduğumuz ve bizden önce oluşturulmuş bu sosyal alanda bizler "diğerlerinden daha mümkün olan verili ihtimaller" çerçevesinde günlük sosyal davranışlarımızı (yani aslında toplumu) gerçekleştiririz. Böylece kültür ve toplum iç içe geçmiş olgular olarak kavranır. Bu noktada bunu mümkün kılan şey kültürdür; ve o da *farklılıklar* ve *kıyaslar*la ilgilidir. Nassehi'nin Luhmann'dan aktardığı şekliyle "Bir şey ancak başka bir kültürle kıyaslanabildiği zaman kültür olarak ortaya çıkar" (Nassehi, 2011: 148). Kültür bizim hareket etmek için sorgulamadan kullandığımız bir zemindir. Yani kişi bir kültüre ait olduğunda ona verili olan 'anlam stok'unu kullanarak, farkları ortaya çıkarmak ve kıyaslamak suretiyle neyin *öteki* olduğunu ortaya çıkarır.

Dünyada var olan hiçbir şey kendini ila nihaye aynen muhafaza edemez. Kültürü yukarıda anlatılan şekliyle kavradığımızda kültürün, diğerlerinden farklı ve fakat kendi içerisinde uyumlu bir bütünlük oluşturduğu doğrudur. Ancak var olan diğer her şey gibi kültür de değişmeden olduğu gibi kalamaz.

> "Kültür değişmesi bir kültürün davranış modellerinde ve tiplerinde meydana gelen değişme sürecidir. Kültür değişmeleri iç ve dış etkenlerin etkisiyle meydana gelmektedir. İç etkenler toplumun ekolojik alanındaki değişiklikler (göç), dış etkenler ise kültür teması, yayılma, kültür almadır...Kültür zaman içerisinde değişir. Değişme ise uyum yoluyla gerçekleşir. Zaman içerisinde kültürler doğal çevreye uyum gösterirler. Kültürler yayılma, ödünç alma gibi yollarla diğer kültürlere de benzerler. Koşullar değiştikçe geleneksel yollarla çözümün yeterli doyum sağlayamaması, yeni gereksinimlerin ortaya çıkması yeni düzenlemelere, kurumlara olan gereksinimi artırır. Kültürel değişme, tüm sistemde birden gerçekleşmez. Sistemin belli bir kesimindeki değişmeler, diğer kurumları bu yeni duruma uymaya zorlar" (İçli, 2012: 109-110).

Değişmenin yönü ve hızı farklı bir konu olmakla birlikte şunu belirtmekte yarar vardır. Her toplumsal organizasyon değişimle aynı şekilde ilişkilendirilemez. Söz gelimi geleneksel toplumlar değişime karşı daha dirençli iken yani daha yavaş değişirlerken, modern toplumlar ve modern ötesi (post modern toplumlar ya da bilgi toplumları) toplumların temel karakterini ise değişim hızları belirlemektedir. Belki de son yüz yıl içerisinde dünyada yaşanan değişimler geriye kalan insanlık tarihi içerisinde gerçekleşmiş değişimlerden daha fazla ve hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumun her alanında gerçekleşen bu hızlı değişim sürecine küreselleşme diyoruz.

Ekonomiden siyasete, üniversitelerden sokağa her alanda konuşulup tartışılan bir kavram olarak küreselleşme aslında nedir? Onu nasıl analiz etmeliyiz? İşlevselci yaklaşıma göre küreselleşme, küçük klanlardan dünya ölçeğine doğru genişleyen toplumdur. Çatışmacılara göre, genişleyen sadece toplumsal grupların çatışmalarıdır. Etkileşimcilere göre ise küreselleşme insan topluluklarının geleneklere dayalı lokalliklerinin sınırlarına ulaşmasından başka bir şey değildir (Feldmann, 2001: 337).

> "...bizim deneyimlediğimiz şekliyle küreselleşme, sadece bir çok yönden yeni değil; aynı zamanda devrimseldir...Küreselleşme sadece ekonomi için geçerli değildir; aynı zamanda aynı ölçüde siyaset, teknoloji ve kültür için de geçerlidir. Altmışlı yılların sonlarında geliştirilmiş olan iletişim sistemleri burada belirleyici etkiyi oluşturmaktadır...[Elektrikli telgrafın icadı ç.n.]

> dünya tarihinde yeni bir dönemi açmıştır. İlk defa insanlar ya da hayvanlar taşımadan haberler iletilebilmiştir. Uydu iletişiminin başlaması da geçmişle yukarıdakine benzer dramatik bir kopuşu işaret etmektedir" (Feldmann, 2001: 21-22)

ifadeleriyle küreselleşmenin neliğine yönelik tanımlamalarına yukarıdaki gibi başlayan Anthony Giddens'a (2001: 17-32) göre, artık küreselleşme ile birlikte gittikçe günlük yaşamımızın her alanına denk gelecek ve sürekli bir şekilde değişikliklerin olduğu bir dünyada yaşamaktayız. Bizim isteyip istememizden bağımsız olarak hiç birimizin aslında tam olarak kavrayamadığı ama üzerimizde etkilerini taşıdığımız küresel bir düzenin içine çekiliyoruz. Bu noktada küreselleşmenin sadece global finans piyasaları gibi büyük sistemlere denk geldiğini kabul etmeyi bir yanılsama olarak kabul etmemiz gerektiğini savunan Giddens'a göre, "küreselleşme her birimizden uzak, önümüzdeki 'dışarıda' olanı etkilemez; aynı zamanda 'içimizde' vuku bulur ve mahremimize ve özel alanımıza dokunur". Mesela kadın erkek eşitliği kültürel değeri küresel bir etkiye sahip olduğunda bu gündelik hayatın içinde, sonuçları çalışma hayatından siyasete tüm dünyada hissedilen, gerçek küresel bir değişimi işaret eder. Küreselleşmenin bu karmaşık etkisini anlatabilmek için Giddens, küreselleşmenin tek bir süreçle alakalı değil; daha çok karmaşık süreçler dizisiyle alakalı olduğunu belirtir.

Küreselleşmenin toplumsal ilişkiler açısından bu yönlü belirleyici ve etkileyici olmasının sebebi gerçek zamanlı elektronik iletişimin (bundan sonra GZEİ olarak kısaltılacaktır) sadece haberlerin hızlı iletimini mümkün kılması değil; bundan daha fazla bir şekilde kişilerin sosyo-ekonomik durumlarından bağımsız olarak gündelik yaşam yapılarımızı değiştirmesi ile alakalıdır. Bu bakımdan küreselleşme sadece oluşturulmuş/düzenlenmiş üst/evrensel kültüre (endüstri kültürü ya da adı artık her ne ise) doğru bir çekim oluşturmuyor; aynı zamanda aşağı doğru bir baskı da oluşturuyor ve yerel müstakilliklere desteği canlandırıyor. Örneğin,

> "Ne Sovyet rejimi ne onun doğu-avrupalı uyduları, batılı radyo ve televizyon yayınlarını engelleyebilecek durumda/kabiliyette değillerdi. Televizyon, haklı bir şekilde 'televizyon devrimleri' olarak tanımlanan 1989'daki ihtilallere doğrudan doğruya dahil olmuştu. Bir ülkede başlayan bir protesto gösterisi televizyon izleyicileri tarafından diğer ülkelerden de görüldü ve

> onlardan birçoğu buna bağlı olarak kendileri de sokağa çıktı" (Giddens, 2001: 26).

Klaus Feldmann'ın aktardığına göre özet olarak Giddens'ın modern toplumlar içerisinde gerçekleşen sosyal bir süreç olarak küreselleşme ile ilgili analizini şu üç başlıkta toplayabiliriz: birincisi, ulaşım ve iletişim teknolojileri vasıtasıyla zamanın ve uzamın manipülasyonu. İkincisi, kurumların ve sosyal sistemlerin bağlamlarından çözülmesi. Burada bahsedilen şekliyle çözülen bağlam tabi ki geleneksel bağlamlardır ve söz konusu bu çözülme ekonomiden, bilime ve siyasete her sosyal kurumda gerçekleşmiştir. Ve nihayet üçüncüsü ise düşünümsellik (Reflexivität). Buradaki düşünümselliği mümkün kılan şey tamda küreselleşmenin imkanlarıyla ilgili olarak diğerleriyle kurulan bilişsel bağ, düşünme ile ilgili yasakların aşılabilmesi ve heterojen bilgi kombinasyonlarının sağladığı imkanlardır (Feldmann, 2001: 337-338). Bu manada küreselleşme uzun soluklu, çok boyutlu ve kapsayıcı bir sosyal sürecin adıdır.

Eğer küreselleşme denildiğinde anlaşılan şey, net bir ifadeyle neo-liberal küreselleşme olarak ifade edilen tahakküm edici ve dolayısıyla tek tipleştirici bir sistemse, o halde buna karşı çıkan ya da söz konusu bu küresel sistemi var eden iletişim ve ulaşım imkanlarının aslında sonuçları açısından demokratik bir dünyanın da varlık sebebi olabileceği yönünde bir literatür de oluşmaya başlamıştır: Karşı Küreselleşme ya da Küresel Karşı-hareket.

Küreselleşmenin insanların, malların ve nihayet bilginin yapay sınırları aşarak rahatça dolaşabilmesi ve böylece dünyanın daha bütünleşik bir yer haline gelmesi merkezinde anlaşılmasıyla, küreselleşmeyle alakalı belki de en çok tartışılan konuların başında onun diğer kültürler üzerinde kapsayıcı, massedici ve hatta yok edici bir etkisinin olup olmadığı gelmektedir. Bu noktada küresel karşı-hareket şu iki yoldan birinin seçilmesi gerekliliğinden söz etmektedir: "...bir tarafta dışlanmaya, tek kültürlülüğe ve şirketlerin kontrolüne uzanan yol, diğer tarafta kapsamaya, çeşitliliğe ve demokrasiye uzanan yol" (McMichael, 2010: 644). Bu bakış açısı Giddens'ın küreselleşmenin sadece yukarı yönde evrensel kültüre doğru değil aynı zamanda aşağı yönde yerellikleri destekler bir özelliğinin olmasıyla birleştirildiğinde, küresel dönemdeki siyaset anlayışının yeniden

düzenlenmesini ulus devletlerin egemenliği, sivil toplum ve vatandaşlık kavramları etrafında şekillenen tartışmalarla daha net bir şekilde analiz edebiliriz.

> "Egemenliğin bu yeniden düzenlenmesi içinde, şirketler imparatorluğu ekonomik olanın aslında siyasi olduğu (tersi de geçerli) gerçeğini ortaya çıkarıyorlar ve artan karşı-hareketler artık modernitenin, kalkınmanın, devletin ve ekonominin soyutlamalarından kurtulmuş durumdalar. Özelleştirmeye ve toplumsal hayatın metalaştırılmasına direnen küresel karşı-hareket, siyasal alanı piyasanın tekrar gömülebileceği biçimde tekrar şekillendirirken politik ekonominin radikal bir tanımını yapıyor" (McMichael, 2010: 654).

Özetle küreselleşmenin taşıyıcılarından biri olan GZEİ sistemlerinin toplumun gündelik yaşam yapılarının değişimi ile ilişkisi kurulabilir. Bu dönemdeki toplumsal organizasyonun şekli ile yeni medya arasında yakından bir ilişki vardır. Söz konusu bu ilişki, GZEİ araçlarının yeni toplumsal yapının kurulmasında ve ilişkilerin taşınmasında sınırları ortadan kaldırma gücü dolayısıyla katkısı olmaktadır. Bu manada iletişimin değişimi ve GZEİ araçları arasındaki ilişki yapısal olarak iletişimin dönüştüğü bir sürece denk gelmektedir. "İnsan, tarihi serüveni içerisinde yaşadığı dönem ve zamanın ruhuna uygun iletişim biçimlerini ve araçlarını bir biçimde üretmiştir. Söz konusu bu üretim süreci bir döngü içerisinde birbirine eklenerek, birbirini geliştirerek ve çoğu kez dönüştürerek yoluna devam etmektedir" (Babacan, Haşlak ve Hira, 2011: 67).

1.2. Siyaset, Siyasal Kültür ve Siyasal Kültürün Değişimi

Siyaset antik çağlardan beri insan topluluklarının ürettiği bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen siyasetin bir kavram olarak neye tekabül ettiği net bir şekilde tanımlanabilen bir olgu değildir. Klasik bir yaklaşım olarak siyasetin/siyasal olanın ne olduğu, siyasetin devlet kavramı içerisinde düşünülmesiyle anlaşılmaya çalışılmıştır. Kısaca söylemek gerekirse bu yaklaşımlar önce devletin sonra siyasetin geldiği noktasında ortaklaşmalarıydı (König, 1999: 50-51). Ondokuzuncu yüzyıldan itibaren zihin dünyamızı açan şey, siyasal olanın devletten önce geldiği fikri ile gerçekleşmiştir. Zihinsel bariyerlerin bu noktada yıkılması siyasal olanın devletten başka olgularla kavranmasına olanak sağlamıştır: Savaş ve barış.

Carl von Clausewitz ve Hans Freyer'in düşüncelerinde siyasal olanın anlamak ancak savaşla aralarındaki ilişkiyi anlamakla mümkündür. Onlara göre savaş, meşhur ifadesiyle, sadece siyasetin farklı aletlerle devam ettirilmesinden başka bir şey değildir. Bir diğer yaklaşımın temsilcilerinden olan sosyolog Dolf Sternberger ise siyasetin amacının toplumda barışı tesis etmek olduğundan hareketle siyaseti tanımlamayı tercih etmiştir. Başka bir grup düşünür ise siyasal olanın tanımının ancak antik düşüncede ulaşılmış olan *zoon politikon*[3] kavramıyla mümkün olabileceği fikrindedirler. Onlara göre insan, tam da Aristotales'in düşüncesine paralel olarak insanın kararlarının sadece şehirde (polis) yani siyasal alana dahil olabildikleri yerde ancak adil olabileceği yönündedir. Normatif-ontolojik bir tanımlama olan bu düşünce, siyasal kavramını sosyal arka plandan koparark daha çok felsefenin yanına yaklaştırmaktadır (König, 1999: 52-54).

Machiavelli ve onun öğrencisi Lefort, bir toplumda siyasetin var olmasını mümkün kılan –hatta aslında bir toplumu toplum yapan- hususun toplumdaki yöneten-yönetilen ayrımı şeklinde tarif edilebilecek ikilik/bölünmüşlük olduğunu söyler. "O halde, siyasetin amacı, toplumda önlenemez ve vazgeçilmesi mümkün olmayan bölünmüşlüğü ve çatışmayı yönetmektir. Siyasetin amacı çatışmayı yönetimi altına almak ve deyim yerindeyse, bu çatışmanın bir çeşit işletmeciliğini üstlenmektir". Siyasetin bu şekilde kavranması bize bir imkan olarak siyaseti, "toplumun içeriğinde olan", "otonom bir alan" olarak düşünme imkanı vermektedir. Böylece siyasal kavramı modern çağlardaki düşünsel zeminine oturmuş olur (Vergin, 2011: 103-104).

---

[3] Nilgün Çelebi, Aristotales'in siyasal (polity) kavramının, sosyal olan (socius) kavramı yerine yanlış bir şekilde kullanıldığını savunur. "..socius yapıp etmenin, sözün ve simgenin sunulduğu mekandır…Emek; güçtür, zira emek sayesinde sosyal kişiler aritmetik birer birim olmaktan çıkmakta, socius'un sosyal birimi olmaktadırlar. değerlemelerini yani emeklerini yani güçlerini ortaya koyup paylaşmaya açmakla sosyal olabilenler olarak hem kendi benliklerini kurmakta hem de içinde fiillerini amele dönüştürebilecekleri socius katlarını inşa etmenin yolunu açmaktadırlar. [Buna mukabil] Polity'de güç emekten değil şiddetten kaynaklanır. Güç, şiddet kullananların şiddetlerinin sinerjisi olmaya başlar. emek; şiddete dayanan güç tarafından o şiddetin ve temsil ettiklerinin bekası için kullanılmaya başlanır. Emeğe şiddet tarafından el konur. Şiddete dayanan gücün en büyük korkusu insanın sosyal olabilen olduğunu anımsamasıdır. Açıktır ki, bu, sitedeki gücün kaynağının şiddet olduğunu söylemektir. Polity bizce özgürlük ve kalıcılığın değil, tersine, şiddetin, özellikle modernite öncesi dönemlerde açık şiddetin, mekanıdır" (Çelebi, 2007: 64-71). Dolayısıyla Çelebi, açık bir şekilde Polity kavramının toplumsal olanı anlatan socius kavramının yerine böylece ikame edilmesini, siyaset biliminin sosyolojinin alanına açık bir ihlali olarak yorumlar.

Siyasal kavramının modern anlayıştaki mucitlerinden olan Carl Schmitt siyasal kavramını analiz ettiği klasikleşmiş metnine "siyasal kavramı devlet kavramından önce gelir" (2006: 39) cümlesiyle başlamaktadır.

> "Ona göre, siyaset devleti önceliyor, yani siyaset devletten önce var, devletin olmadığı koşullarda da siyaset var...Schmitt'e göre insanlar var oldukça siyaset de olacaktır çünkü bir toplumda örgütlenmemiş olarak yaşamayı düşünmek mümkün değildir. O halde, bir insan topluluğunun toplum oluşturabilmesi için siyasal bir örgütlenmeye sahip olması zorunlu bir koşul teşkil ediyor ve bu örgütlenme biçimi modern çağlarda karşımıza devlet olarak çıkıyor, ama siyasetin var olmaya devam etmesi için devlet bir zorunluluk teşkil etmiyor" (Vergin, 2011: 112).

O halde siyasal kavramının tanımı nasıl mümkün olabilir? Schmitt'e (2006: 46-47) Siyasal kavramının modern anlayıştaki mucitlerinden olan Carl Schmitt siyasal saptanmasıyla mümkündür...Siyasal eylem ve saikleri açıklamakta kullanılabilecek özgül siyasal ayrım, dost-düşman ayrımıdır". Burada dost ya da düşman kavramları işlevsel olarak bir bağın ya da ayrışmanın en uç noktalarını belirler. Dolayısıyla ona göre, bir olgunun siyasal olup olmadığının kriteri tam da bu ayrım çerçevesinde anlaşılmalıdır. Vergin'e göre (Vergin, 2011: 114-115) "Siyasette aslolan, her türlü ahlaki ve hukuksal mülahazalar dışında düşmanı belirleyebilmek ve bu düşmana karşı taarruza geçebilmek veya onun taarruzuna karşı savunma imkanlarına sahip olabilmektir". Bu noktada düşmanın gerçek bir tehdit olması dahi gerekmez aslında. "..onun bir yabancı, bir *öteki* olması ve nihayet onunla önceden saptanmış genel normlar vasıtasıyla ya da tarafsızlığı tespit edilmiş bir üçüncü şahsın hakemliğiyle çözülmesi mümkün olmayan çatışmaların meydana çıkma ihtimalinin var olması yeter". Burada siyasal kavga dost olanlar adına düşman olarak kodlananlara karşı yürütülen gayri şahsi bir şeydir. "Hasım olarak belirlenmiş olanı topyekûn dışlamak, ona diz çöktürmek, belini kırmak, hatta yok etmek siyasetin esas hedefi olmalıdır. Bu nedenledir ki, sonuç Siyasal kavramının modern anlayıştaki mucitlerinden olan Carl Schmitt siyasal belirleyici bir etkiye sahiptir".

Birçok siyaset teorisyeninin siyaseti bir mücadele alanı olarak kavradıkları göz ününde olsa da, Schmitt'in kavradığı şekliyle dost-düşman ayrımı, oldukça sert bir bakış açısıdır ve bu sebepten fazlaca eleştirilmiştir. Eleştiri noktalarının en anlamlısı belki de Mouffe'nin eleştiri hattıdır. Mouffe'nin eleştirsinin temeli Schmitt'in, Machiavelli'nin Birçok siyaset teorisyeninin siyaseti bir mücadele alanı olarak kavradıkları göz ününde olması ve bu noktanın da haddi zatında demokratik toplumlarda görülen mücadeleyi olumlu bir şekilde yorumlamaya müsaade etmemesi dolayısıyladır. Dolayısıyla Schmittyen bir siyasal olan kavrayışı, siyasal alanda farklılıkların bir aradalılığını içeren "çatışmalı konsensüs" halini gerekli kılan post-politik bir toplumsal organizasyonda, yeterli olamayacaktır.

Burada asıl tartışılması gereken nokta, rasyonel bir mutabakatın mümkün olup olmadığı noktası değil; "...dışlamaya yer vermeyen, herkesi içeren bir mutabakata nasıl varılacağıyla ilgilidir". Tam da bu nokta aslında siyaset kavramı açsından merkezi bir öneme sahip olan Schmittyen antagonismi yadsımadan ve fakat onu 'post-politik' toplumsal organizasyonun gereklilikleri bağlamında yeniden yorumlayarak anlamamızı gerekli kılar[4]. "Demokratik siyasetin özgüllüğü, ..., biz/onlar karşıtlığının aşılmasını değil, bu karşıtlığın farklı bir biçimde kurulmasını gerektirir. Demokrasinin ihtiyaç duyduğu şey, modern demokrasinin kurucu unsuru olan çoğulculukla bağdaşan bir biz/onlar ayrımı yapmaktır" (Mouffe, 2010: 21-22). Böylesi bir biz/onlar ayrımı Schmittyen siyaset kavrayışının aksine, bir imkan olarak bizlere, çoğulcu bir bakış açısının kapılarını aralar.

Mouffe, 'onlar'ın 'biz'im için bir tehdit olmadığı bir anlayışın demokratik siyaset alanının oluşması için mümkün olduğunu hatta bunu gerek şart olduğunu iddia etmektedir. Mouffe'nin özgünlüğü, onun hem siyasal alanı hala antagonizmik bir çatışma alanı olarak düşünmeye devam ederken –çünkü siyasal olan tam da bununla mümkündür- hem de bu antagonizmanın 'ehlileştirilmesinin' mümkün daha doğrusu gerekli olduğunu iddia etmesidir. Bu ilişki türünün adı 'agonizm'dir ve bu ilişki şeklinde yok edilmesi gereken 'düşman' artık yüceltilmiş bir 'hasım' olarak kavranır.

[4] Mouffe, Schmitt'in kavramlarından hareketle ve fakat onun ulaştığı yerin ötesine yönelen bu anlayışını "Schmitt'le birlikte Schmitt'e karşı" şeklinde formüle eder.

"Antagonizma iki tarafın herhangi bir ortak zemin paylaşmayan düşmanlar oldukları bir biz/onlar ilişkisiyken, agonizm çatışan tarafların, çatışmanın rasyonel bir çözümü olmadığını kabul etmelerinin yanı sıra, karşılıklı olarak muhaliflerinin meşruiyetini tanıdıkları bir biz/onlar ilişkisidir. Agonizmde çatışan taraflar düşman değil 'hasım'dır. Bu da, çatışma sırasında, birbirlerini aynı siyasal birliğe ait gördükleri, çatışmanın gerçekleştiği ortak bir sembolik mekânı paylaştıkları anlamına gelir. Demokrasinin görevinin antagonizmayı agonizme dönüştürmek olduğunu söyleyebiliriz" (Mouffe, 2010: 28).

Böylece siyasal alan ötekiler için masedici/içerici olmaktan çıkar ve bu da gerçek bir çoğulculuğu mümkün kılar. Siyasal alanda rasyonel bir biçimde çözümlenemeyecek antagonistik bir karaktere sahip olan mücadele, aynı zamanda siyasal kimliklerin mücadeleleri karşılıklı kabul edilmiş demokratik prosedürler çerçevesinde düzenlenir; bu da mücadelenin agonistik boyutudur. Buraya kadar siyasal olanın tam olarak neye tekabül ettiği sorusuna verilen cevaplar devlet ve toplum gibi makro düzeyde kolektif kategorilerle düşünülerek verilmiş cevaplardır. Dolayısıyla birey bir siyasal kategori olarak algılanmamıştır.

Post-demokratik toplumların mekâna ilişkin analizlerinde ise –artık- siyasal olan mikro düzeyli bir kategori olan birey bağlamında düşünülmeye başlanmıştır. Ulrich Beck'in 'alt-siyaset' kavramı ve Anthony Giddens'ın 'yaşam politikası' kavramlarının böylesi bir siyaset anlayışını içerdikleri düşünülebilir. Kısaca Beck alt-siyaset kavramıyla, polity, policy ve politics şeklinde ifade edilen geleneksel siyaset biliminin bakış açısının günümüz post-demokratik toplumların siyaset anlayışlarını yansıtmakta yetersiz kaldığını düşünmektedir. Çünkü artık geleneksel siyasal sistemin dışında konumlandırılmış siyasal özneler olarak vatandaşlar/bireyler ön plana çıkmış ve siyasal alanın oluşumunda söz sahibi olmayı talep etmişlerdir. Bu tam da "toplumu aşağıdan biçimlendirmek" anlamına gelmektedir ve alt-siyasallaşma olarak kavramsallaştırılır.

> "Geleneksel kavrayışa göre, birinin siyasal olabilmesi için özel alanı terk etmesi gerekir ve siyasallık, sadece kamusal alanda, parti siyaseti aracılığıyla gerçekleşir. Alt-siyaset bu kavrayışı tersine çevirir ve sol/sağ ekseninin bir

> kenara ittiği veya dışarıda bıraktığı her şeyi siyasal arenanın merkezine yerleştirir" (Mouffe, 2010: 51-52).

Siyasal olanın toplumsal karşılığının nasıl şekillendiğine yönelik temel soru aslında egemenliğin/iktidarın nasıl şekillendiğine yönelik yürütülen kuramsal tartışmaları içeren bir alanı ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Hobbescu bir bakış açısıyla siyasal olan, toplumsal karşılığı olan devlet eliyle şiddet/zor aygıtını kullanarak egemenliğin düzenlenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu manada yurttaş, devlet tarafından zor kullanılarak şekillendirilen bir kurmacadır; başka bir anlatımla yurttaş, devletin üzerinde uyguladığı şiddete boyun eğmeyi kabul etmesi suretiyle var olur. Söz konusu bu boyun eğiş zor ya da rıza yoluyla gerçekleşebilir. Ancak her iki durumda da yurttaşı var eden politik şiddettin ta kendisidir. Rıza ise denetim ve gözetim araçları sayesinde oluşturulur (Alpman, 2016c: 84-88).

Siyasal olanın tanımını ister Schmitt'in dost-düşman ayrımı ya da ister Mouffe'nin daha yumuşak hasım kavramı etrafında anlayalım, Machiavelli'nin, temelde toplumlarda öngördüğü yöneten-yönetilen şeklindeki ikilik/bölünmüşlük halinin değişik düzeylerdeki kavranış şekillerinden bahsediyoruz demektir. Toplum içerisinde bu tür bir ayrımı yapabilmek ise yukarıda da tartışıldığı üzere temelde kültürle alakalıdır. Çünkü, *öteki*nin kim olduğunu belirlemek ve toplumun bu farklılığı nasıl oluşturduğu, ondan ne anladığı ve onunla ne yapacağı, bu çerçevede oluşturulmuş bilinç, değer yargıları, duygu yönelimleri ve hatta yine siyasal olana ilişkin oluşturulan yapısal faktörler gibi temel sorular, söz konusu toplumun farklılıklar ve kıyas mekanizmalarını çalıştırdığı yer olan kültür alanına tekabül eder. Bu bağlamda bütün bu sorulara verilen yanıtlar aslında doğrudan siyasal olanın toplumsal/sosyolojik kavranışına ait sorulardır. Başka bir ifadeyle bir toplumda cari olan her siyasal sistem aslında her toplumun kendi nev-i şahsına münhasır siyasal değer, duygu, tutum ve eylemlerinin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bir toplumun siyasal olanla kurduğu ilişkinin tam olarak kavranması ancak o toplumun kültürel yapı ve süreçlerinin derinlemesine incelenmesiyle mümkündür.

> "Siyasal kültür kavramı içerisinde 'kültür' nasıl işler (operatif) hale getirilebilir? Buradan çıkarsanan amaç, analizde yer alan mikro ve makro

> düzeydeki siyasal hakikati birleştirmektir. Bu iki düzey arasındaki ilişki, sistem kavramının temeli üzerinde ve onun arka planı dolayısıyla şekillenmiştir. Böylece mikro düzey, yani toplumsal birey düzleminde davranışlar ve tutumlar siyasal sistemin "*girdi*"-faktörleri olarak kavramsallaştırılırlar. Bu sayede bu düzey analitik olarak kavranır. Ayrıca siyasal sistem içerisinde gösterilen/izhar edilen bireysel tutumlar, 'kültür' olarak, daha doğrusu söz konusu tutumlar siyasal sistemle alakalı olduğunda *siyasal* kültür olarak, geçerlidir/değer kazanırlar" (Behr, 2006: 81-82).

Her ne kadar kabul edilmiş evrensel değerler de olsa her toplum her değeri bir diğeriyle eş değer şekilde paylaşamaz. Bir toplumu o toplum yapan ve fakat aynı zamanda bir diğerinden farklı da hale getiren bir olgu olarak kültürü kavradığımızda bu durum hiç de şaşırtıcı değildir. Her toplumun ve tabi ki toplumsal bireyin bilinç, duygu, değerler ve davranışları kendi sui generis toplumsal tarihsel şartlarında o toplumu var etmiştir/etmektedir. Dolayısıyla her toplumun kendine özgü şartları yine kendine özgü toplumsal yapı ve süreçleri beraberinde getirmektedir. Toplumları siyasal sistemlerinin durumları da bu şekilde kavranması gereken bir konudur. Bu noktada kültür bir toplumda, toplumların sembollere yükledikleri anlamların bilgisini, bu sembollere bağlılık duygusunu ve birlikte yaşamın temelini oluşturan değerleri oluşturur. Toplumsal roller, değerler ve sosyal sistemler içerisindeki sosyalizasyon süreçleri aslında siyasal olmayan (non-politik) bir alanda gelişir daha doğrusu sosyalizasyon süreçleri temelde bu siyasal olmayan alanda gerçekleşir. Buna mukabil siyasal kültüre ait tartışmalar diğer kültürel tartışmalar içerisinden neşet eder. Dolayısıyla, "bir toplumun siyasal kültüründen bahsettiğimizde, bilişlerde, duygularda ve popülasyonun değerlendirmelerinde içselleştirilmiş politik sistemine atıf yapıyoruz" demektir. Almond ve Verba'nın siyasal kültürle alakalı yorumları daha önceki teorisyenlerden[5] farklı bir şekilde, siyasal alana ait olan kültürel yapı ve süreçlerin, aynen ekonomi ya da din kültüründe olduğu gibi, ancak toplumun genel kültürel yapısından etkilenerek siyasal oluşan bir kültürel alt alan olarak kavramak üzerine kurulmuştur. Toplumsal aktörler,

[5] Almond ve Verba'nın verdikleri bilgiye göre, bu bağlamda Seymour M. Lipset ve James Coleman'ın bir toplumun modernizasyon seviyesiyle demokratikleşme seviyeleri arasında pozitif bir korelasyon öngören yaklaşımları ve Harold Lasswell'in psikanalitik yaklaşımları sayılabilir. İlk yaklaşım, psikolojik arka planı yok saydığından ve normal dağılımın dışında kalan verileri açıklama gücü olmadığından, ikinci yaklaşım ise demokratik karakter olan tanımlanan özelliklerin pekala demokratik olmayan toplumlarda da görülebilir olduğundan, bir toplumun demokratikleşme seviyesini ölçmekte yetersiz görülmüştür.

sosyal objeler yardımıyla bireysel intibak gerçekleştirirler. Böylece siyasal kültür terminolojisinin bu şekliyle kurulması onu genel antropolojik kültür kavramından ayrıştırmamızı sağlar. Bu bize farklı kültürel bileşenler arasında hipotezler kurma ve bu hipotezleri ampirik olarak test etme imkanı verir. "Bir ulusun/halkın/toplumun siyasal kültürü, toplum içerisinde siyasal nesneler yoluyla İntibak kalıplarının/modellerinin özel dağılımıdır" (Almond ve Verba, 1989: 13).

> "Siyasal kültür *bir ulusun alameti farikası*dır. Siyasal nesnelere taalluk eden ve yadsınamayacak ölçüde karışım, düzen ve süreklilik ('davranış kalıbı') sergileyen bireysel tutumlardan bir araya gelir. Bir siyasal sistemde yurttaşların belirlenebilir tutumları tekdüze değildir, bilakis oldukça farklılık gösterir. Böylece siyasal kültür araştırmalarındaki ifadeler her zaman kolektiviteler üzerinedir, siyaset biliminde bu özellikle ulustur... Kolektivitenin siyasal kültür bireysel tutumların hülasası yoluyla ortaya çıkar. Siyasal kültür her şeyden önce bir toplumun üyeleri birlikteliğinde oluşan tutumları içerir. Bunlar siyasal sisteme entegre edilmiş işlevleri ifade ederler ve siyasal topluluğun kimliğini üretirler" (Gabriel, 2009: 22).

Bununla birlikte, toplumlar arası siyasal sistemlerin karşılaştırmasını analitik olarak yapabilmek, söz konusu bu farklı kültürel durumların karşılaştırılabilir veriler halinde olmasıyla mümkündür. Bireysellik, sınıf bilinci, ulus kimliği duygusu, ekonomik durumdan tatmin, siyasal sistemin meşrulaştırılma şekli gibi bir toplumun siyasal sistemini belirginleştiren ortaya koyan olguların, modernlik ve geleneksellik seviyeleri bağlamında analiz edilmeleri söz konusu toplumun kültürel arka planlarının sui generis özelliklerinin de analize dahil edilmesiyle ancak mümkündür. Siyasal kültür kavramı, kültürel manada tam da böylesi bütünlükçü bir bakış açısının kavramsallaştırılması amacıyla geliştirilmiştir.

Özellikle günümüz modern toplumlarının oluşumunu derinden etkileyen reformasyon hareketleri, aydınlanma, endüstri devrimi ve bunların dolayımında oluşan şehirleşme olgusu ve şehir kültürü toplumsal hayatımızı ve tabi ki oluşturduğumuz siyasal sistemleri derinden etkilemektedir. Krizler, savaşlar, teknolojik ilerleme, kitle iletişim araçları, parlamentolar, seçim sistemleri, dernekler gibi olgular on dokuzuncu yüzyıldan itibaren dünyada siyasal kültür üzerinde köklü değişiklikler meydana gelmesini

sağlamıştır. Söz gelimi demokrasi, dünyada en meşru siyasal sistem olarak görülmektedir. Yine yirminci yüzyıl boyunca komünizm, faşizm, nasyonal sosyalizm gibi siyasal sistemler ve soğuk savaş gibi tarihi toplumsal olgular ve süreçler Avrupa başta olmak üzere dünyada siyasal kültür üzerinde derin etkiler bırakmıştır (Gabriel, 2009: 17). Bu bağlamda modern toplumlarda toplumsal aidiyetleri oluşturan *kimlik inşası ve değişimi* konusu da siyasal kültür üzerinde etkili olan olgulardan biridir. "Kimlik değişimi bir kimlikten diğerine geçişi değil, aynı kimlik içerisinde kalmaya devam etmeyi, ancak kimliğe yüklenen ya da kimliğin içerdiği varsayılan anlamların değişimiyle birlikte ortaya çıkar". Bu çerçevede değişen sosyal ve kültürel bağlardaki değişim toplumsal dayanışma şekillerinin de değişimine neden olmaktadır (Alpman, 2016: 104; 255). Bu noktada kimlik değişimine yön veren asıl unsur, kimliği inşa eden unsurların yeni koşullara uyarlanma kapasiteleridir ve bu da iktidar ilişkileri nezaretinde gelişen bir süreçtir (Castells, 2008: 12-20).

Yirmibirinci yüzyılda ise değişim daha da hızlanarak devam etmektedir. Küreselleşme, neo-liberalizm, kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler ve buna bağlı olarak hızlanan toplumsal etkileşim, toplumların siyasal yapısının inşasında ve ayrıca siyasal süreçlerin sağlamıştır. Söz gelimi demokrasi, dünyada en meşru siyasal sistem olarak olarak kabul edilen liberal demokrasiye güven –hatta toplamda siyaset kurumuna güven- noktasında bariz azalmalar gözlenmiş, bu güven azalması siyasal katılımı da sağlamıştır. Söz gelimi demokrasi, dünyada en meşru siyasal sistem olarak ama daha doğru bir yaklaşım bu güvensizliğin sebeplerini bulmaya anlamaya yönelik olmalıdır düşüncesindeyiz. Bu bağlamda sosyal sermayesi yüksek toplumlar paylaşabildikleri meşru toplumsal pratikler (akt. Yarcı, 2011: 130) yoluyla daha iyi işleyen yönetim kurumlarına da sahip olurlar. *Toplumsal ilişkiler ağı* ve *toplumsal bağlılık* çerçevesinde örülen *toplumsal güven* (Dörner ve Vogt, 2008: 43-45) oluşturulamadığında erozyona uğrayan sadece sosyal güven değil aynı zamanda toplumsal güven yoluyla inşa edilen siyasal kurumlara olan güven de olacaktır (Pickel ve Pickel, 2006: 140-143).

Siyasal olanın ne olduğuna yönelik şehirleşme, bireyselleşme, yerelleşme, GZEİ teknolojilerinin etkisi gibi faktörler ve bireysel olanın tam da politik olduğu düşüncesi

gibi düşünceler ve pratikler artık devlet ve partiler gibi örgütlü yapılar başta olma üzere geleneksel siyasal sistemlerin anlamını ve hatta varlığını tartışılır hale getirmeye yetmiştir[6]. Küreselleşmenin de etkisiyle GZEİ teknolojilerinin sağladığı imkanlar, bireylerin gündelik hayatlarını belirlemek için kullanabilecekleri küresel boyutta ve çok sayıda enformasyon akışı post-demokratik toplumların belirleyici özellikleri arasındadır. GZEİ teknolojilerinin de etkisiyle oluşan yeni toplumsal organizasyon, nasıl ekonomi alanında esnek üretim ya da aşağıdan yukarıya doğru karar alma gibi süreçleri tetiklemişse benzer şekilde toplumsal düşünümsellik, siyaset alanında da örgütlü yapıların etkinliğini yitirmesi ve "özgürleşimci" siyaset ya da "yaşam politikası" gibi kavramlarla tanımlanabilecek bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin kararları verme noktasında siyasal alana dahil oldukları yeni bir siyaset biçimini beraberinde getirmektedir.

1.2.1. İletişim Şekli Olarak Siyaset: Niklas Luhmann

Bu çalışma, siyasal olanını ne olduğu ve bunun nasıl toplumsal bir görünüme sahip olduğu sorularına Luhmannıcı bir siyaset tanımından hareket ederek cevap arayacaktır. Bu manada siyaset kavramının evrimi, toplumsal yapının karmaşıklaşmasıyla gerçekleşen bir iletişim süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışma, söz konusu bu süreci analiz etmek için siyaseti Luhmannıcı manada bir alt sistem olarak kavramayı teklif etmektedir.

Luhmannıcı sistem kuramı çerçevesinde siyaset, toplumların işlevsel farklılaşmış yapılarından hareketle analiz edilmektedir. Bu bakış açısına göre modern toplumlar, geleneksel toplumların çok ötesinde ve onlardan çok farklı olarak, tarihte görülmemiş

---

[6] 25.06.2016 tarihli BBC Türkçe gazetesinin internet sayfasındaki bir haber şu şekildedir: "İngiltere'de ikinci AB referandum talebine üç milyondan fazla imza". Yapılan referandumdan AB'den çıkma yönünde sonuç çıkmasına rağmen aynı fikirde olmayan Londra halkının referanduma katılım oranlarının düşük olmasından ve bunun Londra halkının fikrini temsil edemeyecek olmasından dolayı referandumun tekrar edilmesi gerektiği noktasında kampanya başlatmışlardır. Daha da ilginci, Birleşik Krallık (UK) gibi iki dünya savaşından da zaferle çıkmış bir sömürge devletinin başkenti olan Londra halkı, belediye başkanına bağımsızlık referandumu ve kendi istekleriyle İngiltere'ye mugayir olarak AB'ye girmeyi oylamasını teklif ediyorlar. Belki daha da ilginci daha dün olan bu olayı ben burada kendi ülkemin siyasal kültürünü ve değişimini anlatmaya çalıştığım bir yazıda –hatta bazı ortak değerlere vurgu yaparak belki- yorumluyorum. İşte, yeni dünyanın *siyasal olanı* belki tamda budur. http://goo.gl/GwAtMX [26.06.2016; 15:37].

bir şekilde ihtisaslaşmışlar, organize olmuşlardır. Luhmann'a (2002a: 21) göre toplumdaki söz konusu bu işlevsel farklılaşmaya ve bu farklılaşma dolayısıyla ortaya çıkan toplumsal ihtisaslaşmaya paralel olarak "ihtisaslaşmış iletişim ve iletişim veriminin artışı", işlevsel farklılaşmış toplumların organizasyonunu ve koordinesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla Luhmann, sosyal gelişmeleri temelde iletişimin randımanının artmasıyla ilişkili olarak algılamaktadır. Toplumun karmaşıklığının artmasıyla toplum içerisinde var olan sistemler alt sistemlere ayrılmıştır. Böylece toplum içerisinde, kendi meselelerine hassasiyet gösteren ve fakat diğer meselelere aynı hassasiyeti göstermeyen bir çok alt sistem meydana gelmiştir. Bu, bir şekilde toplumsal karmaşıklık ve ihtisaslaşmanın doğal bir sonucu olarak da okunabilir. Toplumu iletişimden meydana gelen bir bütün olarak kavrayan Luhmann sosyolojisi açısından bu, toplumu var eden iletişimin değişmesi anlamına gelmektedir.

"Başka bir ifadeyle medeniyet ve onun doğurduğu neticeler, insanlar arasındaki iletişimin kendi tabii şartlarından ayrımlaşmasının biri ürünüdür. Meseleye sosyokültürel evrim açısından bakıldığında toplumsal sistemin çevresini çok derin şekilde değiştirdiği ve bu değişimin neticesinde toplumsal sistemin ayrımlaşmasını sağlayan şartların da değiştiği görülmektedir. Bu değişim sonucu ortaya çıkan yeni duruma intibak edebilmenin yegane vasıtası olarak yine sadece iletişim yer almaktadır. Ve bu noktada ortaya şu sual çıkmaktadır: Şimdiye kadar iletişimin başarıyla gerçekleşmesini sağlayan [bilimsel hakikat, hukuki yaptırım gücü ve para gibi] geleneksel şartlar yeni çıkan bu duruma intibak edebilecekler midir? Eğer edebilecekse bu nasıl gerçekleşecektir?" (Luhmann, 2002a: 21-22).

Aslında Luhmann sosyolojisi açısından bakıldığında modern toplumların karmaşıklığı sorununu analiz edebilmek için geliştirilen ve ayrıca Luhmann'nın sistem teorisini ondan önceki sistem kuramı yaklaşımlarından farklılaştıran özelliklere işaret de eden iki temel kavramdan bahsetmek mümkündür. Bu kavramlar *Autopoiesis* (öz-üretimli) ve *iletişim* kavramlarıdır. Autopoietik sistemler, kendinden referanslı sistemler olarak, ilişkileri kendileri için oluşturma ve bu oluşturdukları ilişkileri çevre ilişkilerinden farklılaştırma kabiliyetine sahiptirler. Dolayısıyla autopoietik sistemler için *kimlik* ve *fark* önemli unsurlardır. Bu bağlamda Luhmann'la birlikte –ve Parsons'tan farklı

olarak- sistem üzerine yapılan analizlerin odak noktası böylece yapıdan sistemi oluşturan unsurlara yönelmiş olur. Öz-üretimli sistemler kendisini oluşturan unsurların arasında oluşturdukları *ağ* (Netzwerk) üzerinden kendilerini açık ve kapalı sistemler olarak üretirler. Dolayısıyla Luhmanncı iletişim kavramı bu noktada, sistemin unsurları arasında farklar üzerine gerçekleştirilen iki taraflı gözlem neticesinde karşımıza çıkar. Farklılaşmanın ilk seviyesi basitçe sistem çevre farklılaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda sistem çevre farklılaşması işlevsel farklılaşmış sosyal sistemler olan modern toplumların evrimsel sürecinin geldiği nokta ile yakından ilgilidir. Her sistem için diğer sistemler çevre olarak tanımlanmakla birlikte hiçbir çevre, sistem işlemleri açısından önemsiz değildir. Başka bir anlatımla her öz-üretimli sosyal sistem, çevresini oluşturan diğer sistemlerin işlemlerinden tam olarak bağımsız değildir. Bu bağlamda iletişim aslında basitçe, gözlemcilerin kararlarını birbirine bağlamaları olarak tanımlanabilir. Unutulmaması gereken şey burada birbirine bağlananların toplumsal aktörler değil sadece kararların birbirine bağlanması suretiyle iletişimler olduğudur. Zira Luhmann, daha önce de söylendiği gibi, iletişimi öznesiz bir olgu olarak kavramaktadır.

İşlevsel farklılaşmış toplumlarda, geleneksel toplumlardan farklı olarak bir merkez bulunmamaktadır. "Yani cemiyet, cemiyet içinde kendine ait olan içtimai bir alt sistem tarafından temsil edilmemektedir" (Luhmann, 2002a: 22). Geleneksel toplumlarda dini zümreler ya da seçilmiş aristokratlar toplumsal temsil merkezi olarak işlev görmekteydiler. İşlevsel farklılaşmış modern toplumlarda ise merkezsizlik fikri demokrasi kavramı etrafında şekillenen yeni bir siyaset anlayışı oluşturmuştur (Luhmann, 2002b: 412-417). Dolayısıyla antik çağlardan tevarüs edilen siyaset kavramı –ki bu anlayış siyaseti temelde bir merkezden çevreye doğru tek yönlü bir toplumsal ilişki olarak kavrar- bu noktada geçerliliğini yitirmekte ve modern toplumlarda işlevsel farklılaşmayla birlikte en azından merkez çevre arasında çift yönlü bir etkileşim olarak kavranması gereken bir olgu olarak siyaseti karşımıza çıkarmaktadır (Krause, 2005: 270-208).

"Çevrenin gittikçe artan önemi, içtimai sistem içindeki ayrımlaştırıcı yapıyı intibaka zorlayacak ve bu suretle sistem içi ayrımlaşmanın ağırlığını yeniden azaltacaktır. Bir

çok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değişiklikleri gözlemlenmektedir. Bu cok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değisiklikleri gözlemlenmektedir. Bu şablonuyla uyuşmayan hayat tarzı arayışlarında, bölgesel siyasetin yaygınlaşmasında, yeni dayanışma grupları kuruluşunda ve sadeliğe, tabiata ve mahalli olana öncelik veren tutumlarda kendini göstermektedir" (Luhmann, 2002a: 24).

> "Siyaset, hayatı ne kadar fazla belirlerse, diğer alanların hayat üzerindeki belirleyiciliği o nispette azalır veya ne kadar fazla devlet olursa o kadar az özgürlük olur gibi hükümler verilirken içtimai hayatın günden güne artan karmaşıklığı ile insanlar arasındaki zihniyetlerin çeşitliliği nazar-ı dikkate alınmamaktadır" (Luhmann, 2002a: 29).

Modern toplumlardaki karmaşıklık ve merkezsizlik bir alt sistemin diğer sistemlere cok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değisiklikleri gözlemlenmektedir. Bu sistemler kendinden referanslı sistemlerdir. Bu manada kendinden referanslı bir sistem olarak siyaset "kendini-referans alan niteliği sayesinde değişen meselelere karşı açık olabilmekte bununla birlikte kendi operasyonel yapısını aynı şekilde muhafaza edebilmektedir. Ve bu sayede bütün halkı yani siyaset ile meşgul olan ve siyasi tavır sergileyen herkesi siyaset alanına dahil edebilmektedir". Buradaki iletişimin öznelerden bağımsız olarak kavranması gerektiğini yönündeki Luhmanncı temel bakış gözden kaçırılmamalıdır. Daha açık bir anlatımla, siyasal talebin ya da ilginin ve menfaatin ne cok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değisiklikleri gözlemlenmektedir. Bu değerlendirilebilecek hususlardır (Luhmann, 2002a: 36).

Luhmann sosyolojisi açısından siyaset, işlevsel farklılaşmış toplumlarda ortaya çıkan ve toplumsal alt sistem olarak kavranan bir olgudur (Bkz. Tablo 1). Toplumsal bir alt sistem olarak siyaset kısaca, seçili olan çevre ile ilişkileri belirleme ve gerektiğinde değiştirme kabiliyetidir. Bu çerçevede siyasal sistemin temel işlevi kolektif olarak cok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değisiklikleri gözlemlenmektedir. Bu çok alanda bu sürecin doğurduğu mantalite değisiklikleri gözlemlenmektedir. Bu iletişimin temel görevi karmaşık yapı içerisinde gerçekleşecek olan seçim işini kolaylaştırmak ve düzene sokmaktır. Bu sayede kolektif toplumsal birliktelik oluşur.

Tablo 1: Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak Siyaset				
İşlev Sistemi	**Kod**	**Program**	**Araç**	**İşlev**
Siyaset	İktidar/Muhalefet	Siyasi Düşünceler/ İdeolojiler	Güç Rekabeti, Kamu bürokrasisi	Birbirine bağlı kararların alınması
				(Yoldaş, 2013: 142-143)

Siyasal kararlar alınırken ya da yönlendirilirken siyaset sistemi *güç* (Macht) aygıtını kullanır. Burada güç, siyasal kararları hazırlayan ve uygulanmasına yardımcı olan bir iletişim aracı olarak işlev görmektedir (Czerwick, 2008: 79). Sosyal nesne (Alter) sosyal aktör (Ego) üzerinde, Ego'nun Alter tarafından zorlanmadığı ve fakat Ego'nun Alter'in isteklerini yerine getirmesini sağlayan bir güce sahiptir. Burada güç sadece Ego'nun Alter'i kendi isteğiyle takip etmesi halinde bir işleve sahiptir. Ego'nun kendi isteğiyle Alter'in isteklerini takip etmesi önemlidir çünkü ancak bu şekilde Ego kolektif kararlara katılımda yüksek bir bağlılık sergiler. Aksi takdirde işlevsel araç güç değil; şiddet olurdu. Bu ise olası alternatifler arasında gerçekleşen iletişimin bir tarafı olan Ego'nun seçim yapma kabiliyetini sakatlar ya da ortadan kaldırırdı. Bu noktada güç aracının sadece kurumsal düzeyde anlaşılmaması önemlidir (Luhmann, 2002b: 14). Çünkü toplumsal kararlar sadece kurumsal olarak alınmazlar. Bundan dolayı siyaset sisteminde yer alan karar alma süreçleri sadece iktidar ve muhalefetten oluşan kurumsal yapılar içerisinde gerçekleşmez. Özellikle ileri düzeyde karmaşıklaşmış toplumsal yapılarda bireyin de politik bir özne olarak siyasal karar alma süreçlerine dahil olduğu düşünülürse birbirine bağlı siyasal kararları oluşturma süreçlerinin kurumsal yapıları aşan ve fakat onları da içeren daha geniş toplumsal iletişim ağı içerisinde ortaya çıktığı daha açık bir şekilde görülebilir. Bu çerçevede güç tüm toplumsal alternatiflerin tartılması ve değerlendirilmesi için gerekli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Hellmann, 2002: 14-23). "Ne toplum ve de siyaset kendilerinin devlet katında birleştirilmelerine izin vermezler, fakat ikisi de, siyaset ve devlet, toplumsal olarak kurulmuşlardır" (Nassehi, 2002: 41).

1.3. İletişim ve Toplum

İletişim kavramı -tıpkı kültür kavramı gibi- insanlık tarihi kadar eski ve tanımlanması da bir o kadar karmaşık diğer bir kavramdır. Toplumsal gruplar içerisinde ve arasında her daim bir iletişim sisteminin varlığından söz edilebilmekle birlikte, önce yazının ve sonrasında 15. yüzyılda matbaanın icadıyla birlikte iletişim, toplumsal kültürel hayatın en etkili belirleyicilerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Batı toplumlarında gerçekleşen endüstrileşme, bilimsel bilginin gelişimi, kapitalizm ve demokrasi deneyimlerinin gelişmesinde başta baskı teknolojisi olmakla birlikte diğer iletişim teknolojilerinin gelişimi önemli bir rol oynamıştır. Modern sivil toplumlarda iletişimin yadsınamaz değerdeki bu rolü, farklı unsurların dayanışması çerçevesinde oluşturulmuş sivil toplumlardaki, toplumdaki farklı parçaların birleştirilmesi noktasında üstlendiği işlevle ilgilidir. Bu işlev, geleneksel toplumlarda mekân ve kişi bakımından sınırlı olan iletişim araç ve olanaklarının, şehirlerin ve sivil toplumların oluşumuna paralel olarak gelişmesini beraberinde getirmiştir. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişte mekân sınırlılıklarını aşma kabiliyetine sahip iletişim teknolojilerinin payı açıktır (Feldmann, 2001: 254-255).

En genel manada iletişim, "bireyin ya da toplumun kodlamalar yardımıyla iletişim ortamlarını kullanarak verinin kaynaktan hedefe aktarımı olarak tanımlanmaktadır" (Yengin, 2014: 21). Bu noktada iletişim sürecinin ve iletişimin temel unsurlarının ne olduğunu anlamak açısından Lasswell'in iletişim modeli eski ve fakat basit ve kullanışlı bir model olarak karşımızda durmaktadır (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2: Harold Lasswell'in İletişim Modeli

SORU	Kim?	Ne Dedi?	Hangi Kanalla?	Kime?	Hangi Etkiyle?
UNSUR	Gönderici	Haber	Araç	Alıcı	Etki

(Akt. Feldmann, 2001: 256)

Bir iletişim sürecinden bahsedilebilmesine olanak veren en temel unsurlar *gönderici* ve *alıcı* unsurlarıdır. Gönderici ve alıcı unsurları iletişim süreci içerisinde ortak rolü ve

sorumluluğu olan unsurlardır. Gündelik hayat akışı içerisinde gerçekleşen anne-çocuk, çiftler arasındaki ilişki ya da kavga eden kişiler arasındaki ilişki böylesi bir karşılıklı ortaklığı içeren iletişim süreçleridir. Gönderici ve alıcı aralarında haberi değiş tokuş ederler. En *basit* haberlerde dahi gönderici tarafından haber, tercüme edilmiş, şifrelenmiş, karmaşık ve çok anlamlı özelliklerde kodlanır. Alıcı ise söz konusu haberi tercüme ederek, seçerek yeniden kodlar; anlamlandırır. Kültürel ve teknik ilerlemeyle birlikte "saf gönderici" ve "saf alıcı"dan bahsetmek mümkün hale gelmiştir. İktidar (Herrschaft) yoluyla haberi/bildiriyi *başkaları* yoluyla alan gönderici, alıcıdan ayrılmıştır. Bazı –radikal- teorisyenler, yazıyı ve özellikle baskı teknolojilerini gönderici ve alıcı arasındaki *interaksiyon*un kırılmasına katkıda bulunan unsurlar olarak değerlendirirler. Örnek olarak kitap, içerisinde interaksiyon barındırmayan –yok olmayan ve fakat massedilen- bir iletişimdir (Feldmann, 2001: 257).

> "14. Yüzyılda Fransız dilinde, 15. yüzyılda İngiliz dilinde ortaya çıkan *İletişim* (communication) sözcüğünün anlambilimsel gelişimi, ..., iki anlayış arasında gelişir. Latince *communicare*'den gelen sözcük, katılmak *communier* (fiziksel anlamda da katılmak) düşüncesiyle bağdaştırılır. Paylaşım düşüncesi, taşıma tekniklerinin (yolcu arabası, tren, otomobil) ve bireylerarası ya da toplu ilişkiler tekniklerinin (telefon, basın) gelişimiyle aktarım ve geçiş aracı düşüncesi yararına giderek silinir. Sözcük bugün hem bir ülküyü, hem bir ütopyayı (aynı mantık dilini paylaşmak ve/ya da aynı topluluğun parçası olmak) hem de işlevsel değiş-tokuş eyleminin tüm boyutlarını dile getirir: Değiş-tokuş edilen nesne ya da içerik (bir bildiri sunmak), kullanılan teknikler (sözlü, yazılı vb. iletişim araçları) ve bu teknikleri ulusal ya da yerel medya biçiminde işleten ekonomik örgütler (Disney şirketi bir 'iletişim şirketi' olarak değerlendirilir). *İletişim* sözcüğünün kendisinde ve kendisine karşı, hem değer tarafına hem de teknik tarafına da çekilebilecek bir anlatımın belirsizliği vardır: Olası tüm kendine mal etmelere elverişlidir. Turizm iletişimdir, tiyatro, sosyo-kültürel eğlence, ticaret, izcilik, duygusal açılımlar, posta, çiçek tozu aktarımı da öyle..." (Maigret, 2014: 40).

Bununla birlikte insanlar sözel ve sözel olmayan iletişim kanallarını kullanarak haberler iletirler. Birincil kanallar olan duyu organları ile elde edilen bilgiler basit ve karmaşık hedeflere yönelmek açısından elverişli olmadıklarından toplumda paylaşılan kültür ve

kitle iletişim araçları tarafından arka plana itilip sıkıştırılırlar. Buradan hareketle kültürler haberlerin iletilebilmesi için kendi kanallarını oluştururlar. Dil, yazı, kitap, telefon, bilgisayar ve internet bunlardan bazılarıdır (Feldmann, 2001: 258).

> "İletişim, bireysel ve kolektif durum ve süreçlere denk gelen bilgilerin (İnformation) aracısı olarak hizmet eder. İletişim sadece [iletişim sürecini gerçekleştireceği ç.n.] katılımcıya bağlanacağı ve yeniden kuracağı bir ön bilgiye sahip olduğunda mümkündür. İletişim bilgiden (Wissen) ayrı düşünülemez çünkü bu bilgiler söz konusu sürecin parçalarıdırlar. İletişim yeniyi [yeni bir şeyi ç.n.] ileri sürebilir ve hali hazırda bilineni tekrar edebilir, yanıltabilir ve stabil hale getirebilir. Aralarında deneyimsel değerlerin, reflekslerin ve düşüncelerin sayılabileceği ortak değerleri gösterebilir. Bilgiler temelli sosyal mahiyet olguları (Artefakte) olduğundan iletişim, bilgi aktarımı için gerekli sosyal bir süreçtir. İletişim her zaman bir kültürel çerçeve içerisinde gerçekleşen ve müşterek kabul edilen düzenden dolayı bilgi üreten sosyal ve duygusal bir süreçtir. Bu bilgi, kaydedilebilen, iletilebilen ve taşınabilen nesnel düzeni üretir" (Dittmar, 2011: 25).

Bu bağlamda işlevselci bir bakışla iletişim sadece bilgi aktarımı açısından önemli değildir; aynı zamanda bunu aşan bir şekilde toplumsal işlevleriyle de önemlidir. Bu işlevlerin başında toplumun birlikteliğini sağlayıcı özelliği yani *entegrasyon* özelliği ön plana çıkmaktadır. Farklılaşma esasına dayanan modern toplumlarda iletişim, toplumu oluşturan farklı toplumsal kurumları ve toplumsal oluşumları entegre etmektedir.

> "Haberler, sevilen spor programları ya da Yugoslavya savaşı ya da Lady Diana'nın ölümü gibi duygusal ve sosyal açıdan önemli olaylar hakkında söylenenler, entegrasyonu ve homojenliği korur. Kitle iletişim araçları modern kültürün elzem mütemmim cüzüdür. Kitle iletişim araçları özel alanı ve kamuoyunu birbirine bağlamaktadır. Ritüeller ve tekrarlar büyük toplumu güçlendirmektedir. İnsanlar televizyondaki ve diğer medyadaki eski filmlerin, dizilerin ve tarihi yayınların üzerine düşünmektedir (Feldmann, 2001: 267).

Böylece her toplum kendi iletişim araçlarının yaygınlaştırılması yoluyla –mesela para ve eğitim- başta ekonomi ve siyaset olmak üzere içerisinde bulundukları toplumun gelişimi garantiye almaktadır. Buna ek olarak gelişen iletişim teknolojileri sayesinde

kitle iletişim araçları ayrıca toplum içerisindeki işlevleri fazlalaşmıştır. Söz konusu işlevlerden bazıları eğitim, demokratik işleyişin sağlanması, ekonomik hareketlilik, bilimin desteklenmesi, dini ödevler, sosyal yardım şeklinde sıralanabilir. Geleneksel toplumlarda daha çok sınırlı bir mekân içerisinde ve elitler arasında etkili olan iletişim bu sayede artık *sıradan* insanları merkeze alarak *kamusal bir forum* vazifesi üstlenmektedir. Örneğin izleyiciler –yani sıradan insanlar- kitle iletişim araçlarında yayınlanan daha doğrusu *sahnelenen* programlar sayesinde toplumsal bütünleşme ve kıyaslama için gerekli bilgileri edinip ayrıca kendi sorunlarının üstesinden gelebilmek için gerekli çıkarsamalarda bulunabilmektedirler.

Ayrıca toplumum bir parçası olabilmek de bu sosyalizasyon sürecindeki başarıya bağlıdır. Dolayısıyla iletişim bir hayatta kalma aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişim, bilgi aktarımı yanında göndericinin başarı şansını da artıran bir içerik oluşturmaktadır aynı zamanda. Yazı, baskı, fotoğraf, elektronik kayıt gibi iletişimi dayanıklı ve somut bilişten bağımsızlaştıran teknikler sayesinde iletişim inanılmaz bir şekilde yayılmış ve aynı zamanda da göndericilerin ve alıcıların pozisyonu bu noktada *eşitlenmiştir*. İletişim artık herkesin farklı şekillerde katılabileceği bir olgu olarak belirdi. Haberi gönderen gücü de elinde bulundurur. Bu noktada ne kadar fazla gönderici varsa, alıcılar da bir o kadar fazla güç ve seçme olasılığına sahip olurlar (Feldmann, 2001: 258-260).

1.3.1. Niklas Luhmann ve İletişim

"İnsanlar iletişimde bulunamaz. Bilinçler de iletişimde bulunamaz.
Sadece iletişim iletişimde bulunabilir."
Niklas Luhmann (1988: 884).

Bu çalışma çerçevesinde iletişim kavramı Niklas Luhmann'nın sosyolojisi çerçevesinde kullanılacaktır. Luhmann iletişimi radikal bir şekilde sosyolojik aktörler üzerinden değil sadece iletişimin kendisi üzerinden ele alınmaktadır. Başka bir anlatımla Luhmann, davranış ya da iletişim olarak analiz edilen olgunun, toplumda sosyal aktörler olarak ele alınan insanların, kişilerin, objelerin gerçekleştirdikleri bir olgu olarak değil, sadece

iletişimin sosyal bir sistem olarak yapabileceği bir şey olarak kavramaktadır (Bkz. Tablo 3). Daha farklı bir ifadeyle "sosyal sistemler iletişimle ilgilidir, ama Luhmann iletişimi öznesiz bir süreç olarak kavrar" (Vester, 2010: 92). Sosyoloji literatüründe davranış olarak kavramsallaştırılan şey de tam olarak bu tür bir iletişim ağı (Netzwerk der Kommunikation) tarafından üretilendir aslında.

Tablo 3: Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak İletişim

İşlev Sistemi	Kod	Program	Araç	İşlev
Kitle İletişim	Enformasyon/ Enformasyon Değil	Haberler	İletişim Araçları, Diller, Resimler	Enformasyon ve Konuşma

(Yoldaş, 2013: 142-143)

Dolayısıyla Luhmann'a göre (1995: 113-114) "sadece iletişim (Kommunikation) iletişimde bulunabilir". Bu noktada Luhmann, toplumların gelişimine paralel olarak ortaya çıkan çok farklı olasılıkları içeren ve bu olasılıkların hiçbirinin tek geçerli olasılık olmadığı bir dünyada *gözlemin* (Beobachtung) –felsefe geleneğinde Reflexion- hangi sosyal sistemin referanslarına sahip ise ona göre bir yere yerleştirildiğini söyler. Dolayısıyla Luhmann sosyal sistem teorileri açısından bu noktanın açıklanabilirliği hususunda, *davranış* kavramı yerine *iletişim* kavramını kullanmayı önerir. Çünkü "davranış değil, sadece iletişim kaçınılmaz bir sosyal işlemdir (Operation) ve aynı zamanda sosyal bir durum kendini oluşturduğunda zorunlu olarak devreye sokulan bir işlemdir". Bu noktada "iletişim, sosyal sistemdeki öğelerin temel süreci olarak oluşmaktadır. İletişim bu süreçteki eylemleri ayırmaz, onlardan farklıdır" (Yoldaş, 2013: 89).

> "... çünkü, davranış olarak iletişim gerçek bir sosyal işlemdir (Operation) ve davranış birliği açısından, Luhmann'a göre ne özneler ne de sistem öğeleri iletişimde bulunamayacağından, hiçbir münferit aktörün kıymeti olamaz. İletişim her zaman tek başına özneden daha fazlası olduğundan ve devamında Luhmann için bilimsel iletişim analizini münferit aktör üzerine bina etmek yetersiz olacağından, münferit aktör tamamen devre dışı bırakılır. Luhmann için iletişim münferit bir aktörün davranışı değildir: 'Çıkış noktası olarak,

> iletişimin davranış olarak ve iletişim sürecinin de davranış zinciri olarak kavranamayacağı belirlenmelidir. İletişim daha çok, sadece haber hareketi olarak, kendi bütünlüğünde seçim olaylarını içerir' (Luhmann, 1984: S. 225). Söz gelimi haberin hedefine yönelik olarak bir aktörün davranışı, iletişim açısından aslında gerekli ve fakat yeterli değildir" (Rommerskirchen, 2014: 194).

Luhmann'a göre iletişim nihai olarak farklılıkların seçimidir. Dolayısıyla iletişim her zaman şu anda kullanılan ve muhtemel bilgiler arasında bir ayrım yapar. Böylece bilgilerin ayrımı ve seçimi işlemi başlamış olur. Birey ya da özne ve iletişim arasındaki ayrım birbirine ne entegre edilebilir ne de ayrılabilir. İletişim her daim bunların arasında oluşan farklılıklarına bağlıdır. Dolayısıyla hiçbir zaman genel geçer bir anlaşmadan – sistem açısından- bahsetmek mümkün değildir. Bu noktada iletişimde bulunan bir varlık, seçim ihtimalinin oluşabilmesi için, yine iletişimde bulunan diğer bir varlığa bağlıdır. Dolayısıyla iletişim ne iki taraf marifetiyle planlanabilir ne de tek taraflı olarak yönlendirilebilir, daha çok bir aktör diğerine bağlıdır (Rommerskirchen, 2014: 194-195).

İletişim, yaşam ve bilinç dışında kavranabilir bir sosyal sistemdir. Bununla birlikte aynı yaşam ve bilinç gibi iletişim de *sui generis* bir hakikat ve gerçekliktir. İletişim, üç farklı seçimin sentezinde gerçekleşir. Bunlar, bir *bilginin* (İnformation) seçimi, bu bilgiye ait *haberin* (Mitteilung) seçimi ve bu haberi ve ona ait bilgiyi *anlama* (Verstehen) ya da *yanlış anlamanın* (Mißverstehen) seçimidir.

> "Luhmann'nın seçimi konumlandırdığı yer şu şekildedir: *Alter*[7] (sosyal obje) bazı bilgileri değerlendirir, bazılarını değerlendirmez. Haberin seçimi: *Alter* bilgilerden bazılarını bazı *Ego* (aktör)'larla paylaşır, bazılarıyla paylaşmaz. Kabulün ve anlamanın seçimi: Ego, Alter'in bazı haberlerini algılar, bazılarını algılamaz; ve böylece onları daha önce Alter'in seçiminden geçmiş haber olarak anlar ve kavrar" (Dittmar, 2011: 29).

[7] Burada Alter (social object) ve Ego (actor) kavramları Talcot Parsons'nun kullandığı şekilde kullanılmıştır. Luhmann sosyolojisi içerisinde ise "Ego ve Alter, birbirlerinin eylemlerini dikkate alan ve bu eylemlerin durumsal olduğunu varsayan gözlemcilerdir" (akt. Ertong, 2011: 14).

Söz konusu bu unsurların her biri birlikteyken ancak iletişimi üretebilirler. Daha net bir ifadeyle sadece bu üç unsurun seçimleri mutabık olduklarında iletişim gerçekleşebilir. Dolayısıyla bu aynı zamanda iletişimin sadece haberin ve bilginin ayrımı *anlaşıldığında* Söz konusu bu unsurların her biri birlikteyken ancak iletişimi üretebilirler. Daha net bir manasından kendisini ayırt eder.

> "İletişim, anlama içerisinde, içeriğinin bilgi değeri ve içeriğinin dağıtıldığı sebepler arasında bir ayrımı barındırır. Bununla birlikte birini ya da diğerini vurgulayabilir, yani daha fazla bilginin kendisini ya da açıklayıcı davranışa dikkat kesilebilir. Ama daima *ikisinin* de bir seçim olarak deneyimlenilmesine bağlıdır ve bu şekilde ayırt edilir. Değişik bir ifadeyle, bilginin kendinden anlaşılmadığı ve haber (Mitteilung) açısından özel bir kararın gerekliliği kabul edilebilmelidir. Ayrıca bu, haber verenin (Mitteilende) kendi için bir haber verdiği durumda da geçerlidir. Ve eğer bu seçim ayrımı gerçekleşmezse, geriye sadece algı kalır" (Luhmann, 1995: 115).

Algı ve iletişim arasındaki ayrımı yapmak çok önemlidir. Çünkü iletişim, beraberindeki algılar açısından oldukça fazla olasılık sunmasına rağmen nihayetinde algılar iletişimsel varlığı olmayan psikolojik deneyimlerdir ve bireysel bilinçte kapalı sistemlerdir. *Anlama* (Verstehen) da aynı şekilde sadece başkalarının bilinçlerinin bir sureti değildir. Çünkü "haberleri anlama araştırılmalı, onaylanmalı ve bununla ortaya çıkan fark ile tamamlanmalıdır. Yani iletişim sisteminin kendisi sonraki iletişimler için gerekli bağlantı ön koşulunu oluşturur" (Dittmar, 2011: 31). İletişim sistemi kendisi için bir anlama ya da yanlış anlama elde eder ve bu amaca yönelik oto-gözlem (Selbstbeobachtung) ve otokontrol oluşturur. Böylece anlama, yanlış anlama ya da anlamama üzerinden bir iletişim gerçekleştirilir. Örneğin "beni anlamıyorsun" haberi, çift yönlü bir gerilimi işaret eder. Bir taraftan "sana söylemek istediğimi anlamak, kabul etmek için hazır değilsin" demek suretiyle gerçekliği provoke eder, diğer taraftan da bilginin haberi açısından bu anlaşılmama halinin iletişimin devamı için gerekli şartları sağlayamadığı ortaya çıkmış olur. Bu açıdan iletişim, bilginin içeriği ile alakalı değil; işlevsel olarak *seçimle* ilgilidir.

Dolayısıyla Luhmann sosyolojisinde iletişim kavramı iki özelliği ile yeni bir kavrayış getirmektedir. Birincisi iletişimi üç unsurun farklılaşması etrafında kavramasıdır: *Bilgi/Malumat* (İnformation), *haber/bildirim* (Mitteilung) *ve anlama* (Verstehen). İkincisi ise, davranışçı[8] teorilerin aksine, iletişim sürecini haber, bilgi ve anlaşılma isteklerinin taşınması süreci olarak görmekten ziyade iletişimin kendisini ön plana alır. Ona göre taşınan bir şey yoktur.

> "Bilginin bir canlıdan diğerine (veya bir bilinçten diğerine) "taşınması" imkansızdır. Bu nedenle iletişim aktarım süreci olarak tanımlanamaz. Bilgiler her zaman sistem içre kurgulanmış zaman farklarıdır, zira sistemlerdeki farklılıklar, kendi referansların ve yabancı referansların karşılaşmasından kaynaklı, ama her daim sistem içre işlenen işaretlerdir" (Luhmann, 1998: 194).

İleride davranışlara tevil edilecek şekilde iletişim, birçokları tarafından farklı şekillerde talep edilebilecek bir *artık hafıza* oluşturur. A, B'ye bir haber ilettiğinde, bir sonraki iletişim A'ya ya da B'ye dönebilir. Böylece iletişim sistemi sürekli bir seçim üretir. "Esas olan noktalardan bir diğeri de, iletişimin her daim bir öncekine bağlandığı ve bağlanmak zorunda olduğudur: Haberleri anlamanın görünmezliği ve denetlenemezliği sebebiyle iletişim (çünkü toplumsal işlevler gibi karmaşık konular içerir) sonsuzdur". Luhmann'nın iletişim modeli geleneksel modellerden farklı olarak, aktif ve baskın bir gönderici ve pasif ve bağımlı alıcı yerine, seçim süreci yoluyla hem göndericinin ve hem de alıcının etkin olduğu bir model ortaya koyar. Ayrıca göndericiden alıcıya doğru belirlenen tek yönlü ağırlıklı yol da böylece ortadan kalkmış olur. Son olarak somut taşıyıcı olarak medya kavramı Luhmann'da iletişim kavramının tanımıma dahil olmadığından, iletişimin araçsal yönü tartışmaya dahil değildir. "Luhmann için esas olan, toplumun tamamında oluşturulmuş iletişimlerin, konumlar, hiyerarşiler, davranış olasılıkları vb. üzerinden gösterilebilmelerinden dolayı, detaylı olarak incelenebilmeleri ve tarif edilebilmeleridir" (Dittmar, 2011: 31-32; 67-69).

---

[8] Luhmann'ın iletişim modelinin alternatif olarak kurgulandığı davranışçı bir teori olan Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramıyla kısa ve yararlı bir karşılaştırması için bkz. Dirk Martin'in Überkomplexe Gesellschaft kitabının sayfa 122-133. sayfaları arasında yer alan ilgili bölümüne bakılabilir.

1.3.2. *Yeni* Medya

Medya kavramı da yine tanımlanması zor kavramlardan bir diğeridir. İletişim kavramı ile ilişkisi düşünüldüğünde bu anlaşılabilir bir zorluktur aslında. Oldukça kapsayıcı bir tanımla medya, iletişimi gerçekleşmesini sağlayan araçlar olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede klasik bir medya tanımı şu şekilde yapılabilir:

> "*Medya* sözcüğüyse (Latince 'ortada bulunan' anlamındaki *medius*) alıcı ve verici arasında önemli bir etkileşim olasılığı bulunmadan, bir başka değişle bireylerarası iletişimden (yüz yüze alışveriş) farklı olarak, alıcının vericiye zayıf bir yanıt verme yetisi bulunduğu, küçük topluluklarda örgütsel iletişimden (örneğin şirket iletişimi ya da okulda ders) ayrılan uzaktan ilişki kurmaya göndermede bulunur. Latin kökenlidir, Fransızca'da çoğul olarak *medias* olarak yazılır, İngilizce'deyse tekil *medium* ve çoğul *media*'yı korur. Bununla birlikte *medium* Fransızca'dan alınmıştır, medya anlamında da bütünüyle teknolojik boyutunu düşündürmek için kullanılabilir (televizyon medyumu elektronik, görsel ve sözel yöntemlere dayanır, kitapsa yazılı dili ve kağıdı kullanır). İngilizce *mass media* (değişmez) deyimi Fransızca'dan alınmıştır, büyük ölçekte, *kitle iletişim araçları, kitle medyası* ya da *medya* olarak adlandırılır. İletişim tekniklerini (basın, sinema, televizyon) ve bunları hazırlayan endüstrileri belirtir. En fazla bir kaç kişi arasındaki ilişkiyi sağlayan medyalar kimi zaman mikro-medya diye adlandırılır (örneğin telefon)" (Maigret, 2014: 41).

Bu manada medyanın, dilden başlanarak yazı, kitap basımı, telsiz, radyo, televizyon başta olmak üzere, tarihsel gelişim seyri içerisinde günümüzde ulaşılan nokta internet merkeze alınarak online-iletişim araçları ya da online-medya olarak da tariflenen *yeni medya*dır. Burada üzerinde durulması gereken nokta söz konusu bu medyayı yeni yapan özelliklerin neler olduğudur. Bu çerçevede özetle şu özellikler öne çıkarılabilir: yeni medyanın temel özelliklerinden ilki *interaktif bir iletişime* olanak tanımasıdır. Geleneksel kitle iletişim araçlarının aksine yeni medya tek yönlü değil; geri dönüt –yanıt- vermeye müsait bir iletişim medyasıdır. İkinci temel özellik ise *kitlesizleştirme*dir. Geleneksel kitle iletişim araçlarında haber özel olarak değil kitle muhatap alınarak gönderilirken, yeni medya kullanıcı grupları içerisinde her bireye özel haber gönderebilmeye olanak tanır. Bu özellik aynı zamanda iletişimin odağının alıcıya

doğru kaymasıdır. Üçüncü özellik ise *eşzamansız (asenkron)* olabilme özelliğidir. Bu özellik iletişimin istenilen zamanda başlatılıp sonlandırılabilmesini içermektedir. Dolayısıyla asenkron bir iletişim sürecinde alıcı aktif bir özellik sergilemektedir (Akyol, 2015: 19-29). Yeni medya araçlarının dördüncü özelliği *çok ortamlılıktır (Multimedia)*. Bu manada internet ortamında ses, metin ve fotoğraf gibi bir çok özellik bir arada bulunmaktadır. Bu özellik farklı medya sistemleri arasında bulunan farklılıkların ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Beşinci özellik olarak *hipermetinsellik (Hypertextuality)* gelmektedir. Bu özellikle birlikte bir mesajdan başka bir mesaja geçiş sağlanmaktadır. Bu ise iletişimin doğrusal bir özelliğe sahip olmak yerine çoklu bir özelliğe sahip olması anlamına gelmektedir (Gülnar ve Balcı, 2011: 71-74).

Luhmann, medya kavramını da kendinden önce gelen teorisyenlerden farklı olarak oldukça geniş bir anlamda kullanmaktadır. "Luhmann için bir "araç" (Medium), bir araca ihtiyaç duymaksızın her daim yeniden bir araya gelebilen ve ayrılabilen oldukça farklı "şekiller" (Formen) alabilen her şeydir" (Dittmar, 2011: 69). Söz konusu bu iletişim araçları Luhmann için, araçsal esaslara ve formlara ait *farkların* uygulamalı kullanımları ile alakalı bir şeydir (Luhmann, 1998: 195). Daha açık bir anlatımla, bir sistemin çevresine yönelik gözlemleri dolayısıyla oluşturduğu fark şemaları sayesinde sistem çevreyle olan farklılıklarını keşfeder. Yani sistemlerin çevresini gözlerken gördüğü fark, sistemin tanımlanmasında bilgi olarak kullanılır. Dolayısıyla bu manada farklılıklar sistem açıcından bilgileri üretirler: Diğer olasılıkları görmek, farklılık şemalarını oluşturmak ve farklılık şemalarında olayları yerleştirmek. Böylece sistem çevreye olan farklılığını keşfeder. Dolayısıyla Luhmann açısından iletişim araçları, farklılık olasılıklarının seçilmesi yoluyla sistemin farklarını keşfetmesine yardımcı olan ve böylece iletişimi mümkün kılan taşıyıcılarıdır.

Luhmann iletişim araçlarını üçe ayırır. Birincisi, anlam üretmek için akustik ve optik işaretleri kullanan dil bir araçtır. İkincisi, dili kullanarak yayma aracı (Verbreitungsmedien) olarak yazı, baskı ve telsiz haberleşmesi kendisini geliştirmiştir. Bunlar aynı zamanda modern toplumlardaki kitle iletişim araçlarının da temelini oluşturmaktadır. Ve son olarak Luhmann sembolik genelleştirilmiş iletişim araçlarından (symbolisch generalisierten Kommunikationsmedien) bahsetmektedir. Sembolik

genelleştirilmiş iletişim araçları toplumun işlevsel alanlarına ait hakikat, aşk, mülkiyet/para, iktidar/hukuk gibi araçlardır (Dittmar, 2011: 69). "Sembolik genelleştirilmiş iletişim medyası, iletişim seçimlerini belli şartlara bağladığından ve böylece motive ettiğinden, iletişim tekliflerinin *başarısı*nı yükseltmektedir" (Tyhe, 2013: 207). Örneğin para iktisadi iletişimde, sevgi koruma/kollama iletişiminde, güç siyasal iletişimde söz konusu iletişim şanslarını artırmaktadır.

Luhmann'a göre kitle iletişim araçları iki tür gerçekliği içerisinde barındırır. Bunlardan ilki nesnel gerçekliktir ki bu kitle iletişim araçları içerisinde akan bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarının ikinci tür gerçekliği de içerisinde akan söz konusu bu bilgilerin *diğerleri* için gerçeklik olarak belirmesidir. İşte Luhmann çalışmalarında daha çok bu ikinci tür gerçeklikle ilgilenmektedir: *Gözlenmiş gerçeklik* (beobachteten Realität). "İçerisinde yaşadığımız toplumumuz ve dünya hakkında ne biliyorsak, kitle iletişim araçları sayesinde biliyoruz" (akt. Dittmar, 2011: 70). İnsanlar kendi çevrelerinde ve hayatlarında edindikleri tecrübelerini kitle iletişim araçlarından gösterilenden devşirmektedirler. İnsanlar aynı şeyleri hissederler çünkü, düzenin ve davranışların anlamlarını biliyorlardır. Kitle iletişim araçlarında tanımlanan mesela toplumsal çatışmalar, kişisel duygu, korku ve acı malumatları sayesinde anlamlı hale getirilirler. "Kitle iletişim araçları, toplumu ve dünyayı betimlemeleriyle, bizim için daha doğrusu toplum için kedilerinin nicel ve masif gösterimlerini gerçeklik olarak *kurarlar*". Böylece kitle iletişim araçları marifetiyle kurgulanmış olan gerçeklik, sıradan hayatımızın pratiklerini ve anlamlarını kendi kurgusu çerçevesinde etkiler.

> "İnsanlar, iletişimle ve iletişimde neşet edebilen, toplumsal açıdan bağlayıcı, müşterek bir gerçeklik düşüncesine ihtiyaç duyarlar. Bu gerçeklik yapısı günümüz modern toplumlarında en başta kitle iletişim araçları tarafından temin edilmektedir. Adeta toplumun hafızası oluşturulmakta ve dünyanın ve olayların anlaşılmasına yönelik rehberler temin edilmektedir" (Dittmar, 2011: 71-73).

İnsanlar beğenilerine ait düşüncelerini paylaşarak kendilerinin karar almaya kabiliyetli olduklarını göstermek isterler. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleştirilen iletişim formlarının –haber, sohbet, reklam vs- ortak olan noktaları, sonrasında takip edecek

iletişimler için gerekli koşulları ortaya çıkarmaktır ki bu iletişim o anda vuku bulan iletişimden daha fazla bir şeydir. Daha basit bir ifadeyle kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevi, bilgilerin güncellenmesi ve toplanması değil; bu yolla oluşturulan *hafıza*dır. Toplumsal sistem açısından hafıza, her iletişimde o andaki iletişimin dışında oluşacak şekilde belirli bir gerçeklik kabulünün önden verili olmasıyla oluşmaktadır. Böylece toplumsal hafıza toplumsal sistem içerisinde, her iletişim sürecinin yanı başında, alışılagelmiş dünyanın sağlam bir şekilde kurgulanmasında hizmet eder (Luhmann, 2009: 82-83).

Kitle iletişim araçları çerçevesinde betimlenen gerçeklik, kitle iletişim araçlarının güvenirliliği dolayısıyla değildir. Luhmann, dünyanın betimlenmesini iki farklı katmanda anlar. Bunlarda birincisi, kitle iletişim araçlarında gerçekleşen gerçekliktir ve ikincisi ise, kitle iletişim araçları izleyicileri tarafından betimlenen gerçekliktir. Kitle iletişim araçları birinci derece gözlemci (Beobachter erste Ordnung) ve izleyiciler ise ikinci dereceden gözlemcidir (Beobachter zweiter Ordnung). Bu noktada önemli olan şey her bir gözlemcinin sistemin işleyişine etkisi olduğu varsayımıdır. Yeni medya ile birlikte karşılaştığımız iletişimde kaynağın asimetrik bir karaktere bürünmesi olgusu ve bu olgunun toplumsal etkisi konusu, Luhmann'nın iletişim kavramına yüklediği anlam çerçevesinde bakıldığında oldukça merkezi bir konuma yerleşmektedir. Bu bağlamda günümüz çoğulcu toplumlarında tekil kişilerin sisteme etkisinin ne derece olduğu konusu ise üzerinde düşünülmeye değer başka bir tartışmadır.

İnternet ve online-iletişimle birlikte sirkülasyon halinde olan bilgi miktarı neredeyse ölçülemez oranda artış göstermiştir. Artık toplumun hafızası bilgisayar ağlarına kitap baskıları ya da film bantlarına hapsedilemeyecek şekilde dijital formda sanal olarak depolanmaktadır. İletişim, internetle mekânsal ve zamansal sınırlılıklarından kurtulmakta ayrıca akış içerisindeki bilgiler her daim kaydedilmekte ve küresel çapta ulaşılır duruma gelmektedir. Böylece bilgilerin dijital olarak kaydedilebildiği internet ağları sayesinde toplum *seçim olasılıklarını* unutmaktan kurtulmaktadır. Dolayısıyla artık sorun bilgi eksikliği ya da bilgiye ulaşamamak değil; geometrik olarak büyüyen bilgi miktarı karşısında *karmaşıklığı* azaltma sorunudur. İnternet ortamında yaygınlaşan semboller ve kısaltmalar içeren yeni dil, böylesi bir spontan ve devasa bilgi akışı

içerisine herhangi bir alan bilgisine sahip olmaksızın internet ortamına girişi mümkün kılmak için geliştirilmiştir. Dolayısıyla internet ve online-iletişimin günümüz yapılarını değiştirmesi tanımlayıcı özelliğidir.

İletişimin mekânsal sınırlılıklar bağlamından kitle iletişim araçları ve günümüzde de internet sayesinde kurtulması, iletişimin mekânsızlaşmasını (Enträumlichung) pekiştirmiş, böylece bilgisayar bağlantılı iletişim, nesnel, zamansal ve sosyal düzeylerde küresel ölçekte bir dünya iletişimini mümkün kılmıştır. Bu ise toplumların dünya toplumları olma yolunu açmış ve küreselleşme sürecini kuvvetlendirmiştir. Bununla beraber dünya toplumlarında paylaşılan bilgi düzeyi o kadar yoğundur ki, toplumlar hangi iletişimi devam ettireceklerine, hangi iletişimi kabul etmeyeceklerine yönelik bilince ulaşma çabasından vazgeçmişlerdir. Bu tür sembolik genelleştirilmiş iletişim araçlarıyla gerçekleşen bir iletişimde Luhmann'a göre, iletişim medya içerisine yerleştirilmiş bir şekilde bulunur. Böylece bireysel ve toplumsal düzeylerde tanımlayabileceğimiz bir geçerlilik kurumsallaştırılır. Böylece toplum "sanki toplumu tanımlayan bir kamuoyu varmış gibi" hareket eder. (Luhmann, 1998: 204). Dolayısıyla "kitap basımı ile başlayan ve kitle iletişim araçlarıyla devam eden şey, herhangi bir yerde anlamanın kaybedilmesini, göndericinin de belirsizlikte kaybolmasıyla birlikte, online-medya ile yeniden hızlandırmıştır" (Tyhe, 2013: 196).

Aynı zamanda online-iletişimde artık kaynak da otoritesini yitirmektedir. Geleneksel iletişimde, bilginin kalitesinin ve güvenirliliğinin sağlayıcısı olan din görevlileri, krallar, uzmanlar ve bilim adamları gibi otoriteler ortadan kalkmaktadır. Artık herkes her konuda bir "uzman" gibi bilgi paylaşabildiğinden bilginin kalitesi ve güvenirliliği ihtimali erozyona uğramaktadır. Üstelik ortadan kaybolan sadece bilginin kalitesi ve güvenirliliği de değildir; bilginin kaynağı da belirsiz hale gelmiştir. Dolayısıyla bugüne kadar interaksiyon çerçevesinde oluşturulmuş olan güvenin iletişimi, online-iletişim çağında artık kişisellikten uzak ve soyut olarak sisteme güven bağlamında kurgulanmaktadır.

Online-medyanın onu diğerlerinden ayıran en yeni özelliği, internete erişimi olan ve bu konuda az buçuk bir becerisi olan herkesin ve her kurumun interneti

kullanabilmesinin, burada bilgi paylaşabilmesinin kurumsal bir kitle iletişim aracına ihtiyaç duymaksızın mümkün olmasıdır. Dolayısıyla kamusal iletişim artık kitle iletişim araçlarına ve kurumlarına bağlı değildir. Başka bir değişle artık toplum kitle iletişim araçları sisteminin emrinde değildir. Kitle iletişim araçlarının kamuya yönelik dolaylı, tek yönlü ve genel bilgi yayımı özelliğini yitirmiş ve artık yerini yeni dijital yayılım teknolojilerine bırakmıştır. Böylece kitle iletişim araçları dolayısıyla gerçekleşen toplumun işlevsel ayrımı her potansiyel internet kullanıcısının dünya çapında bilgi yayabilmesinden dolayı ortadan kalkmıştır. Kitle iletişim araçları teknolojisi, kurumsal yapısına aykırı olan "kendi kendini tatmin yasağı"nı –çünkü, yazı ve içerik kalitesi, güvenirlik, uzmanlık gibi özellikler gayri şahsi ve kurumsaldır- ve kitle iletişim sisteminin en temel özelliklerinden olan bilginin mekân ve zaman üstü yayılımı kurumsal ödevini ortadan kaldırmıştır. Bu aynı zamanda kitle iletişim araçlarının monopol olma özelliğinin de sonu anlamına gelmektedir. Artık her tekil kişi münferit olarak istediği bilgiyi yayma ve indirme, saklama kabiliyetine sahiptir ve böylece kitle iletişim araçları topluma bilgi sağlama rolünü yitirmiştir. Luhmann'a göre bu *yıkıcı* etkiler, sonuçları toplumun öğrenmesi gereken olasılık, belirsizlik ve güvensizlik gibi olguları da içerecek şekilde, aşırı bir karmaşıklıktır.

İletişim araçları ve sosyal sistemler arasındaki farklılaşma nedensel bir ilişki içerisinde bulunmaz, yani biri diğerine sebep olmaz. Daha çok, uzun vadede döngüsel olarak birbirlerine sebep olmak, güçlendirmek ve kesişmek suretiyle, karşılıklı olarak birbirlerini vurgularlar. Luhmann sosyolojisi açısından burada gözden kaçırılmaması gereken temel nokta toplumsal gelişim ve iletişim şekli arasında bir ilişki olduğu gerçeğidir. Ona göre eğer bir toplum daha karmaşık bir hal almak suretiyle evriliyorsa bunun kaçınılmaz olarak yeni bir iletişim şekli geliştirmeksizin olanaksız olduğudur. Bununla birlikte iletişim araçları sosyal sistem üzerinde etkilerini hemen doğrusal bir etkiyle göstermezler. Toplumun iletişim araçlarının değişimine tepkisi uzun bir süreç içerisinde gerçekleşir. Söz gelimi 15. yüzyılda basım teknolojileri gelişmiş olmasına rağmen etkileri için neredeyse 18. yüzyılı beklemek gerekir (Tyhe, 2013: 194-203).

1.3.3. Yeni Medya ve Mekân, Mekân ve Heterotopya

Sosyolojik –özellikle kent sosyolojisi bağlamında- bir olgu olarak mekânı kavramak ve kavramsallaştırmak, yüzeysel ve somut gerçekliğinin dışında ve arkasında, mekânın toplumsal ilişkilerle birlikte kavranmasını gerektirir. Bu bağlamda Henri Lefebvre'ye göre modern kentlerin özünü de oluşturan mekân, toplumsal yeniden üretim ilişkilerinin içerisinde gerçekleştiği, toplumsal bir üretim olarak kavranmalıdır. David Harvey ise mekânın, kapitalist yeniden üretim ilişkilerinin devamını sağlamak adına metalaştırıldığını ve böylece toplumsal olanın bu çerçevede dönüştürüldüğünü iddia etmektedir. Manuel Castells ise mekânın toplumsal analizinin ekonomik, politik ve ideolojik sistemler çerçevesinde analiz edilmesi gerektiğini söyler çünkü mekân sosyal pratiklerin yansımasının bir sonucudur (Alpman, 2016: 77-80).

Sonuç olarak Alpman'ın önerdiği mekân kavramı yukarıda zikredilen mekân tanımlamalarının özünü içeren ve kapsayıcı bir tanımlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Ona göre:

> "Mekân kavramı, sabit, değişmez, somut ve tarihsiz bir 'oluş' olarak değil, sosyal ilişkilerin üretim ilişkilerinin ve egemen ideolojinin kurulup söküldüğü ve yeniden kurulduğu bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle kentsel mekân üzerindeki değişim, dönüşüm ve mücadele, aynı zamanda toplumsal alanlar üzerinde şekillenen ve sosyal ilişkilerin, üretim ilişkilerinin ve egemen ideolojinin içerisinde, üzerinde gerçekleştiği bir süreç olarak değerlendirilebilir" (Alpman, 2016: 77).

Bu tanımdan hareketle mekânların, toplumsal ilişkilerin kurulduğu alanlar oldukları var sayıldığında, buna paralel olarak aynı zamanda toplumsal ilişkileri de etkiledikleri iddia edilebilir. Bu bağlamda yeni medya araçlarının bir mekan olup olmadığı, eğer bir mekan ise hangi özelliklere sahip olduğu tartışılmaya değer bir konudur. Bu bağlamda Göksel Göker (2017: 185) yeni medya ve mekan arasında ilişki kurduğu makalesinde, "yeni medyanın toplumsal ilişki biçimlerini, sunduğu mekân ve zaman algısı üzerinden yeniden ürettiği/inşa ettiği"ni belirtmektedir. Göker, yeni medyanın ayırt edici özellikleri olan geleneksel çerçevelerinden kopartılmış zaman ve mekân

bağlamlarını Foucault'dan aldığı heteretopya kavramıyla ilişkilendirerek tartışmayı önermektedir. Bu bağlamda sosyal medya kullanımları başta olmak üzere yeni medyanın sunduğu mekân algısı Foucault'un heteretopik mevki olarak isimlendirdiği mekânlara denk gelmektedir. Bunun sebebi yeni medyanın toplumsal bir ilişki oluşturduğunu kabulü ve hemen ardından söz konusu bu ilişkinin "yerinden edilen zaman ve mekan algısı"na paralel olarak "gerçek, ancak farklı bir forma sahip" olan ilişkileri üretmeye imkan vermesidir. Dolayısıyla yeni medya geleneksel –daha çok interaktif- ilişki biçimlerinin aksine, "başka bir mekan", başka bir zaman" ve "başka bir gerçeklik" çerçevesinde yeni bir *başka* ilişki biçimi üretmektedir. "Bu nedenle yeni medya ve sosyal medyayı, gerçekliğimizle ilişki içerisinde bulunan ve fakat bu gerçekliğin dışında kendine özgü formlarla yeni mekân, zaman ve gerçeklik üreten 'başka bir yer', yani heteretopya olarak nitelendirmek kaçınılmaz oluyor". Ayrıca sınırları belli olmayan yeni medya aynı zamanda sayısız mekan ve ilişki ağları da kurmaya izin vermektedir ki Göker'in (2017: 169-172) tespitiyle bu, alternatif medya bağlamında olduğu gibi ister bireysel ister toplumsal düzeyde genel geçer toplumsal kabullerin dışına çıkarak "başka" bir mekanda var olma imkanıyla ilişkilendirilir. Buradan hareketle Luhmann sosyolojisi açısından yeni medyanın heteretopik kavranışı, yeni medyanın temelde sapmanın mekanları olarak okunmasına müsaade eden bir bakış açısını salık vermesinden ziyade, yeni medyanın heteretopik yapısının toplumun yeni medya dolayısıyla ulaştığı yeni bir evrenin göstereni olarak okunması daha ufuk açıcı olacağı kanaatindeyiz. Bu manada yeni medya, tıpkı kendi yapısal karmaşıklığı gibi, karmaşık bir toplumun işlevsel bir parçasıdır.

Bu bağlamda yeni online-medyanın en önemli özelliklerinden bir tanesi bilgilerin dünya çapındaki ağlarda bulundurması ve istenildiği vakit onlara ulaşılabilmesidir. Online-iletişim, toplumu bilgiye boğması ve aynı zamanda mekânsal olarak –o anda orada- var olmayanlar arasında gerçekleşen bir iletişimi mümkün kılmasıyla birlikte artık mekâna bağlı entegrasyon algılaması gereksiz hale gelmektedir. İnternet sayesinde artık iletişim, bilgi girişinin mekânsal sınırlamalarından kurtulmuş durumdadır. Böylece dünya toplumunun kurulması yolunda internet mekânsal şartların sınırlılıklarından kurtulmuş ya da iletişimin mekânsızlaşmasını kuvvetlendirmiştir. Luhmann'nın anlatımıyla toplum, geleneksel kitle iletişim

araçlarının açtığı yoldan devam ederek evrimini hiyerarşik yerine *heterarşik* bir düzene doğru sürdürmektedir ve toplumsal işlemlerin/uygulamaların mekânsal entegrasyonundan giderek vazgeçmektedir. Başka bir anlatımla işlevsel farklılaşmış toplum nihai olarak iletişimini elektronik iletişim araçlarıyla heterarşik olarak sağlamaktadır çünkü internet üzerinden gerçekleştirilen iletişim kendisinin hiyerarşik bir düzenle belirlenmesine izin vermemektedir. Bu hususa en güzel örnekler, internet iletişiminin sansüre ve bürokratik kontrole karşı olan direnci olarak gösterilebilir (Tyhe, 2013: 209-210).

Heterarşi kavramı, epistemolojik olarak Yunanca diğerleri manasında *heteros* kökünden gelen kavramla, hükmetmek/yönetmek manasında *archein* kavramlarının birleşiminden gelmektedir. Bununla birlikte heterarşi kavramını, "diğerlerinin yönetimi" şeklinde tercüme edilebilecek kelime manası etrafında kavramak isabetli değildir. Söz konusu bu iki kavramın birbirlerini nasıl tamamlayacakları sorusu açık kalmaktadır. Başka bir ifadeyle bir heterarşide yönetenin kim olduğu sorusu açıkta kalmaktadır. Dolayısıyla bir heterarşinin ne olduğu noktasında şu söylenebilir. Farklı sosyal alanların üst üste ya da alt alta sıralandığı bir organizasyonun aksine heterarşi, basit bir şekilde "*yan-düzen*" (Nebenordnung) olarak ifade edilebilir (Bkz. Şekil 1) (Goldammer, 2003: 1).

Şekil 1: Hiyerarşi vs. Heterarşi

(Goldammer, 2003: 1)

Hiyerarşik iletişim özellikle bir "zirve"yi takip eden, ondan etkilenen ya da onun icbarını meşru ve yeterli gören katmanlı toplumlarda bulunur. Heterarşik iletişim ise

hiyerarşik iletişimden, toplumda bir protokol tarafından yönetilmeksizin, her zaman gelişigüzel bir yerde ortaya çıkmasıyla ayrılır. Bu noktada merkezsizleştirilmiş bir heterarşi, yönlendirilemez, etki altına alınamaz, hangi iletişimlerin oluşacağı ve hangi etkiyi ortaya çıkaracakları noktasında hesaplanamaz ve kestirilemezdir.

> "Eski kitle iletişim araçları, gönderici ve alıcının aralarında temas gerçekleşmemesiyle yapısal olarak ayrılmış olmasından dolayı, tek yönlü iletişimleriyle, aynı zamanda, sonsuz derecede çok heterarşik iletişimler için temel konular (=kamuoyu) temin eden tetikleyicisidir. Onlar [eski kitle iletişim araçları ç.n.] tarafından tetiklenmiş iletişimlerin hangi etkilere sahip olacağı her türlü kontrol ve bilginin dışındadır. Heterarşik etkiler, dünyanın en ücra köşesinden bilgileri yaymak ve böylece iletişimi tetiklemek suretiyle, online-medya ile bir kez daha kuvvetlendirilmiştir. Diğer taraftan online-medya, Ego ve Alter'in, zaman ve mekân olarak ayrı olmalarına ve birbirlerini hiç tanımıyor olmalarına rağmen bir temasta bulunabilmelerini mümkün kılmaktadır. İnternet yürürlükteki teknik olarak sağlanan iletişimsel fırsatları üretmektedir" (Tyhe, 2013: 210).

Kitle iletişim araçlarında –özellikle online-medyada- gerçekleşen interaksyon, hiyerarsik iletisimden, toplumda bir protokol tarafından yönetilmeksizin, her zaman denendiği, seçildiği ya da reddedildiği olasılıklar ve hesaplanamaz etkileriyle dengesizdir. Böylesi bir iletişim, her işleme eşit mesafede konumlanan, heterarşik ve asimetrik bir dünya anlamına gelmektedir.

Dijital medya teknolojilerinin yayılımının bireysel ve toplumsal hayatın gelişimine ne şekilde etkisi olduğu sorusu sosyal bilimler alanında tartışılan konuların başında gelmektedir. Kamuoyunda sürdürülen tartışmaların çoğunda yeni medyanın hiyerarsik iletişimden, toplumda bir protokol tarafından yönetilmeksizin, her zaman yaygın bir kanaat olmasına rağmen, bu tür bir bakış açısı aslında iş hayatımızdan özel hayatımıza kadar etki etmeyi başarmış yeni medyanın etkisinin sosyal yapıdaki ve mekândaki etkisini göz ardı etmektedir. Bu bağlamda yeni medyanın geleneksel medyadan ayrılan en temel özelliklerinden biri, toplumsal davranışlar ve sosyallikle entegre olmuş ve çok katmanlı sanal bir davranış alanı açıyor olmasıdır. Başka bir hiyerarsik iletisimden, toplumda bir protokol tarafından yönetilmeksizin, her zaman

aktiviteler ve davranışlar, dijital ve interaktif ağlar yardımıyla bu alanlarda kendilerine yer açmaktadırlar. İş hayatından kamusal alana, bilimden bireysel alana kadar varan bu bağlantı pratikleri, sosyal bilimler açısından bireysel ve toplumsal hayata taşınan sanal alanın sosyolojik analizini gerekli kılmaktadır. Söz konusu bu yeni durum yeni medya yoluyla gerçekleşen –"yeni"- bir sosyalizasyon süreci bağlamında anlaşıldığında, yeni medya yoluyla açılmış olan bu sanal alanın nasıl ve ne şekilde gerçek sosyal alana entegre edileceği ve bütün bunların sosyal bilimler açısından anlamının ne olduğu üzerinde durulmayı hak eden sorular gibi gözükmektedir. Bu bağlamda, dijital ve yazılım temelli medya teknolojilerinin yaygınlaşması ile beraber, gerçek-maddi ve sanal mekânların iç içe geçmesi söz konusudur. Söz konusu bu iç içe geçiş, sosyal yaşam içerisinde *sınırsızlaşma/sınırların ortadan kaldırılması* (Entgrenzung) ve *hibritleşme/melezleşme* (Hybridisierung) ile sonuçlanmış ve geçmişte geçerli olan sosyalleşme, mekân ve mekânlaşma algılarının yeniden düşünülmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı hibritleşme, basitçe bir çöküş ya da dejenerasyon süreci olarak değil; tam aksine modern sonrası toplumların asli dönüşüm olgusunu içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Modern sonrası olarak tanımlanan toplumların temel özelliklerinde biri de bilginin, hem bu toplumların yeniden üretimi ve gelişimi için ve hem de toplumsal katılım ve bireysel gelişim için oldukça önemli olduğudur. Bilgiyle donanmış olmak, toplumsal değişimin yüksek bir hızla gerçekleştiği bir toplumsal süreçte, değişen şartlara ayak uydurma kabiliyeti ile ilgilidir ki bu süreç sadece yeni medyanın yaygınlaşmasıyla zorlanabilecek bir süreç de değildir. Söz konusu bu süreç *küreselleşme* ve yeni iletişim teknolojileriyle başlayan bir *medyalaşma* (Medialisierung) sürecinin gelişimi ile yakından ilişkilidir. Bu süreçten sadece çalışma hayatı değil aynı zamanda boş zaman kurumu da etkilenmiştir ve özel alandaki bu etkilenme kendisini özellikle genç kuşak içerisinde anlamlı bir şekilde açığa vurmaktadır. Dolayısıyla medyalaşma ve medyalaşma yoluyla sınırsızlaşma/sınırların ortadan kaldırılması süreci günümüz toplularının temel olgusu olarak değerlendirilmelidir (Unger, 2010: 99-102).

Hibritleşme olgusu, günümüz toplumlarında, bireyin hareketliliğini ve kendi varlığı için savaşımını niteleyen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. "Bu kavrayışla hibritleşme, sadece teknik uygulamalar yoluyla bedenlerimizle ilgili değil, bilakis bu

bio-politik perspektifin yanında, sosyal mekanın mekânsallığına etki edecek şekilde, iş hayatı, günlük yaşam ve sosyal çevrenin hibritleşmesiyle de alakalıdır" (Unger, 2010: 104). Bu bağlamda artık hibritleşme, gündelik yaşam ya da medya ile ulaşılan gerçeklik olarak kavranan düalist bir ontolojik gerçeklik algısı yerine, sanal olanın gerçekliği zedelemediği bir gerçeklik algısının gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Böylece sanal anlam çevresi daha çok sosyal yaşamın temel ve ikame edilemez anlam katmanları olarak kendilerini göstermektedirler. Bireyler günlük yaşamlarında gitgide artan bir şekilde böylesi sanal çevrelere bağlandıklarında ve oralarda tecrübe edinip toplumsal ilişki kurup davranışlar sergilediklerinde artık söz konusu bu alanların göz ardı edilmeleri çok da anlamlı gözükmemektedir. Daha çok bu yeni yapıların ve süreçlerin yaşam içerisinde insanlar için ne gibi anlamlar taşıdıkları ve kendini ve dünyayı anlamlandırmalarında ne gibi roller üstlendikleri değerlendirilmelidir. Gerçek ve sanal alanların gündelik yaşam içerisinde bu şekilde bir arada bulunup kullanılması tartışmalarına bir örnek olarak *oyunlaştırma* (Gamification) kavramı örnek olarak verilebilir. "Oyunlaştırma, oyun felsefesinin oyunsal düşünmenin ve oyun mekaniklerinin oyun-dışı alanlarda, motivasyonu arttırmak ve kullanıcıları problem çözmeye teşvik etmek için kullanılmasıdır. Oyunlaştırma için yapılan en kapsamlı ve en çok kabul gören tanım ise oyun tasarım unsurlarının oyun bağlamı dışındaki durumlarda kullanılması şeklindedir" (www.tr.wikipedia.org, 2016). Her ne kadar oyunlaştırma kavramı geleneksel bir kavram olsa da özellikle dijitalleşme ve oyunların dijital platformlara taşınmasıyla birlikte oyunlaştırma da dijital platformlar yardımıyla gerçekleşmeye başlamıştır. İş yerlerinde çalışanların motivasyon ve rekabetleri artırmak amacına yönelik çalışanlar arası küçük oyun ve yarışmalar ya da son zamanlarda oldukça popüler hale gelen *pokemon go* gibi dijital platformdaki oyunlar günlük yaşam içerisinde yer alan özel, eğitim ya da iş hayatına ait alanlarda dijital platformlarla gerçek dünyanın iç içe geçtiği melez (Hybrit) alanlar oluşturmaktadırlar[9].

Yeni medya teknolojisi merkezli hibritleşme temelde seçim ve entegrasyon talebiyle oluşan karmaşık bir ihtimaller alanı açmaktadır. Yeni medya teknolojileri bir yandan

[9] Söz konusu bu melezleşmenin ne düzeyde *gerçek* hayatın içine *entegre* olabileceği ya da gerçekle sanalın ne kadar iç içe geçebileceği konusunda fikir verebilecek bir haber için bkz. "Tayvanlılar, Snorlax cinsi Pokemon'un belirdiği parka akın etti, izdiham çıktı". http://goo.gl/tff0A3 [25.08.2016, 15:20].

teknik olarak düşünülebilecek ve melez bir tecrübe ve davranış alanını içerecek şekilde gerçek-materyal alanlarla sanal alanların bir karışımını meydana getirirlerken, diğer yandan da kullanıcılar olarak başkalarına ait tecrübe, anlam ve anlam yapılarının ortada hiçbir kişisel –somut- temas olmadan tarafımızdan terennüm edilmesini de beraberinde getirmektedir. Bireysel beklentiler, anlamlar ve değerlendirmeler böylece sanal olarak önden şekillendirilmiş olur. Böylelikle yeni medya araçlarının kullanımı –özellikle sosyal medya bağlamında- gerçek-materyal alanla sanal alanın sıkı ve anlamlı bir bağlantısını gözler önüne serer ki kişilerin günlük hayatlarına giriş aynı zamanda onların davranış ve anlam yapılarına da girişin kullanıcıya bağlanması anlamı taşımaktadır. Bu manada söz konusu yeni medya araçları, uzaklık algısının, daha doğrusu uzam algısının, geleneksel bağlamından koparılmasının beraberinde getirmektedir. Yani bir yere ve kişiye, aynı zamanda buna paralel olarak onlara ait tecrübe ve anlam yapılarına, olan uzaklık ve mesafe algısı yeni medya araçları yardımıyla melez alanlar istikametinde dönüşüme uğramaktadır. "Bu manada hibritleşme mekân ve mekânsallığın yapısını uzaklık ve mesafenin üzerinde ve hem de hibritleşmenin etkisini sosyal gündelik yaşamda tecrübe ve varlık alanı olarak yeniden düşünmeyi teşvik etmektedir". Bu manada özellikle gençler için yeni medyanın oluşturduğu alan, kendi yaşamlarının oluşturulması ve sunum ve şekillendirme yoluyla teknik olarak düşünülebilecek ve melez bir tecrübe ve davranış alanını icerecek şekilde teknik olarak düşünülebilecek ve melez bir tecrübe ve davranış alanını icerecek sekilde zamanda aktif ve üretici bir şekilde ve sosyal bir şekilde davranmaktadırlar. Gerçek-materyal alanla sanal alan arasındaki geçişler ise kırılmalar olarak değil daha çok gerçek-somut ve sanal alanlara ait unsurların ilgiler ve ihtiyaçlar bağlamında bir arada kullanıldığı tekdüze davranış alanında akıcı bir şekilde gerçekleşmektedir (Unger, 2010: 109-110).

Hülasa hibritleşme sürecinde bireyler ve onların anlam oluşturma kabiliyetleri en önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sanal alanlara yönelik bilgi aynı zamanda birey-çevre arasındaki ilişki ve sanal unsur ve alanların bunlarla bağlantısı üzerine olmalıdır. Dolayısıyla hibritleşme tartışmaları açısından, sosyal alanın/mekânın –tam manasıyla- objektif olarak verili olmadığını tam tersine mekânın teknik olarak düşünülebilecek ve melez bir tecrübe ve davranış alanını içerecek sekilde

tasarı olarak kavranması gereken varlık analizinin gerekli olduğu ileri sürülebilir. Bu manada birey ve ona *sağlanmış/sunulmuş* çevresi arasında gerçekleşen var olma gerilimi kendisini mekanda somutlaştırır. Bu çerçevede yeni medya tarafından desteklenen hibritleşme, bireysel var oluş açısından sınırlamaların ortadan kaldırıldığı ve böylece bireyin kendini gerçekleştirebilmesine yardım eden yeni bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece sanal mekanlar artık gerçek alanların bir sınırlandırılışı olarak değil daha çok yaşam alanlarının zenginleşmesi olarak anlaşılmalıdır. Sanal alanlar bu manada bireysel tecrübelerin gerçekleştiği dünyalardır.

Luhmann sosyolojisi açısından geleneksel kitle iletişim araçlarının ürettikleri objektif anlam yapıları aynı zamanda toplumsal entegrasyonun sağlanması noktasında da başat bir görev üstlenmektedirler. Buradan hareketle Luhmann, yeni medya merkezli oluşan yeni toplumsal organizasyon dolayısıyla, tekdüze bir anlam yapısı olamayacağından, toplumsal entegrasyonun ortadan kalkacağı var saymıştır. Bu çalışmanın söz konusu bağlamda dayandığı temel bakış açısı ise Luhmann'la birlikte Luhmann'a karşı şeklinde ifade edilebilecek bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda bu çalışma, yine Luhmanncı iletişim kavramından hareketle, ortadan kalkanın sadece eski iletişim bağlamında oluşan eski toplumsal yapılar ve bu çerçevede oluşturulan entegrasyonlar olduğunu buna mukabil gelişen yeni iletişim şekilleri ve onlara ait yeni özellikler sayesinde toplumsal yapı ve entegrasyon şekillerinin de değiştiğini savunmaktadır. Bu manada aşırı bireyselleşme ve ona eşlik eden yeni medyanın beraberinde getirdiği zaman ve mekan algılarının değişimi beraberinde hibrit alanların oluşmasını ve heterarşik bir toplumsal organizasyonu mümkün kılmıştır. Dolayısıyla ortadan kalkan sadece tek yönlü toplumsallaşmadır. Bireyselliği ve heterarşik düzeni merkeze alan yeni iletişim ise beraberinde yeni toplumsal yapı ve yeni bir entegrasyon şekillerini getirmektedir.

1.3.4. Yeni Medyanın Siyasal Kültür Üzerindeki Etkisi

> "Bütün iletişim medyalarının –dil, yayma araçları, sembolik genelleştirilmiş medya- ortak etkisiyle, toplamda kültür olarak ifade edilebilecek şey belirginleşir. Buradaki belirme, bir taraftan farklı durumların yeniden kullanımıyla her defasında kullanılarak aynı kalan anlam (çünkü diğer türlü

> yeniden kullanım var olmazdı), diğer taraftansa kendini kuvvetlendiren ve bu sayede artık bir kalıba sokulamayacak anlamlarını zenginleştiren şeklinde ifade edilmelidir. Bu, anlamın referans fazlalığının (Verweisungsüberschuß) kendisinin, anlamın belirginleşmesi ve güçlenmesinin bir sonucu ve iletişimin bu şekilde kendi araçlarını oluşturduğu *işlem* (Operation) olduğu tahminine yaklaştırmaktadır" (Luhmann, 1998: 409).

Bu noktada anlamın işleyişini sağlayan izleği Luhmann açısından takip etmek daha açıklayıcı olacaktır. Ona göre iletişim yoluyla oluşturulan anlam tanımlayıcı *ayrımlar*dan geçer. Bu noktada anlam fenomenolojik olarak -ulaşılabilir olandan elde edilen güncel verili anlam- referans fazlalığı (Verweisungsüberschuß) şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu bu referans fazlalığı paradoksal olarak sonsuz olarak ve fakat belirli bir şekilde üretilebilir. Bu manada anlam, daha açık bir ifadeyle, şu anki güncel durum ve ihtimal arasındaki fark olarak tanımlanabilir. "Her an ... güncel anlam yapımı üretilir ve bunun yanında mümkün olan da önden kavranır" (Luhmann, 1998: 51). Şu anda anlamın ne olduğu ve gelecekte muhtemel olarak ne olacağı bir seçim işleminin sonrasında sonsuz olarak gerçekleşir. Anlam çerçevesinde verili hale gelen referans fazlalığı ve buna içkin olan belirginleşmenin nesnelliği sadece bir seçim süreci sonunda gerçekleşebilir. Karar verilen şey aslında referans fazlalıklarından hangisinin olmayacağıdır. Bu ise temelde kıyaslama ve kontrol olasılıkları arasındaki bir seçime işaret eder. Yazıyla başlayan ve günümüz internet teknolojisiyle davam eden şey aslında bu seçimi mümkün kılan bilgi işleme işi ile ilgilidir. Bilgi işleme kontrolden daha ziyade, bilinçlendirme yoluyla zihindeki verilerin karşılaştırılmasını mümkün kılmakla sonuçlanır. Bu ise toplumların evrimini mümkün kılan şeyin kendisidir aslında.

Luhmann'a (1998: 570-573) göre toplumsal evrimi açıklamak için nedensel yaklaşımlardan uzak durulmalıdır. Ona göre nedensel açıklamalar, sistem teorisi yaklaşımına kıyasla faydalı değillerdir ve açıklamaları doğaçlama yeteneğine de sahip değildir. Bunun temel sebebi toplumun kendi öz referanslı bir sistem olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla toplumsal dönüşümler birden ve kendiliğinden oluşmazlar; tam aksine toplum gözlem yapar ve kendi içerisinde bağlantı halinde bulunur. Bunun sonucunda toplumda interaksiyon oluşur ki bunun sonucunda da değişiklikler ya engellenir ya da desteklenir. Dolayısıyla toplumsal evrim bu manada

doğrusal değil; döngüseldir (Bkz. Şekil 2). Her toplumun tarihi pozisyonu, o anda verili olan nesnel şartlar çerçevesine oturtulmuş *seçenek* (Variation), *seçim* (Selektion) ve *yeniden dengeleme* (Restabilisierung) çerçevesinde belirlenir. Doğrusal kavrayış tamda bu sistemsel karmaşıklığı göz ardı edip, evrimsel mekanizmaları birbirinden ayırmaktadır. Evrim teorisi ise bunun aksine daha çok, yapısal değişiklik için kullanılan fırsatların gerçekte sistem tarafından kabul edilenlerle kurulması ve olasılıklar bağlamın da sistem farkları olarak dönüştürülmesi sürecini vurgular. "Tarih, toplumsal açıdan önemli olaylar, öncesi ve sonrasında farkın gözlemlendiğinde meydana gelir".

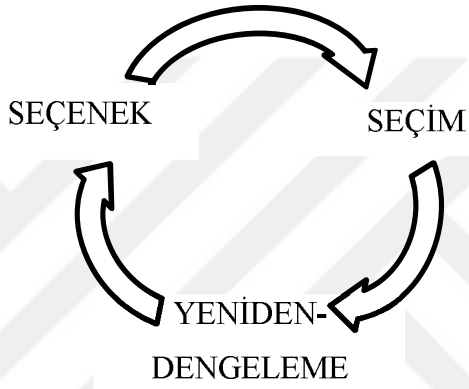

Şekil 2: Luhmann'nın Toplumsal Evrim Şeması

Eski dünyada olasılıklar, öncesinde ve sonrasında farkın birliğini sağlayan ve yatay olarak algılanan tek düze bir zaman algısı içerisinde kurulmakta ve böylece kendini güvenceye almaktaydı. *Zamansız zamanlar*ın geçerli olduğu yeni toplumsal gerçeklikte ise söz konusu bu güvence, zamansız bir sonsuzluk içerisinde ortadan kalkmıştır. Böylece 18. yüzyıldan itibaren zamanın ve tarihin okunması "her zamanın yeniden yazılması gerektiği" bir anlayışa evrilmiştir.

Eski toplumlar, merkez ve periferi ayrımı etrafında organize edilmiş toplumlardı. Bu ayrımdan dolayı eski toplumlardaki fark, insanların dahil oldukları belirli sosyal pozisyonlar çerçevesinde ele alınmaktaydı ve bu sebeple insanlar dünyayı "şeylerin birlikteliği" olarak kavramaktaydılar. Modern toplumlarda ise söz konusu bu yapısal özellik terkedilmeye zorlanmış ve toplum heterarşik ve merkezsiz bir dünyada var

olmuştur. Bunun sebebi modern toplumların farklılaşmış işlevlerden meydana gelmesidir. Dolayısıyla farklılaşmış yapısal özelliklere sahip olan toplum artık bir içerme düşüncesi çerçevesinde birlikteliklerini sağlayamamaktadırlar. 19. yüzyıl boyunca içerme düşüncesinin ortadan kalkması temelde bireyselleşme düşüncesiyle sağlanmıştır (Luhmann, 1998: 156-157). Böylece güç ilişkileri bağlamında odak noktasının daha çok bireylere ya da öznel alanlara kayması sağlanmıştır.

Bu bağlamda iletişim, canlıların bilişsel kabiliyetlerinin gelişimi işlevini üstlenmektedir. Dolayısıyla toplumsal varlık olan kişiler, geliştirdikleri bilişsel kabiliyetlerini diğerleriyle de paylaşmak suretiyle, kişisel kabiliyetlerinin sınırlarını sosyal alan yönünde genişletmektedirler. Dolayısıyla söz konusu gelişim, aynı zamanda sosyal alanın gereklilikleri etrafında da gelişim göstermektedir. Dolayısıyla bireyselleşme bağlamında gelişmiş bilişsel kabiliyetler, sosyal alanda, *sıradışı sosyal bağımsızlık* ve *yüksek dereceli bireyselleşme* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ise, toplumların devam eden evrimi noktasında, iletişimin karmaşık düzenlemesinin yapılandırılması ile belirlenmiştir. Luhmann'a göre sosyal gelişim canlıların -insanların- bilişsel gelişiminin birbirine bağımlı olarak kavranması yoluyla anlaşılamaz. Çünkü insanlar yapısal olarak belirlenmiş sistemlerde yaşarlar. Burada, sosyal bağımsızlık ve bireyselleşmeyle gelen bağımsızlaşma, "ihtimal dışılıkların (Unwahrscheinlichketen) çoğaltılmasıyla" birlikte anlaşılmalıdır. Dolayısıyla insanlar, verili -sosyal- sistem düzenlemeleri çerçevesinde, birbirleriyle temas halinde bulunurlar ve bu manada bağımsız değillerdir. Başka bir anlatımla, sistem gereklilikleri içerisinde bir işlem oluşturulur -ki burada bu iletişimdir-, aksi takdirde *diğerlerinin yardımıyla öğrenme*[10] oluşamazdı (Luhmann, 1998: 193-194).

Fiziksel olanla, kelimelerle ya da yazılarla alakalı insanların algılamaları, objelerin çeşitlenmesiyle alakalı değil; farklılaşma ve gözlemin rafine hale gelmesiyle alakalıdır. Bundan dolayı yazının evrimi aynı zamanda gözlemin de evrimi anlamına gelmektedir. Yazı sayesinde insanlar, diğer gözleyenleri gözleme fırsatına kavuşmuşlardır. Böylece yazı sistemi zamanla ikinci dereceden gözlemi kuşatmıştır. Toplumsal açıdan ise bu, modern toplumların işlevsel sistemine denk gelmektedir (Luhmann, 1998: 278-279).

[10] Diğerlerinin yardımıyla öğrenme şeklinde çevirdiğimiz kavramı Luhmann, "vicarious learning" ya da "economy of cognition" kavramlarına dayandırmaktadır (Luhmann, 1998: 192).

İnternet-iletişim araçları sayesinde iletişim oldukça belirgin bir şekilde yoğunlaşmış ve hızlanmıştır. Artık ne kehanetleri mümkün kılan doğrusallık ne de anlamları belirginleştiren süslemeler yeni toplumsal organizasyonda geçerli kaideler değillerdir. Yeni medyanın özellikleri kaçınılmaz olarak sosyal yapıda da önemli değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Söz gelimi göndericinin anonimleşmesi, haber ve anlama etrafında oluşan birliğin ortadan kalkmasını beraberinde getirmiştir. Artık haberi gönderen, diğer tarafta –alıcı- ne olacağını ve haberin –muhtemel- nasıl bir etkiye sahip olabileceğini bilememektedir. Aynı şekilde alıcı da kendine hangi haberin –yani neyin- gönderildiği hakkında da bir fikri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu, verinin gönderici ve alıcı arasında kalan alanda *işlendiği* anlamına gelmektedir. Bu kısaca şu anlama gelmektedir: Sosyal tabakalar, konumlar gibi gerekli sosyal yapıların güvenliği için gerekli olan kaynağın otoritesi gereksiz hale gelmiş, teknik olarak devre dışı bırakılmış ve bunun yerine kaynak olarak *meçhul* ikame edilmiştir. Ayrıca bir haberin maksadını tanıma ve böylece bir iletişimin kabulü ya da reddine gidebilecek şekilde şüphe beslemek ya da diğer sonuçlara ulaşma ihtimali de ortadan kalkmaktadır. Böylece Luhmann'nın, gönderici ve alıcının anonimleşmesinden dolayı ortadan kalkan sembolik birlikteliği niteleyen *sosyal kopuş* (soziale Entkopplung) ve medya olarak klasik manada interaksiyonu içeren dilin içerdiği şekilde iletişimin ortadan kalkmasıyla da *nesnel kopuş* (sachliche Entkopplung) olarak kavramsallaştırdığı toplumsal sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Thye, 2013: 214). Dolayısıyla kitle iletişim araçları çerçevesinde oluşan iletişim, yeni medya ya da online-medya çerçevesinde geçerli değildir. Başka bir anlatımla bu, "bilgisayar programlarına bağlı şekilde oluşmakta olan yeni bir medyanın oluşumu demektir". Bununla birlikte çağımızın yeni medyası, dünya çapında iletişim olanaklarını bir defa daha artırmıştır. Böylelikle, muhtemel ve güncel iletişim arasında vuku bulan çelişkiyi kuvvetlendirmiştir. Ve bu da beraberinde, bir yönüyle organizasyon açısından toplumun, diğer yandan bireysel seçim problemlerini keskinleştirmiştir. Böylece, toplumda karşılık bulan bir anlam ve organizasyon şekli olarak, tek yönlü oluşturulmuş iletişim ve toplumsal organizasyon çözülmeye uğramıştır (Luhmann, 1998: 309-314).

Online-medya ile şekillenmiş toplumsal organizasyonda artık, seçme hakkına sahip olanlar daha çok *anonim ve etken bireyler*dir. İnternet merkezli toplumsal organizasyonda iletişim, aktörlerin haber gönderilen olarak değil; bağlantıdaki odaklar olarak anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla klasik manada bir iletişim anlayışı yeni toplumsal organizasyonların neliğini açıklamaktan uzak gibi görünmektedir. İletişim "... bunun yerine, sosyal açıdan ayıran (Trennende) ve ayrıştıran (Separierende), bölen (Zerteilende) ve bireyselleştiren (Individualisierende) yeni kavramlara ihtiyaç duymaktadır" (Thye, 2013: 219).

1.4. *Yeni* Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler bir olgu olarak, bir bakış açısına göre toplumsal işleyiş içerisindeki sorunların giderilmesi ve toplumsal düzenin yeniden sağlanmasına yönelik toplumun bir çeşit *bağışıklık* sistemi faaliyetidir, diğer bir bakış açısına göreyse toplumsal hareketler, toplumun asli düzenini oluşturan çatışmalı durumun ve bu uğurda devam ettirilen mücadele ve direnme pratiklerinin tezahürleridir. Bu yaklaşımlardan ilki büyük sosyolojik teoriler ailesinden Sistem-Kuramına, ikincisiyse yine bu ailenin bir ferdi olan Çatışma kuramına denk gelmektedir. Bununla birlikte, her iki teori açısından da ortak olan nokta, toplumsal hareketlerin toplumsal değişimin dinamiklerinden biri olarak görülmesidir.

Dolayısıyla ister toplumsal işleyişin aksayan bir yönünü isterse toplumsal bir çatışma ve mücadelenin varlığına işaret etsin toplumsal hareketler, toplumun önemli bir kesimini ilgilendiren konular ve bu konuların ortaya çıkardıkları sorunların ortadan kaldırılması etrafında, bir dayanışma ve grup dinamiği çerçevesinde oluşturulan kolektif eylemlerdir. Dolayısıyla toplumsal hareketlerin temel karakterini oluşturan dinamiklerin başında söz konusu bu hareketlerin grup dinamiklerine yaslanmasıdır. Ortaklaşılan ilgiler, çıkarlar ve kimlikler etrafında grup içi dayanışma ve grup dinamikleri elde edilir. "Burada asıl vurgulanması gereken nokta toplumun farklı kesimlerinin bir biçimde güçlerini birleştirerek sembolik, somut ya da ikisini de kapsayan eylemlerle itirazlarını dile getirmesidir." Dolayısıyla toplumsal hareketler bu bağlamda, "toplumsal değişimin ürettiği sosyal rahatsızlıkların dışa vurumu olduğu kadar toplumsal grupların taleplerini

ve ihtiyaçlarını da ifade etmesinin yollarından biri olarak kabul edilebilir" (Alpman, 2014: 20).

> "En basit tanımlamayla, bir grup insanın ortak bir amaç etrafında , uzun veya kısa bir zaman dilimi içinde bir araya gelmesi; ortak bir kimlik ve faaliyet yaratmasıyla oluşan toplumsal hareketler, demokrasinin kurumsallaşmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren, politikayı ve demokrasiyi yoğun olarak etkilemiş; özellikle kadın, işçi ve gençlik hareketlerinde olduğu gibi bireylerin ve toplumun özgürlük alanını genişletmek için çeşitli işlevler yüklenmişlerdir" (Sanlı, 2005: 12).

Bu bağlamda modern dünyanın tek geçerli siyasal sistemi gibi gözüken –özellikle temsili- demokrasiye, özellikle 1960'ların sonlarından itibaren giderek artan bir güvensizlikten bahsetmek mümkündür. Siyasal sisteme, kurumlara ve işleyişe karşı söz konusu bu güvensizlik, insanların bir itiraz kültürü içerisinde kolektif ve örgütlü tepkiler vermeye itmiştir. Temsili demokratik işleyişe yöneltilen kolektif ve örgülü bir nitelik sergileyen söz konusu bu itirazlar, yurttaş katılımının artırılması ve kamusal alanın farklılıklara açılarak temsil krizinin ortadan kaldırılmasına hedeflenmiştir. Bu bağlamda toplumsal hareketler literatüründe 1960'ların ortasından sonra ortaya çıkan hareketleri betimlenmek üzere *yeni* toplumsal hareketler tanımlamasına yer verilmektedir.

> "1960'ların ortasından sonra ortaya çıkan toplumsal hareketleri, kendisinden önceki hareketlerden ayırmak için kullanılmaktadır. Buna göre 'toplumsal hareketler' olarak kategorize edilen hareketlerin tükenmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni direniş biçimi kastedilmektedir. Yeni toplumsal hareketler tanımı, işçi sınıfı hareketinin çözüldüğü, çıkar gruplarının çatışmaları etrafında şekillenen ve genellikle merkezi, bürokratik, gizli-açık iktidar talepli, esnek olmayan ve hiyerarşik özelliklere sahip toplumsal hareketlerin çözüm üretemediği, kitleselleşemediği bir durumun karşıtını/alternatifini ifade etmektedir" (Alpman, 2014: 22).

Gülüm Şener'in (2006: 108) bu hususta ayrımı biraz daha farklıdır. Ona göre yeni toplumsal hareketler kavramı "küresel kapitalizme muhalefet" etmek bağlamında anlaşılan 1990'lardan sonra kendinden önceki toplumsal hareketlerin bir ardılı olarak karşımıza çıkan toplumsal hareketler için kullanılmaktadır. Çünkü yeni toplumsal

hareketler diğerlerinden "küresel" boyuttaki etkinliği dolayısıyla ayrılmaktadır. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketler, küresel kapitalizme ek olarak iletişim teknolojileri ve neo-liberalizm gibi sanayi sonrası toplumların *yeni* toplumsal formasyonları ile hareketler diğerlerinden "küresel" boyuttaki etkinliği dolayısıyla ayrılmaktadır. Bu küreselleşme ve onun yarattığı siyasal-toplumsal alanlardaki değişmelerle yakından bağlantılıdır" (Coşkun, 2007: 109).

> "1990'ların başından itibaren küreselleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler kendisinden önceki hareketlerin unsurlarını içermekle birlikte sivil toplumda benzeri olmayan, yeni enformasyon ve iletişim araçları aracılığıyla yerel, ulusal ve küresel düzeyde ve kolektif örgütlenme ve eyleme olanak veren, çoğulculuğa ve farklılığa önem veren, sembolik iletişimin gücüne inanan, hiyerarşik yapılanmayı ve şiddet eğilimlerini dışlayan, yeni örgütlenme ve eylem biçimleri arayışındaki post modern hareketlerden oluşmaktadır" (Şener, 2006: 109).

Bu noktada üzerinde anlaşılması gereken temel husus şüphesiz söz konusu bu "yeni" toplumsal hareketlerde neyin yeni olduğunun tespitidir. Alpman'ın aktardığına göre, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile ilgili en yaygın görüş endüstri sonrası toplumsal formasyona ve onun ihtiyaçlarına uygun bir nitelik taşıması dolayısıyla kurulabilir (Alpman, 2014; 22-23).

Toplumsal hareketleri, grup içi dayanışma, grup dinamikleri gibi grup süreçleri bağlamında açıklayan yaklaşımların aksine "yeni toplumsal hareketler yaklaşımlarının temel tezleri, yeni toplumsal hareketlerin 'eski' işçi-hareketlerinden farklı olarak kolektif kimliklerini sınıflı toplumdaki katılımcıların 'nesnel' pozisyonları üzerinden değil tam tersine, cinsiyet ve cinsel yönelimin nasıllığına dair emareler ya da doğal çevreye dair ortak kaygıların savunma dilekleri üzerinden tanımlanır" (Herkenrath, 2011: 50). "Dolayısıyla yeni toplumsal hareketleri eskisinden ayıran, daha önce de hareketler diğerlerinden "küresel" bovuttaki etkinliği dolayısıyla ayrılmaktadır. Bu alması, ulus üstü oluşu, kısa sürede gerçekleşiyor oluşu, herhangi bir din, ırk, sınıf, ideolojiye indirgenmemesi, aktörlerinin zengin ve eğitimli olması gibi özelliklere sahip olmasıdır (Işık, 2015: 46). Bu bağlamda yeni toplumsal hareketleri açıklamak için geliştirilmiş yaklaşımların bir çoğu birbirlerinden oldukça farklı açıklamalar geliştirmiş

olmalarına rağmen, Herkenrath'a (2011: 51) göre, aşağıda zikredilen hususlarda bir ortaklık olduğu gözlenebilir:

> "...yeni sosyal hareketler:
> - Toplumdaki kültürel değişimi, stratejik açıdan siyasal şartların değişiminden daha önemli telakki ederler;
> - Devlet üzerinde güçten daha ziyade otonomi ve özerklik elde etmeye çalışırlar;
> - Maddi paylaşım çatışmalarından ziyade daha çok tinsel değerler tarafından yönlendirilirler;
> - Her daim değişikliğe uğrayan, katılımcıların sınıfsal pozisyonlarının yapısından türemeyen, hassas kolektif kimlikler zemininde işlerler;
> - Kendini, –her sosyal sorunda olduğu gibi- kolektif yorum süreçlerinin nesnesi olan, sosyal çatışmalarda gösterirler;
> - Merkezsiz ve temel demokratik karara ulaşma mekanizmalarını içeren ağ şeklindeki yapılardır ve tek bir STÖ ya da temel grup etrafında çok nadir olarak organize olurlar;
> - Yüksek seviyede eleştirel öz-düşümüm ve stratejik esneklik gösterirler".

Farklı ve biraz daha detaylı olarak Coşkun'nun (2007: 145-146), Johnston, Larana ve Gusfield'den aktardığına göre yeni toplumsal hareketleri kavramak, eski toplumsal hareketlerin mümkün olduğu eski toplumsal yapılardan ziyade, yeni toplumsal hareketleri mümkün kılan yeni toplumsal yapılar göz önünde bulundurularak anlaşılmalıdır.

> "...yeni toplumsal hareketlerin başlıca özellikleri şöyle sıralanabilir:
> - Yeni toplumsal hareketler katılımcıların yapısal rolleri ile açık bir bağ sergilemez. Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı sınıf yapısını aşar ve daha çok yaş, toplumsal cinsiyet gibi toplumsal statü unsurlarına göndermede bulunur.
> - Yeni toplumsal hareketlerin ideolojik karakteri işçi sınıfı hareketlerinin ve ortak eylem için birleştirici ve bütünleştirici bir unsur olan Marksist ideoloji anlayışının tam zıddı bir noktada durur.
> - Yeni toplumsal hareketler, düşünceler ve değerler çoğulluğu sergiler; pragramatik yönelimler ile birlikte katılımcıların karar alma mekanizmalarına katılımını genişletecek olan kurumsal reformları hedefler. Gündelik yaşamın 'demokratikleşme dinamiği'ne ve siyasal

boyutlar karşısında toplumsal yaşamın sivil toplum boyutunun genişlemesine işaret eder.

- Yeni toplumsal hareketler, kimliklerin yeni ve daha önce önemli olmayan boyutlarının ortaya çıkışını gösterir. Çelişkiler ve harekete geçirici faktörler, ekonomik yakınmalardan ziyade, kimlik ile ilgili olan kültürel ve sembolik sorunlara ilişkindir. Yeni kimlikler, hem özel hem kamusal kimlikler olarak şekillenir.
- Birey ile kolektif arasındaki sınırlar belirsizdir. Birçok hareket, mobilize olmuş gruplar içinde veya onlar yoluyla değil, bireysel eylemler biçiminde ortaya çıkar.
- Yeni toplumsal hareketler genellikle insan yaşamının kişisel ve mahrem yönlerini kapsar; gündelik yaşam alanlarına uzanır.
- Sabote etmek ve direniş gibi radikal mobilizasyon taktiklerini kullanırlar, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemlerine başvururlar.
- Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ve canlanışı, Batı'nın geleneksel siyasal katılım kanallarına ilişkin yaşanan güven krizi ile ilgilidir.
- Yeni toplumsal hareketler parçalı, dağınık ve merkezsizdir".

Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler eskisinden farklı olarak, -özellikle- sınıf temelli grup hareketleri değil, daha çok kültürel motivasyonlar çerçevesinde oluşturulmuş kolektif kimlikler üzerinden oluşturulan hareketlerdir. Bu bağlamda "yeni toplumsal hareketlerin ele aldıkları konular da kimlik temelli, evrensel ve ahlaki yönler içermektedir...Yeni toplumsal hareketlerin örgütlenme, eylem ve iletişim biçimleri yeni orta sınıfın politik ve kültürel değerlerini, normlarını içermektedir (Şener, 2006: 112).

Ayrıca söz konusu bu yeni hareketler bireysel ve heterarşik karakterlerinden dolayı eski toplumsal hareketlerde olduğu gibi grup dinamikleriyle hareket etmezler. Bu noktada yeni sosyal hareketlerin iletişim teknolojilerinin de yardımıyla oluşturduğu lidersizlik ve gönüllülük esasına dayalı ağ şeklindeki yapısı, yeni sosyal hareketlerin merkezsiz, heterarşik ve birey merkezli yapısını ön plana çıkartan temel bir özelliğidir. "Bu açıdan bakıldığında yeni toplumsal hareketler, toplumsal eşitsizliklerden ve ayrımcılıktan sadece doğrudan değil dolaylı olarak etkilenen kitlelerin de dahil olduğu hareketler olarak kabul edilebilir. Taleplerindeki farklılıklar, örgütlenme ve mücadele farklarına rağmen toplumdaki egemen güçlerle/odaklarla mücadele etmenin kitleselleşmiş biçimi olarak kabul edilebilir" (Alpman, 2014: 24). Şener'in de dikkat çektiği şekliye yeni

toplumsal hareketler literatüründe örgüt kavramı yerine ağ kavramı daha yaygın olarak toplumsal hareketler literatüründe örgüt kavramı yerine ağ kavramı daha yaygın olarak olarak değerler ve söylemlerin yanında yeni örgütlenme biçimleri de öneriyor olmasındandır. "Manipülasyona, denetime, bağımlılığa, hiyerarşilere, düzenlemeye ve bürokrasiye karşı çıkarak özerklik ve kimlik, adem-i merkeziyetçilik, katılımcılık, yatay ilişkiler ve 'farklı olan'a saygı gibi değerler için çağrıda bulunmaktadırlar" (Şener, 2006: 116).

Sonuç olarak yeni toplumsal hareketleri örgütlenme, eylem ve iletişim özellikleri çerçevesinde şu şekilde tanımlamak mümkündür:

> "Yeni toplumsal hareketler, örgütlenme, eylem ve iletişim biçimlerinden önceki toplumsal hareketlerden birçok açıdan farklılıklar taşımaktadır. Esnek üretimin egemen olduğu toplumsal yapı ve ilişkiler yeni toplumsal hareketleri de etkilemekte, bu hareketler adem-i merkezi, hiyerarşisiz, kolektif ve bireyin birarada ön plana çıktığı, farklı hatta karşıt ideolojileri içeren, koalisyona dayalı, katılımcı demokrasi isteyen, şiddete karşı, diyaloga ve iletişime dayalı örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır" (Şener, 2006: 116).

1.4.1. Luhmann ve Toplumsal Hareketler

"Protesto iletişimi toplum içerisinde gerçekleşmektedir, aksi halde bu iletişim olmazdı, ve fakat şu şekilde; sanki dışarıdanmış gibi. Toplum için sorumluluktan hareketle dillendirilir, ama ona karşı."
(Luhmann, 1996: 204).

Siyasal sistem üzerinde konuşmak zordur. Söz konsu bu zorluğun sebebi siyasetin toplumsal düzenle ilişkili olarak anlaşılmasındandır. Bu sebeple siyaset sisteminden toplumsal hareketler literatüründe örgüt kavramı yerine ağ kavramı daha yaygın olarak yerine getirmekte olduğumuz bir şeyden bahsettiğimiz anlamına gelmektedir. Luhmann'a göreyse siyasetin temel işlevi kolektif olarak birbirine bağlanmış kararların gücünün hazırda tutulması ile belirlenir (Nassehi, 2002: 39-43). Luhmann

sosyolojisinde toplumun ve bir alt sistem olarak siyasetin iletişim olarak kurulduğu göz önüne getirildiğinde, söz konusu bu iletişim sürecinde seçime konu olan tüm alternatifler sadece sistem ve çevre ilişkisi içerisinde üretilmezler. Özellikle sistem içerisinde bir sorun olduğunda sistemin dışından alternatifler seçim sürecine dahil olur.

Bu manada toplumsal hareketler, işlevsel farklılaşmış toplumların siyasal sisteminde sorunlar ortaya çıktığında alternatiflerin hazır tutulması yani kamuoyunun hazırlanması açısından sistemin dışında ama onun için bir işlev görürler. Bu da aslında sistemin evrimini beraberinde getirir (Hellmann, 2002: 18-19). Bu manada genel sistem teorisi açısından toplumsal hareketlerin rolünü analiz etmek temelde modern toplumların işlevsel farklılaşmış yapılarını göz önünde bulundurmakla alakalıdır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4: Toplumsal Bir Alt Sistem Olarak Toplumsal Hareketler

İşlev Sistemi	**Kod**	**Program**	**Araç**	**İşlev**
Sosyal Hareketler	İlgi/İlgisizlik	Protesto	Mobilizasyon	Özgül olmayan problemlerin sistem yapısına girmesi

(Yoldaş, 2013: 142-143)

Bu manada işlevsel farklılaşmış toplumlarda karşımıza çıkan temel süreçlerden bir tanesi de *dahil etme* olgusudur. Burada kast edilen şey, toplumsal sistemlerin dışında yer alan insanların istekleri ve talepleri sonrası sistemle dahil olabilmeleridir. Daha özel olarak da siyasi dahil ediş ise sadece refah seviyesinin artırılmasıyla alakalı değil aynı zamanda ortaya çıkabilecek sosyal sorunların tespiti ve keşfi için de önemlidir. Bu sayede toplumsal hayatın birçok yönü gün geçtikçe daha fazla siyasal sistem içerisine dahil olmaktadır. Böylece halkın taleplerinin de siyasi bir mesele olarak anlaşılmasının önü açılmaktadır. Ama bu nokta siyasal sistemin diğer sistemlerin işlevini yüklenmesi şeklinde anlaşılmamalıdır.

Taleplerin tespit edilmesi, tartışılması ve karara bağlanması süreci ancak siyasal sistem içerisinde tanzim edilebilecek bir iştir. Dolayısıyla Luhmann sosyolojisine ait terimlerle

anlatmak gerekirse bu tam olarak birinci ve ikinci derece gözlemin gerçekleştiği bir iletişim sürecidir aslında. Dolayısıyla siyasal sistem içerisinde, farklılaşan öznelerden bağımsız olarak kavranan tam da iletişim süreçlerinin kendileridir. Söz konusu bu anlatmak gerekirse bu tam olarak birinci ve ikinci derece gözlemin gerceklestiği bir protesto her zaman gözlenen bir iletişimdir. Bizler bir protestoyu gözlediğimizde aslında gözlemleri gözlüyoruzdur. Daha net bir ifadeyle daha önce de belirtildiği gibi gözlem yapmak aslında bir seçim yapmakla alakalıdır ve seçim aynı zamanda bir fark ortaya koymakla da ilgilidir. Söz konusu bu seçim ise iletişim süreci içerisinde ikili bir düzeyde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bir protesto belli bir seçim etrafında oluşturulmuş bir sistem olarak algılandığında, protesto dışında kalanlar –ya da protesto açısından toplumun geri kalanı- kendi seçimleri dışındaki alanı yani çevreyi oluşturmaktadır. (Virgl, 2011: 51-52).

Mesela hiyerarşik yapılar daima ikili bir şablona sahiptirler. *Üst* ve *alt* ayrımı dolayısıyla bu tür bir sistemde iletişim *emir-itaat* biçiminde gerçekleşir. Geleneksel siyasal sistemleri açıklamaya yeterli olan bu sistem günümüz karmaşık toplumlarının siyasal sistemlerini açıklamada yetersizdir. Zira günümüz siyasal sistemleri üçlü bir yapı arz eder: Siyaset, yürütme ve kamuoyu. Siyasal sistemin demokratik teamüller neticesinde kendi içerisinde ayrımlaşmasından sonra –hükümet ve muhalefet- bir anlatmak gerekirse bu tam olarak birinci ve ikinci derece gözlemin gerceklestiği bir birbirinden ayrımlaşması, zaruri olarak önceleri 'devlet' olarak anlaşılan ve siyasal sistem olarak görülen şeyi köklü olarak değiştirmiştir". İki başlık altında anlaşılabilecek söz konusu bu değişimlerden ilki, yürütmenin siyasal öncüllerini hesaba katarak aldığı anlatmak gerekirse bu tam olarak birinci ve ikinci derece gözlemin gerceklestiği bir ise, yukarıdan aşağı yönlü olarak işleyen siyasi iktidarın asimetrik yapısı yerini artık dinamik bir dolaşıma bırakmaktadır. Kendisini her daim yeniden düzenleyen iktidar artık aynı zamanda bu düzenleme işleyişin tersine mukavemet oluşturacak şekilde ayrıca işleyen kamuoyu baskısını da hesaba katmak durumundadır. Siyasi talep, ilgi ve menfaatlerin belirleyicisi olan halka neyi neden seçmeleri gerektiğini söylemek noktasında –ki Luhmann'a göre kitle iletişim araçlarının temel işlevi tamda budur aslında- toplumun karmaşıklığı arttıkça "yürütme artık ancak kamuoyunun kendisiyle

işbirliğine gittiği ve kedisine bilgi aktardığı alanlarda kamuoyuna nüfuz edebilmektedir" (Luhmann, 2002a: 37-45).

Böylece toplumda –siyasette- güvensizlik ve dinamiğin gelişmesine sebebiyet verilmiştir. Üçlü yapılara geçilmesi, İktidara angaje olmuş ikili iletişimden dairevi dolaşıma imkan veren içtimai yapılara geçilmesine yol açmıştır. Her iki istikametteki dolaşım arasında denge kurulmuştur. Formel ile enformel güç arasında kurulan bu denge, karmaşıklıktan dolayı her geçen gün enformel olanın lehine değişmektedir. Dolayısıyla siyasi kavramların geleneksel manalarında ısrar etmek, günümüz toplumlarını analiz etmek noktasında yeterli olmadığından, yersizdir.

Hülasa, toplumsal hareketlerin modern toplumlardaki rolü ve bu toplumlar üzerindeki etkisinin ne olduğu soruları Luhmann sosyolojisinde şu şekilde karşılık bulur: Öz-üretimli sistemler kodlamalarını –her ne kadar yetersiz olsalar da- pozitif ve negatif değerler yardımıyla gerçekleşen ikili kodlama ile yaparlar. Pozitif olarak kodlanan değer sisteme dahilken negatif olan değer sistem dışında daha doğrusu çevrededir. Ama kendinden referanslı sistemler için negatif değerler de her daim gözlenen, dolayısıyla sistem açısından olumlu olma ihtimalini taşıyan değerleri temsil ederler. Bu prensip kendinden referanslı sistemlerin hem açık hem de kapalı sistemler olmasından kaynaklanır. Daha açık bir anlatımla olasılık olarak bütün değerler aslında sistem içerisinde şu anda sahip olmadıkları değere sahip olma ihtimalini her daim muhafaza ederler. Bu özellik öz-üretimli sistemlerin kendilerini iletişim yoluyla sonsuz ihtimalle kurabilme olasılıklarına denk gelmektedir (Virgl, 2011: 43).

Bu çerçevede protesto hareketlerini anlamak için söz konusu ikili kodlamanın dışına çıkmak gerekir. Şöyle ki, modern demokratik sistemlerde sistem içerisindeki düzensizlikleri ve sorunları eleştirmekle görevli olan sistem unsuru *muhalefettir*. Muhalefet, anayasal olarak düzenlenmiş ve dahi görevlendirilmiş bir unsurdur. Buna mukabil protestocular ise kendilerine etik ilkeleri esas alırlar (Luhmann, 1996: 206; Yoldaş ve Yoldaş, 2010: 578-580) ve bir anayasal görevlendirmeyle hareket etmezler. Dolayısıyla sosyal hareketler bu manada sistemin ikili bir yapıda ürettiği olarak değil

tam aksine söz konusu bu ikili yapıya mukavemet oluşturarak sistemi dengede tutmaya yarayan bir sistem olarak değerlendirilmelidir.

tam aksine söz konusu bu ikili yapıya mukavemet oluşturarak sistemi dengede tutmaya seçimi ve bu konuların iletişim süreçlerinde işlenmesi –ki bu aslında daha çok "hayır"ın üretildiği bir olanakların ayıklanması sürecidir aslında- yoluyla kendisini çevreden ayıran sosyal birlikteliklerdir. Söz konusu bu sosyal birliktelikler ait olmanın ya da ait olmamanın belirlendiği bir iletişimdir. Bu bağlamda protesto aslında protesto etmemek ya da toplumun işleyişine müdahale etmemekle kıyaslandığında *dışarıda/hariçte* kalır. Daha net bir ifadeyle Luhmann, protesto olgusunun işlevini toplumsal sistemin içerisinde yer alan işlevsiz alanların belirlenmesi bağlamında değerlendirmektedir. Ama bunu işlevsel sistemin mantığı dışında gerçekleştirmektedir. Böylece toplumun iyileşmesine kendince bir katkıda bulunmaktadır. "Protesto iletişimi toplum *içerisinde* gerçekleşmektedir, aksi halde bu iletişim olmazdı, ve fakat şu şekilde, *sanki dışarıdanmış gibi*. Toplum *için* sorumluluktan hareketle dillendirilir, ama *ona* [topluma ç.n.] *karşı*" (Luhmann, 1996: 176-177; 204). Bu manada protesto hareketleri birlik etrafında toplumsal düzenin sağlanması hedefiyle oluşturulan, muhalefetin aksine sistem içi ve kurumsal olmayan iletişimsel bir düzeltme işlemidir (Virgl, 2011: 44-50).

Geleneksel sosyal hareketler luhmann sosyolojisi çerçevesinde yukarıda bahsedildiği şekliyle anlaşılmaktadır. Buna mukabil yeni toplumsal hareketler konusu bambaşka bir tartışma konusudur. Yeni toplumsal hareketler temelde, geleneksel toplumsal tam aksine söz konusu bu ikili yapıya mukavemet oluşturarak sistemi dengede tutmaya oluşturulması ve korunması bağlamında değil, daha çok heterojenlik içeren konular üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Yeni toplumsal hareketler, Luhmann'a göre, ne organizasyon sistemine aittir yani kurumsaldır, ne de etkileşim sistemine aittir. Kurumsal değildirler çünkü kararları değil sadece motivasyonları, yükümlülükleri ve tam aksine söz konusu bu ikili yapıya mukavemet olusturarak sistemi dengede tutmaya hareketlerde olduğu gibi, üyelik şartları etrafında genelleşmiş bir karara dahil tam aksine söz konusu bu ikili yapıya mukavemet olusturarak sistemi dengede tutmaya sistemleri de burada geçerli değillerdir çünkü geleneksel manada –mesela sınıf gibi- bir aidiyet ilişkisi mevzu bahis değildir. Burada geçerli olan etkileşim oldukça bireysel

düzeyli bir kendini gerçekleştirme ya da bir anlam arama yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Luhmann, 1996: 201-205).

Kısaca yeni toplumsal hareketlerin karakteri *alternatif* ve *kurgusal bir vatandaş* kavramı karşıtlığı üzerinden okunabilir. Burada alternatif olarak belirme yeni toplumsal hareketlerin bireysel ve heterojen yapısı gereğidir. Dolayısıyla geleneksel toplumsal hareketlerin aksine yeni toplumsal hareketler her daim yeni bir konu etrafında oluşturulabilen bir alternatif olarak belirmektedirler. Bununla birlikte yeni toplumsal hareketler kurgulanmış bir toplumsal birliktelik için değil daha çok yüksek bireysel heterojenlik etrafında alternatiflerini oluştururlar. Bu da toplumsal sistem etrafında belirlenmiş bir değeri –mesela vatandaşlık değerleri- değil daha bireysel değerlerin birbirlerini gözlemlediği ve bu şekilde seçimlerini yaptığı bir etkileşim düzeyi olarak düzeyli bir kendini gerçekleştirme ya da bir anlam arama yolu olarak karşımıza bağlamında değil bilakis toplumsal sistemin kendi-gözleminin olumsal ve yapay şekilleri olarak tanımlanmaktadırlar (Luhmann, 1996: 77). Bu bağlamda Luhmann'ın düzeyli bir kendini gerçekleştirme va da bir anlam arama volu olarak karsımıza düzeyli bir kendini gerçekleştirme va da bir anlam arama volu olarak karsımıza teknolojilerinin de kuvvetlendirici etkisiyle birlikte protesto hareketleri siyasal kamuoyunun bir parçası olarak siyasal sisteme yerleşmekte ve protesto konuları hızlı bir şekilde siyasal merkeze taşınmak suretiyle etkisini artırmaktadır (Virgl, 2011: 70-71).

BÖLÜM 2: BULGULAR VE TARTIŞMALAR

2.1. Gezi Parkı Olayları: Rapor ve Katılımcı Analizi.

"Geziye doğru işgali göreceksin,
sakın şaşırma"
(Orhan Veli şiirine nazire bir duvar yazısı)

2013 yılının Mayıs ayının sonlarında ortaya çıkan Gezi Parkı olayları, birçok kişi için aslında 21. yüzyıl içerisinde küresel arenada vuku bulmuş Arap baharı ya da Occupy hareketlerinin bir devamı olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu bu devamlılık tabi ki hareketin içeriğinden ziyade hareketin niteliği bağlamındadır. En genel manada 21. yüzyıldaki yeni toplumsal hareketler sınıfsal, grup dinamiklerine dayalı ve örgütlü hareketler olmayıp bilakis sınıfsız, örgütsüz ve yüksek oranda bireyseldir. Bu tür toplumsal hareketler yeni toplumsal hareketler olarak kavramsallaştırılırlar. İşte Gezi Parkı olayları da, bizce, yeni toplumsal hareketler kavramsallaştırmasının içerisine dahil edilmelidir. Böylece Gezi Parkı olaylarının sosyolojik analizi kuramsal düzeyde incelenebileceği bir çerçeveye kavuşmuş olur.

Gezi Parkı olaylarını yeni toplumsal hareketler bağlamında değerlendirebilmek için, Gezi Parkı olayları ve yeni toplumsal hareketler bileşkesinde karşımıza çıkan temel birkaç özelliğe değinmek yeterli olacaktır. Bunlardan ilki kimlerin Gezi Parkı olaylarına katıldığı noktasındaki değerlendirmelerdir. Bu noktadaki bilgiler bize Gezi Parkı olaylarının niteliğiyle alakalı –daha doğrusu onun yeni toplumsal hareketlerle ilişkilendirilebilmesine yönelik- bilgiler verecektir. Yeni toplumsal hareketleri geleneksel toplumsal hareketlerden ayıran en temel özelliklerden bir tanesi katılımcıların sınıf merkezli grup kimliklerden ziyade daha çok bireysel kimlikler üzerinden kolektivitelerini sağlamalarıdır. Bu bağlamda Gezi Parkı olaylarına katılmış olanların kim oldukları bize katılımcıların sosyolojik durumlarına dair bilgiler vermektedir ki, bu noktada bizce önemli olan, bu özelliklerin temelde hareketin sınıfsal bir aidiyet ve saikle ortaya çıkan bir hareket olmadığını göstermesidir.

Gezi Parkı olaylarına katılanların demografik özellikleri ve profilleri yapılan araştırmalarda şu şekilde ortaya çıkmaktadır: Konda'nın Gezi Raporunda (2014: 5) cinsiyet dağılımı açısından Gezi Parkı olaylarına katılanlar, Türkiye nüfusunun cinsiyet dağılımına paralel olarak, yüzde 50,8 kadın ve yüzde 49,2 erkek olarak bulgulanmıştır. Metropoll'ün verilerine göreyse katılımcıların yüzde 56'sı erkek ve yüzde 44'ü ise kadınlardan oluşmaktadır (akt. Ete ve Taştan, 2013: 43). Başka bir parametre ise katılımcıların yaşlarına ilişkin demografik verilerden oluşmaktadır. Buna göre yaşla ilgili veriler Konda'nın Gezi raporunda (2014: 6-8) şu şekilde bulgulanmıştır: Öncelikle katılımcıların yaş ortalaması 28'dir. Katılımcıların yüzde 30,8'inin 21-25 yaş arası kişiler oluşturmaktadırlar. 30 yaş altı katılımcıların oranı ise yaklaşık katılımcıların yüzde 73'üne tekabül etmektedir. Metropoll'ün verilerine göreyse 20-24 yaş arası katılımcıların oranı yüzde 52'dir. 29 yaş ve altı katılımcıların oranı ise yüzde 81'dir (akt. Ete ve Taştan, 2013: 42-43). Gezi Parkı olaylarına katılanların eğitim seviyelerine ilişkin özellikleri ise şu şekilde bulgulanmıştır: Konda Gezi Raporunda (2014: 9-10) katılımcıların en son bitirdikleri okula göre yüzde 42,8'si lisans ve 12,9'u ise yüksek lisans mezunudur. Metropoll'ün bu noktadaki bulgularına göre ise, katılımcıların yüzde 54'ü üniversite öğrencisidir. Buna mukabil bitirdikleri okula göre verilerde ise yüzde 20,6'sı üniversite mezunu ve yüzde 8,2'si ise yüksek lisans mezundur (akt. Seta, 2013: 43). Katılımcıların çalışma hayatıyla ilgili demografik özellikleri ise şu şekilde bulgulanmıştır: Konda Gezi Raporuna (2014: 10-11) göre katılımcıların yüzde 37'si Gezi Parkı olaylarına katılanların demografik özellikleri ve profilleri yapılan mukabil işçilerin oranı yüzde 6 ve işsizlerin oranı ise yüzde 5'dir. Metropoll'ün verilerine göre ise katılımcıların yüzde 66'sı öğrenci, yüzde 16'sı sektör çalışanı ve serbest meslek çalışanı, buna mukabil katılımcıların sadece yüzde 3,2'si işçi ve yüzde 2,8'i işsizdir (akt. Ete ve Taştan, 2013: 43-44).

Tek tek ele alındıklarında çok da anlamı olmayabilen bu veriler bir arada yorumlandıklarında Gezi Parkı olaylarının yeni toplumsal hareketler sistematiğine dahil olmasının arkasındaki gerekçeleri bizlere sunmaktadır. Bu noktada belki de en başta yapılması gereken tespit Gezi Parkı olaylarının temelini ekonomik ve sınıfsal bir arka plandan almadığına yönelik tespittir. Bu ise Gezi Parkı olaylarını geleneksel toplumsal

Gezi Parkı olaylarına katılanların demografik özellikleri ve profilleri yapılan

toplumsal hareketlerin ekonomik olmaktan ziyade kültürel değerleri –dolayısıyla kimlik sorunları başta olmak üzere kültürel semboller ve değerlerle alakalı sorunları- merkeze alarak hareket ettikleri gözden kaçırılmamalıdır.

Gezi Parkı olaylarına katılanların demografik özellikleri bu bağlamda yeni toplumsal hareketler tipolojisine uygun düşmektedir. Öncelikle katılımcıların yaş ortalaması ve istatistiksel ağırlığı oldukça düşüktür. Dolayısıyla Gezi Parkı olayları bu manada genç bir harekettir. Katılımcıların en yüksek yüzdeye sahip kısmı 25 yaş civarındaki genç nüfustur. Söz konusu bu yüksek oran Gezi Parkı olaylarının asıl faili olarak –temelde ve sadece- gençleri ön plana çıkaran bir eğilimi de beraberinde getirmekle birlikte bizce bu bakış açısı indirgemeci bir bakış açısıdır. Burada önemli olan nokta diğer demografik verilerin de ışığında daha geniş bir çerçevede Gezi Parkı olaylarını analiz edebilmektir. Söz gelimi katılımcıların yaş ortalamaları, yine katılımcıların eğitimleri, ekonomik durumları ve kentlileşme seviyeleri gibi verilerle birlikte düşünüldüğünde analiz düzeyimiz daha kapsayıcı hale gelmektedir. Katılımcıların yaş ortalamalarının düşük olmasına rağmen eğitim seviyeleri oldukça yüksektir. Yarısından fazlasının öğrenci olduğu kabul edildiğinde bile (Metropoll; % 66) eğitim seviyesi oldukça yüksektir (Konda; lisans ve lisansüstü yaklaşık % 56). Bu verilerin yeni toplumsal hareketlerin temel karakteristiğine uyduğu söylenebilir. Ayrıca bu iki veriye çalışma hayatıyla ilgili verileri de eklediğimizde anlatılmak istenen şey daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Gezi Parkı olaylarına katılanların Konda verilerine göre en fazla yüzde 11'i işçi ve işsiz iken Metropoll'de bu oran sadece yüzde 6 olarak bulgulanmıştır. Buna mukabil öğrenci, beyaz yakalı ve serbest meslek olarak beyanların oranı ise Konda'da yüzde 69 ve Metropoll'de ise yüzde 82 olarak ölçülmüştür. Ayrıca Seta raporunda belirtilene göre katılımcıların kahir ekserisinin oldukça anlamlı gelir farklarına rağmen kendilerini "orta sınıf" olarak tanımlıyor olmaları Gezi Parkı olaylarının ekonomik tabanlı bir hareket olmadığı yönünde bir veri olarak yorumlanabileceği gibi (Ete ve Taştan, 2013: 44-45) ayrıca söz konusu katılımcıların aidiyetlerini, içinde bulundukları kronik ekonomik sorunlar çerçevesinde değil tam tersine şehirlilik, okumuşluk, entelektüellik gibi kültürel motiflerin daha ön planda olduğu, başka bir ifadeyle ekonomik farklılıkların merkezi önemde olmadığı bir habitus içerisinde kurguladıkları iddia edilebilir. Bu

manada ekonomik sorunları olmasa da geleceğe dair planları ve bu noktada kaygıları vardır ama prensip olarak kendilerini sistemin içerisinde görmektedirler.

Dolayısıyla katılımcıları yaklaşık üçte birinin Kadıköy, Şişli ve Beşiktaş semtlerinden geldiği de göz önüne alınırsa eğer, Gezi Parkı olayları geleneksel hareketler gibi ne ekonomik eşitsizliği merkeze alan sınıfsal tabanlı bir harekettir ne de gençlerin *geçici* özgürlük *heveslerini* ortaya koydukları bir gençlik/öğrenci hareketidir. Gezi Parkı olayları katılanlar iyi eğitimli, ekonomik sorunları olmayan, şehirli, dünya ile entegre olmuş ve değerlerini bu özelliklerin bileşkesinde oluşturmuş bir değerler sistemine sahip olan bireylerin oluşturduğu bir toplumdur ki Luhmann'ın kavramlarıyla bu şekilde bir gözleme ve iletişime sahip olan bir toplum kendine özgü toplumsal organizasyonunu da kuracaktır. Bizde bu tür değer ve ilişkilere –daha net bir ifadeyle hangisinin olmayacağı noktasında seçime- sahip kişiler olarak Gezi Parkı olaylarında büyük oranda gençler karşımıza çıkmışlardır. Daha farklı özgül şartlarda bu özelliklere sahip kişiler daha farklı yaş özelliklerine sahip kişiler olarak karşımıza çıkabilirlerdi. Mesela 2010 baharında Almanya'nın Stuttgart kentinde bir kısım şehir mimarisinin de etkileneceği tren yollarıyla alakalı bir düzenlemeye karşı girişilen protestolarda katılımcılar genel olarak yüksek eğitim, klasik partilere olan güvensizlik ve yüksek yaş gibi özellikleri taşımaktaydılar ve yeni toplumsal hareketlerin özelliklerinden olan merkezsizlik, örgütsüzlük, bireysellik ve nihayet dijitalleşmeyle birlikte sürekli bir ağ ilişkisi sergilemekteydiler (Bebnowski, 2013: 128-138). Dolayısıyla burada odaklanılması gereken nokta katılımcıların yaşı değil içselleştirdikleri değerler sistemidir. Gezi Parkı olaylarında ise bireysellik, kentlilik, orta sınıf değerleri ve küresel bilgi gibi değerleri içselleştirenler büyük oranda gençler olarak karşımıza çıkmıştır.

Gezi Parkı olayları yeni toplumsal hareketlerin bir başka temel özelliği olan örgütsüzlük özelliğini de karşılamaktadır. Konda'nın (2014: 14-17) verilerine göre katılımcıların sadece yüzde 21,1'i "bir siyasi partiye, oluşuma veya dernek, platform gibi sivil toplum kuruluşuna" üye olduklarını belirtmişlerdir. Bu veriye ek olarak Gezi Parkı olaylarına katılmalarının örgütlü bir yapı dolayısıyla olup olmadığı da sorulmuştur ki bu soruyla Gezi Parkı olayları katılımcılarının örgütlü hareket edip etmedikleri daha net anlaşılması hedeflenmiştir. Söz konusu bu soruya yüzde 93,6 oranında katılımcıların

Gezi Parkı olaylarına herhangi bir örgütü temsilen değil "sade vatandaş" olarak orada bulunduklarını belirtmişlerdir ki sürekli Gezi Parkında olduklarını beyan eden katılımcıların sadece yüzde 26'sı herhangi bir örgütlü yapıya üye olduklarını beyan etmişlerdir. Buna mukabil katılımcıların yaklaşık yarısının daha önceden bir eylem tecrübelarkı olaylarına herhangi bir örgütü temsilen değil "sade vatandaş" olarak orad partilere üyelik ve siyasa süreçlere katılım bağlamında değerlendirmelerine rağmen söz konusu bu araştırmaların bulguları da Konda'nın verileriyle benzerlik taşımaktadır. Katılımcıların yüzde 49,4'ü kendilerini bir partiye –ki bu partilerden bir tanesi yüzde 41,7 oranında CHP'dir- kendilerini yakın hissettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların yüzde 50,6'sı ise kendilerini herhangi bir partiye yakın hissetmemektedirler. Genar araştırma şirketi tarafından yapılan araştırmada ise katılımcıların yüzde 66,5'i daha önce oy kullandıklarını –oy kullananların yüzde 72,7'si CHP'ye oy verdiklerini belirtmişlerdir- ifade etmiştir (akt. Ete ve Taştan, 2013: 35).

Fotoğraf 1: Siyasi Değiliz, Siviliz (Haziran 2013)

Sosyal bilimsel bir yöntem olarak derinlemesine görüşmelerin temel amacı, bilindiği üzere, genel bir görüntü almaktan ziyade sosyal olguların arka planındaki nedenleri ve ilişkileri ortaya çıkarmatır. Bu çalışma çerçevesinde yapılmış olan araştırmada da ve temelde kartopu tekniğine dayanarak elde edilen 22 münferit kişi ve bir grup olmak üzere toplam 26 görüşmeci ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırmanın sahanın genel bir görüntüsüne ulaşmak gibi temel bir problemi olmamasına rağmen saha çalışmamızın verileri de belli oranlarda yukarıda zikredilen verilerle uyumludur. Kartopu tekniğiyle ulaşılan görüşmecilerden 16'sı erkek ve 10'u kadındır.

Görüşmecilerden 4'ü lise öğrencisi ve ikisi ise üniversite öğrencisidir. Geri kalan görüşmecilerden bitirmiş oldukları okul göz önüne alındığında biri ortaokul mezunu –müzisyen- ve 5'i ise lise mezunudur –işçi emeklisi, esnaf, gazeteci, senarist, menajer ve mağaza yöneticisi-. 6 görüşmeci lisans ve üç görüşmeci ise lisansüstü eğitimine sahiptir. Buna mukabil dikkat çekici olan husus, ortaokul ve lise mezunu olanlar arasında sadece bir işçi ve bir de esnaf bulunmaktadır. Geri kalan lise mezunları –ya da yüksek tahsili olmayanlar- yöneticilik, senaristlik, sanatçı ya da menajer/eğitmen gibi maddi ve sosyal statüsü görece yüksek işlerle iştigal etmektedirler. Dolayısıyla burada yüksek eğitimle sosyal ve iş statüleri ve gelir düzeyi arasında pozitif bir korelasyon kurmak hatalı olacaktır. Ayrıca bu kişilerin dil becerisi ya da dünyaya açılma gibi parametreler göz önüne alındığında eğitimleriyle alakalı yüksek tahsil diplomasına sahip olmak kriterine ulaşılamamış olmasının sebepleri yapısal değil konjonktüreldir.

Çalışan görüşmecilerin hane gelirleri 2500 tl ve 10000 tl arası değişmekle birlikte ortalama 3500-4500 tl arasıdır. Aile ve çevre başta olmak üzere sosyalleştikleri Görüsmecilerden 4'ü lise öğrencisi, ve ikisi ise üniversite öğrencişidir. Geri kalan yüksek 8000 tl olarak beyan edilmiştir. Ortalama olarak bulunduğu aralık ise 2500-3500 olarak belirlenebilir. Bununla birlikte sosyalleşmelerini tamamladıkları çevresel özellikler ise, büyüdükleri yerleşim biriminin özellikleri bakımından ele alınmıştır. Görüsmecilerden 4'ü lise öğrencisi ve ikisi ise üniversite öğrencisidir. Geri kalan büyükşehir olarak belirtmişlerdir. Dolayısıyla görüşmecilerin çoğunluğunun kendi Görüsmecilerden 4'ü lise öğrencisi ve ikisi ise üniversite öğrencişidir. Geri kalan ve söz konusu bu kesime ait değerlerle donanmış oldukları görülmektedir.

Yine görüşmecilerin sadece 6'sı örgütlü olduklarını beyan etmişlerdir. Buna mukabil Görüsmecilerden 4'ü lise öğrencisi ve ikisi ise üniversite öğrencisidir. Geri kalan Görüsmecilerden 4'ü lise öğrencisi ve ikisi ise üniversite öğrencisidir. Geri kalan durumlarından dolayı değil "sade vatandaş" olarak orada bulunmayı tercih ettiklerini beyan etmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların ezici çoğunluğu Gezi Parkı olaylarına bireysel motivasyonlarla katılım sağlamışlardır. Özellikle Gezi Parkı olaylarına ilk katılım motivasyonlarında bu özellik karşımıza oldukça belirgin olarak çıkmaktadır.

"…politik tiplerin değil; sıradan insanların itirazı bu…" (Görüşmeci 1, E, 37, Lisansüstü).

"…ama bence çok farklı kesimlerden insanlar vardı. Beyaz yakalı insanlar çok vardı, üniversite öğrencisi çok vardı. Kadınlar çoktu, oraya katılan insanların yarısından fazlası kadınlar. Bu önemli bir şey, çünkü aslında toplumdaki baskıyı çok yoğun hisseden kesimler. Bunu çeken kadınlar bence. Kadına öfke birikiyor biraz da, bu kadınlara yönelik böyle "evinde olmalıdır, üç çocuklu olmalı" bunlar kadınları daha delirten şeylerdi yani. Bu hareketi de beraber bu kadınların katılımına neden olan bir şey oldu" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

"…[Gezi Parkı olayları] spontan olduğundan iyi yerlere geldi. Örgütlü olsaydı bambaşka bir şey olurdu. Gezi'nin karakteri zaten örgütsüzlük; herkes kendi için ve kendi adına orada…" (Görüşmeci 4, K, 29, Lise).

"ÖDP'den örgütlü arkadaşlar vardı. ÖDP standında değil bizimle çadırda kalıyorlardı. Arada bir 'bizim çocuklara bi bakayım' deyip gidip geliyordu…" (Görüşmeci 4, K, 29, Lise).

"…Halktan, sadece halk olan insanların böyle bir şey yapması çok güzeldi. Bir şeye tepki koymaları, biz varız demeleri…" (Görüşmeci 8, E, 30, Lisans).

"Orada anladılar, başlangıçta Gezi tabi ki örgütlü toplumların değil, bireylerin şeyiydi. Ama daha sonra …. Orada birlikte olmayı öğrendiler, orada kolektif yaşamı gördüler. Orada işte ne bileyim kitabın değiş tokuş, evdeki kitabını getirip, arkadaşına vermeyi ya da gıdanı paylaşmayı, örgütlülük derken burada onu kastetti gördü insanlar. O kolektif yaşamı gösterdi insanlar. Birlikte olmayı, birlikte başaracakları şeyin önemini anladılar orada insanlar … örgütlü olmanın önemini insanlar anlıyor yavaş yavaş … Gezi bunu tetikledi, örgütlülüğü tetikledi insanlarda. Evet bağımsız bireysel insanlar bir araya geldiler ve orada örgütlü olmanın önemini anladılar Gezi'de. Örgütlü olunca, yıkamayacakları ya da işte deviremeyecekleri şeyin olmadığını anladılar orada." (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

"Örgüt bence Twitter oldu ya hocam. Twitter bayrağı gibi, twitter bayrağının arkasında mı desem, o haber alma twitter oldu, örgütlenme twitter oldu gerçekten. Yani, şu anda o twitter yasaklarının kapanmalarının de nedeni bu

> Gezi Parkı'ndaki o insanların, çünkü twitter'da herkes özel. Twitter'da çoğu yani apolitik gençlerin şeyi yok, hiçbirisinin siyasi şeyle çalışmıyorlar ki, bu gençlerin içinde sonra siyasi kuruluşlara katılanlar oldu. Belki de şeyler oldu, ama gerçekten o örgütlenmenin, çünkü Kadıköy yürüyüşünden örnek verirsem, bu twitter sayesinde toplandı herkes. Beşiktaş'ta buluşacağını herkes Twitterden biliyordu, Taksim'e çıkılacağını herkes Twitter'dan biliyordu ve Whatsapp sosyal medya örneği olarak whatsapp'tan biliyordu herkes yani" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

Bu çalışma, Gezi Parkında vuku bulan söz konusu bu olayın geleneksel sınıf ya da öğrenci hareketleri kalıplarıyla anlaşılmaya müsait olmayan ve fakat yeni toplumsal hareketler bağlamında değerlendirilebilecek bir olay olduğunu çünkü Gezi Parkı olaylarının sosyal saiklerinin yüksek düzeyli bireysellik, geleneksel toplumsal birlik algısının dışında işleyen yeni bir örgütsüz toplumsal organizasyon düzeyine denk geldiğini iddia etmektedir. Dolayısıyla bu yeni düzeye ait bir toplumsal hareket olan Gezi Parkı olayları yeni toplumsal olaylara ait özellikleri taşımaktadır. Ayrıca Ahmet İnsel'in tespitleriyle Gezi Parkı olaylarına katılanlar 3 farklı grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar neşeli, şenlikli, barışçı ama tepkili *gençler*, flama ve sloganlarıyla *klasik sol gruplar* ve kimlik kaygısı yaşayan *orta sınıf kentliler*dir (Coşkun, 2013).

> "Gezi sürecinde dikkat ettiğim noktalardan birisi de şu: İnsanların partili olmadıklarını çok fazla vurgulamaları. Yani mesela bir röportaj yapıyorsunuz, ben partili değilim, ben örgütlü değilim, ama buradayım. İşte çünkü ağaçları savunuyorum, çünkü çevreci burada kafalarına göre iş yapmalarını istemiyorum ya da partili değilim, örgütlü değilim, ama buradayım, çünkü yeter artık hani. Üzerimizde her anlamda bir baskı var. En başında bahsediyor, 90 sonrası nesil, hani apolitik olarak itam ettiğimiz kitlenin de politika yapma biçimi. Çünkü biz aslında şunu da öğrendik. Politik kötü bir şey, örgütlü olmak kötü bir şey gibi bir şey. Bunu da aslında görüyoruz. Eğer insanlar söze böyle başlıyorlarsa, örgütlü değilim, partili değilim, ama buradayım, şunu savunuyorum. Yok hani örgütlü olmak neden kötü bir şey, böyle bir algı var"[1] (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

Fotoğraf 2 : Örgütsüz Direniş (Haziran 2013)

Dolayısıyla Gezi Parkı olayları, geleneksel manada sınıfsal tabakalaşma etrafında oluşmuş grup ve kimlik aidiyetleri etrafında hareket eden kişilerin katıldıkları bir sosyal olay değil, aynı zamanda katılımcıları arasında geleneksel motivasyonlara sahip birey ve grupları da barındıran ve fakat bunu kat kat aşan ve katılımlarını bir şekilde bireysel motivasyonlar çerçevesinde tanımlayan katılımcıları oluşturduğu bir sosyal olaydır. Dolayısıyla bu çalışma çerçevesindeki akademik ilgi sadece Gezi Parkı olaylarının yeni toplumsal hareketler bağlamında incelenmesi noktasına değil aynı zamanda Gezi Parkı olayları içerisinde vuku bulan, Gezi Parkı olaylarını var eden, sosyal ilişkilerin de yeni bir karaktere sahip olması noktasına da odaklanmalıdır.

Hülasa Gezi Parkı olayları, sınıfsal yapılara dayanmayan yeni ve esnek kolektif kimliklerin oluştuğu, söz konusu bu kimliklerin yeni otonom ve kültürel değerler etrafında şekillendiği, yüksek seviyeli esneklik özellikleriyle birlikte merkezsiz ve örgütsüz bir hareket tarzının benimsendiği, böylece bireysel ile kolektif olan arasındaki ilişkinin bireysel olan lehine yeniden düzenlendiği yeni bir toplumsallık şeklinin hareketine bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Bir İletişim Süreci Olarak Gezi Parkı Olayları

Luhmann iletişimi, bir "aktarım süreci" olarak değil, bundan farkı olarak her bir aktörün kendi için gerçekleştirdiği ve –temelde hangisinin olmayacağı noktasında- bir seçimi içeren sosyal bir süreç olarak kavramaktadır. Aracın ileti olduğuna yönelik McLuhannci bir var sayımın aksine Luhmann için iletişimin somut taşıyıcısı olan medya da, temelde iletişim kavramının tanımına dahil değildir. Medya, iletişimin –gerçekleşmesi için gerekli ama yeterli olmayan- araçsal yönünü oluşturmaktadır. Luhmann'ın ilgi alanına toplumda sadece ve ancak iletişim ile oluşturulabilen, daha doğru bir ifadeyle oluşmuş olmaları aslında iletişimin kendisi olan, sosyal konumlar, davranış olasılıkları, hiyerarşiler ve bu sosyal sistemlerin incelenebilmeleri ve tarif edilebilmeleri gelmektedir.

Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının niteliği, işlevleri ya da kontrolü üzerinden gerçekleşen her türlü tartışma Luhmann sosyolojisi açısından ancak tali tartışmalar olarak karşımıza çıkabilir. Luhmann açısından iletişim araçları, farklılık olasılıklarının seçilmesi yoluyla sistemin farklarını keşfetmeye yardımcı olan ve böylece iletişimi mümkün kılan taşıyıcılardır. Luhmannci öz-üretimli (Autopoietik) sistem anlayışı çerçevesinde kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevi anlam üretmek, üretilen anlamı yaymak ve farklılaşmış toplumsal yapılarda iletişimin başarısını artırmak ve iletişimin devamını sağlamak olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece iletişim araçları aslında bir seçim işlemi olan iletişimin –ki bir sistemin çevresi ile farkı bağlamında asıl olarak neyin olmaması gerektiğini seçer- ve iletişim yoluyla kurgulanmış olan *dünya*nın alışılagelmiş ve sağlam bir şekilde kurulmaya devam etmesine hizmet eder.

Kurgulanan dünyanın, yani içerisinde yaşadığımız sosyal gerçekliğin, karmaşıklaşmasına paralel olarak söz konusu bu dünyanın alışılagelmiş ve sağlam bir şekilde kurgulanmaya devam edebilmesi temelde toplumsal yapıdaki karmaşıklığı azaltma sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda toplumun yapısal karmaşıklığı arttıkça, toplumsal iletişimin vesöz konusu bu iletişimin taşıyıcısı olan iletişim araçlarının da karmaşıklığı artmaktadır. Bu etkileşim Luhmann sosyolojisinde nedensel değil; döngüsel olarak kavranan bir ilişkidir. Yani toplum, seçim

olasılıklarının oluşturduğu karmaşıklığı azaltma aracı olarak iletişim ve iletişim araçları arasındaki bağ aslında ilişkisel olarak kavranmalıdır. Daha farklı bir anlatımla toplum – Luhmann sosyolojisi çerçevesinde aslında iletişim- ve iletişim araçları arasındaki ilişki bu noktada belirli toplumsal ve tarihsel bağlamda farklılaşan ve dögüsel olarak birbirlerine bağlanan ve bu şekilde üretilen bir ilişkidir. Yazının icadıyla başlayan ve devamında günümüz GZEİ teknolojileriyle bambaşka bir boyuta ulaşan iletişim araçları, iletişimi oluşturan f*arklılaşma*nın ve tabi ki farkların farkına varmayı sağlayan *gözlem*in evrilmesi sürecini de beraberinde getirmiştir. İletişim araçlarındaki evrim aslında gözlemin evrimi manasına gelmektedir ki bu ancak işlevsel olarak farklılaşmış toplumların iletişim özelliğidir. Bu bağlamda yazı ile birlikte gözleyenler, diğer gözleyenleri gözleme fırsatı bulmuşlardır. GZEİ teknolojileriyle birlikte ise bu evrim bir sonraki aşamaya geçmiştir.

Gezi Parkı olaylarını Luhmanncı yaklaşımla bir iletişim şekli ve süreci olarak analiz etmeden önce, yapılan görüşmelerin kısa bir taraması neticesinde görüşmeler içerisinde geçen bazı kelime ve kavramların kullanım sıklıklarına göz atmak faydalı olabilir. Minimum kullanılma sıklıklarına göre bunlardan ön öne çıkanları şu şekilde sıralanabilir: Öfke (30), empati (10), şiddet (127), umut (29), Recep Tayyip Erdoğan (44), vatandaş/yurttaş (34), öteki/ötekileştirme (40), halk (82), dayanışma (30), tepki (60), mizah (20), birey/bireysel (45), hak (73), demokrasi (30), İstanbul (60), kent/şehir (55), ağaç (74), AVM/kışla (17), isyan (12). Buradan hareketle Gezi Parkı olayları katılımcılarının ortaklaştıkları bazı özelliklerin, konuların, ilgilerin ve taleplerin kendilerini gösterdikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda saha çalışmasının ilk aşamasından itibaren yöneltilen ilk ve en temel soru şu şekilde *kendini* formüle etmiştir: "Herkes neden burada?" Tez yazma aşamasında söz konusu bu sorunun kendisin öylesine ortaya çıkartmadığı fark edilmiş ve bunun üzerine soru çalışılmıştır. Kısaca belirtmek gerekirse bu soru aslında kısaca *kim*, *neden* ve *nerede* soru kalıplarından oluşmaktadır. Söz konusu bu sorulara verilecek 2013 Haziran ayı içerisinde Gezi Parkındaki şekliyle verilen cevap(lar) bugün Gezi Parkı olayları dediğimiz *sui generis* olayı tanımlamaktadır. Bu bağlamda Gezi Parkı olayları, söz konusu bu üç temel soru etrafında, iletişim sosyolojisi alanında ve Luhmann'ın iletişim sosyolojisi kavramları temel alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır.

2.2.1. Haberdar Olma ve Katılma - *"Kim?"*

2.2.1.1. Gezi Parkı Olaylarının İletişim Araçları

Luhmann'a göre toplumsal evrimin her aşamasında toplum içinde bulunduğu yapısal ve süreçsel özellikler bağlamında bir iletişim –ve iletişim şekli- geliştirir. Gezi Parkı olaylarında söz konusu bu, bir iletişim şeklinin terk edilip başka bir iletişim şekliyle devam edilen bir süreç olmaktan ziyade farklı ağırlıklarda ve seviyelerde de olsa dilden başlayıp GZEİ teknolojilerini de içerecek şekilde bütün iletişim şekillerinin bir arada kullanıldığı bir sürece işaret eder.

Gezi Parkı olaylarında iletişim araçlarının her birinin farklı şekillerde ve işlevlerde ve fakat bir arada kullanıldığı bulgulanmıştır. Gezi Parkı olaylarına katılanların olaylardan ne şekilde haberdar oldukları hususu aynı zamanda bize söz konusu katılımcıların hangi iletişim şekillerini gündelik hayatlarında kullandıkları noktasında bilgileri vermektedir. Burada önemli olan husus Gezi Parkı olayları gibi rutin gündelik hayat akışının dışında kalan bir *bilgi*nin, içerdiği *haber*in ve bunun ne *anlam*a geldiğinin seçimiyle birlikte meydana gelen iletişim sürecindeki taşıyıcılarının hangi iletişim araçları olduğunun kedisinden kaynaklı müstakil bir anlamının olmadığı, tam aksine bu sadece aynı anlam etrafından birleşen, yani Luhmann'nın kavramlarıyla aynı iletişimi seçen, kişilerin farklı iletişim araçlarını kullandıkları bulgulanmıştır.

Söz konusu bu iletişim araçlarının başında en geleneksel iletişim şekli olan yüz yüze iletişim yer almaktadır. Gezi Parkı olaylarını arkadaşından, komşusundan, telefonla ya da gelip-geçerken gibi yollarla öğrendiğini beyan edenler görüşmecilerin yaklaşık beşte birini oluşturmaktadır.

> "Ben yurtdışında yaşıyordum ve kesin dönüş yapmıştım. Galatasaray'da bir arkadaşımda kalıyordum ve Gezi Parkı'nda bir sıkıntı olduğunu duyduk. Arkadaşlarımızın da orada olduğunu duyduk. Hatta tabii, işte olmadığım için, boş olduğum için, kalktım gittim Gezi'ye belki tanıdık birilerini görürüm diye. Gezindim, hani hakikaten orada üç beş çadır, birtakım

> insanlar vardı. Bir arıza yoktu, benim gittiğimde" (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

> "Gezi Parkı eylemlerine yan apartmanımdaki bir adamın cama çıkıp, tencereye, tavaya vurana kadar haberim yoktu benim...Ağabeyimin telefon aramalarıyla, böyle bir şey var. Benim için çabuk sönebilecek aktivitelerden birisi gibi geldi; siyasal aktivitelerden birisi gibi geldi. Durum böyle olmadı, benim centerde, yani yan apartmanda tencere tava vurmaya başlayınca, birilerinin canı sıkıldı dedim. Bundan bu şekilde haberim oldu, ama tabii…" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

Görüşmecilerin yaklaşık üçte biri ise televizyon, radyo, gazete gibi geleneksel kitle iletişim araçları sayesinde Gezi Parkı olaylarından haberdar olduklarını beyan etmişlerdir. "Ben de ilk günlerinde katılmadım. Herkes gibi televizyondan izledim" (Görüşmeci 18, E, 20, Lise). Görüşmecilerin üçte birinden fazlası ise Gezi Parkı olayları hakkındaki ilk farkındalıklarını GZEİ teknolojileri dolayısıyla gerçekleştirdiklerini beyan etmektedirler.

> "Hatırladığım 27 Mayıs sabahı vardı, onun akşamında dozerlerin girdiği haberi sosyal medyadan duyuruldu. Orada da gece 12'de duyurdular. O gün hatta birkaç meclis toplantısını oradaki aktivistlerden birisi görüyor. Buldozerlerle arka tarafa girdiklerini, sonra böyle sosyal medyadan yayılıyor, hani Gezi Parkı'nda müdahale var, gelebilenleri bekliyoruz diye. Ben akşam gidemedim, ama sabah yedi civarıydı, bu 27 Mayıs günü. İlk gün gittim, sabah yediydi" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

> "... ben de yine sosyal medyadan tabii ki takip ediyordum ve o zaman zaten sürekli bilgisayar başındaydım, bilgisayar başında olduğum için işyerinde, hani işimden çok zaten hani kendimi sosyal medya hesaplarımı falan takip ediyordum ve oradan işte gündemi yakalamaya çalışıyordum ve konuşabildiğimiz pek kimse yoktu" (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

Bununla birlikte, söz konusu iletişim araçlarını çok katmanlı kullanımı göze çarpmaktadır. Söz konusu bu çok katmanlılık ise farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi bir toplumsal iletişim şekli olan örgütlülük sistemi içerisinde – ki luhmann sosyolojisinde örgütlülük tam da geleneksel kitle iletişim araçları vasıtasıyla

oluşturulan birliğe (Einheit) denk gelir aslında- iletişimin taşınmasında kullanılan farklı iletişim araçları karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla burada iletişim araçlarının işlevi toplumsal birlikteliğin alışılagelmiş ve güvenli bir şekilde kurgulanmasına –ve kurgulanmasının devamına- hizmet etmektir.

> "Ben örgütlüyüm, Sosyalist Kolektifte. Onun mail grubuna başka bir arkadaşın maili düştü. 'İşte arkadaşlar Gezi Parkı'na iş makinesi giriyor, koşun, hani olabildiğince kalabalık olalım' gibi. Ama bu mesajın ben o akşam sosyal medyada da yaygınlaştırıldığını biliyorum; ama ben sosyal medyada da görmedim. Böyle yani ilk maille haberdar oldum. Sonraki günler zaten sosyal medyayı sanırım zaten benim tabii en büyük avantajım, Gezi Parkı'na çok yakın bir yerde yaşıyor olmam. Yürüme mesafesi on dakika. Haliyle bir çağrı olunca, oraya gitmek ya da meraklı olsa bile bakmak benim için kolay" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

> "29 Mayıs Cuma akşamı. Evde oturuyordum falan, arkadaşım aradı, saat 11-12 civarıydı. Arkadaşımın işyeri Taksim civarında, bir mağazada çalışıyor. Çok kötü olduğunu, ama tabii ondan öncesi de o Gezi Parkı'nın durumu, işte yapılacak olan inşaatın öncesini okuyorum, takip ediyorum falan. O başka bir durum ... Tabii ki takip ediyorum. Basından takip ediyorum. Zaten üye olduğum sendika onun içerisinde. Onun yayınlarından, basın açıklamalarından falan takip ediyorum. Arkadaş çok kötü şeyler olduğunu, insanların ciddi anlamda polis şiddeti olduğunu. Yani Gezi Parkı'ndaki ağaçların yıkılmaya başlandığı, kesilmeye başlandığını söyleyince, cuma akşamı sürekli takip etmeye başladım, o arkadaşımla konuşmaya başladım, internetten takip etmeye başladım" (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

Başka kavramlarla belirtmek gerekirse, anlam üreten ve seçim yapan gözlemci, belli bir bilgi, haber ve anlama etrafında bir birliktelik oluşturacak şekilde seçimde bulunur. Bu manada iletişimin ne şekilde taşındığı Luhmann sosyolojisi açısından iletişim kavramının içeriğine yönelik bir tartışma değildir. Dolayısıyla her ne şekilde taşınmış olursa olsun dahil olunan sistemin çevreye farkı çerçevesinde oluşturduğu anlam, haber ve bilgi seçkisi etrafında iletişimin tarafları –yani birinci ve ikinci dereceden gözlemciler- bir birlik oluştururlar. İletişim araçları ile taşınan bilgiler ise bu çerçevede değer kazanırlar.

Fotoğraf 3: Revolution will be Tweeted (Haziran 2013)

Ya da daha farklı bir düzey olarak çok katmanlılık, geleneksel manada herhangi bir örgütlülük ve birlik oluşturan iletişim içerisinde olmaksızın farklı iletişim araçlarının bir arada kullanılması şeklinde de karşımıza çıkabilir. Bu tür bir iletişim şekli aslında Luhmann sosyolojisi bağlamında *sosyal* ve *nesnel kopuş*un yaşandığı yeni medya ya da internet tabanlı/online-medya karakterini yansıtmaktadır.

> "İşte ilk başta mesajlar geldi bize bazı arkadaşlarımızdan. İşte böyle böyle müdahale oldu. Taksim'de işte olay çıktı. Halk şey oldu. Sonra bu şeyleri duymaya başladık...Whatsapp üzerinden. Ondan sonra işte TV'yi açtık. TV'de gördük işte o parka müdahale edildiğini gördük. Sonra şeyleri duymaya başladık. Tencere tava seslerini duymaya başladık. Ev Göztepe tarafındaydı Bağdat caddesine doğru. Ondan sonra takip etmeye başladık ama TV'de yeter yayın yoktu bu konuyla alakalı. Biz de sosyal medyadan girdik baktık işte Twiter'da çok fazla gönderi vardı bu konuyla alakalı (Görüşmeci 8, E, 30, Lisans).

> "Twiterdan tabii takip ediyordum. Ama tabii iş ilk etapta Gezi, televizyondan duydum hani. Televizyon son ana kadar vermemişti, son anda vermişti. Ama daha önce twitterden hani buraya işte AVM yapılacağını, vesaire parkın yok olacağıyla ilgili twitterde çevre

örgütlerinin ya da duyarlı vatandaşların serzenişleri, duyuruları vardı" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

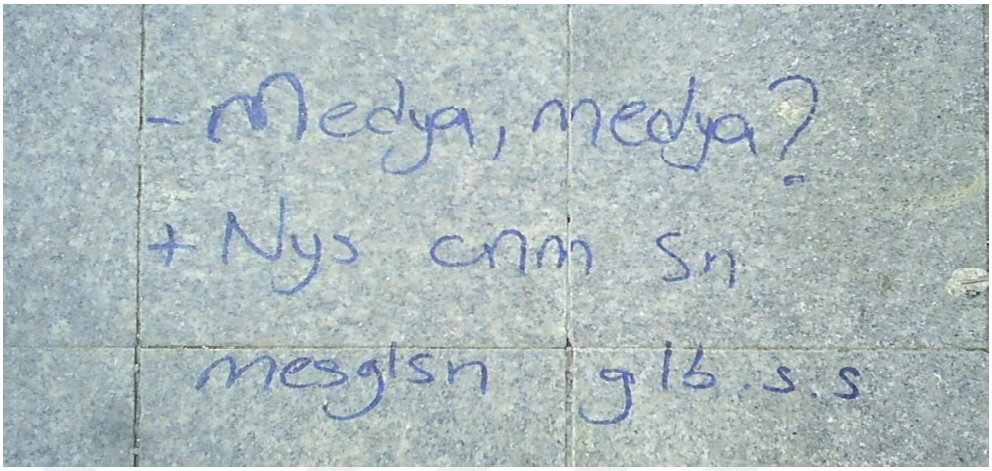

Fotoğraf 4: Medya, Medya (Haziran 2013)

"Bizim herkes gibi aslında şey oldu aslında hocam yani. Bayağı bu televizyonlardı bir Gezi Parkı'nda hükümetin bir otel yapmak istediği karşısında, belli bir küçük grubun Gezi Parkı'nda eylem yaptığını ve orada kalmak istediğini duyduk haberlerde. Ondan sonraki günlerde, buradaki polis şiddeti kaynaklı, yani polisin o dönemlerde gaz bombalarını, ilk başladığı dönemlerdi bence yani. Bundan önce ya İstanbul halkının bundan haberi yoktu ya da yani polisin böyle bir şiddeti algı yapabileceğini bilmiyorduk yani ve bundan sonra haberler kesildi yani. 31 Mayıs gecesi oldu galiba bunların hepsi. O izleyebildiğimiz kadar, Youtube'den izledik, ama en son gerçekten bizim tam katılacağımız, her şeyi haber aldığımız yer twitter organ oldu yani, herkesin bildiği gibi. Bu twitter üzerinden izleyebildiğimiz kadar video izliyorduk, neler olduğunu görüyorduk ve oradaki insanlara, evet altında bir ağaçlandırma yapılmasın diye bir otel yapma projesi vardı, ama benim içinde olduğum şey, o polis şiddetine karşı olmaktı yani. Bu Gezi Parkı'nda bir halkın, bir devletin, yani ikimiz de aynıyız. Polisler belki de benimle aynı yaşta, belki de iki yaş büyük benden. Ama onların, halkına, kendi vatandaşına, belki aynı yerden, belki kardeşine öyle bir şiddet uygulaması sonucu, biraz da yani burası yeşil kalsın diye, çünkü hâlâ Taksim sene 2016 hâlâ oralar bir yapılanma içinde, yani bir şeyler oluyor. O kaynaklı ben de öncesinde televizyonda haberler kesildikten sonra, twitterdan öğrendim" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

Burada yeni medyanın sosyal ve nesnel kopuş şeklinde ifade edilen ve geleneksel medyadan onu ayıran temel fark şu şekilde izah edilebilir: Geleneksel medya araçlarında ikinci dereceden gözlemci aslında birlik oluşturmaya yönlendirilir. Luhmann bunu ikinci dereceden gözlemin kuşatılması olarak kavramsallaştırır. Yeni medyada göndericinin anonimleşmesiyle başlayan merkezsizleşme ve meçhulleşme süreci haber ve anlama etrafında oluşan birliği ortadan kaldırmıştır. Böylece artık iletişim yoluyla oluşturulan konumlar, tabakalar gibi sosyal yapıların güvenliği tehlikeye girmektedir. Bunun sebebi sembolik ve dile ait üretilmiş birlikteliklerin ortadan kalmasıdır. Böylece bir iletişimin kabulü, reddi ya da devamı gibi temel konuları içeren ve düzenleyen geleneksel iletişim ve onun gerekli kıldığı araçlar, gönderici ve alıcının anonimleşmesinden dolayı değişime uğramaktadırlar.

> "Özellikle, zaten benim o en başta olduğum yürüyüşte, çünkü Kadıköy'ün içinde hiçbir şey olmadı. Ama karşıya geçtikten sonra, derneklerin ya da bayrakların olduğu, özellikle bu apolitik liseli gençlerin hiçbir siyasi organın içinde olmama isteği vardı. Özellikle bir bayrak varsa ya da en örneğini vereyim. Ak Partinin arkasında durmayalım, CHP'nin arkasında durmayalım. Bunun bir şey olduğu gözüksün yani, gerçekten bir tarafsız yani, gerçekten bir insan olarak, ben düşünen bir varlık olarak bunun, buradaki şiddetin ya da buranın yapılmasını istemediğini hissediyordum ve o kadar mutlu hissediyordum ki, kendimi o kadar insanın içinde. Çünkü onlar da bir şeyin farkındalardı ve kendilerini o insanlar düşünüyordu, çünkü atıyorum, bir CHP bayrağının ardında yani onlar sanki CHP zihniyetinin arkasına geliyormuş gibi hissediyorlardı kendini. Herkes ayrı bir şey yapmak istiyordu, herkes kendisi olarak gelmek istedi bence. O yüzden hiçbir bayrak talep edilmedi. Türk Bayrağı dışındaki bayrakların ben hiç arkasında durmadım yani...Örgüt bence Twitter oldu. Twitter bayrağı gibi, Twitter bayrağının arkasında mı desem, o haber alma Twitter oldu, örgütlenme Twitter oldu gerçekten. Yani, şu anda o twitter yasaklarının kapanmalarının de nedeni bu Gezi Parkı'ndaki o insanların, çünkü twitterde herkes özel. Twitter'da çoğu yani apolitik gençlerin şeyi yok, hiçbirisinin siyasi şeyle çalışmıyorlar ki, bu gençlerin içinde sonra siyasi kuruluşlara katılanlar oldu. Belki de şeyler oldu, ama gerçekten o örgütlenmenin, çünkü Kadıköy yürüyüşünden örnek verirsem, bu Twitter sayesinde toplandı herkes. Beşiktaş'ta buluşacağını herkes Twitterden biliyordu, Taksim'e çıkılacağını

> herkes Twitter'dan biliyordu ve Whatsapp sosyal medya örneği olarak Whatsapp'tan biliyordu herkes yani" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

Hülasa Gezi Parkı olaylarında da olduğu gibi yeni toplumsal hareketler, iletişim sosyolojisi açısından, mesela sınıf gibi üzerinde mutabakata varılmış ve kesinleşmiş toplumsal semboller çerçevesinde oluşturulan birliktelikler ve sosyal pozisyonlar etrafında değil; daha ziyade *yüksek dereceli bireyselleşme* ve *sıra dışı sosyal bağımsızlık* özelliklerine sahip olan ileri derecede evrimleşmiş toplumların iletişim özelliği ve buna denk gelen iletişim taşıyıcıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık yeni toplumsal hareketler, eskilerinden farklı özelliklere sahiptirler ve bu özelliklerin başında onları var eden iletişimleri –geleneksel toplumlardaki iletişimden farkı- gelmektedir. Dolayısıyla söz gelimi, anonim ve merkezsiz olarak tanımlanan yeni toplumsal iletişim şeklinde toplumsal bir hareketin artık örgütlü olması beklenemez. İşte Gezi Parkı olaylarına katılanlar arasında, her ne kadar bireysel olarak örgütlü katılımcılar olsalar da, onları hiyerarşik olarak bağlayan bir örgütlülük yapısının olması beklenemez. Yukarıda da belirtildiği gibi yeni toplumsal organizasyon –yani aslında iletişim- içerisinde eski yeni bir çok farklı seviyede anlama, haber, iletişim taşıyıcısı barındırsa da temel karakteri bunların hiçbirinin baskın olarak belirmediği ve fakat heterarşik olarak hepsinin bir arada bulunduğu bir toplumsal organizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.1.2. Katılım Motivasyonları

Katılımcıların Gezi Parkı olaylarına hangi motivasyonlarla katıldıkları üzerine paylaştıkları deneyimler büyük oranda kişisel motivasyonların katılımlarını tetiklediğini ortaya çıkarmaktadır.

> "…tabii ki bu ağaçların kesilmesini, orada bir avuç çevrecinin tepkisi ve bunların genç olması daha çok hani ya o kadar masumdu ki, hani çok şey görüyoruz. Hani ağaçlar kesilmesin, işte sokak hayvanlarını bilmem ne, bir şey oldu, içimize dokundu. Çocukları ağaçlara sarılıp sarılıp falan, bu çok masum bir şeydi. Hani bu çok savunmasız bir şey ve bunlar hani böyle de bir şey olmuştu. Çocuklara işte müdahale edilmiş falan filan. Sonra o çadırların yakılması haberiyle beraber, herkes neredeyse, bütün o galeyana getiren şey bizi, o çocukların gerçekten hani çevreci bir eylem yaparken, hani ağaçları

> korumak için direnen o gençlerin, o fidanların yıkılması, yıkılmaya çalışılması. Ne kadar hani şeydi bir kere, hani ne kadar fütursuz, ne kadar sorumsuz bir şey. Yıkılmak, gerçi bizim şeyimizde hani, bizim kültürümüzde ve kültürsüzlüğümüzde o çok var yani. Sevmediğini yak, kitaplar yakılsın, insanlar yakılsın, hep bir şey oldu yani, düğmeye basılmış gibi oldu hakikaten. Ama şöyle bir basmaydı bu. Beni kim organize etti biliyor musun? Yan odadan kardeşim, yani Gezi'yi kimse organize etmedi. ... Beni uyandırdı, yani şöyle, daha doğrusu ben dalmak üzereydim falan, yani çok ciddi bir şey var. Ortada resmen kendimizi sokağa attık. Ne yapacaksak caddede çok büyük bir kalabalıkla ki, bir kardeşim hani duyarlı bir insandır, ama bir aktivist değildir, ben daha aktivistim ondan. Gidiyoruz ama bilmiyoruz, ama onların yanına gitmemiz lazım. Birilerinin cıs, yapma çocuğum diyebileceğimiz bir şey herhalde. Diyebileceğimizi düşündük herhalde, polis midir, zabıta mıdır ne b..salar artık. Hep enteresan o bir masumiyete el uzatmaydı ve çok uzun süredir içimizde hani o acıtan ve minik minik görmezden geldiğimiz, hani gözümüzün kuyruğuyla, gözlerimiz hay Allah deyip geçtiğimiz şeyleri o gün geçemedik ve bu organize bir şey değil. Bu insanların elinde organize olmasıyla ilgili bir şey. Dayanamayıp, kendimi sokağa atması gibi bir şey. Hani sokakta bir kediyi birisi tekmelediğinde, ya atarsın kendini, birazcık insansan atarsın, sen ne yapıyorsun dersin ya da bir çocuk kediyi, köpeği sevdiği yoktur, öyle bir şeysindir sen. Ama bir kadın, çocuğu bile olsa, onu dövdüğünde müdahale edersin. Çünkü için acır, o gün yaşadığımız şey buydu. Kendimizi dışarı attık, bir baktım binlerce insan dışarıda. Caddeye yürüyoruz" (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

Bu manada katılımcıların Gezi Parkı olaylarına katılma hikayeleri onların siyasal sistem kaygılarından ziyade bireysel yaşamları ile ilgili kaygılar dolayısıyla orada bulunduklarını ortaya koymaktadır. Başka bir anlatımla katılımcıların çok büyük bir kısmı motivasyon olarak geleneksel toplumsal aidiyetlerinden ziyade farklı düzey ve şekillerde karşımıza çıkan bireysel kültür, kimlik ve aidiyetlerinden kaynaklanan motivasyonlar etkili olmuştur.

> "Gittim baktım, bir sıkıntı yoktu. Tanıdık da göremedim aslında. Döndüm, hatta akşam kaldığım arkadaşımla sohbet ettik. "Ben de yarın bir gideceğimi bakacağım, hani bizden birileri var mı, yok mu, ne oluyor, ne bitiyor" diye. O akşam zaten ilk olay oldu. Çadırları yaktılar, çadırlar yanınca, zaten böyle ilgi kopuş oraya kaydı, "ne oluyor burada ve ne

olacak?" ardından ertesi gün zaten akşam İstiklal'de direniş vardı. Çıktık, Galatasaray'dan, daha doğrusu Galatasaray'dan çıkacağız, Galatasaray'dan çıkamadık. Çünkü polis meydanı tutmuştu. Tünel tarafından gelen insanlarla, İstiklal tarafındaki insanların birleşmesini engellemek için arada gaz atıyorlardı. Evden, sokaktan çıkamadık yani, Boğazkesen'den. Hatta çok komik, evin içine bile giriyordu böyle. Ha yine gaz attılar falan muhabbeti oluyordu. O kadar işin içinde olunca, tabii ki, algılarınız artıyor, olayı anlamaya çalışıyorsunuz. Ne oluyor, neden oluyor? Okuyorsunuz, devamlı sosyal medyadan geliyor. İşte çadırlar yakıldı, insanlar kaçıştı, gaz atıldı, o oldu. Otomatikman bir tepki doğuyor. Yani bu kadar üstüne niye gidiliyor, neden bu kadar diretiliyor?" (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

Bir toplumsal harekete katılım sağlamaya insanları iten sebep ya da sebepler yukarıda olduğu gibi "arkadaşlara bakma" ya da aşağıda olduğu gibi "kardeşinin yanında bulunma" gibi tamamen bireysel motivasyonlarla sağlanabilir.

"…işte kardeşim mesela oradaydı, işte onunla haberleşiyorum, en yakın bir iki arkadaşım var. Örgütlü olduğum için kendi feminist kadın arkadaşlarımla haberleşebiliyordum falan, öyle bir süreçti. Ben işte 31 Mayıs'ta işten çıktım ve böyle o gün toplantımız vardı, kumaş pantolonum, gömleğim falan böyle gittim ve kardeşim en öndeydi. O zaman Alman Hastanesinin oradaydı, ben tam böyle Cihangir'den çıktım, sonra işyerim Karaköy'deydi. Böyle çok sakin bir şekilde para falan çektim bankadan, hani eyleme gidiyorum, parasız kalmayayım, bir şey falan olur, taksiye bineriz lazım olur falan diye böyle para çektim. Sonra yürüdüm, böyle topluluk aşağıya doğru falan, en öne doğru yürümek zorunda kaldım. Kardeşim orada olduğu için ve hani o zamana kadar da hani tabii ki öğrenciyken çok Eskişehir gibi bir yerde öğrenciydim, eyleme gidiyorsunuz, dayak yiyorsunuz, polisten kaçıyorsunuz, bir sürü şey oluyor. Ama o hayattan çıkıp, işte belki çok zaman geçmedi, belki bir yıl geçti. Ama hani iş hayatına atıldığınız zaman, o gözü karalık biraz bende böyle gitmişti. Ben hani biraz böyle korkuyordum aslında o gün. Çok en önde durabileceğimi düşünmüyordum, ama kardeşim oradaydı mesela, en öndeydi ve polislerle aramızda her halde üç metre falan vardı. Onlar işte gaz atmak üzere doğrulttular bize ve kardeşim arkayı ve ön tarafı...Evet ilk olayın çıktığı, olayın çıktığı derken, o çadırlı insanlara saldırılan gün değil, ama 31 Mayıs'ta. Hani biraz böyle onu da çok merak ediyordum, böyle anne gibi davranmak. Kızdım sonra kendime böyle davrandığım için, ama o

oradaydı, onu yalnız bırakmak istemedim ve çok gözü kara bir çocuk falan. Ben hani onun yanında olmak istediğim için onunla en öndeydim ve en son kardeşim böyle arkadakileri, bizleri ve polisleri böyle sakinleştirirken durun falan gibi böyle polislere doğru ilerlerken atıldım. Ben de hani onunlayım falan. Çok korkuyordum, ama onun yanında olmak istiyordum. Çünkü hani gerçekten o şey etkiliyor sizi. Öğrenci olmak, iş hayatına atılmak ve hayatınızın bir parçası olması. Artık hani eylemliliğin, örgütlülüğün oradan bu pozisyona geçmek biraz insanı tuhaf hissettiriyor. Gerçekten o gözü karalık biraz böyle gitmiş gibiydi bende. O gün bunu fark ettim, hatta çok üzüldüm o gün. Kendime çok kızdım, neden korktun falan dedim. Çünkü hani gaz attılar ve hemen eczaneye girmek zorunda kaldık, işte bildiğimiz durumlar. Ama ikincisinde tekrar dışarı çıktığımızda, yine çok fazla gaz attılar ve en son bir binanın en alt katına girmek zorunda kaldık ve kusana kadar öğürüyoruz falan. Çok çok kötüydü, ben hani böyle bayılacağımı falan hissettim. Kardeşim çok kötüydü ve hani apartmanda çok daha başka bir şey. Bütün orada camı açıyorduk hava almak için, oradan da geliyor falan. Hani apartmanda böyle tıkılı kalmak çok kötü. Orada şunu da düşündüm, şimdi apartmanın kapısını açsalar, içeri girseler, hani ne yapacaklarını bilmiyorsun çünkü. Kısılmışlık hali çok çok kötüydü. Sonra ben çok korktum, o gün gerçekten çok korktum ve kardeşime hadi gidelim dedim. ... Çünkü evet, kardeşim burada, ben buradayım, ama orada insanlar var, bir sürü insan dışarıda. Kendinizi kurtarmış olmak hiç rahatlatıcı bir şey değil zaten. Hani hem kaçmış olmak, hem böyle ne bileyim mücadele etmedik, gitmedik falan çok kötü. Sonrasında neyse ki o kızgınlığımı kendimden aldım. Sonrasında zaten sürekli gidebilme şansım oldu. Çünkü hani işe geliyorum, işte bütün gün ağlıyorum mesela. İnsanlar ölüyor, yaralanıyor, benim okuduğum şehirden Ali İsmail Korkmaz mesela, benim oturduğum sırada oturmuş, benim geçtiğim sokaklardan geçmiş falan. Onun öldüğü gün çalışamadım ve bana gelip iş arkadaşlarım neden ağladığımı soruyorlar, sanki hani ailemden birini kaybetmiş gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyorum, ağlayarak çalışmak zorundayım ve resepsiyonda çalışıyorum. O kadar çok telefon geliyor, o kadar çok dışarıdan kişi geliyor ki, hani kendimi toparlamam bir an ve şunu da düşünüyorum, ben şu an ne yapıyorum burada?" (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

Fotoğraf 5: Vedat Milör önerdi geldik (Haziran 2013)

Buna ek olarak şiddete karşı oluşturulan duyarlılık, empati, masumiyet, birliktelik gibi Buna ek olarak siddete karsı olusturulan duvarlılık, empati, masumivet, birliktelik gibi motivasyonlar arasında sayılabilir. Bununla birlikte her bir tecrübede dikkatimizi çeken husus, anlatılan hikayenin ilk motivasyonu oluşturan kısmı her ne kadar farkı olsa da sonrasında katılımcıların bir şekilde olaylarla ya da oradaki kişilerle bir sosyal ve duygusal bir ortaklık kurdukları gözlenmektedir.

> "Aslında benim için bu daha çok şu anlama geliyordu. Şahsım için eminim böyle hisseden başkaları da olmuştur. Entelektüel anlamda insan bulunduğu bölgenin yakınlarında kendi gibi düşünebilen toplulukların olduğunu çok fazla hissedemiyor. Bunu çıktığımız bakkalda, görüştüğümüz kasapta bunu hissedemiyoruz. Yan yana geldiğimiz insanlarla ortak zeminde aynı kültürü paylaştığımız çok fazla sezemiyoruz. Yan apartmanda birisi tencere tavaya vurunca, senin hissettiklerini yakın şeyler hissedebileceğini görmek şaşırtıyor insanı daha doğrusu. Ama evet yani, soruya tekrar dönecek

> olursak, haber almak anlamında evet bir sosyal medya, ana sayfada akıyordu, bununla ilgili şeyler yazıyordu. Çünkü bununla ilgili bizim ülkemizde her gün bir şey yazıyor. Ama bunun önem kazanması, dediğim gibi yan apartmanda bir tencere tavayla başladı" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

Katılımcıların olaylara katılımlarından sonra bir grup aidiyeti ya da bir kolektiflik oluşması, onların katılım motivasyonlarını oluşturan sebebin söz konusu bu sosyal birlikleri olduğu anlamına gelmez. Luhmann sosyolojisi açısından bir protesto belirli konuların seçimi ve bu konuların iletişim sürecinde işlenmesiyle elde edilen bir ayrımın yansımasıdır. Daha farklı bir ifadeyle aslında protesto "hayır"ın üretilmesidir. Geleneksel iletişimde söz konusu bu üretim belirli bir sosyal aidiyet –mesela örgütlülük hali- içerisinde üretilir. Dolayısıyla bu üretim iletişimsel bir kurguya ve yönlendirmeye yaslanır. Bu ise iletişimin temelde ikili bir şablona sahip olduğu bir sistemdir; protesto edenler –sistem- ve diğerleri –çevre-. Günümüz toplumlarında ise iletişimin kaynağının asimetrik bir karaktere sahip olması ve iletişimin böylece merkezsizleşmesinden dolayı bu çerçevede kurulan iletişim geleneksel iletişimden farklı bir karakter arz etmektedir.

> "Kendiliğinden bir hareket. Yani böyle bir ay öncesinden, bilmem bir gün öncesinden organizasyon yapılmış, tamam bir hareket değil. Kendiliğinden, insanların kendi hayatlarında gördüğü, kendini ilişkilendirdiği. Kendi yöntemlerinde katıldığı, yani bu mesela daha önce çok görülebilen bir şey değil. Genelde bu bir miting olur, insanlar oraya giderler, yani hep böyledir. Ama bunun bir kere çok yatay olması, yani herhangi bir örgütün başını çekmemesi, herhangi bir düzenlemeye gidip olmaması mesela bu ayırıyor. Diğer şey, yani başka çok Gezi Parkı içinde herkes, aslında orada kalan herkes kendini oranın artık sakini biliyor. Başka yemek yapmaktan, organize edilmesine, herkes kendini çok mesul hissetti. Oraya çok 10 lira, işte evinden getirebildiği bir makarna onu o eyleme ait hissetmesine neden oldu. O yüzden ilişkilenme yapıları çok farklı. Bir eyleme gittiğiniz zaman, çok daha başka. Hakikaten gündelik yaşamla, politikayı birleştiren bir şeye getirdi ve bunu kendiliğinden, hiçbir zorlama olmadan, insanlar annesiyle, babasıyla, arkadaşıyla tamam da bu çok değişik bir şey..." (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

2.2.1.3. Katılımcı Profilleri: *Herkes...*

Kim sorusuna Gezi Parkı olayları esnasında başlanan ve yaklaşık iki sene sonrasında devam edilip tamamlanan saha çalışmasında verilen neredeyse tek cevap *herkes* olmuştur.

> "Herkes vardı, herkes vardı, yani MHP'lisinden tutun, ... yani bir yerde, bir noktada bir AK Parti ve Erdoğan'ın diktatörlüğüne karşı bir birleşme oldu, öyle" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

> "Belli backgroundlardan gelen insanlar tabii ki benim gördüklerim. Ama sonradan fark ediyorum ki, orada her çeşit insan vardı. Bende mesela bazı fotoğraflar var, hâlâ baktığımda şaşırıyorum. İşte TKP bayrağı, orada Kürtler halay çekiyor, arkasında işte bir başka sol grubun bayrağı. Orada Devrimci Müslümanlar afiş asmış. Hani böyle "lan dedim, ne güzel ya" insanlar birbirini dürtmeden, öldürmeden, pataklamadan aynı meydanda bir şeyleri kutluyorlardı. Bence çok önemli"(Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

> "Gezi'de herkes vardı. Yani genç, yaşlı, öğrenci, kadın, erkek sağcısı, solcusu herkes vardı. Gerçekten, ama ilk gün soruyorsanız, çadır kuranlar kimdi , 31 Mayıs'ta kimler vardı derseniz, tabii ki hani doğayı, hayatı, insanlığı, yaşamayı sevenler, barış, dostluk, kardeşlik vesaire özgürlük isteyenler vardı tabii ki. Ama artık Gezi açıldığında ve bunları isteyen insanların mücadelesi. Gezi artık açıldığında ve artık karnavallık, festival varmışçasına olduğunda, artık o zaman herkes gelmeye başladı. Ama hani o havaya kadar da dediğim gibi daha böyle muhalif olan kadınlar, erkekler, gençler bence vardı. Daha sonra, işte 31 Mayıs'tan sonra bence, haziranın ilk başları, 15-16 Haziran'da da zaten bu, 16 Haziran'dı galiba saldırılılar olmuştu" (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

Herkes kelimesinin neredeyse tek geçerli cevap olarak katılımcılar tarafından belirtilmesi söz konusu bu kelimenin seçiminin aslında hiç de bilinçsiz olmadığını göstermektedir. Luhmann'ın kavramlarıyla konuşursak eğer, işlevsel farklılaşmış toplumlarda bu noktada kim sorusuna verilmesi gereken cevap aslında tamda yine bir geleneksel toplumsal birliği işaret etmek durumundadır; mesela bir örgütü ya da bir sınıfı. Dolayısıyla protestocular kendi aralarında iletişim yoluyla mutabık kaldıkları bir

ilgi ya da bir talebi *seçen* bir birlikteliktir ve kim oldukları sistem çevre ayrımı dolayımında *bilinen* bir şeydir. Bu ise tam olarak modern işlevsel farklılaşmış toplumsal işleyişin kendisidir. Bu manada "toplum, içinde bulunduğu durumu sistemine entegre ya da desentegre etme gücü olan, davranış kabiliyetine sahip bir birlikteliktir" (Martin, 2010: 165).

Peki o halde Gezi Parkı olaylarına katılan herkes aslında kimdir? Bütün toplumsal sistemlerin toplamı olarak Luhmann'ın bir "üst kavram" şeklinde tasarladığı toplum kavramı burada yetersiz kalmaktadır. Bu noktada Luhmanncı iletişim kavramı farklı bir şekilde yorumlanmalıdır. Toplumun iletişim yoluyla daha doğrusu iletişimden oluştuğu doğrudur. Ne var ki günümüz yüksek karmaşık toplumlarında (überkomplexe Gesellschaft) geçerli olan şey Luhmann'ın var saydığı şekliyle söz konusu bu iletişimden kapsayıcı *tek bir* toplumun/birlikteliğin (Einheit) oluştuğu değil; tam aksine "toplumun kendini bir çoklu bağlamlı alt sistemsel gözlemci haline; yani aslında *toplumlar*a doğru dönüştürmektedir" (Martin, 2010: 165).

Daha basit ifadelerle Gezi Parkı olaylarına katılanlar belirli bir toplumun alt sistemlerinden biri olarak belirlenmiş başka bir alt sistemin parçaları ya da ona hizmet eden *dışarıdan* daha da başka birliktelik sistemleri değillerdir. Bu manada protestocular belirli ve yönlendirilmiş bir birlik içerisinde değillerdir. Aslına bakarsanız bırakın örgütlü bir yapı içerisinde oluşturulmuş anlam seçkisini paylaşmayı geleneksel manada siyasetle ilgili olmaları dahi gerekmez.

> "Aslında kimler vardı derken, herkes vardı. Herkes vardı, siyasi düşünceleri farklı insanlar vardı, siyasi düşüncesi olamayan insanlar bile vardı aslına baktığınız zaman. Yani Fenerbahçeliler, Galatasaraylılar, Çarşı ne bileyim, orada birbirini savunmaya, birbirine yardım etmeye gitmişti aslında insanlar. Tabii ki siyasi oluşumlar da vardı. LBGT vardı, yani hiç mesela tahmin etmeyeceğim insanların bile LBGT haklarını savunduğunu gördüm, sırf oradalar diye" (Görüşmeci 18, E, 20, Lise).

> "Gezi'de dediğim gibi yani orada Kürt de vardı, ulusalcı da vardı, antikapitalist Müslüman da vardı, başörtülü de vardı, ateist de vardı, dinsiz de

> vardı ve birlikteydiler. Birlikte kendi haklarını koruyorlardı. Haklar için mücadele ediyorlardı" (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

> "Hiçbir politik bilinci olmayan insanlar da var burada. İşçiler var işsizler var, yoksul yani şeylerden gelen semtlerden gelen. Ailesi AKP'li olan çocuklar var. Eve gitmemiş gece. 13-14 yaşında ama babası annesi AKP'ye oy veren onlardan belki de muhtemelen yardım alan çocuklar var yani ve duruyorlar burada. Niye duruyorlar? Sadece macera olduğunu hiç sanmıyorum. Hoşnutsuz yani şey. Hayattan insanlar hoşnut değiller. Gençler hoşnut değil. Yetmiyor bu hayat onlara" (Görüşmeci 19, E, 40, ?).

Herkes, içerisinde tam da herkesi barındıran bir anonimliği, merkezsizliği, heterojenliği ve heterarşiyi temsilen eden bir kavramdır aslında ve tam olarak günümüz internet merkezli iletişimle karakterize edilen yüksek karmaşık toplumlarını tanımlamaktadır. Bu manada herkes iletişimin, anonim ve merkezsiz, dolayısıyla sosyal bir birlik etrafında değil bireylerin iletişimde etken ve bağlantıdaki odaklar olarak algılandığı ve toplumun söz konusu bu yeni iletişim etrafında oluşturulduğu yeni toplumsal yapının halk arasındaki isabetli anlatımından başka bir şey değildir.

> "Bence mesela Gezi dediğiniz zaman, benim aklıma gelen ilk ve en önemli kare şuydu. Mesela, HDP bayrağı vardı; Kürt bayrağı vardı. Hani el ele tutuşan ve koşan genç kadın erkek vardı ve kenarda da hani kurt işareti yapan bir adam vardı falan. Hatta ben de öyle bir fotoğraflar çekmiştim. Bir şeydeyiz böyle, Uzunçayır'dan işte köprüyü falan geçeceğiz, bu tarafa çalışacağız güya, Anadolu Yakası'ndan. O zaman da böyle bayağı bir Anadolu Yakası koşturmuştuk, kaçmıştık falan böyle bir yerlerde bizi kıstırmışlardı. Ama o gün mesela yürümeye çalışırken de, Söğütlü Çeşme'de falan önümüzde üç tane adam vardı. İşte biz slogan atıyoruz, yumruk yapıyoruz, zafer yapıyoruz mesela. Onlar böyle kurt işareti yaparak yürüyorlardı falan. Yani ben hiçbir eylemde bunu görmedim...Kortejin içinde önümde, fotoğrafını falan çektim böyle. O an böyle belgelemek istedim. Hatta sonuçta da öyle fotoğraf gördüm, bir yanda yumruk, bir yanda zafer işareti, bir yanda da işte kurt işareti yapan böyle insanlar falan vardı. Hani Gezi bence böyle bir şeyi vardı. Böyle çok kapsayıcı bir şeydi. Yani ama bu dediğim gibi biraz daha artık legalleştiğinde"(Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

"Valla herkes oradaydı. Öyle bir ayrım yapamam. Tabi şeyler de vardı. Belli bir siyasi partilerin, onların kendi gençlik örgütlerinin elemanları da vardı. Yani kendi çıkarları doğrultusunda, sanki hani kendileri oradan fayda sağlamaya çalışan insanlar da vardı. Ama geneli halktı. Her kesimden insan vardı orada. Yaşlısı, genci, ondan sonra her işte dindarı vardı ateisti vardı. Siyasi partilerden AK Parti'lisi, CHP'lisi, MHP'lisi herkes vardı orada" (Görüşmeci 8, E, 30, Lisans).

Fotoğraf 6: Farklı Partiler aynı karede (Radikal, 2015).

Belki de ilk dönüşen geleneksel toplumsal iletişim şekli örgütsel toplumsal birliklerin dönüşmesidir. Daha önce de vurgulandığı üzere gündelik hayatlarında örgütlü olan insanların büyük bir kesimi dahi Gezi Parkı olaylarına örgütsel kimliklerinden ziyade bireysel kimliklerini ön plana alarak katıldıklarını beyan etmektedirler. Daha önce de değinildiği üzere katılımcıların motivasyonları geleneksel toplumsal aidiyetlerinden ziyade farklı düzey ve şekillerde karşımıza çıkan bireysel kültür, kimlik ve aidiyetlerinden kaynaklanan motivasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Tam da bu sebepten Gezi Parkı olayları içerisinde örgütlü yapıların bulunmalarına hem alan açıp hem de izin vermekle birlikte söz konusu bu örgütlü katılım ne Gezi Parkı olaylarının genel görünümünü oluşturur ve de geçerli karakterini Çoklu bağlamları mümkün kılan

bu yeni iletişim, birbirinden farklı zaman ve mekanlara ait iletişimleri de aynı anda bünyesinde barındırabilecek bir heterarşik özelliğe sahiptir.

> "Artık haziranda bence daha çok şunu hatırlıyorum. 15-18 yaş arası böyle erken diyebileceğimiz ama, gözü kara genç çocuklar vardı. Genç kızlar, genç erkekler vardı. O mesela çok şaşırtıcı bir şeydi benim için" (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

> "Kimler vardı, orada anladım kimlerin olduğunu. Bu Gezi Parkı'nda polisin ayrıldığı günler. Bu Kabataş'tan bir gün önce, yani o ilk çıkışımızla, son Kabataş'ın arasında kalan günlerde, ikisi ya da üçü. Taksim'den, Taksim Meydanı'ndan polisin ayrıldığı günlerde. O gün orada yani herkesi gördüm. Habercisini gördüm, o takkesiyle gezen ağabeylerden gördüm. Belki orada çalışıyorlardı, belki polise karşı değillerdi, ama yaşlı ağabeyleri gördüm, yaşlı amcaları gördüm; yaşlı teyzeleri gördüm...60-70 öyle insanlar da gördüm ve bu insanların mesela şu anda bir şey yapıyor, 65- 70 yaşındaki dedenin gözüne limon sürdüğünü hatırlıyorum mesela şu anda...Biber gazından etkilenmişti" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

Bu noktadan sonra toplumsal hareketlere katılanların çoklu bir bağlama ve gözlemci çeşitliliğine oturması hiç de yadırganacak bir şey değildir. Kimi zaman bu bağlam kendisini yaş kategorisiyle görünür kılar kimi zamansa farklı küresel değerler, etnik ve kültürel değerler ve aidiyetler sistemleriyle.

> "Gezi'de evet, topyekun insanlar, doğudan, batıdan gerçi Kürtlerin bir kısmı orada bir sıkıntı vardı, ama...Şöyle söyleyeyim: HDP'nin işte çok ciddi olarak Gezi'de aktif değildi. Tereddüt ettiler çünkü, Gezi'de ulusalcılar vardı daha çok, Türkiye Gençlik Birlikleri vardı, CHP vardı, İşçi Partisi vardı. Kürt hareketi çok fazla bunlara entegre olmak istemedi. Maalesef, o direnenler işte sözde çözüm süreci vardı.... Bunlar çözün sürecine karşı, halbuki oradaki bir kişi bile çözüm sürecine karşı değildi kardeşim. Bir kişi çözüm olmasın, savaş olsun diyen yoktu orada. Tamamıyla barışçı eylemlerdi orada, barış isteyen insanlardı, ama Kürtlere bunu yansıttılar işte. "Bak işte onlar bizim şu anki mevcut durumumuza karşı" dediler. Bir kısım Doğulu Kürt diyeyim, kentteki işte kentleşmiş Kürtler değil, ama daha kırsaldaki örgütlü Kürtler yani. HDP içerisindeki örgütlü Kürtler katılmadılar. Diyarbakır'da HDP sokağa çıkıyoruz dediği an, 500 bin kişi çıkıyor. Ama Gezi sürecinde sokağa

> çıkıyoruz dedi, ama 50 bin kişi çıktı, 20 bin kişi çıktı...Kırsal Kürt değildi, eğitimli Kürtlerdi daha çok işte. Öğrenci hareketiydi Gezi'ye katılan Kürtler" (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

> "İstanbul'da insanların katıldığı bir eylem. Ama mahalle bazında da yeterli, çok birikimli bir sınıfa ait çok çok farklı gruptan da insan katıldı buraya. Orta sınıf, üst sınıf, alt sınıfı vesaire böyle bir durumu da var. Sonuçta bu rant politikalarının karşısında oluyorsunuz. Aslında bir eğitimi var demek. Bu rantın, bütün o sermayeden bağımsız bir tarafı yok, insanlar buna da isyan ettiler. O anlamıyla, o kadınların kendine dair kadın hareketi kendilerine yönelik çok fazla aklı selim de gerekiyor. Birçok yerde, ama böyle İslamcı kesim de vardı. Ama sonrasında Gezi Parkı'nı en fazla katılan kesim mahallelerin konumu. CHP'liler çok katılmadılar bence. Hayatlarında ne varsa... düşünüyorum. CHP'li vekiller gereken bütünlüğü baskın olmadı Gezi'de. O yüzden böyle ulusal yorumlar çok afaki kaldı. İnsanların oy vermesi, o hareketin rengini beslemesi anlamına gelmiyor bence. Kürtler vardı elbette, yani Kürt hareketi vardı" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

Luhmann açısından iletişim özneler üstü bir anlamda kullanıldığından anlama da özneler arası bir anlam paylaşımı olarak kavranmaz. Yani "iletişimin en temel birimini oluşturan anlama, Alter ve Ego arasında paylaşılan dilsel (lisan) manalara bağlı olamazlar" (Martin, 2010: 127). Bu manada anlama öz üretimli sosyal sistemlerin iletişimlerinin devamı açısından temel öneme sahip olmakla birlikte, bir seçimin kabulü ya da reddi iletişimsel bir olay değil, bağlantı olaylarıdır. Luhmann'ın iletişim modelini davranışçı modellerden ayıran en temel fark böylece ortaya çıkmış olur: "İletişimin dilsel formu davranış oluşturma meselesi için belirleyici değildir" (Martin, 2010: 128). Dolayısıyla bilgi, haber ve anlamanın seçimi olan iletişim dilsel anlam aktarımının ötesinde düşünülmesi gereken bir olgudur. "Anlamak, iletişimin kabulünü ifade etmemektedir; tam aksine, anlamak, iletişim kurma olasılığının kabulüne ya da ret edilmesine yol açmaktadır... Bununla birlikte iletişimin meydana gelmesinde, neyin anlaşıldığı tamamen önemsizdir; önemli olan anlaşılmasıdır" (Alver, 2011: 150).

> "Kimler vardı, herkes vardı...Gerçekten bak, bu sadece mesela dindar deyip, Antikapitalist Müslümanlar değildi. Gerçekten çok yanlış bulan, yani bunların adı da din, ama yanlış buluyor, israf görüyor, bir şey görüyor. Bunu gören başı kapalı bir sürü insan vardı ya da işte Gezi'de yoktu da, ben mesela

> giderken, sırt çantam bilmem ne, komşularım var çünkü. Dikkat edin kendinize diyen, ne olur dikkat eden, ah ah bunlar bunlar, çok büyük hata yaptılar, ne olur siz hani şey yapmayın. Gidip ama kendiniz koruyun çocuklar diyen. Teyzesi, ablası, yaşıtım, gelmeyen de öyle sana destek oluyor. Ama gelen de var. Bu sadece oraya da gelen Müslümanlar, Antikapitalist Müslümanlar da değil. Bir şey değildi, bir kimlikle gelmedi çoğu insan. Ben mesela, şöyle karşıydım. Gezi'nin ilk üç günü falan değil, benim karşı olduğum şey. Yani flamalarla bir şey olacağı belliydi. Flamaların bir yöne çekileceği, ha bak işte onlar da bilmem ne yaptılar. Bak onlar da PKK'lı, onlar da sıçtık, yani parti olmasın ağabey. Ne olur sen partinin mesela TKP'se, TKP'cilerin yanında otursun, bilmem necisin, Apocusun, Apocuların yanına otur, bu yoktu ve çok güzeldi. Çünkü şöyle bir şey oluyor. Sen bir komün hayatı vardı orada ve orada yan tarafın gidip, su aldığında, sen onların bayrağını görmediğine dönerse bu, kendi içinde bile bak aynı yerde durduğun arkadaşınla, aynı battaniyede oturduğun arkadaşın seni ötekileştirmiş oluyor. Ne oldu, bize çok büyük bir katkısı mı vardı? Hayır, o zaten bizim giyinmemizden belliydi, ne kadar farklı renklerde olduğumuz. Giyimimiz derken, şu hani Dolce Gabbana marka gaz maskesi takmadı elbette. Hepimizin formatı belliydi. Hatta ne bileyim, belki konuşmamız, belki şivemiz farklıydı ve zaten çok başka insanların bir arada durduğu belliydi. Gerçekten flamayı onaylamadım ben" (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

Katılımcıların Gezi Parkı olaylarına katılımlarının arkasında yatan bu karmaşıklık aslında –her ne kadar Luhmann bunu bir kaos olarak algılasa da- toplumsal evrimin günümüzde geldiği karmaşıklık seviyesini gözler önüne sermektedir. Sosyal sistemler açısından hem kendi içlerindeki öz üretimli ilişki hem de çevreleriyle kurdukları ilişki oldukça karmaşık bir hal almış durumdadır. Geleneksel medya araçlarıyla düzenlenen ve yönlendirilen gözlem, yeni iletişimin ve buna bağlı olarak yeni medya araçlarının etkisiyle söz konusu bu yönlendirmeden de yoksun kalmıştır. Söz konusu bu yoksunluk alışılagelmiş olarak kurulan dünyamızın güvenliğini tehdit eder hale gelmiş olduğu söylense de biz söz konusu bu karmaşıklığın yeni bir iletişim olarak okunabileceğini savunmaktayız. Gezi Parkı olaylarında da çok farklı fraksiyonlarda insanın kısa bir süre içerisinde orada bulunmalarının nedenin, yeni iletişimin karmaşıklığını göz ününe seren bir pratik olarak okunabileceği var sayılabilir.

“Evet, ben bu konuyla ilgili enteresan bir şey söylemek istiyorum: Oturduğumuz yerin az ilerisinde dört yıl çalıştım ben, Elmadağ’da. Sonra Harbiye’ye taşındık, bir ortonontil laboratuarında diş teknikerliği yaptım. O dönemde akşam 7:30-8:00’da işten çıktığımda, benim en büyük aldığım keyiflerden birisi, şu anda otobüs durağı olan kulenin orada McDonald’s, pizza gibi sırada böyle restoranlar vardır. Gezi Parkı’nın altında kalıyordu bunlar. Onların üstüne onların terası vardı. Ben oraya gidip oturduğumda, dikkat ettiğim şey şuydu. Kimse Gezi Parkı’na gelmezdi. Yani kimse, Gezi Parkı gezilen bir yer değildi. Gezi Parkı o kadar az reytingi olan bir yerdi ki, sanki Taksim’in ortasında devasa bir arazi var ve kimsenin bundan bir haberi yokmuş gibi. Mesela, geçmişinize dönüp bakın ve bunu insanlara sorun. Taksim’e yoğun şekilde geldikleri yıllarda kaçı kaç kere Gezi Parkı’na gittiler, eğer çok olduğunu söylüyorsa, muhtemelen yalan söylüyorlar...Değil mi, Gezi, gezilen bir yer değildi. Gezi tinercilerin, ballicilerin olduğu düşünülen, polisin çok fazla kol gezmediği, gerçekten reyting almadı. Ben ne zaman alt havuz tarafına gitsem, orada at pislikleri, köpek pislikleri görürdüm yani. Gezi'nin en yoğun yeri Gezi'deki çay bahçesiydi. Gezi olaylarından sonra, orası da patladı zengin oldu zaten. En yoğun dediğim ortada işte, on, yirmi kişi oluyordu. Bu kadar masa atmıyordu mesela. Neden bir anda iki üç gün içinde bunlar oldu? Şimdi, bununla bağdaştırılabilen bazı şeyler var. Jay Cutler diye bir vücut geliştirmecisi var. Bu adam bir haftada meşhur oldu. Bu adam gibi onlarcası var, olmadı. Bir milyar tane web sitesi var, Facebook meşhur oldu. Mevzunun gerçekten şununla yan yana gelmesi birçok insan için talihsiz bir açıklama olacak . benim şahsi görüşüme göre denk geldi. Şanstı, yani çok isterdim şöyle bir şey demeyi. Ağabey insanlar çok dolmuştu, bu bir lego mantalitesi gibi, oturulacak bir gedik noktası bekleniyordu. Tam bu noktada bunlar oldu. Bunlar tam bu noktada bu olmadı. Zamanında herhalde bir yedi sekiz yıl oldu. Ankara’da Cumhuriyet Mitingi yapıldı. Ağabey çok organizeydi herkes. Adım attığı yerde bunun afişini görüyordum, herkes bundan bahsediyordu. Etkinlik sayfaları açılıyordu. 800 bin kişi gitti ağabey. Yani delice organizasyon yapıldı, burada hiç organizasyon yapılmadı. Üç günde çok daha fazla bir kalabalık toplandı...Çok enteresan, [isim anlaşılamadı] diye bir yazarın dandik bir kitabı vardı. Orada her hafta loto bileti aldığını söylüyordu. Arkadaşının ona verdiği tavsiye de “sen de al, çünkü bu bir yaprak kımıldamasının, bir rüzgârın oynaması gibi bir şeydir” diyen küçük bir elektrik sana döndürür bütün şansları gibi bir şeydi. Ben burada küçük bir sihir olduğunu, yani enteresan bir şey söyleyeyim. Benim o ara işlerim düşüktü, daha fazla vakit ayırabildim. Arkadaşlarımdan ikisi izne gelmişti, yanımdaydı. Şimdi, üç

kişiyle bunun istatistiği yapılmaz. Çünkü çok yoğun anlamda işini bırakıp gelen insanlar da vardı. Ama ben tabii ki de bir birikmişlik, insanların üstünde bir medya baskısı, bir dolmuşluk. Yoğun anlamda, siyasi anlamda gündemden de bir bıkmışlık var. Yani temel sebep oraya gelen insanların inancı şu yöndeydi. Hepimiz bunun değiştirilebilir bir şey olduğunu hissediyordu. Ama ben bugün baktığımda çok komik bir şey görüyorum. Adam HDP'li fanatik ama, artık korkutucu düzeyde HDP'li. HDP'ye oy veriyor. Seçimde Ak Parti çıktıktan sonra, adama bir rahatlama geliyor. Adam spor salonu sahibi, seçim öncesi şunu söylüyor. "inşallah bu sefer olacak, bu sefer yapacağız" diyor. Ama Ak Parti çıktığı için bir rahatlık var. Yani neyse ağabey, en azından işimiz, şu lafı duydum ben, "en azından işimiz gücümüz düzgün gidecek" dedi bana. Toplumda değiştirilebilir inancı var. Ama değişmesinden dolayı doğan bir korku da var. Oraya gelen insanların tamamı şunu söyleseler de, bunun gitmesini istiyoruz, bunun değişmesini istiyoruz. Ben yürekten söylüyorum ki, bunun değişmesine karşı gösterebilecekleri cesaret sınırlıydı. Neticede bunun Gezi Parkı eylemlerinin kısa sürmesine de bağlıyorum. Haliyle, sorunun cevabı orada bulunmasının sebebi, birçok insanın aynı anda dur şunlara bir boy gösterelim demesiyle aynı şeydi...Büyük ihtimalle gerekmiyormuş. Bunu gördüm.(Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

2.2.2. Yeniden Biçimlenme - "*Neden*?"

"Elbet bir hinlik vardır seni sevişimde
Ey kanıma çakıllar karıştıran isyan"
İsmet ÖZEL (2002: 87).

"Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata[11]*"*.
Publius Ovidius Naso

2.2.2.1. Bireysellik ve Sosyal Kopuş Bileşkesinde *Yeni* Sosyallik

1980'lerden beri devam eden bireyselleşme sürecini Ulrich Beck'in de aralarında bulunduğu bazı düşünürler modernizmi refleksif yaklaşım çerçevesinde analiz

[11] "Bize yasaklanmış olanlar için çabalarız, reddedildiğimiz şeylere göz dikeriz".

etmektedirler. GZEİ teknolojileri yardımıyla gerçekleşen diğerleriyle kurulan bilişsel bağ ve düşünmenin önündeki engellerin bilgi akışının sınırsızlığıyla aşılması gibi imkanlar düşünümselliği artıran etmenler arasındadır. Buna göre günümüz toplumlarında geçerli olan ileri modernlik aşamasında bireysel aktörler artan bir şekilde geleneksel sosyal bağlarından kopmaktadırlar. Söz konusu bu kopuş, sosyal aktörleri sadece içinde bulundukları konumlardan etmekle kalmıyor aynı zamanda kendi sosyal gerçekliklerini de kendilerinin kurması zorunluluğuyla başbaşa bırakıyor.

Alışılagelmiş "normallikler" her daim bir yeniden şekillendirme baskısıyla birlikte varlıklarını sürdürüyorlar. Böylece bireysellik merkezli olarak oluşturulan yeni sosyal birliktelik geleneksel vatandaşlık değerlerinin birleştirici değerler olarak anlaşılmadığı ve değerlendirilmediği yeni bir entegrasyon şekli ortaya koyuyorlar. Bu bağlamda siyaset süreci, yerleşik siyasal-kurumsal sistemlerin yaygınlaşması yoluyla değil; gündelik hayatta vatandaşın siyasal davranış alanının genişlemesi olarak anlaşılmaktadır. Bu ise bireysel aktörler için yepyeni bir *ihtimaller sahası* oluşturmaktadır. Dolayısıyla yeni toplumsal organizasyonda siyasal iletişim söz konusu bu ihtimaller sahasında gerçekleşmektedir (Dörner ve Vogt, 2008: 58-60).

> "Bir olay oldu, zaten orada eğitimli insanlar takip edenler. Sonra bu duyuldu, insanlar baktı, burada ne oluyor diye düşündü. Sonra bu ertesi gün tekrar aynı şey yaşandı, aynı şey yaşandı. ... Diğer dünya örneklerine de baktığımızda, yani ... örneklerine ben benzetiyorum Gezi Parkı'nı. Orada da çok benzer şeyler var. İnsanlar bütün sokaklara çöpleri yığmış ve insanlar bunun toplanmamasına tepki duyarak, sokakları tuttular. Sokakları işgal ettiler, aslında bunun gibi bir şey. Yani artık böyle siyasal alanın dışında gibi görülen, ama aslında çok yaşama değer belli başlı başlıkları insanlar buralarda örgütleniyorlar bence. Atıyorum kıdem tazminatıyla ilgili sokağa çıkmak çok daha başka bir şeyken, hani hayatıma doğrudan değdiğini düşündüğüm şeyde daha kolay sokağa çıkabiliyorum. Hani o kadar bunun örneği de böyle. Bir çocuk nasıl öldürülebilir? Bu bir toplumsal baskıyı üretiyor insanların zihinlerinde... bunun gibi örnekler. Öfke bile çok önemli bir duygu bence, duygularımdan çok önemli. O Gezi'ye yaptıkları üç gün boyunca yaptıkları müdahale, televizyonlarda insanların taklalar atması, kafasından yaralanması. Hak savunuyor diye bunları yaşaması, insanların çok öfkelenmesine de neden oldu" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

Yeni toplumsal hareketlerin bireysel ve heterojen karakterinden kaynaklı olasılıkların fazlalığı anlamında bir alternatifler bütünü oluşturması ve gittikçe daha fazla dağılan geleneksel aidiyet sistemleri çerçevesinde geçerli olan etkileşim oldukça bireysel düzeyli bir kendini gerçekleştirme ya da bir anlam arama yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla hareket içerisindeki birleşme kendisini mesela bir vatandaşlık değeri ya da sınıfsal bir değer gibi geleneksel bir birlik anlayışının ürünü olan değerler etrafında değil; daha çok yüksek bireysel heterojenlik çerçevesinde belirginleşen ve farklılaşan konular etrafında ortaya koymaktadır.

> "Gezi'nin başlangıcında olay farklı, gerçekten farklı. Ama ondan sonra insanlar çok farklı nedenlerden oraya geldi. Herkes farklı nedenler için, yani sürekli bu örneği veriyorum, ama LGBT kendi hakları için geldi, ne bileyim solcusu kendi hakları için geldi, sağcısı bile yani aslında nasıl söyleyeyim, sağcısı demeyeyim de, iktidar partisinden olan insanlar bile, bazıları yani gerçekten insanlar polis şiddetine karşı olarak oraya geldi. Eğlenmek için gelen kesim de vardı. Yani marjinal diye tabir ettiğimiz, yani sırf polise taş atmak için de gelen de vardı. Çok nedenlerle gelenler var yani" (Görüşmeci 18, E, 20, Lise).

Yeni toplumsal hareketlerin kişisel kimlikleri ön plana çıkaran yapısı çerçevesinde oluşan yeni sosyallik, kendisini kişisel kimlikler arası oluşan "biz-duygusu"nun ve harekete olan bağlılık, birbirinden farklı yaşam şekilleri, hareket motivasyonları ya da yaşanmışlıkları çerçevesinde gösterir. Dolayısıyla aslında yeni toplumsal hareketlerdeki kolektif kimlik kendisini nihayetinde tekil bir kişinin paradoksal vizyonunda var edebilir. Böylece, kendini diğerlerinden farklılaştırmak üzerine kurgulanmış, dini, kültürel ve etnik sosyal birliktelik şekilleri yerini en azından çoklu kültürel açıklık gerektiren yeni bir sosyal birliktelik kurgusuna bırakmış gibi görünmektedir. Dolayısıyla yeni toplumsal hareketler katılımcılarının kişisel alan ve kimliklerinden kaynaklanan duygu, deneyim ve motivasyonların çoklu ve değişken ortamında kendilerini var ederler (Roth, 1998, 55-56).

> "Evet Taksim Meydanı'nı kapattılar, İstiklal Caddesi şey oldu. Ondan sonra, bir akşam gitmek istedim. Neden bilmiyorum, gençlik ateşiydi.

> Gerçekten sert müdahaleler oluyordu ve insanlar da yavaş yavaş toplanmaya başlamıştı. Nasıl diyeyim, birlik hissedince, benim de olmam gerektiğini hissettim. Bir akşam işte buradan babamla çıktım. İstiklal Caddesi'ne gittik, zaten çok kalabalıktı. Babam değişik bir insan, kalabalığı birazcık yara yara en öne kadar gittik. Çok tecrübesiz olduğumuz için, direkt toma beni sırılsıklam etti. Orada anladım, kimseye güven olmayacağını anladım, çünkü babam bile beni bırakıp saklanmıştı, ben böyle suyun içinde...ondan sonra sırılsıklam eve döndüm. Zaten ondan sonra olaylar büyümeye başladı. Biz de elimizden geldikçe, orada bulunmaya çalıştık...Ondan sonra her gün neredeyse oradayız, oralardaydık" (Görüşmeci 18, E, 20, Lise).

Bu noktada aidiyet duygusunun nasıl oluştuğu üzerinde bir miktar durmak yararlı olacaktır. Zira günümüz toplumlarında toplumsal aidiyet ve dolayısıyla beraberinde gelen aidiyet duygusu geleneksel toplumlardan farklı şekilde kurulmaktadır. Nassehi ve Luhmann başta olmak üzere sosyologların baskın bir çoğunluğu sosyal olanın nasıl mümkün olduğu sorusunu Durkheimyen[12] bir anlayışla kavramaktadırlar. Daha basit bir anlatımla onlar için toplumu mümkün kılan şey aslında toplumsal aktörler olarak kişilere toplumsal davranışlarını gerçekleştirebilmeleri adına öncen verili bir dünya olmasıdır. Dolayısıyla kültür bu noktada *farklar* ve *kıyaslar* bağlamında işleyip belirlenmiş anlam stoku dolayısıyla oluşan bir birlikteliği ve bu birlikteliğe kıyasla oluşan *öteki*ni mümkün hale getirir.

> "Yani o müdahaleler olduğunda, Taksim'de zaten mesela artık ağaç meselesi falan değildi. Ama mesela şu mesela enteresan. Burada biraz duralım. Şöyle bir algı var. Hani "Geziciler" dedikleri var ya Adana'da, İzmir'de, Sakarya'da, Cennet Mahallesi'nde belli bir proje var, onların hepsi de çapulcu zaten. Bunlar aynı adamların değişik fraksiyonları. Burada dediğiniz şey bambaşka bir şey. Burası da üstüne durmaya değer. Yani Gezi'de ayın zamanda, aynı dönemde atılan sloganlar ve istekler, talepler, oradaki portföyle, Gezi haricinde aynı zamanda, aynı yerde Gezici diye algılanan insanların yaptıkları aynı şey değil miydi aslında?" (Görüşmeci 14, E, 34, Lisans).

[12] Bu bağlamda yararlı ve ufuk açıcı bir tartışma için Aytül Kasapoğlu'nun Çevresel Davranış Modeli makalesine bakılabilir. http://goo.gl/V77n5k [06.09.2016, 11:05].

2.2.2.2. Merkezsiz-Anonim Farklar ve Kıyaslar; *Yeni* Ötekiler

Günümüz toplumlarında her ne kadar *öteki*nin var edilmesi temelde kültürel alanda gerçekleşen *farklar* ve *kıyaslar* yardımıyla gerçekleştiriliyor olsa da bu süreç geleneksel manada modern işlevsel farklılaşmış toplumlardan oldukça farklı bir şekilde işler ve sonuçlanır. Yukarıda *herkes* kavramının anonimliği bahsinde de değinildiği üzere, yüksek karmaşık toplumlarda bizler artık iletişim etrafında kurulan tek bir kapsayıcı birlik olarak toplumu kavramak yerine, onu "toplumun kendini bir çoklu bağlamlı" (Martin, 2010: 165) kurgu olarak takdim ettiği şekliyle kavramaktayız. Basit bir ifadeyle, artık toplumu var eden iletişim belli bir merkezden –mesela kitle iletişim araçlarından- yönlendirilen ve kurgulanan bir süreç değil; tam aksine merkezsiz ve anonim yapısıyla heterojen yapıların birbirleriyle kurdukları heterarşik bir ilişki bağlamında oluşturulan bir süreçtir. Dolayısıyla artık iki düzeyde gözlem ile kurulan Luhmanncı iletişim açısından bu, iletişimin merkezsizleşme ve anonimleşme sayesinde yönlendirmelerden kurtulduğu ve farklılaşma, çeşitlenme sürecinin böylece bir sonraki aşamasına geçtiği şeklinde yorumlanabilir.

> "O da kitlesel eylemlerde de bu tarz, insanlar şaşırdı. Sanki yıllardan beri biz işte bu ülkede oruç tutana, namaz kılana ya da işte başörtü takana hep öcü, hakaret edilmesi, işte ötekileştirilen güruh falan gibi bakıldığını sanıyordu insanlar. Bunu biz Gezi'de gördük aslında böyle olmadığını. İnsanların derdi o değil zaten, insanların temel dertleri var. İnsan hakları dertleri var, demokrasi dertleri var. İnsanların dertleri bu zaten. Yok sayma dertleri var insanların. İnsanın kafasında başörtüsü taktığı zaman, merdiven altında teksif işçisi olarak sigortasız çalışıyor insanlar. Çocuk yaşta evlendiriliyor. Mesela başındaki başörtüsü değil, uyguladığı haksızlık. Yaşadığı mağduriyet durumu yani. Başının kapalı, açık olması, inançlı ya da inançsız olması bir şey değiştirmiyor yani. O güç seni de yok sayıyor yani. Seni o merdiven altındaki boşluğa hapsediyor seni. 500 liraya çalış diyor. 14 yaşında seni 80 yaşındaki adamla. Kimsenin ya da sokak ortasında köle deyip öldürüyor işte kadınları. Kocasından, babasından, yok sayıyor seni kadınları. Kadın kimliği açısından bakarsak, düşünürsek eğer"[1] (Görüşmeci, 10, E, 35, Lisans).

Dolayısıyla artık var edilen *öteki*ler geleneksel modern iletişimdeki şekliyle ikili yapılar olarak değil; tam tersi çoklu ve esnek yapılar olarak kurgulanmaktadır. İşte farklı

yapıların –yani ötekilerin- bir aradalığı bu şekilde mümkün olmaktadır. Böylece toplum birbirine öteki olan iki farklı yapının karşıtlı olarak türetilen bir gündelik hayat pratikleri ve antagonistik bir siyasetten, günümüz toplumlarının çoklu yapısını bağdaştırma özelliğine sahip şekilde biçimlenmiş agonistik bir siyaset kavrayışına doğru evrilen bir iletişimden bahsedilebilir. Dolayısıyla geleneksel bağlarından sıyrılıp sosyal kopuş içerisinde bulunan ve kimliklerini artık bir toplumsal birliktelik etrafında kurmayan aktörler için siyaset yapma zemini massedici/içerici bir yapıdan ziyade daha çok karşılıklı müzakereye bir çözümün var olabildiği tartışmacı bir zemine kaymış olarak gözükmektedir. Dolayısıyla Beck'in *alt siyaset* ve Giddens'ın *yaşam politikası* kavramlarında değindikleri şekliyle artık siyaset alanı etken aktörler olarak bireylerin ön plana çıkarıldıkları bir anlayışı gerekli kılmaktadır. GZEİ teknolojilerinin de sağladıkları imkanlarla artık siyaset aşağıdan yukarıya doğru karar alma süreçlerinin tetiklendiği ya da luhmann sosyolojisi kavramlarıyla söylemek gerekirse periferinin merkez üzerinde etkili olduğu bir siyaset alanı açılmıştır.

> "Yani polis şiddeti bu seviyede olmasaydı, belki o bir iki gün devam edip, sonra sönecek bir şeydi ki, zaten yanılmıyorsam o dönemin Başbakan Yardımcılarından Bülent Arınç açıklama yapmıştı. Biz mesaj aldık, cumhurbaşkanı da açıklama yapmıştı. Biz mesajı aldık, evet gençlerin taleplerini dikkate alıyoruz dediğinde, bir durulma olmuştu. Ama o dönemin başkanı, şu anki Cumhurbaşkanının yurtdışına giderken mi, dönerken mi sert bir açıklamasıyla, işte "çapulcular" diye nitelendirmesiyle başlayıp, daha sert müdahaleler gelince de artık iş kontrolden çıkmış oldu yani"(Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

Her şey gibi ötekilik ve siyaset de artık günümüz toplumlarında heterarşik bir bağlamda anlaşılması gereken esnek yapıları imlemektedirler. Machiavelli'den beri siyasal teoriyi belirleyen hiyerarşik ayrım ve anlayış artık yerini heterarşik ve esnek bir çoğulculuk anlayışına bırakmıştır. Söz konusu bu anlayış tam bir mutabakat olarak anlaşılmamalıdır ve fakat uzlaşma pratiklerinin gerçekleştirilebilmesi açısından temas şarttır. Dolayısıyla günümüz toplumları için geçerli olabilecek siyasal olanın ne olduğuna yönelik analizler bu bağlamda değerlendirilmelidir.

"Tabii önceden bir grup yok. Öcalan bayrağıyla, Mustafa Kemal'in bayrağı yan yanaydı yani. Bu mesela normalde asla hani hassasiyet, oturup böyle tartışanları gördüm yani. Niye böyle destek falan diye birbirlerine karşı insanları gördüm mesela. En azından konuşma, yani beraber iletişim kurabilmemiz. O yüzden, mesela orada da değişik değişik şeyler vardı. Mesela Ak Partili olan işçiler oturup böyle ne olacak, nasıl olacak. O mekanda aslında politik kalıpları, o yüzden de yapamadığını yapmak durumunda. Yani bir arada böyle birbirini anlama meselesini yaptığını düşünüyorum. Hatta yani Gezi'den sonraki tarihin en kalabalık onur yürüyüşü. Onur yürüyüşünün profiline baktığınız zaman, pek çok tip insan vardı orada. Amcalar, teyzeler vardı. Ama yani artık senin mücadelende ben de varım. Ben de senin mücadelende varım falan gibi böyle bir şey çıktı ortaya. Birlikte, yan yana birbirinin sesini duyarak, temas etme. Orada çok uzun süre beraber yemek yemekten, çöp toplamaya kadar birlikte, yani beraber yemek yaparak mesela" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

"Bilmiyorum, politik değiller, yani doğru düzgün kitap okumuyorlar, işte tarihi bilmiyorlar, Türkiye tarihini bilmiyorlar. Belki siyasetle hiç ilgilenmiyorlar falan, ama başta da söylediğim gibi, yani onları sokağa döken şuydu. Sen belli saatte içeceksin, belli saatte içmeyeceksin. İşte aynı kız arkadaşınla ayın evde öğrenciysen kalmayacaksın. Bunun gibi daha çoğaltılabilir. Nedenlerden dolayı, yani çocuklar dediler ki ne oluyoruz, hani benim hayatım, ben üniversitedeyken gezmeyecek miyim, yani kız arkadaşımla vakit geçirmeyecek miyim, aynı evde neden yaşamayayım, yani o çocukları hani işçilerin hakları için ya da işte yoksulların hakları için dökülmediler bu çocuklar. …Ama yani çok olmamakla birlikte, Milliyetçi Hareket Partililer vardı. Dediğiniz gibi orta sınıflar vardı. Muhafazakarlar, antikapitalist dediklerimiz hiç de kötü değiller, vardı. Onların olma nedeni şuydu. Empati bence kurmalarıydı. Komşusuyla, iş arkadaşıyla, okul arkadaşıyla, empati kurup, bugün işte bu insanlara bunları yapıyorlarsa, yarın bize de yapabilirler düşüncesiyle sokağa çıktılar. Yani onlar oradaydı bence" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

2.2.2.3. Değişen İlişkiler ve Bağlılıklar; *Yeni* Katılım Pratikleri

Alpman'ın belirttiği (2016: 255) gibi sosyal ve kültürel bağlarda yaşanan değişim dayanışmayı ortadan kaldırmamakta tam aksine dayanışmanın içerik ve biçim açısından değişmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Castells'in (2008: 12-20) de vurguladığı

üzere kimlikler direniş kimlikleri olarak kurgulanmaktadırlar. Söz konusu bu direniş kimliklerinin bireysel bir karaktere sahip oldukları daha doğrusu siyasete dahil olan özneler eliyle kurulduklarını belirtmek burada yerinde olacaktır. Çünkü artık tamda bundan dolayı talep edilen, ilgi duyulan ve dillendirilen konular bireysel karakterli konuları daha çok içerir haldedirler. Söz gelimi bir protestoda bulunma nedeni tamamen ve sadece bireysel motivasyonlar dolayısıyla gerçekleşmiş olabilir. Bu bazen bir tahammülsüzlük duygusudur:

> "Kademe kademe, ilk gün tabii ki ve sadece gerçekten Taksim Dayanışması içinde olan ve Taksim Dayanışması'nın içinde olmasında destek veren, bir şekilde haberdar olan grup insan vardı. Süreç ilerledikçe, ben mesela şöyle bir şey okuduğumu hatırlıyorum. Oradaki insanların yine orantısız şiddetine tahammül edemedim. İşyerim yakındaydı ve attım kendimi sokağa. Hani böyle tepkiler de vardı. Polisin orada, o gün mesela gündüz vakti insana park, yani trafiği işgal etmiyorsun, herhangi bir rahatsızlık vesaire falan yok. Polis senin üstüne gaz sıkıyor. Neden? İş makinesini engellediğin için. İş makinesinin orada yasal olarak orada olma hakkı var mı, yok. Hani, polis patronun yanında aslında" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

> "Bu işin özünde gerçekten orada bulunan insanlar Gezi Parkı'ndaki ağaçları korumak ve parkın park olarak kalmasını sağlamak için oraya giden gerçekten bir avuç insan. Fakat bu insanlara polis müdahalesi olunca, gaz atılınca bu insanlara, otomatikman zaten hatırlıyorum, insanların tahammül eşiği gayet düşüktü. Bir sürü tartışmadan dolayı, siyasi oradan bence kıvılcım çıktı" (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

Bazense empati duyulan ya da biz duygusuyla kendisini aynileştirdiği gruba yönelik şiddet neticesinde gösterilen bir tepkidir. Buradaki empati ve aynileşme olarak belirtilen şey aslında tam olarak güven merkezli bir sosyal sermayedir ki söz konusu bu sermaye karşılıklı *ilişkiler ağı* ve *bağlılığın* bir yansımasıdır. Dolayısıyla bireysel olarak gösterilen aynileşme ve tepkisellik tam da yukarıda bahsedilen sosyal ve kültürel bağlamdaki değişimin –burada sosyal kopuş, merkezsizleşme ve bireyselleşme- bir yansıması olarak artık sosyal güvenin sadece kurumsal olarak değil bireysel referanslarla da kurulduğunun bir göstergesidir.

“Sonra işte o çadır vakası, daha doğrusu o çadırların yakılmasıyla ilgili daha yani böyle algılarımın daha fazla açıldığını hissettim. Televizyonda o sabaha karşı işte zabıtanın orada çadırları yakıp, insanları perişan etmesi … Zaten pek televizyon izleyen bir insan değilim. Hesap yaparım, haberleri de çok takip etmem. İnternetten falan bakarım, mümkün olduğu derecede. Ama görüntüleri tabii muhtemelen ana akımdan izlemişimdir. Sonra tabii bu bende ciddi bir şey oluşturdu böyle bir vicdani olarak kendimi, benim gibi düşünen insanların orada o şekilde şiddete maruz kalması açıkçası çok fazla etkiledi. Gerçekten etkili. Ondan sonra işte sanırım ertesi günü de o kepçelerin gelip işte, Sırrı Süreyya’nın o kepçenin üstüne çıkıp, önüne atlayıp etkileşmiştir. Artık demek ki bir şeyler var burada. Bildiğimiz bir şeyin dışında, bildiğimiz her zamanki hani it ürür, kervan yürür dedim ya. Bu biraz daha farklı gibi geldi bana. Burada işin ciddiyetini daha da iyi anladım ve insanların isyanı daha fazla hissetmeye başladım. Ondan sonra, süreç nasıl gelişmişti? Ertesi günü tekrar çadırlar yakıldı...Gaz bombaları falan, ciddi bir müdahale oldu. Ertesi gün zaten oraya aktık yani” (Görüşmeci 14, E, 34, Lisans).

“Benim zihnimde canlı kalan şey, tabii o kalabalık, canlılık. Feministlerin bir çadırı vardı. Ben o çadırda fazlaca uğrama, ziyaret etme, orada bulunma gibi şeylerimiz vardı. Çadırın olması da böyle bir şeye de geliyor. Sahiplendiğimle bir hale geliyor. Yani çok farklı, gelip geçmek, burada ne varmış bir bakalım, gezelim, herkes geliyor ya da işte birkaç tür var bence” (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

“Barışçıl eyleme giden herkes bilir. Gezi Parkı'nın gerçek yerindeki, gerçekten barışçıl bir durumdu. Ama şöyle bir şey var. Bunu zaten siyasi yetkililer de söyler. 100 kişi içerisinden de bir on kişi taş atar ya da on kişi bizim o terör, DHKP-C’lerden, PKK’lılardan ya da o provoke etmek isteyenler, o insanların olduğunu ben de Gezi Parkı’nda olduğunu düşünüyorum. Ama Gezi Parkı'nın yüzde 90’ına yakını çok yasal, insanların doğal hakkı. Çünkü eğer bir yerde yaşlı insanlar da varsa, eğer bir yerde çocuklar da geliyorsa oraya, demek ki bu birisine saldırmaktan çok, insanların bir şey yapmak istemesidir. İnsanlar burada bir şey değiştirmek istiyordu. Ama o provokatif dediğimiz, polise taş atan insanlar genelde daha çok o genç kitle yada 40 yaşına kadar olan insanlar diyebilirim. Ama Gezi Parkı'nda gerçekten çocuklar vardı ya da çocuklar, bu Suriyeli çocuklar o zamanlar yoktu, ama tinerci çocuklar, küçük çocuklar, yaşlı insanlar vardı. Yaşlı insanlar da orada, gidip çay içiyorlardı,

sigaralarını içiyorlardı ya da oturuyorlardı. Sıkıntı oydu. O yüzden, asıl demek istediğim şey, polisin şiddet uygulamaması gereken, hani zamanlarda da şiddet uygulaması. Yaşlılara ve çocuklara, ben mesela çocuk statüsündeydim o zaman. Yani tabii ki de ben niye oradayım, onları belki soracaklar, ama öyle bir sıkıntı olduğunu söyleyebilirim yani" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

"Oralardan insanlar ne olduğunu gördü, fotoğraflar gördü. Yani orada yapılan haksızlıkları gördü, polis şiddetini gördü. Bunu ben mi gördüm, ben gidip yardımcı olmadım buraya. Yani ben de orada olmadım diye hissettim ki, çoğu oraya giden de böyle hissetmiştir diye tahmin ediyorum...Çünkü oradaki polis şiddetini yaşadık. Yani gözlerimle gördüm, ıslak bir şiddet olarak geçiyorsa, evet tomadan gelen suyu da yedim. Onu hissedince, daha büyük bir hırsla oraya gittim...Aynen öyle, bir de tabii ki hani, nasıl söyleyeyim? Herkes oraya gitmeye başlayınca tabii ki, arkadaşların yanında da olmak istiyorsun. Yani onlar gidiyorsa, herkes birbirini korumaya çalıştığı için, sen de birisini korumak istiyorsun orada. O yüzden o da büyük bir etken" (Görüşmeci 18, E, 20, Lise).

"Bu hareketler doğuşları düşünüldüğünde, kökenleri bakımından kendiliğindendir; genellikle ya belli bir olayla ya da yöneticilerin eylemleri karşısında hissedilen tiksintinin zirveye ulaşmasıyla ilişkili bir öfke kıvılcımıyla tetiklenmişlerdir" (Castells, 2013: 193). İşte Gezi Parkı olaylarında böylesi bir kıvılcımı ateşleyen olayların başında çadırların yakılması olayı gelmektedir.

"Şöyle bir şey, yani bu böyle bir kurgulanmış, örgütlerin, bilmem nelerin, sendikaların, insanların bizi oraya getirdiği, işte bilmem ne yaptığı falan bir şey değil yani. İnsanlar orada yaşanana öyle bir öfke duymuşlar ki, yani aynı şekilde ara sokaktan gelen insanlar, yani yaşlısı, teyzesi, bilmem nesi, çoluğu çocuğu, hani insanlar o şekilde geliyorlardı Gezi Parkı'na, Taksim Beyoğlu'na ve o şekilde, işte o tarih bir kırılma oldu. Yani öfkenin katlandı, bin oldu. baktığınız zaman, HES'lere karşı zaten insanlar zaten bir mücadele veriyorlardı. Mesela bu olay olmadan önce Emek Sineması ve bütün o Sarıyer'deki vesairedeki bütün kentsel dönüşüm, köprünün yapımı vesaire. Aslında, İstanbul genelinde bir kent aktivizmi vardı. Gezi Parkı da kent aktivizminin bir uzantısı olarak aslında şekillendi...Yani şöyle...Polisin müdahale etmesi, insanların müdahale ettiği şeyde, herhangi bir anormallik

görmemesi, orada çadır yakmak gibi ya da işte mesela ağaca sarılan tabii ki bu oradan yaka paça döverek, gözaltına alması bile bütün bunlar aslında seviyesini, öfkeyi artırdığı için, elbette o katılımı soruyorsunuz, etkilediğini düşünüyorum. Yani hani böyle bu kadar müdahale edilmeseydi, o olmasaydı, yani insanlar bu kadar yani, üç gün boyunca sistematik saldırısı o öfkeyi büyüttü elbette. Bu açık yani, ama tabii polis müdahalesinden dolayı geldiler diye düşünmüyorum. Bir miting düzenlediğiniz zaman İstanbul'da ya da Ankara'da benzer şeyler olabiliyor" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

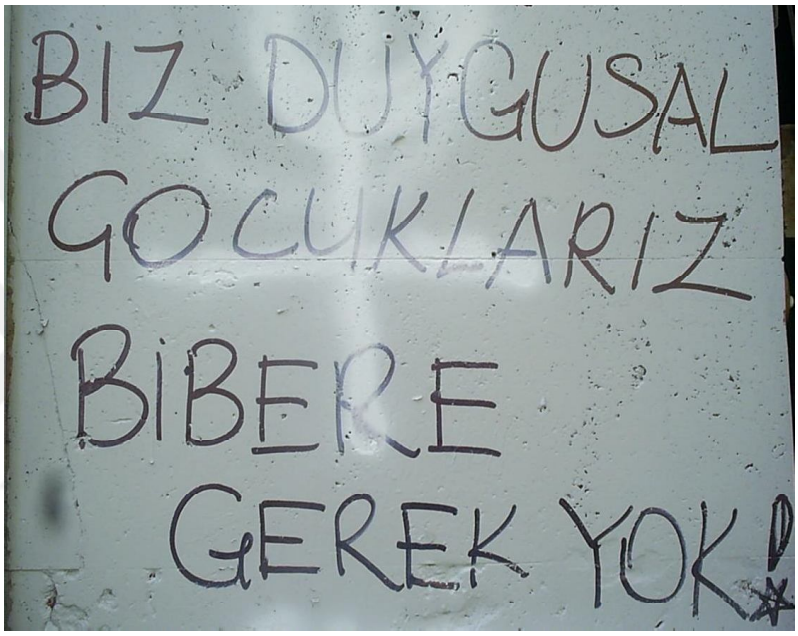

Fotoğraf 7: Biz Duygusal Çocuklarız (Haziran 2013)

Bir görüntü ya da bir olayın bu kadar etkili olmasını Catells şu şekilde açıklamaktadır. "Çağrının kaynağı, mesajın çok sayıda tanımsız alıcı üzerindeki etkisi kadar önemli değildir; bu alıcıların duyguları mesajın içeriği ve biçimiyle bağlanır. Görüntülerin gücü ağır basar" (Castells, 2013: 193-194). Dolayısıyla çağrının kimden geldiği örgütlü yapılarda olduğu gibi hiç de hayati önemde değildir. Önemli olan haberi ya da olayları analiz eden gözlemci olarak bireyin seçtikleridir. Ve bu seçme süreci psikolojik sistemlere dahil olan eser miktarda duygu ile birlikte etkileşim içerisinde var olmaktadır. Başka bir anlatımla geleneksel modern toplumlardaki kurumsal iletişim yerini daha bireysel karakterli iletişime terk etmektedir. Bu bağlamda protesto konuları

farklılık sergilerler. Yukarıda sayılanlara ek olarak bu konular yaşam alanlarına ve özgürlük alanlarına müdahale ya da üslup gibi oldukça sübjektif konular da olabilirler.

"Bence birazcık "özgürlüğüme dokuma"ya geldi bu. Özgürlüğüme artık dokunma, daha özgür olmak istiyorum. Bence birazcık bu insanların özgürlüğüne yapılan bu son dönemdeki, o dönemde, son dönemde yapılan müdahalenin bence artık kantarın topuzu iyice kaçmıştı...Bence en fazla etkilenen gençler diye düşünüyorum" (Görüşmeci 14, E, 34, Lisans).

Fotoğraf 8: All you need is Love (Haziran 2013)

"Farkındaysan, Gezi'den sonra, hani biz baskıyı çok daha fazla hissetmeye başladık. Gezi'ye kadar bilinçaltımızı etkilen bir şey var bizim. Evet o bizi evet bir anda sokağa döktü, eee yeter artık dedirtti. Yani yok 10'a kadar içki almayın, niye ona koyayım, alırım, o içkiyi alırım, istersem içerim, istersem kıçıma sokarım. Alırım ama, sen sigara içme, onu yapma, tamam içmeyeyim. Çünkü evet başkasının doğru nefes alma hakkı benden daha üstündür. Ama bu kadar artık böyle höt höt, zöt zöt ondan sonra bu kadar sen para kazanma, benimkiler kazanacak, o çok önemli ağabey" (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

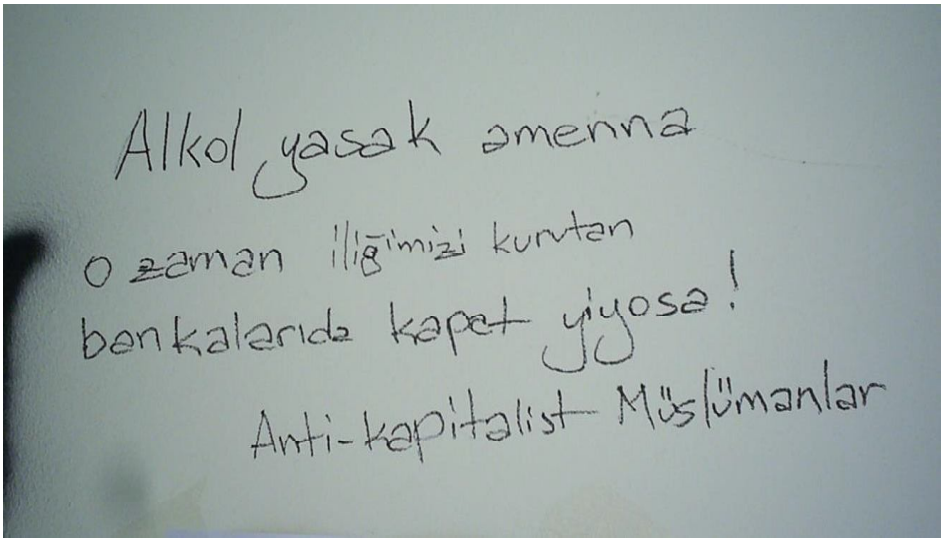

Fotoğraf 9: Anti Kapitalist Müslümanlar (Haziran 2013)

Bazen de bunlar basit nesnelerle sembolleştirilen ve onların arkalarına ustaca saklanan konular olabilirler. Gezi Parkı olaylarında bu sembolleştirmenin ağaç üzerinden yapıldığı gözlenmiştir.

> "Şimdi, bunu bir hakaret olarak dile getirmiyorum. Ancak geri zekalılık çok farklı bir fraksiyon. Yani önce benim merak ettiğim şey şu. Bunun gerçekten bir ağaçla bağdaştıran insan var mı? Olduğunu biliyorum, var, muhakkak var. Onlar sonradan şeye dönenler biliyorsun. Tayyip Erdoğan'ı böyle parlata parlata, bayrakların üstüne çıkartıp, "hâlâ anlamadınız mı, mesele bir ağaç meselesi değil, Tayyip'i devirme meselesi" mesele bir ağaç kesme meselesi değil, olamaz. Bu tıpkı ikiz kuleler devrildiğinde, meselenin Müslümanlara baskı yapılmasıyla bağdaştırılması gibi bir şey. Mesela çok daha kompleks karmaşık bir şey. Ben bu tür şeylere de çok tema etmeyen birisi olarak; yani belirli organizasyon ve güçlerin eli olduğunu düşünen birisi olmadığım için. Hayır bu bir ağaç kesilme meselesi değil. Bu bir padişah ağabeyin, bu deyim sürekli kullanılmalı ve buna hani çok da fazla entelektüel anlamlar yükleyip, aaa bak bir kitlenin söylediği tutumu o da söylüyor şimdi anlamında değil. Evet, yani padişah bir ağabeyimiz var bir Laz mafyası var. Ona karşı bir mücadelenin başlangıcı için bence de en doğru başlangıçtır. Yan bir ağaç yüzünden olması da en doğrusuydu. Ama mesele tabii ki de, her gün kimse, her gün Trabzon'da 400 bin m2 araziyi yakıp kül ettiler yani. Mesele bir ağaç meselesi olabilir mi, olsaydı orada ayağa kalkardı millet yani" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

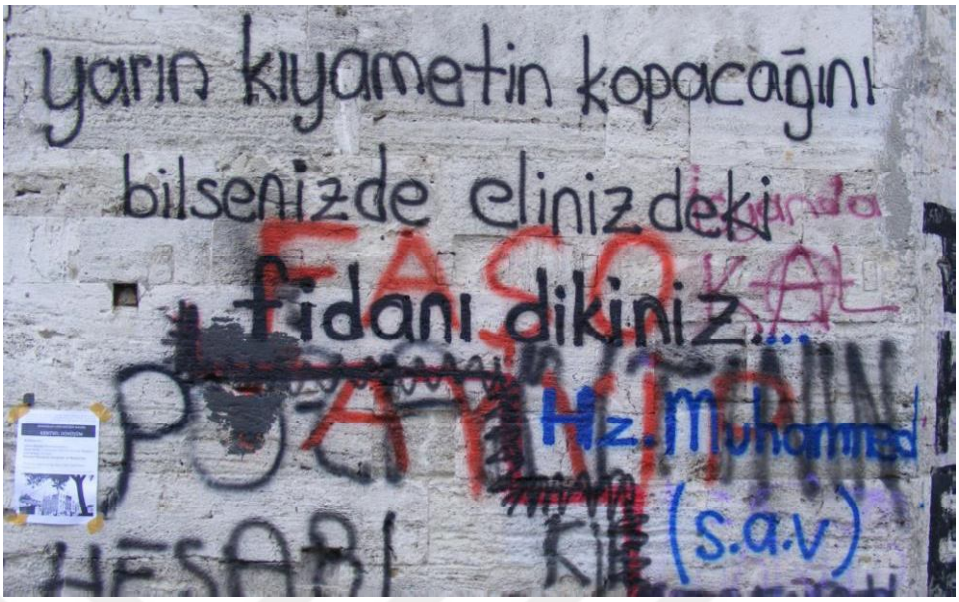

Fotoğraf 10: Fidan dikiniz (Haziran 2013)

"Bu şu anki iktidarımızda birazcık baskı var halk üzerinde. Yani halkın hiç bir şey demeye hakkı yokmuş gibi. Çünkü yani ne dersem olur şeklinde yaptıkları için her şeyi, insanlar biraz şey oldu. Yani bir ezilmişlik oldu. İnsanlar böyle bir sesini duyurmak istedi. Yani bizim istediğimiz bir şey de olsun demek istediler. Çünkü hani orada olan aslında hani hiçbir şeydi. Çünkü bir bakıyorsunuz bir çok şey oluyor. Hani bir çok insanın hassasiyeti olan konular farklı. İşte kimi insanlar aşırı milliyetçi mesela o PKK'lıların biliyorsunuz Habur sınır kapısından girdiler. İşte davullar, zurnayla karşılandılar, alkışlandılar. Milliyetçi insanlar çok şey yaptı bu konuda. Çok büyük bir acı hissettiler içlerinde böyle bir şey yaşanmasından dolayı. Fakat kimse bir tepki veremedi. Ne bir eylem oldu ne bir şey oldu ne bir toplanıp bir şey yapabildiler. Ondan sonra sol kesimden insanlar çok fazla ezildi bu AKP iktidarında. Onlar hiçbir şey yapamadılar. Sonra bu işte cemaatin, Fetullah Gülen cemaati biliyorsunuz. Onlar şimdi AKP'yle ters düştüler. Sonra bu sefer onlar bitirilme şeyine gitti. Onların bir şeyi var. Bu durumda bir mağduriyeti var. Oradaki ağaçların, 3 tane ağacın, orada birkaç tane genç tarafından savunulmasını insanlar birden fırsat bildi. Yani herkesin davası oldu. Ama orayı herkes farklı bir amaç için gitti Gezi parkına. Kimisi işte ağaç için gitti, kimisi hayvan hakları için gitti, kimisi eşcinsel hakları için gitti, kimisi insan hakları içi gitti. Yani herkes farklı"(Görüşmeci 8, E, 30, Lisans).

"Dediğim gibi insanlar da bunu görüyorlar yani. İnsanlar böyle etkinliği vesaireyi, bunu buraya böyle şey yapmıyorlar, sadece mesela Gezi Parkı dediğiniz gibi düşünmüyorlardı. İlla ki herkes çok farklı şekillerde almıştır, ama ben aslında burada olanı anlatılabildiğini düşünüyorum. Yani burada bunu insanlar bir şekilde görerek geldiğini düşünüyorum. Çünkü, Gezi'den sonra görüyorsunuz, bir tane park yapılacak oluyor, bir teyze karşısına geçip oturuyor. Bu aslında bir bütünün insanların anlamış olmasıyla da alakalı. Yani ağaç dediğiniz şey, çok başka bir şey, hayatın içinden bir şey. Tabii orada hakikaten ağacı da, alanlarımızı dinlendiğimiz yerleri de algı olarak öfkeyle. Aslında çok öfke olarak düşünüyorum ben bunu. Onu bir kırılma olarak tanımlamıyorum. Yani ilk gün kırılma, sadece böyledir aslında. Toplu gösterim, bu duygu, sonra duyurur duyurur, insanlar mesela ben de orada olmam lazım" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

"Daha önce de böyle şeyler olabilirdi. Ama bir kurtarıcı bekledik: Ağaçlar. (Grup, K-E, 15-16).

2.2.3. *Bizim* Oralardan *Melez* Mekânlara - *"Nerede?"*

"Her yer Taksim, her yer direniş"

2.2.3.1. *Melez* Mekânlar; Sınırsızlaşma, Melezleşme, Medyalaşma

Yeni online-medyanın sosyal ve kültürel bağlardaki değişime en büyük katkısı şüphesiz mümkün kıldığı iletişimin –en azından Luhmanncı bir yaklaşımla bakıldığında- merkezsizleştirilmiş bir heterarşi, yönlendirilemez, etki altına alınamaz, hangi iletişimlerin oluşacağı ve hangi etkiyi ortaya çıkaracakları noktasında hesaplanamaz ve kestirilemez olması gibi temel özelliklere sahip olması dolayısıyladır. Online-medyanın zamansal uzamı devre dışı bırakarak sosyal nesne (Alter) ve sosyal aktörün (Ego) ilişkisini mümkün kılıyor olmasının beraberinde getirdiği değişim etkisine ek olarak bunun yanında uzam algısı üzerinde de değişmeleri beraberinde getirmiştir. Böylece hem zaman algısını/yapısını ve hem de uzam/mekân algısını yeniden düşünmek gerekmektedir.

Fotoğraf 11: Devrim loading (Haziran 2013)

> "...insanların şöyle bir geneli var. Sen toplum içinde yaşıyorsun, bir işin var, bir mesleğin var, yapman gereken şeyler var. Evet, hayatının büyük bir alanını bu özgürlükler, demokrasi için uğraşıyorsun. Gezi'de de insanlar çıkmışlar, bir alanı almışlar ve orada eylemliklerini yapıyorlar. Seslerini duyurmaya çalışıyorlar. Bir şeyi protesto ediyorlar ve sen onun bir parçasısın zaten, o alanın dışında da bunu yaşıyorsun sen. İlla alanda olmakla ilgisi yok, ama alanın olması önemli tabii ki. O alana çıkmışsın sen zaten. Onları yalnız bırakmamak, onların içinde bulunmak için de fırsat buldukça gitmeye çalışıyorsun. Benim olayım o, ama onun dışında da yapman gereken, işte hayatını sürdürmen gereken bir işin var. Gitmen gerekiyor, bir şeyi var, hayatın standartları var. Ona uygun yaşamaya çalışıyorsun" (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

Online-medyanın yönlendirilebilirlikten ve sevk edilebilirlikten uzak merkezsiz ve heterarşik yapısı etrafında gelişen yeni iletişimin beraberinde aynı karakterde bir dünyayı var ettiği anlamına gelmektedir. Söz konusu bu karakter *sınırsızlaşma* (Entgrenzung) ve *melezleşme* (Hybridisierung) kavramlarıyla ilişkilendirilen yeni sosyalleşme ve mekân algıları üzerine düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Yeni beklentilere göre şekillenmiş,

> "bu yeni kurumlar, kişisel beceri ve kabiliyetlerin yeni formülasyonuna ilham veriyor; bu birleşik kurum ve kabiliyet formülü, tüketim kültürünü şekillendiriyor; tüketim davranışı ise siyaseti, özellikle de ilerici siyaseti etkili yor…bu üç konuyu -iş, yetenek, tüketim-kendi ele alış biçimlerinin, modern topluma daha fazla özgürlük, akıcı bir özgürlük, düşünür Zygmunt Bauman'ın yerinde deyişiyle, 'akışkan [bir] modernlik' kattığını iddia ediyor" (Sennett, 2006: 16).

Tek yönlü bir toplumsallaşmanın beraberinde getirdiği kültürel ve sosyal bağlamlar artık çözülmektedirler. *Küreselleşme* ve *medyalaşma* söz konusu bu süreci var eden en önemli etkenler arasındadırlar. Değişen şartlara ayak uydurma kabiliyetinin oluşturduğu baskı Richard Sennett'in tanımlamasıyla "beceri toplumu"nda, bilginin ya da bilgiye sahip olmanın hızla değişen dünyaya ayak uydurma yeteneğinin oluşumu ve desteklenmesiyle ilgilidir. Ama bu kabiliyet talebi sadece ekonomi ve iş hayatının yanında boş zaman kurumunu ve özel alanları da etkilemiştir. Medyalaşma yoluyla sınırların kaldırılması günümüz toplumlarının başat özellikleri arasındadır (Unger, 2010: 101-102).

Sınırların ortadan kalkmasının bir düzeyi de geleneksel mekan algısında yaşanan kırılma olarak karşımıza çıkmaktadır. Online-medya vasıtasıyla sanal mekânlar artık uzam algısının bir parçası haline gelmiştir. Gerçek alanlarla sanal alanlar arasındaki geçişlilik gündelik hayatta artık kırılgan bir şekilde değil akıcı bir şekilde gerçekleşmektedir[13]. Hülasa günümüz toplumlarında melezleşme, geçerli olan ve hem bireysel ve hem toplumsal alandaki anlam çerçevesini oluşturan seçim ve entegrasyon talepleriyle oluşan karmaşık bir ihtimaller alanı olarak belirir. Gerçek ve sanal alanların kesişiminde bize ait olmayan tecrübeleri terennüm etmemizi –Luhmann sosyolojisi kavramıyla gözlememizi- sağlayan ve bu yolla bireysel beklenti, anlam ve

[13] Gözetmen olarak görevli olduğum bir sınavda başıma gelen bir olay tam da bu duruma bir örnek oluşturmaktadır aslında: Dersin sahibi olan hoca, sınav esnasında çalışma materyallerinin yanında internet kullanımını da serbest bırakmıştı. Öğrencilere yapılan bu hatırlatmanın yanında uyarı olarak bunun birbirleriyle sınav sırasında diyaloğa girmeleri anlamı taşımadığını da hatırlattım. Sonuç: Online-medya araçlarını kullanmak suretiyle yan sınıftaki arkadaşları da dahil gruptaki herkesle geleneksel medyanın imkanlarının ötesinde interaktif, kitlesizleşmiş, asenkron ve çok ortamlı dolayısıyla hipermetinsel bir iletişimi çok *doğal* bir şekilde kurabilmişlerdir. Hem de yanındaki arkadaşına dönüp tek kelime etmeden!

değerlendirmelerin sanal olarak önden şekillendirmiş olur. Böylece gerçek hayatlara girmek sanal alanlara da temas etmek anlamı taşır ya da tam tersi[14].

> "Ben eğer hani örneğin sosyal medyada bir şarkı paylaşıyorsam, ben o sevdiğim için paylaşıyorum bunu. Benimsediğim için, diğer insanlar da görsün diye paylaşıyorum, yani diğer insanlar da beğensin istiyorum...Benim duygu ve düşüncelerimi yansıttığı için paylaşıyorum. Yani örneğin sevmediğim bir şarkıyı paylaşmam...Beğenmediğim, hoşlanmadığım bir şeyi paylaşmam ya da paylaşırsam da, karşılıklı bir şey yazıyorumdur da paylaşıyorum. Yani evet, bu doğru değil, benimki doğru. "Doğru tezim" hani bana göre bu doğru diye paylaşıyorum...Dediğim gibi makas farkı çok açık değil yani. İnsan pratiğiyle, insanın gerçek şeyiyle, yani şu anki reel durumuyla, o sosyal medyadaki durumunun arasında, yani oradaki yazdıkları duygu ve düşünceleri arasında çok fazla bir fark olduğunu düşünmüyorum" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

> "Facebook kullanmadım hayatımda, onun için facebook konuşamayacağım. Ama Twitter'den şöyle bir şeye gireyim. Çok canlı, çok anında, herkesin yani çünkü, yarın Kadıköy'de buluşuyoruz, liseliler dediğin zaman, altına yorumlar geliyor ve oraya katılacak insanlar nasıl bir portföyde olduğunu görüyorsun. Senin gibi düşündüğünü mü, senin gibi olduğunu mu ya da apolitik mi, belki apolitik olmak istiyorsan, apolitik insanların geldiği. Herkes kendinden bir parça bulabildiği için, bence o açıdan önemli. Whatsapp'ta da şöyle oluşuyor. Whatsappp'ta biraz daha herkes kendi grubunu kuruyor yani. Herkes biraz daha kendi zihniyetindeki insanlarla konuşuyor, ama Twitter'da bence herkes kendinden bir parça bulabildiği için, yani herkes bana benzeyen birisi de orada olacağı için, olduğunu düşündüğü için, Twitter'dan haber almayı daha çok yeğliyor ve twitterdeki haberler direkt yani direkt halk tarafından, nasıl diyeyim, benim kendi telefonumdan çektiğim haber oluyor ya da kendi düşüncemden yazdığım ve gerçek olduğuna daha çok inanıyorum. Bunun nedeni de bence bu hükümetin ya da herhangi bir siyasi organın medya kollarında etkisinin olması...Birincisi haber alma, ikinci ve üçüncüsü yer bildirimi, nerede polisin olduğu, nereden gidilmemesi gerektiği, nereleri kullanmamız

[14] Bu kesişme için en güzel örneklerden bir tanesini İspanya'da içgüvenlik yasasında ön görülen yeni kısıtlamalara karşı gerçekleştirilen dünyanın ilk hologramlı protestosudur. http://goo.gl/neQUic [07.09.2016, 18:07]. Ayrıca buna benzer bir protesto Güney Kore'de de gerçekleştirilmiştir. http://goo.gl/DPiikL [07.09.2016, 18:08].

> gerektiği ikinci amacıydı. Üçüncü amacı ise, bence bir cereyana getirme, halkı gaza getirme vardı çok net. Çünkü yani aşırı da şeyler vardı. Gidelim, polise saldıralım, çatışalım böyle şeyler de tabii ki de vardı. Çünkü Twitter ama işte güzelliği o, eğer bir insanın kendi şeyini seçebiliyorsa, ben mesela onları okumuyordum. Çünkü benim ilgi alanımda değil, ben niye gidip polise saldırayım diyordum yani. Çünkü bana saldırdığı ana kadar, bana saldırdıktan sonra, yine saldırmıyordum, çünkü polis yani, yapacak bir şey yok. Beni on gün sonra şey olduğu zaman, hırsız girdiği zaman ben yine polisi arayacağım yani. O açıdan da güvenmem gerekiyordu. Ama dediğim gibi bir haber, iki bu nereden gidelim, üç de halkı cereyana getirmeye çalışan organlar da vardı ve dört de sakinleştirmek isteyenler de vardı tabii ki" (Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

Değişen sosyal dayanışma örüntüleri toplumsal hareketler pratiğini de değiştirmektedir. Castells'in tespitleriyle söz konusu bu hareketler geleneksel protesto hareketlerinden farklı olarak yeni toplumsal dayanışma örüntüleri oluşturmaktadırlar. "Birçok biçimde ağlar oluşturmuşlardır. İnternet ve mobil iletişim ağlarının kullanılması temel önemdedir, ama ağlar oluşturma biçimi çok biçimlidir. Önceden mevcut olan sosyal ağlar ile hareket sırasında oluşturulmuş ağların yanı sıra çevrimiçi ve çevrimdışı sosyal ağları da içerir" (Castells, 2013: 191). Böylece artık toplumsal hareketlerin de yapısı geri dönülemez bir şekilde değişmiş olmaktadır. Artık toplumsal hareketler sınırsız ve melez zaman ve uzamlarda var olmaktadırlar.

Fotoğraf 12: Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak (Haziran 2013)

Gezi Parkı olaylarında çevrimdışı yani somut mekânı Gezi Parkı oluşturmaktadır. Buna ek olarak İstanbul'un bir çok semtinde ve 79 farklı ilde vuku bulan olaylar hep Gezi

Parkı olayları olarak anıldı. Bu bağlamda meydanların en meşhur sloganı ise "her yer Taksim, her yer direniş"ti.

> **"**Ama artık Gezi Parkı bir sembol, Gezi Parkı o ağaçların kesilmemesi, park olarak kalması bir sembol. Ama artık bir noktadan sonra ölümler olmaya başladıktan sonra, yani çatışmalar vesaire işte insanları öldürülmesi, yürüyen insanlara sivillerin saldırılması vesaire. Artık olay şeyden çıktı yani...Coğrafi bir merkez olmaktan, yani sadece Taksim'den ibaret olmaktan çıktı ve artık bu ülkede insanlar o baskılardan, yaşam biçiminden ödün vermek istemeyen, baskılardan bıkan, işte ötekiler, Aleviler, belki başka ötekiler ötekiler"(Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

Dolayısıyla artık Gezi Parkı olayların tamamını nitelemek için seçilmiş bir sembol haline geldi. Tabi ki bu noktada daha çok güvenlik sorunları çerçevesinde aslında "gezilen bir yer" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul) olmayan Gezi Parkının eylemler açısından hem somut hem de sanal alanlarda yayılmasının temelinde Gezi Parkının sembolik değeri ve bu değere yüklenen anlam(lar) gelmektedir. Bu anlamların başında yaşam tarzı, şehirlilik kavramıyla anlaşılabilecek değerler seti göze çarpmaktadır. Sosyolojik bir mekân olarak kavranan "kentsel olanla toplumsal olan arasındaki ilişki" Parkı olayları olarak anıldı. Bu bağlamda meydanların en meshur sloganı ise "her yer olaylarıyla oldukça rahat bir şekilde ilişkilendirilebilirler.

> "Birincisi haber alma, ikinci ve üçüncüsü yer bildirimi, nerede polisin olduğu, nereden gidilmemesi gerektiği, nereleri kullanmamız gerektiği ikinci amacıydı. Üçüncü amacı ise, bence bir cereyana getirme, halkı gaza getirme vardı çok net. Çünkü yani aşırı da şeyler vardı. Gidelim, polise saldıralım, çatışalım böyle şeyler de tabii ki de vardı. Çünkü twitter ama işte güzelliği o, eğer bir insanın kendi şeyini seçebiliyorsa, ben mesela onları okumuyordum. Çünkü benim ilgi alanımda değil, ben niye gidip polise saldırayım diyordum yani. Çünkü bana saldırdığı ana kadar, bana saldırdıktan sonra, yine saldırmıyordum, çünkü polis yani, yapacak bir şey yok. Beni on gün sonra şey olduğu zaman, hırsız girdiği zaman ben yine polisi arayacağım yani. O açıdan da güvenmem gerekiyordu. Ama dediğim gibi bir haber, iki bu nereden gidelim, üç de halkı cereyana getirmeye çalışan organlar da vardı ve dört de sakinleştirmek isteyenler de vardı tabii ki"(Görüşmeci 17, E, 20, Lise).

2.2.3.2. İnternet Çağında Ağlar Oluşturan Toplumsal Hareketler; Özerklik Uzamı

Nerede sorusuna verilen cevabın karşılığı olan *burada*, aslında somut ve sanal alanları birleştirmiş ve aralarında gündelik davranışlar açısından akıcı bir geçişlilik sağlamış olan yeni sosyal dayanışma şekillerinin melez özellikler taşıdığını daha önce vurgulamıştık. Söz konusu bu melez alanlar artık mekânın inşasında bireysel seçim ve anlamlandırmaların oldukça etkili oldukları dinamik bir tasarım olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dolayısıyla "gündüz işte, gece direnişte" tarzı bir toplumsal hareket olan Gezi Parkı olaylarında da bu geçişlilik ve melezlik gözlemlenmiştir.

> "Ama normal hayatın içinde de bu Gezi'de istediğin şeyler var. Sadece Gezi oradaki alanla sınırlı değil. Gezi senin dünyan, Gezi işyerindeki ortamın, Gezi arkadaşlarına söylediğin şeyler, işyerinde davranışların. Gezi yöneticilerinden, devletten uğradığın haksızlığa, baskıya, direniş işyerinde. Binanın önünde işte, kurumun önünde yaptığın açıklama. Dağıttın bildiri, Gezi bu, Gezi her zaman vardı. Ama Gezi o anlamda kitleselleşiyor, boyut değiştiriyor Gezi. Orada ben kurumda on kişiyiz, başka bir kurumda üç kişi, başka bir okulda dört kişi. Ne bileyim sokakta şu kadar kişi, onların bir araya gelişi Gezi. Ama Gezi bu insanların kafasında, düşüncesinde sürekli Gezi var. Gezi düşüncesi var, ama kitleselleşiyor Gezi orada, bir araya geliyorsun, yalnız olmadığına inanıyorsun işte orada. İnsanlar da en çok orada mutlu oluyorlar, onu hissettim ben"[SEP](Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

> "Kesinlikle paralelinde olduğunu ben düşünüyorum. Yani insanlar bir şekilde örgütlendi. Mesela şunu çok iyi hatırlıyorum. Akşam yedide Taksim Dayanışması Taksim'de buluşuyoruz diye bir şey yayınlıyor, bundan herkes haberdar, herkes işi bitiyor, akşam yedide herkes günlük işinden çıkıyor, ben de mesela çıkardım, akşam buluşulacak mı, tama çıkar giderdim. Bireysel olarak gidiyorum. Oradaki çünkü kalabalığa kendimi dahil etmek istiyordum"[SEP](Görüşmeci 14, E, 34, Lisans).

> "Ben burada olduğum için o mesaj sosyal medyada" (Grup, K-E, 15-16).

"Hareketler genellikle işgaller ve sokak gösterileri sayesinde kent uzamına kök salmış olsalar da, süreklilik gösteren mevcudiyetleri internetin özgür ortamında ortaya çıkar.

Bir ağlar ağı olduklarından belirli bir merkezlerinin olmamasını kaldırabilirler; buna rağmen çok sayıda merkez arasında etkileşim sayesinde koordinasyon işlevlerini, ayrıca fikir alışverişini sürdürebilirler" (Castells, 2013: 191-192).

> "...işe başladığımda ve ortamın da dediğim gibi daha farklı insanlar olduğu için, biraz böyle o şeyden herhalde gözü karalık biraz yitmeye başladı. Şimdiki gibi, sonra ama yine de gelmek istedim, geldim 31 Mayıs'ta, ama 31 Mayıs'tan sonra ertesi gün falan hep gelmeye de zaten devam ettim yine. İşten çıktığım süre içinde. Hatta artık böyle legalleştiğine girdi. Çadır kuruyorduk, kadınlar olarak orada kalacağız. Mail grubuna zaten dönüyor, bugün kim gelecek, kim kalacak falan. Ben bugün kalırım, yarım kalırım, öbür gün kalırım, hep kalıyorum. Yani zaten hani göre gibi değil de, yalnız kalınmasın. Çünkü onun yanında kim olacak diye, hani belli bir isim olsun diye böyle yapıyoruz. Yoksa çok kalabalık bir şekilde kalıyorduk. Mesela, yine kalıyorum Gezi'de, işte gaz geliyor, bir şey oluyor, polis geliyor falan diyorlar. Bir de biliyorsunuz polis olabiliyor ya da başka birisi olabiliyor. Ortamı böyle bir anda provoke edebiliyor, bir panikliyorsunuz vesaire. Mesela ben şunu çok iyi hatırlıyorum, o çok acayip bir gündü. Gezi'den çıkıp, Karaköy'e yürüyerek gidiyordum ben işime. Altımda işte postallarım, gözlerimde sirkeler, bembeyaz akmış işte tazyikler vesaire. Üzerimde yağmurluk, yağmur falan yağmıştı. Ben artık böyle Karaköy'e gidiyorum, yaklaştıkça bir anda başka bir insana dönüşüyorum. İşte ben işyerinde mescit falan vardı, abdest alınıyordu mesela. Böyle duşakabin gibi bir yer vardı, ben oraya gidip neredeyse duş alıyordum falan. Hani herkesten önce gidiyordum. Çünkü gaz kokuyorum, sirke kokuyorum, limon kokuyorum, tazyikliyim, artık yolda şey gibi. Yağmurluğu çıkartıyorum, saçımı topluyorum. İşte işyerine gidiyorum, yüzümü yıkıyorum, makyaj yapıyorum, postallarımı çıkartıyorum. Paçalarımdaki çamurları siliyorum ve kurumsal bir insana dönüşüyorum"[11] (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

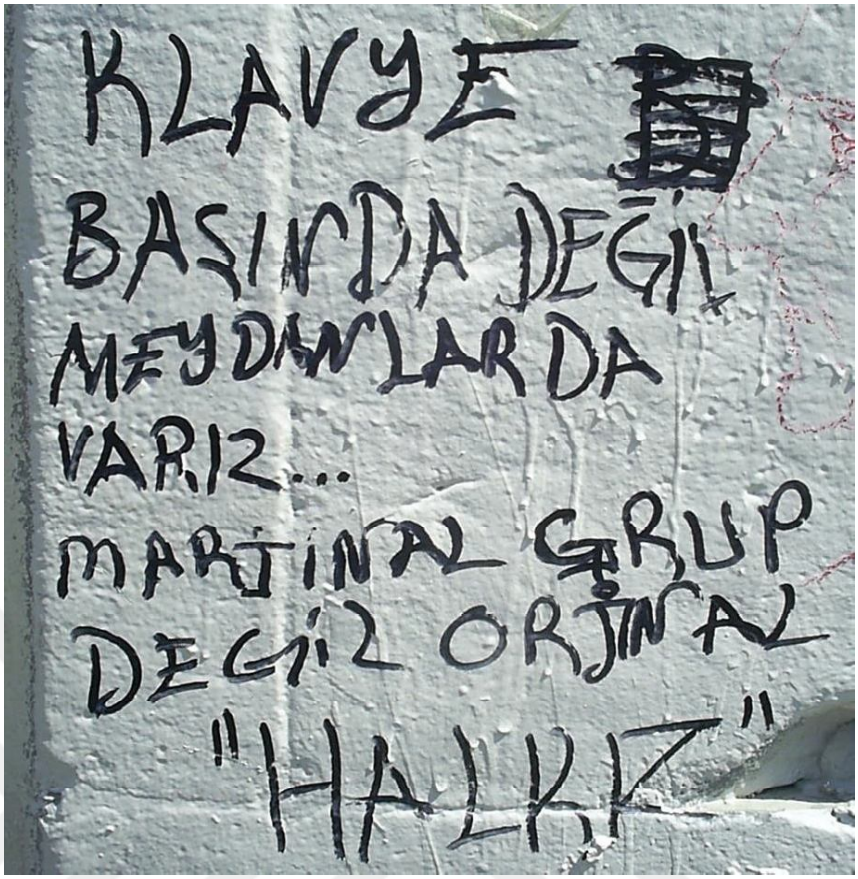

Fotoğraf 13: Klavye başında değil meydanlarda varız (Haziran 2013)

> "Hareket uzamı her zaman internetteki akışlar uzamı, kablosuz iletişim ağları ve işgal edilen yerleri, protesto eylemlerinin hedeflediği sembolik binaları "Hareket uzamı her zaman internetteki akışlar uzamı, kablosuz iletişim ağları kent uzamının melezleşmesi, benim özerklik uzamı dediğim üçüncü bir uzam oluşturur... *Özerklik uzamı ağlar oluşturan toplumsal hareketlerin yeni uzamsal biçimidir"* (Castells, 2013: 192).

Toplumun medyalaşma sürecinin de etkisiyle Gezi Parkı olaylarının somut olarak sona ermiş olmasına rağmen sürecin bir şekilde devam etmesi de sözünü ettiğimiz melez alanların varlığını ve bu alanların gündelik hayat pratikleri üzerindeki etkisini göstermektedir.

> "Ama Gezi çok şey yani spontane gelişen bir şey olduğu için ve örgütlü bir şeye çevrilemediği için olay, kalıcı olarak da hani evet biz Gezi Parkı dışında biz direndik, şunu başardık, onun dışında başka bir kazanım da

> olmadığı için insanlar birçoğu tekrardan sindiler. Ama tabii ki toplumlar kıvılcıma bakar yani bazı şeylerde, işte Gezi'de olduğu gibi yine de olabilir" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

> "Tamam sokağa döktü, o an şimdi beni hiçbirisi sokağa dökemez...Yıldırma, yıldım, yoruldum, bittim, tükendim. Yani iki sene boyunca aralıksız direndim...Ben hani Gezi'nin bir ayakta kaldığını bilmem ne değil, ben her eylemdeydim. Hatta beni ifade etmeyebilir, ama onlar için de olmalıyım. Çünkü onlar da benim için olacak" (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

Melezleşmeyle birlikte online-medyanın gündelik hayatı bu kadar etkileyebilmesi daha doğrusu gündelik hayat üzerinde etkisinin bu denli fazla olmasının sebeplerinden biri de medyalaşma sayesinde gündelik hayatın en kılcal noktalarına kadar sirayet eden yeni medya teknolojileri sayesinde haber akışının ve dolayısıyla iletişimin hızının ve karakterinin hiç olmadığı kadar değişmesi etkili olmuştur. Bu bağlamda ağlar oluşturan toplumsal hareketlerde Castells'in kullandığı kavramla viral yayılma gözlenmektedir. "Uzak bağlamlar ve farklı kültürlerde bile olsa, başka bir yerdeki protestoları görmek ve dinlemek seferberliği esinler, çünkü değişim *umudunu* tetikler" (Castells, 2013: 194). Online-medya araçlarının sağladığı yayılma hızı, denetime, yönlendirmeye kapalı olan karakteri ve bildirimlerin içerden ve içten verilen *bizden* haberler olarak algılanması düşünüldüğünde etkisinin boyutları daha net kestirilebilir.

> "Yani Taksim'de oluyor bu olaylar…İstanbul'da olduğu için, herkesin elinde telefonlarda fotoğraf veya video kaydetme özelliği olduğu için, sürekli sosyal medyada bunlar dağıtıldı, görüldü. İnsanlar daha da bir şok oldu, gördüklerinden sonra. Orada olma, insanlara yardım etme gereği duydu...Gezi Parkı'nın, Gezi Parkı hareketinin olayının bu kadar büyümesinin sebebi sosyal medya. Yani ana şeyi, bu hareketin ana destekçisi sosyal medya. Çünkü zaten bu olaylardan önce de sosyal medya gençliği yetişiyordu. Bu olaylar da sosyal medyada bu kadar yer bulduğu için, yani haber kanallarında göremediğiniz şeyleri, sosyal medyadan gördüğünüz için, gençlerin katılımı da artık en büyük destekçisi sosyal medyaydı aslında ki, bu yüzden de twitter sürekli kapandı. İnsanlar keşfetti, DNS'i nasıl değiştirmeyi öğrendi yani. Babam o kadar bilgisayar uzmanı olmayan bir adam"[1] (Görüşmeci 18, E, 20, Lise).

Söz konusu bu devasa etki tsunami metaforuyla da ilişkilendirilebilir. Bu manada İnternet-Tsunamis (Lachenmayer ve diğerleri, 2012: 18) kavramıyla, online-medya araçları marifetiyle karakterize edilen bir medyalaşma sürecinde, dillendirilen konuların oldukça kısa bir zamanda ve fakat çok yüksek bir sayıda insanlara ulaşması ya da onlar tarafından paylaşılıp dillendirilmesi sayesinde oluşturduğu devasa etki kast edilmektedir. Bu manada Gezi Parkı olayları ile ilişkili olarak sosyal medya kullanımı ve bildirim sayılarıyla alakalı istatistiklere kısaca bakıldığında ne demek istendiği daha açık bir şekilde anlaşılacaktır. Bu bağlamda Facebook kullanıcılarının sayısının Türkiye nüfusuna oranla %43 olduğu ya da 31 Mayıs-2 Haziran tarihleri arsında günde 15 ortalama milyondan fazla Tweet atıldığı (bomerangistanbul.com, 2013) ve bu paylaşımların gündelik hayat üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi gerektiği gerçeğini gözler önüne sermektedir (Bozkurt, 2013: 50-62).

2.3. Gezi Parkı Olayları ve Türk Siyasal Kültürü

Saha verilerine göre Gezi Parkı olaylarının ortaya çıkmasını sağlayan ortam artık daha fazla kentlileşen ve bireyselleşen toplumun özel alanlarını koruma hassasiyeti ve gayreti olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler ışığında Gezi Parkı olaylarını Ahmet İnsel'in (Coşkun, 2013) tanımlamasıyla bir haysiyet ayaklanması olarak okumak saha verileri göz önüne alındığında pek de yanıltıcı olmayacaktır.

> "Üzerimizde her anlamda bir baskı var" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

> "Gezi'de demin anlattığım gibi insanlar kendi iradeleriyle, kendi istekleriyle oraya gittiler. Çünkü sigortaların attığı bir durum vardı bana göre. "Yeter, bu kadar baskı yeter, içkime karıştın, işte kız arkadaşımın kıyafetine karıştın, onu buna karşıtın, benim artık nasıl yaşayacağıma empoze etme durumuna geldin. Bunun da ötesinde benim yaşayacağım şehri de kendine göre dizayn etme konusunda yatıyorsun, hayır ben buna karşıyım" birtakım insanlar başka sebeplerle tamamen politik sebeplerle de oraya gelen bir sürü insan var" (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

> "Özgürlükleriydi, yok sayılmalarıydı, ötekileştirilmeleriydi. Yani insanlar bir şeyi düşünün, barajı düşünün. Birikiyor, birikiyor, o baskı, o zulüm, o stres, sonra bir an bentleri yıkıyorsun, patlıyorsun yani"[11](Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

> "Bu zamana kadar ki, o zamana kadarki yapılan politikalarda, işte iktidarın yönetenlerin ben yaşam biçiminizi belirleyeceğim, benim istediğim saatte çıkacaksınız, benim istediğim saatte eve gideceksiniz, benim istediklerimi yapacaksınız. Yani ben sizin hayatınızı belirleyeceğim, ben diyeceğim, siz yapacaksınız. Bu Gezi süreci onun bir anlamda o baskıların dışa vurumuydu ve insanlar artık bu süreçte dediler ki tamam, yeter artık. Yani eyvallah, belirli kuralları vardı. Yasalar vardır, hepimiz yasalarla tabii ki hayatımızı kolaylaştıran şeylerdir; ama bir adamın iki dudağı arasında olmamalı bizim hayatımız ve artık biz kendi bireyiz, kendimiz bir bireyiz ve bunu kanıtladılar. Gezi bunun örneğiydi. Bunun için farklı fraksiyonlar, insanlar, yani sağcısı, solcusu, milliyetçisi, liberali hepsi bir arada. Onun için birlikte yürüdüler diye düşünüyorum" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

Dolayısıyla Gezi Parkı olaylarına katılanların prensip olarak küresel ve kentli değerler olarak sayılabilecek özgürlük, demokrasi ve özel alanın daha fazla saygıya değer olmasına yönelik değerleri paylaştıkları ve yaşamları hakkında –ki kendi hayatları hakkında kararları verebilmek, yaşadıkları yer hakkında tasarruflarda bulunabilmek gibi- söz söyleyebilmek başka bir ifadeyle yaşamlarına sahip çıkmak adına bir tepki verdikleri söylenebilir.

Fotoğraf 14: Bunu istemedik (Haziran 2013)

> "Sanıyorum, insanlar semtlerindeki, özellikle bu şehrin insanları, Ankara da bunu çok görüyor. İstanbul ve Ankara'daki insanlar semtlerindeki mimari değişimlerin farkındalar. Ben size şunu söyleyeyim: Çocukluğumdan beri takıldığım bir köşe vardı. Arkadaşlarım orada çay içmeyi, bir şeyler yemeyi çok seviyor. Orası mimari bir medrese gibi bir alandı. Onun bahçesinde sohbetler etmeyi seviyorduk biz. Orası park oldu abi, tamam mı. Parka insanın kondisyonuna çok fazla elverişli olamayacak, saçma anatomik reaksiyonu olan aletler konuldu. Yani insanın direnç yapması gerekir, göstermelik bir şeyler koydular. Kime danışmışlar bilmiyorum, konuyla ilgili eğitimli birisiyim. IFBB Pro'yum, o yüzden söylüyorum. Onu koydular, yaşlı teyzeler istila etti köşemizi. Osmanlıca nasihat yazan eski bir çeşmemiz vardı, onu yıktılar. Şimdi, biz o bölgenin insanlarıyız. Kimse orayı yıkarken bize sormadı. Kimse, muhtemelen oraya hiç gelmemiş bir adamın kararıyla yıkıldı o. "Mimari bir değişimi, o bölgenin insanlarına sormadan yaptığınızda, insanların bilinç altına biz sizin kararlarınızla değil, kendi mantalitemize göre sizin yaşam alanlarınızı şekillendiriyoruz"u hissettiriyorsunuz. Şunu söylemeye çalışmıyorum. Gezi'deki mimari değişim, Gezi'nin çevresinde olan "ulan kime sordunuz?" hareketiyle bu hale geldi demiyorum. Ama bunun bir payı vardı. Yani adam gelecekti, zaten sosyalistlerin büyük çoğunluğu yakın dönemde AVM'lere falan, öyle bir Atatürk Kültür Merkezinde olan olaylardan yakınmışlardı. Şeyin de çok büyük etkisi vardı. Gençlerin yoğun anlamda takip ettiği dizilerin başrol oyuncuları Gezi olaylarından birkaç gün önce, bu olaylarla ilgili videolar yapmaya başladılar. İşte O Leyla ile Mecnun'daki elemanlar. Ağaç kesilecek, gelme, ne olur ki altı üstü ağaç kesilecek diye. İnsanlar şunu sordular. Sen kime sordun, kime sor, tamam yık, ama kime sordun, bu bilinçle gelişti bu mantalite" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

Burada anlaşılması gereken en can alıcı husus şudur. Yukarıda görüşmecinin aktardığı anlatının Gezi Parkı olayları gibi neredeyse küresel etkileri olmuş bir olayla ne gibi bir ilgisinin olabileceğini anlamak tamda Gezi Parkı olaylarını mümkün kılan toplumsallaşmanın ne olduğunu anlamakla ilintilidir. Başka bir anlatımla her toplumsal hadise gibi Gezi Parkı olayları da tam olarak içinde gerçekleştiği toplumsal ilişkilerin karakterinden bağımsız olarak düşünülemez. Dolayısıyla görüşmecilerin kahir ekserisinin beyan ettiği sebeplerin siyaset alanı için asıl mı yoksa tali anlamlara ve sebeplere mi denk geldiği sorusu can alıcı bir sorudur ve tamamen paylaşılan toplumsal yapı ve süreçlerle ve bu çerçevede oluşturulan toplumsal dayanışmayla ilgilidir.

Luhmann işte tam bu soruyu cevaplayabilmemiz için bizlere malzemeler sunar. Söz konusu bu malzemelerin başında Luhmann'ın iletişim kavramı gelmektedir. "Hayır"ın oluşturulması açısından haberin, malumatın ve anlamanın seçimlerinin bir eşgüdümü olan iletişimin oluşturduğu bir üst kavram olan toplumu ve onun evrimini, seçenek, seçim ve yeniden dengeleme çerçevesinde belirler. Bu manada geleneksel toplumlar kendisini somut ve pozisyonel olarak kurduklarında toplumdaki birlik anlayışı da sosyal pozisyonlarla belirlenmekteydi. Bu belirlenimin iz düşümünde ise araç –medya- olarak iletişim temelde yüz yüze iletişimi mümkün kılan –başta dil olmak üzere- araçlarla sağlanmaktaydı. Daha doğrusu bu düzende bir toplumu var eden iletişim bu şekilde araçlarla taşınmaya müsaitti. Toplumlar modernleştikçe, yani karmaşıklaştıkça, iletişim de karmaşıklaştı. Dolayısıyla karmaşık iletişimin taşıyıcıları da daha karmaşık hale gelmek *zorunda* kaldılar. Nihayet günümüz toplumları, bu bakış açısından değerlendirildiklerinde belki de toplumların tarihinde ulaştıkları en karmaşık hal içerisinde bulunmaktadırlar. Bu öyle bir karmaşıklık ki, toplumsal ilişkiler açısından kaçınılmaz olarak kurulması gereken temasın karakteri değişmektedir ve bu karakter taşıyıcısı olduğu araçtan/araçlardan yani medyadan bağımsız olarak düşünülemez.

Bu bağlamda online-medya araçları, anonimleşen toplumsal dayanışmanın karakterine uygun bir taşıyıcıdır. Online-medya araçları sayesinde göndericinin anonimleşmesi beraberinde haber ve anlama etrafındaki birliğin ortadan kalkmasıyla sonuçlanmıştır. Burada birlikten kasıt bir toplumu oluşturan değerler etrafında toplanmaktır yani toplumsallaşma için bir başlangıç noktasıdır. Söz konusu bu birliğin yeni iletişimin karakteri gereği ortadan kalmasını Luhmann iki kavramla nitelemektedir. Sembolik birlikteliğin ortadan kalkması olarak nitelenen *sosyal kopuş* ve klasik manada interaksiyonu şeklindeki iletişimi içeren dilin ortadan kalkmasını niteleyen *nesnel kopuş*. Bu kopuşlardan sonra geriye kalan seçme hakkına sahip olanlar daha çok *anonim ve etken bireyler*dir. İnternet merkezli toplumsal organizasyonda iletişim, aktörlerin haber gönderilen olarak değil; bağlantıdaki odaklar olarak anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Luhmann'ın önerdiği iletişim kavramı değişen iletişim anlayışıyla toplumsal organizasyon ve dayanışmanın niteliği hakkında açıklama yapmamıza olanak sağlamaktadır. Söz konusu bu kavram iletişimin karakterini "sosyal açıdan ayıran

(Trennende) ve ayrıştıran (Separierende), bölen (Zerteilende) ve bireyselleştiren (Individualisierende)" (Thye, 2013: 219) olarak nitelemeyi önermektedir. Bu bağlamda Gezi Parkı olayları siyaset kurumuyla olan ilişkimizi yani politika yapma biçimimizi de etkileyen bir noktada durmaktadır.

> "Yani vatandaş olarak tabii ki sorumluluğu olduğunu biliyoruz, ama vardır ya biraz, yani vatandaşız sonuçta vardır bir umut dediğin noktada. Gezi Parkı bunun artık gerçekten de olmadığını, yani vatandaş olarak çünkü hiçbir söz hakkının olmadığını, iktidarın böyle göstere göstere her istediğini yapabileceğini, şiddetli bir biçimde gösterdi … Gezi'yi anlatırken kullanılan, artık o siyaset yapma biçiminden 90 Y kuşağı denilen, 90 sonrası insanların politika yapma biçimlerini mizahla karıştırarak, yazılamalar, sloganlar, bunlar Gezi'ye özgü ve bizi şunu da sorduran bir tarafı var. Çünkü 90 sonrası kuşak apolitik olmakla itham edilen bir grup. Ama Gezi'de bunun böyle tam olmadığını, politika yapma biçiminin artık 60-70-80'lerdekiyle aynı değil, farklı biçimlerde de olabileceğini. Bu yüzden işte sosyal medya anlamlı hale geliyor. Sadece sosyal medyadan politika yapılabilir mi, bu bizi değiştirebilmenin bu sorular önemli anlamlı tartışmalar oluyor. Ben bu konuda ne düşünüyorum? Daha olumlu düşünüyordum. Evet değiştirilebilir falan gibi..." (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

Burada çağrıların o zamanki başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsına yönelmiş (Trennende) ve ayrıştıran (Separierende), bölen (Zerteilende) ve bireyselleştiren sistemine entegrasyonu benimsemiş olan siyasal yapıyla ilgili olmadığı, tam aksine itiraz ve taleplerin daha çok ileri liberal, demokratik işleyiş standartlarıyla ilgili (Trennende) ve ayrıştıran (Separierende), bölen (Zerteilende) ve bireyselleştiren programlarında ve gerekse icraatlarında söz konusu bu beklentilere uygun düşen (Trennende) ve ayrıştıran (Separierende), bölen (Zerteilende) ve bireyselleştiren beyanlarından hükümet ile Recep Tayyip Erdoğan'ı aynı bağlamda değerlendirmedikleri gözlemlenmiştir.

> "Tabii tabii yani, aslında mesela şöyle bir şey vardı. Gezi Parkı mesela AK Parti karşıtı falan sloganlar, Abdullah Gül o zaman Cumhurbaşkanı. Abdullah Gül'e karşı da slogan göremezdiniz. Hep Erdoğan'a yönelik, yani o iktidarı Erdoğan'dı. O yüzden böyle bir işte AK Parti'ye yönelik, bilmem

> kime yönelik öyle bir, hatta AK Partiye'ye çağrı var, içimize gelin, beraber konuşalım. Bu böyle dediğim gibi yani Erdoğan, Erdoğan'da biraz büyüttü. O büyük sözlerle, üslubuyla, bağırmasıyla vesaire o da tabii ki öfkeyi daha da Erdoğan'la birikmesine neden oldu. İktidara karşı, Erdoğan alanında. Yani bir parlamento, bir hükümet kabine üyeleri yeterli değildi, direkt çağrılar direkt Erdoğan'a yüklendi...Erdoğan şunu deseydi, tamam yapmayı düşünüyorduk, ama görüyoruz ki insanlar istemiyor oraya yapılmasını, zaten orası böyle kentin nefes aldığı yapmayacağız. Tamam, sizin taleplerinizi anladık, yapmıyoruz. Herkesin evine dönmesini rica ediyoruz diye söyleseydi bambaşka bir şey olurdu. Ama çatlasanız da, patlasanız da gülüyor yani. Artık hani böyle inada bindiren, öyle bir şey olduğu için hani burada sen artık böyle yaptığın için" (Görüşmeci 2, K, 26, Lisansüstü).

> "İnsanlar işe oy veriyor. Gezdirdiğim turistlere güzel yapılan hizmetleri anlatıyorum ben de.. Burada olan bir bilinç dönüşümü değil, olan sadece birliktelik. Yani tepki toplandı bir partinin bu kadar kısıtlayıcı olmasına karşı" (Görüşmeci, 20, K, 45).

Hülasa katılımcılar aslında paylaştıkları değerleri temsil eden yapıya karşı değil, daha çok onların ilgi ve taleplerine değer verilmediğini hissettiren söylemlerinden dolayı dönemin başbakanının şahsına itirazlarını yöneltmişlerdir. Bu noktayı bir kez daha Luhmann sosyolojisi kavramlarına baş vurarak değerlendirirsek eğer oldukça ironik[15] bir şekilde, içerme kavramı ve pratikleri çerçevesinde değerlendirilmekten oldukça uzaklaşmış olan yeni toplumsal dayanışmada Recep Tayyip Erdoğan'ın söylemleri –yani diğerleri tarafından gözlenen haberler- anlam olarak artık *eski* toplumsal dayanışmayı temsil eder duruma düşmektedir. Bunun sebebi içeriği her ne olursa olsun online-medya araçlarının taşıyıcısı olduğu günümüz iletişiminde –ve bu bağlamda oluşan toplumsal dayanışmada- bir birliktelik etrafında toplumun içerilmesinin mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yeni dayanışma şekli toplumun her ferdini kaçınılmaz olarak içerisine alan bir süreç olarak ilerlemektedir. Bu bağlamda Luhmann sosyolojisinin bize sunduğu en önemli analiz kabiliyeti iletişim ile onun taşıyıcısı olan medya kullanımını birbirinden ayırmakla başlamaktadır. Zira Gezi Parkı olayları sırasında "baş belası" olarak nitelenen –ki bu niteleme yeteneklerini aşan bir şeyin

[15] Buradaki ironi, siyasal alanda "yeni" Türkiye'yi kurma işinin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında somutlaşan Ak Parti misyonuna ait bir hedef olmasındandır.

müsebbibi olarak gösterilmesinden dolayı haksızdır- Twitter'in *kullanımı* Luhmann sosyolojisi bağlamında söz konusu bu iletişimin içerisinde olmayı gerektirmez[16]. Çünkü Luhmann'a göre medya iletişimin tanımına dahil değildir. Daha basit ifadelerle, aslında bireyi ve ona ait değerleri merkeze alan toplumsal iletişime ait bir taşıyıcı kullanılarak da kendi –belki de geleneksel- dünyanıza ait anlamları üretebiliyor olmanız sosyolojik anlamda ilgi çekici bir konudur.

> "O sürede benim kastettiğim sosyal medyada bizim günlük sosyal ilişkilerimiz gibi, kendi kurduğumuz cemaatin içinde. Yani sen zaten, ben zaten sosyalist feminist olduğum için, feministleri takip ediyorum sosyal medyada. Sosyalistleri takip ediyorum, ben bir AK Parti'liyi takip etmiyorum. Yani herhangi bir AK Parti'liyi takip etmiyorum. En fazla cumhurbaşkanı ne demiş? Yani o belirli insanları takip ediyorsun, takipçisi oluyorsun. O yüzden, politika yapma biçimimiz bizim biraz cepheleşme yönünde yani hani siyası katılımcı kimliğimiz işte "sen kimlerdensin, ben onlardanım" usulüyle olduğu için, particilik en azından böyle. Sosyal medyada da benim o açıdan çok umutlu olduğum ve insanların değişebileceği, değiştirilebileceği bir alan gibi gelmiyor. Çok böyle kendi seçtiğin kısıtlı bir cemaatin içinde kalıyormuşuz gibi" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

Söz konusu bu karmaşık durumun nasıl mümkün olduğu yönündeki analizlere melezleşme ve heterrarşi kavramları katkı sağlayacaktır. Garcia Canclini'nin (akt. Hepp, 2009: 165-168) melez kültürleri Latin Amerika örneği üzerinden incelediği "Hybrid Cultures" adlı kitabında melez kültürleri gelenek ve modernin çoklu bir mantıkla yeniden üretimlerinin bir yansıma olduğunu iddia etmektedir. Bu noktada analiz için çıkış noktasını "çoklu-zamansal Heterojenlik" kavramı etrafında kavramsallaştırılabilir ki gündelik yaşam içerisinde söz konusu bu melez kültürü kavramak, farklı geleneksel ve modern momentlerle ilişkisinin kavranmasına bağlıdır. Başka bir ifadeyle melez kültürler tarihsel olarak farklı örnek ve zamanların kültürel entegrasyonu olarak kavranabilir. Bu manada toplumların artan melezleşmesini

[16] Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Gezi Parkı olaylarında yaklaşık bir buçuk sene sonra attığı ilk Tweet sigarayı bırakma günü dolayısıyla attığı ve sigaranın "sinsi bir zehir" olduğunu vurguladığı Tweettir. http://goo.gl/F2Y82D [07.09.2016, 23:01] ve http://goo.gl/ObcZoE [07.09.2016, 23:02].

açıklamak için Canclini üç hipotez geliştirmiştir. Bunların ilki, şehirlerdeki farklı kültür arzlarının bir arada sunumundan ve bu sunumların birbiriyle bağlanmasında kaynaklanan ve böylece tek yönlü bir kültürel düzenlemenin ortadan kalkmasını sağlayan *kültürel sistemlerin birliğinin ortadan çözülmesi* (Dekollektvierung kultureller Systeme). İkincisi, elektronik medya sayesinde erişilen global iletişimsel bağlantı dolayısıyla tanımlanmış alanların (Territorium) kültürel üretimlerinin artık daha azalan miktarlarda ilişkilendirilebilindiği ve böylece kültürel olarak net profillere sahip insanları tanımlamanın daha da zorlaşmasını sağlayan *sembolik süreçlerin kendi alanlarından ayrıştırılması* (Deterriotorialisierung symbolischer Prozesse). Ve üçüncüsü ise, sembolik anlam üretimlerinin değişimi yoluyla iletişim şekillerinin değişmesi ve böylece farklı unsurların birleşimleriyle oluşmuş ve kültürel farkların sınırlarını aşan –mesela grafiti ve çizgi roman- *katışık/saf olmayan (unrein) türlerin yayılımı* (Verbreitung 'unreiner' Genres). Böylece melezleşme sadece gerçek ve sanal alanların karışması olarak değil aynı zamanda melez alanlar içerisinde *kültürlerin* de melezleşmesi olarak kavranabilir.

Buradaki en kritik nokta Dirk Martin'in (2010: 165) belirttiği üzere yüksek karmaşık toplumlarda iletişim kavramı ve toplum arasındaki ilişki açısından geçerli olması gereken anlayışın iletişim yoluyla oluşturulmuş tek ve belirleyici bir birlik etrafında oluşturulmuş bir toplumdan bahsetmenin artık mümkün olmadığı, bahsedilmesi gereken şeyin aslında tam da yeni iletişimin bir iz düşümü olarak toplumlar olduğudur ki bu çoklu toplum fikri Castells'in (2013: 194-195) anlayışıyla da uyumludur. Ona göre ağlar oluşturan toplumsal hareketler birliktelikler oluşturur ki bu birliktelikler "topluluk değildir[ler], çünkü topluluk bir dizi ortak değer anlamına gelir, ... kişi... hareketin pratiğinde olası ortaklı keşfetmeye soyunmuştur. Dolayısıyla topluluk, ulaşılacak bir hedeftir, ama birliktelik başlangıç noktasıdır ve güçlenme kaynağıdır". Heterarşik ağlar çerçevesinde oluşmuş bir iletişimin karakterine paralel olarak toplum, işbirliğini ve dayanışmayı destekleyen bir karakter sergiler.

> "Mesela bugün bir sürü STÖ var. Bu STÖ'ler lider güdümlü STÖ'ler değil. Böyle bir şey olabilirdi, bu genel daha mesela şunlar çok daha güzeldi. Halk meclisleri, parklarda toplanıldı...Böyle bir şeye geçilebilirdi, yapılamadı ama..." (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

"Biz burada nasıl bir mekânsal düzende yaşamak istiyoruz? Karar verelim ki, sözümüzü o şekilde üretebilelim ve hani çünkü devlet kafasına göre iş yapıyor. Yani kaldırımları kafasına göre yapıyor, kafasına göre AVM'leri çoğaltıyor, yaşamak istediği mekanı tercih edebilirsin, bunun için mücadele verebilirsin noktasında insanların bir araya geldiği..." (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

"O sürecin devam ettiğini çok düşünemiyorum. Ama o dayanışma evleri falan bunu yürütmeye hâlâ çalışıyor bence. Hani şu anda dayanışma evleri kapanmış da olsa, en azından orada örgütlenen, orada arkadaş olan, orada başka bir şey hâlâ yapmaya çalışan insanlar da vardı. Hani belki Caferağa Dayanışması yok, o ev yok belki. Yel değirmeni'ndeki o ev yok, ama hani orada örgütlenen, orada birbirini tanıyan, arkadaş olan insanlar bir mail grubunda veya bir başka çalışmada bir ardaya geliyorlar. Onu yürütmeye çalışıyorlar, ama bence o Gezi'de bulunan insanların yüzde 1'i gibi bir şey. Yani çok az kişi artık hani..." (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

"Gezi bunu tetikledi, örgütlülüğü tetikledi insanlarda. Evet bağımsız bireysel insanlar bir araya geldiler ve orada örgütlü olmanın önemini anladılar Gezi'de. Örgütlü olunca, yıkamayacakları ya da işte deviremeyecekleri şeyin olmadığını anladılar orada. Gerçi biraz da Ortadoğu şeyleriyle, görmeleri gerekiyordu, ama bizim ülkemizde yaşayınca anladı insanlar. Belki Mısır'da, Tunus'ta, çok biraz bahar eylemi değil, ama..." (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

"Asgari müşterekler değil mi aslında. Bir şey olma konuşman da gerekmiyor...İmecedir, aslında komün dediğimiz şey, komün dersen siyasi bir algı olur, komünist misin, evet ya da buysa. İmece dediğin zaman, daha masum, ama imecedir aslında...Ve hayatı bunun üzerinden kurmanın, bak işte sana şöyle bir şey söyleyeyim. Gezi bir daha tekrarlanmayacak. Ama sana Gezi'nin bu topluma nasıl yansıyacağını söyleyeyim. 68 kuşağı gibi yansıyacak, ama daha gerçek bir yerden yansıyacak. Fakat bu Türkiye'de olmayacak, bir sürü insan gidecek, kaçacağız. Daha iyi günler bizi beklemiyor. (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

Bu çeşit bir dayanışma şekline Gezi Parkı olayları açısından en bariz örnek herhalde Çarşı taraftar grubudur. Gezi Parkı olayları esnasında ortaya çıkmış ve tamamen

heterarşik bir yapıda olmamasına rağmen Gezi Parkı olayları içerisindeki konumu ve *diğerleriyle* kurdukları ilişki değerlendirildiğinde Çarşı taraftar grubunun Gezi Parkı hetęrarsik bir vapıda ,olmąmasına rağmen, Gezi Parkı olavları icerisindeki konuṃu ye gözlemlenmektedir.

> "Var, ama hani her, çünkü Çarşı'nın içinde solcusu da var, Atatürkçüsü de var, MHP'lisi de var, bilmem nesi de var. Ama o bir örgütse, örgütlenmeyse, Çarşı bir örgüt değil, Çarşı bir örgütlenme zihniyeti. Bunu böyle yapmışlar, halktır Çarşı. Yani bir örgüt de değil, onu o yüzden yanlış da kullanmak istemiyorum. Ama hani...Ama örgütlenmedir, şey de örgütlenmedir. Ben buraya kedi koydum, bir parçaydı, sonra getirdi başka bir simit olarak, sonra birleştirdik, alta da bir şey yapıp, bir örgütlenmedir işte. Hayvanlar için üç kişi örgütlendik. Orada bir kız çocuğu vardı. Geçenlerde kar yağdığında çıktı, o karları temizledi. Çarşı taraftarı olmak başka bir şey. Ama Çarşı örgüt değil. Yani ne darbe örgütü, ne örgüt, herhangi bir örgüt. Bir örgütlenmedir, vicdani bir örgütlenmedir" (Görüşmeci 13, K 40, Lise).

> "Örgütlü değiliz biz, ben sadece kız arkadaşımla ilk oraya gitmişim, ikimiz de aciz durumdayız. Üzerimizde hiçbir şeyimiz yok. Adam gaz bombası var, işte suyu var, bilmem nesil var. Bizim hiçbir şeyimiz yok, ama adamlar hem örgütlü, daha yani bilinçli bir şekilde de gelmişler. Neyin ne olduğunun da gayet farkındalar ve yani tırsmıyorlar, yılmıyorlar bile o gün. Zaten Çarşı'nın o kepçe macerası falan da bayağı komikti…Aynen öyle, zaten Çarşı Grubu daha böyle organize bir grup. Bu şeylerde alışık olduğunu düşünüyorum. Birazcık daha anarşist de bir yapısı var...Ama bunların tribün anlayışı da biraz farklı açıkçası. Sonra onların gelip, zaten onların geldikten sonra barikat diye bir şey kalmadı. Çok şaşırmıştım" (Görüşmeci 14, E, 34, Lisans).

Sosyolojik açıdan ilgiye değer bir konu tam da bu noktada karşımıza çıkmaktadır. hetęrarsik bir, vapıda ,olmamasına rağmen Gęzi Parkı olavları icerisindeki konuṃu ye hetęrarsik bir vapıda olmąmasına rağmen Gęzi Parkı olavları icerisindeki konumu ve ki bir toplumdaki kurumların iyi bir şekilde işlemeleri ile yüksek toplumsal sermaye arasında pozitif bir korelasyon ön görülür. Bu bağlamda internet merkezli toplumsallaşmada gerçekleşen dayanışma açısından sosyal sermaye de ortak değerler

etrafında oluşan topluluklardan ziyade artık daha çok melez alanlarda kendini var eden birliktelikler içerisinde yeniden şekillendirilir. Gezi Parkı olayları özelinde bu durumu değerlendirdiğimizde karşımıza ilginç bir tablo çıkmaktadır aslında. Bir kısım katılımcılar hala inatla umutlarını korumaktadırlar.

> "Yani Gezi'de bana sorarsanız, bu toplumun kazandığı en güzel şey umuttur ve hiç unutmayacağım dememin sebebi o" (Görüşmeci 5, E, 40, Lisans).

> "Ne değişti, insanların hayata bakış açısı değişti, bence umutsuzluk gitti bir kere. Yani ne olursa olsun insanları umut etmeyi öğrendiler Gezi'de bir kere. En umutsuz dönemde, en karamsar dönemde bir anda hiç kimsenin beklemediği kadar insan sokağa çıktı ve günlerce sürdü. İnsanlar umut etmeyi öğrendi bence. Yani evet yani Descartes mi diyordu, tam yanılmıyorum ama 'can umuttan önce çıkmalı, umut daha sonra can benim elimde' diyordu. Artık insanlar bunu yavaş yavaş farkına vardılar, umut etmeyi öğrendiler ve her ne olursa olsun, ne kadar koşullar olumsuz olursa olsun, mutlak olarak umut kırıntıları vardır ve değişilebilir bir şeyler" (Görüşmeci 12, E, 36, Lise).

Bununla birlikte katılımcıların geneli aynı kanaati paylaşmamaktadır. Castells'in (2013: 194) tespitleriyle bir toplumda olması gereken şey tamda yukarıda bahsedilen şekliyle oluşturulmuş dayanışma ve iş birliğinin öfkeyi umuda dönüştürmesi ve bunu da birlikte düşünme ve karar verme süreçleriyle yani aslında iletişimle başarması gerektiğidir. Bunun sebebi Türkiye toplumunda kandırılmışlık ve manipüle edilmişlik hissinin toplum içerisine yayılmış oldukça derin uçlarının olmasıdır. Bu uçlar o kadar derindedir ki Türkiye toplumu aslında bir toplum olduğunun bile çoğu zaman farkında değildir.

> "Hükümetin koşulsuz, şartsız yöneten bir topluluk olduğunu göstermek. Halbuki, demokrasi, bizi siz yönetiyorsunuz. Biz size hesap veririz diyen adamın, bizi orada tencere tava diye bu karışık cümlelerin altında çok şey yattığını düşünüyorum aslında yani. 70 milyonu kucaklayan adamın orada bizi o kadar itmesi çok zoruma gitti. Yani ona karşı çok öfkeli hissediyorum kendimi, gerçek anlamda...Mesela şunu da fark ettim. Bu konuyu konuşana kadar bu kadar öfkeli hissettiğimin farkında değildi. Adama karşı çok öfkeliyim, ötelenme mevzusu mu? Haliyle bunu şu anda hissetmem gene böyle bir etkileşimde bulunursak, gene orada

> olmayacağımın da bir göstergesi. Bakın, ötekileştirmek beni öfkelendirmiyor. Beni ötekileştirmediğini iddia etmesi öfkelendiriyor. Bana siz ötekisiniz dese bir sorun kalmayacak ortada. Ama bana hayır, sen benim dostumsun, demokratik anlamda ben senin de haklarını savunuyorum deyip, benim toprağımda bana ait olan bir yerde benim söz hakkımın olmaması, benim oraya girememem beni rahatsız ediyor" (Görüşmeci 6, E, 25, Ortaokul).

Necmi Erdoğan'ın (2015) tespitlerinde yer aldığı şekliyle toplumlar aralarında kurdukları bağ dolayısıyla toplum olurlar. Bu bağ en azından "özgürlük", "eşitlik", "adalet", "kardeşlik" gibi değerleri içermek zorundadırlar ki birlikteliği oluşturan farklılıklar söz konusu bu bağa iştirak edebilsinler. Eğer bir toplum en azından söz konusu bu değerleri içeren bir birliktelik tesis edemezse bu "olsa olsa bir suç ortaklığıdır" toplum değil. Klasik kavramlarla anlatmak gerekirse, ister geleneksel ister modern isterse yüksek karmaşık toplumlar olsunlar her toplum muhakkak bir ünsiyet, ülfet ve rabıta geliştirmek durumundadır. Dolayısıyla nihayetinde iletişimin asli gerekçesi söz konusu bu bağın kurulmasıdır. Oluşturulan birliğin niteliği değişmekle birlikte, oluşturulan söz konusu bu bağ –ya da Şerif Mardin'in tercih ettiği şekliyle söylemek gerekirse *bağımlaşma*-, iletişimin tarafları açısından paylaşılan gerçek bir anlamın seçimine hizmet eder/etmelidir ve toplumsal mobilizasyonu beraberinde getirir. Eğer haber, malumat ve anlama, bir bağın kurulmasına hizmet etmiyorsa eğer orada iletişimden –ve aslında toplumdan- bahsedilemez.

> "Ben Gezi'deyken mesela, bu etkinin, bu öfkenin, bu nefretin biraz azaldığını düşünüyordum ve o zaman gerçekten çok mutluydum. Beni 31 yıllık hayatımın en güzel zamanı oydu, en mutlu olduğum, kendimi en güçlü, hani en umutlu hissettiğim zaman oydu. Evet buradan bir şey çıkacak yani ben bunu hep belki o benim saflığım, bilmiyorum, benim gibi düşünmeyen arkadaşlarım çoktu. Bu geçecek, bu unutulacak, buradan devrim çıkmayacak. İkinci yılında bu kadar toplanılmayacak diyen arkadaşlarım çoktu. Ama ben o yaşadığımız şeyi, onu o kadar çok sevdim ve mutlu olduk ki, hayalimde hep böyle ikinci yılında da Gezi'nin bu olacak diye düşündüm. Ama ikinci yılı mesela çok büyük hayal kırıklığıydı. Yine İstiklal'deydik, stand açılmıştı, Gezi'nin ikinci yılında tişörtleri dağıtılıyordu. Hani orada ölenleri anacaktık, Gezi'ye yürüyecektik. Ama bir avuçtuk, o kadar az kişiydik ki. Çok üzücü bir durum...O zaman öfkeliydik,

yani inanın ben de o sorunun cevabını öyle yüzde 100 alabilmiş değilim. Zaten o düzen hani mutluluk, o yüzden şu an umutluydum. O zaman bir insan yaralandığında ya da hani bir şey, yani o Gezi'den sonra bir ağaç daha kesildiğinde, daha farklı tepkiler oluyordu. Arkadaşlar şurada da işte yine orman katliamı var, ağaç katliamı var, oraya gidelim falan. Hani daha fazla duyuluyordu, daha fazla koşuluyordu, daha fazla mücadele ediliyordu falan. Hep böyle yavaş yavaş azaldı. Şu anda yok, ben de bunu anlayamadım ve sinirliydik, öfkeliydik çok. Çünkü o zaman sadece bir değil, biz derken böyle muhalifler ya da işte ne bileyim solcular falan anlamında söylemiyorum. Ama CHP'liler de, Kemalistler de öfkeliydi, ülkücüler de öfkelenmişti falan. Neydi o kadar hani hepimizi buraya getiren? Çok fazla söylemi vardı. Hamileler dolaşmasın da, işte şöyledir böyledir, kız mıdır, kadın mıdır da, o kadar çok şey söyledi ki, ama sonrasına bakıyorum. Kendi söylediğim şeyi aslında şu an kendim ikna mıyım, bilmiyorum. Şu anda da sinirliyiz, evet öfkeliyiz mesela...Ama belki ona sebep olmuşuzdur. Ama galiba bir daha öyle bir şey yaşayamayacağız. Herhalde yaşandı ve bitti gibi bir umutsuzluğa kapıldım. Yani hem Gezi'nin bana bu kadar umut verip, mutlu etmesi, hem de sonrasında bu kadar umudumu almış olması çok üzücü bir şey aslında benim için ve bence birçok kişi için. Çünkü hâlâ belki o gün küfrettiği için uyardığımız ve sloganlarını cinsiyetsizleştiren taraftarlar belik o şişme bebek giydiren taraftarlardan da olabilir yani. O gün söylemlerini değiştirmişlerdi, cinsiyetçi küfür istemiyoruz dediğimizde. Ama belki de bu birkaç hafta önce olan şişme bebeği gangster forması falan giydirmişler. Belki onlardan birisi Gezi'deydi yani. O etkinin ben çok devam ettiğini zannetmiyorum şu anda...Yani mücadeleye devam diye bir şey çıktı ya, mesela o da Gezi'den çıktı. Mücadele evet öyle, hâlâ ben hani onun geçerli olduğunu düşünüyorum. Umutsuzluğu şu anda Gezi'deki gibi büyük bir şeyin nasıl yakıldığıyla büyüyeceğiz, onun umutsuzluğu var. Onu düşünüyorum, merak ediyorum. Böyle bir şey olacak mı diyorum hatta. Hani olur, ama ne zaman olur diyemiyorum. Olacak mı diyorum. Bir daha Gezi'deki gibi beraberliği nasıl yakalayabiliriz, onu düşünüyorum. Ama bir yandan da bir böyle şey bekliyoruz sanki, böyle bir parmak şaklatılacak ya da işte bir şey olacak, yine o toplanacak umudu da küçücük de olsa içimde taşıyorum. Ama dediğim gibi hani umudum azalmış olsa da, cesaretim, işte mücadele etme arzum vesaire onlarda hiçbir şey yok"[1] (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

> "Toplumsal travma, hani pikler yaparak yaşamak, uçlarda yaşıyoruz...Toplumsal psikolojimizle ilgili bir şey bu. ... Şimdi şöyle siyasi ayarlarımız şöyle değişti. Daha çok şey biliyoruz, millet okudu bayağı ya da daha öne okuduklarından şüphe duymaya başladı. Fakat, umut olmayınca, onlar hiçbir işe yaramıyor...Şöyle bir şey oldu. Ne kadar çok şehit görmediğimizi fark ettik ve bundan önce söylenen yalanları hesaplamaya çalıştık ... Evet, her gün bir şey olunca duyarsızlaşıyorsun artık. Yani çünkü çok fazla sorun var ve elinden hiçbir şey gelmiyor. Çünkü sen her şeyi yaptın diyorum ya. Daha ne yapabilirim, tek başıma ya da milyonlarca insan bile bir şey yapamadık. Daha bir şey yapamam ve çok sorun var, her şeyle ilgili bir şey yapamıyorsun. Bu sana şimdi ölüme o kadar yakın bir şey ki. Yaşamak uzun süren acılı bir intihardır (Görüşmeci 13, K, 40, Lise).

Bununla beraber hala umut var olmamızı sağlayan gelişmeler de olmuyor değil. Gezi Parkı olayları içerisinde umut taşıyan böylesi gelişmeleri de beraberinde bir nüve olarak taşımaktadır. Bunlardan bir tanesi Gezi Parkı olayları sürecinde ve sonrasında yöneticilerin halkın taleplerine olan duyarlılıklarının artması olarak zikredilebilir.

> "Değişti muhakkak yani. İşte belediyecilerin aldığı kararlardan bahsettim. Çok basit bir örnek o. Paktaki bir kafenin yerini değiştirmeye kalktığı zaman, Bakırköy'de bu yaşandı mesela. Park içindeki kafeyi kaldırıyorsun, vay efendim, orasını nasıl kaldırırsın diye insanlar eylem yapıyordu. Duyarlılık gösteriyorlar, çünkü onların akşamları oturduğu, eğlendiği bir mikan ya da yüksek gerilim hattı yapmak istediğin bir mahalleden, mahalle topyekun olarak ayağa kalkıyor...Önceden yoktu, önceden şöyle vardı mesela. O mahallede yüksek gerilim hattına karşı çıkan bir grup vardı, o grup hep vardı zaten, o grup hep çıkardı. Ama bu kez bütün mahalle kalkıyor. Mahalledeki "İslamcı" da kalkıyor, İslamcı olmayan da kalkıyor" (Görüşmeci 10, E, 35, Lisans).

Bir diğeri, toplumda özellikle kutuplaşmayı tetikleyen sterotiplerin temas sayesinde ortadan kalkma şansının olduğunun fark edilmesi olarak tespit edilebilir.

> "Şimdi, başörtülü bir insan Ak Partili ve dindardır diyoruz. Mini etek giyen bir insan, CHP'li zihniyetidir diyoruz. İşte fular takan bir insan, aaa elitist diyoruz...Storetipler çalışıyor. Ve Gezi Parkı'nda bunun birazcık da, çok az,

çünkü bu Türk halkının storetilerinin kırılması çok zor, ama birazcık kırıldığını görüyordum. Çünkü herkes vardı yani. O açıdan, sosyal çünkü bu Türk halkının storetilerinin kırılması çok zor, ama birazcık storetipleri kırdırıyordu bize. Türbanlı bir bayanın, yarın Gezi Parkı'ndayım demesi, açıkçası beni mutlu ediyordu. Çünkü, benim ailemde de türbanlılar var ve onların öyle olmadığını biliyorum, ama toplumun türbanlıya bakış açısı ya da mini etek giyen birisine bakış açısı çok kötü açıkçası. Yani çünkü ben Kadıköy'de yaşadığım için, otobüsler toplu bunu gördüm. Gezi Parkı'nda sosyal perspektif açısından insanların biraz kendini aştığını gördüm. Ben Gezi Parkı'nda mini etek giyilmesine mesela, insanların sapıkça bakışlarını hiç görmedim orada. Ama şu anki günümüzde Kadıköy'de sapıkça bakışları görebiliyorum yani"(Görüşmeci, 17, E, 20, Lise).

Ve nihayet aslında Türkiye toplumunun hala toplumu oluşturan *teması* kurabildiklerinin ispatı olarak –en azından geleceğe yönelik bir umut olarak- öğrenme etrafında bir iletişimi var edebilmeleri gösterilebilir.

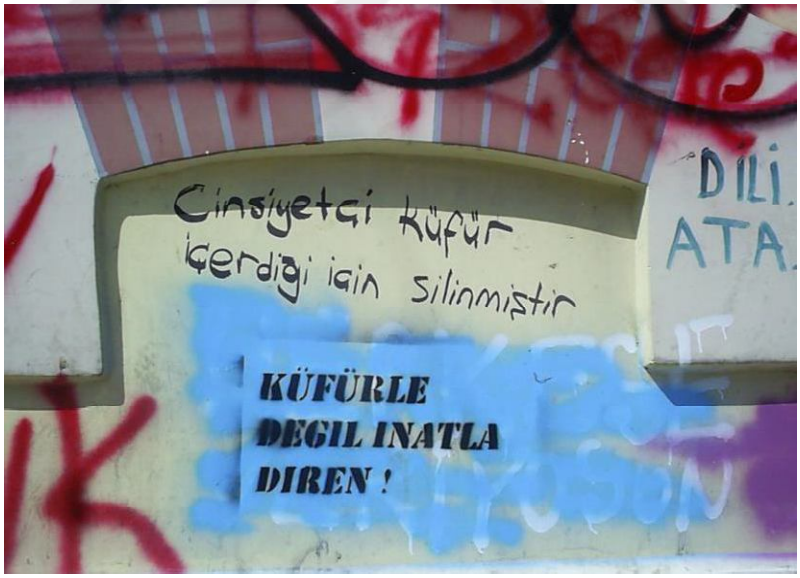

Fotoğraf 15: Küfürle değil inatla diren (Haziran 2013)

"Şöyle, aslında mesela şöyle bir şey olmuştu. Biz böyle havuzun orada, işte yunus bazıların falan olduğu, tam ortada bir havuz var. Orada şunu çok iyi çünkü bu Türk halkının storetilerinin kırılması çok zor, ama birazcık

> falan slogan atıyordu ve biz oradaydık. Bir kişi de olsanız, orada çok kötü hissediyorsunuz ya kendinizi. Ben orada tek başıma da olsaydım, arkadaşlar ne diyorsunuz falan derdim, dedim de zaten. Ama orada biz böyle yine böyle feminist kadınlar olarak bir aradaydık ve orada itiraz ettik ve anında hani Çarşı Grubu'ndan bir arkadaş, herhalde onların nasıl diyeyim, artık sözcüsü gibi, arkadaşlar tamam, bunu böyle söylemeyelim falan diye diğerlerini uyardılar. Bizden özür dilediler, ondan sonra sloganlar falan değişti. İşte o gün mesela dediğiniz gibi, hani ortak sözü bulabildik. Hatta o kadar çok çekiniyorlardı ki bizden, çünkü kadın arkadaşlar var, ne derler falan diye böyle. İşte soruyorlar, ediyorlar, biz hayır arkadaşlar yapmayın, arkadaşımızı aramayın falan dediğimizde, o orada bitiyordu. Tartışmaya çalışıyorduk, bunlar diyorlar ki, arkadaşlar olur mu, bilmem ne yapıyor? Biz de tamam olsun, onun yeri burası, hani burada bunu yapmamalıyız, hani döverek mi halledeceğiz bunu. O zaman bizim diğerlerinden ne farkımız kalır. Hani tartışıyorsunuz, asıl toplantı orada, o dil daha sert olabiliyor kimi zaman. Ama orada mesela daha böyle barışçıl bir dil falan kurmuştuk. Sonrasında da devam etti mi derseniz, evet kısmen. Yani daha doğrusu sloganlar değişti, işte ne bileyim küfürler biraz daha azaltıldı. Bizim olduğumuz yerde hemen değişti. Çünkü, biz mesela Gezi'de tacize yer yok diye stickerler de basmıştık. İşte yazılamalarda değişiklikler yapıldı. Biraz böyle şey oldu. Hani o etkinden devam ettiğini düşünüyorum" (Görüşmeci 7, K, 31, Lisans).

Dinleyen olmadıkça konuşanın ya da konuşmanın bir önemi var mıdır? Luhmann'ın bu soruya vereceği cevap çok açık bir şekilde böylesi bir durumda iletişimin mümkün olmayacağı yönünde olacaktır. Çünkü iletişim, her ne kadar Luhmann iletişimi özneler üstü bir süreç olarak kavrasa da, iki düzeyli gözlemci arasında gerçekleşen bir süreçtir. Bu manada biri konuşansa diğeri dinleyendir. İnternet merkezli toplumsal iletişim iletişimin karakterinde asli değişimler meydana getirmiş olsa da iletişimi mümkün kılan iki düzeyde seçimin gerçekleşmesi ve böylece iletişimin oluşması olgusu değişmemiştir; sadece şekil değiştirmiştir.

2013 Haziran'ında atılan "baş belası" Tweet(ler), 2015 Şubat'ında kendi sistemine ait anlamları ileten bir araç ve nihayet 15 Temmuz 2016'da ise toplumu mobilize etmekte kullanılmak suretiyle asli işlevini icra eden bir araca dönüşmüştür. Bunun neden bu şekilde –ki olması beklenen de budur aslında- olduğu luhmann sosyolojisi aracılığıyla

kavrandığında cevaplanması çok da zor olmayan bir sorudur. Medyanın sadece bir taşıyıcı olduğunu ve asıl önemli olanın iletişimin karakteri olduğunu unutmadan analizleri bu noktaya doğru yönlendirmek iyi bir başlangıç olacaktır.

> "Mesela, bir eylem yapıyorsun ve bu eylemi yaygınlaştırmak istediğinde, sosyal medyadan kendin paylaşıyorsun. Hadi diyelim habercileri falan etiketledin. Tweet yapsınlar, yaygınlaştırsınlar diye. Hangi haberci onu Tweet yapar, destekleyen haberci yapar aslında... Yaygınlaştırma... Haberleşme aracı olarak görüyorum; yaygınlaştırma olarak görüyorum. imkânları içinde barındırdığını düşünüyorum ve söylediğim gibi. Yani işte sorunu ulaştırma imkânın var, büyük bir çoğunluğu. Ama tartışmalı, ne kadar büyük bir çoğunluğa nasıl gibi, neyi yazarsam ses çıkartır ve çok popüler olur" (Görüşmeci 3, K, 28, Lisansüstü).

Dolayısıyla doğru bir analiz gerçekleştirebilmek için önemli olan doğru yere odaklanmaktır. Tamda Türkiye'de siyasal kültür bahsi içerisinde, kendisi tarihte kalmış ve fakat sadece etkileri günümüzü etkiliyormuş gibi, darbelerden ve bu darbelerin kavrandığında cevaplanması çok da zor olmayan bir sorudur. Medyanın sadece bir saat 22:30 sularında bir darbe teşebbüsünü –maalesef- tecrübe etmek zorunda kaldık. Sanırım bir çok yurttaş bir yandan aklından hemen "demek ki, Türkiye'de yaşayan her nesil en az bir kere bunu tecrübe edecekmiş" düşüncesini geçirirken, diğer yandan da bu darbe pratiğinin tarih -özellikle orta yaşın altındaki yurttaşlar açısından- kitaplarından okuyup büyüklerinden dinledikleri darbe pratiklerine kıyasla farklılıklarını ve hatta tuhaflıklarını anlamak için çaba sarf etmekteydi ve anladığı şeyi reddettiğini kendi nesnel kopuşuyla oluşturduğu dil içerisinde "darbe nedir ya" gibi bir cümleyle ifade etmekteydi.

Şöyle bir soru oldukça düşünmeye değer gözükmektedir: Birbirine oldukça yakın tarih dilimi içerisinde ve benzer nesnel/somut şartlara –mesela internet erişimi ya da akıllı telefon kullanımı gibi- sahip olmalarına rağmen neden mesela Mısır'da darbe başarılı olabildi de Türkiye'de olamadı? Bu soruya bir çok farklı alan ve disiplinden değişik cevaplar verilebilir elbette. Söz konusu bu cevap seçenekleri arasında sosyoloji alanına ait olanlardan bir tanesi şu şekilde özetlenebilir: Durkheim sosyolojisi kavramlarıyla iyi işleyen organik dayanışmalı bir toplumda organizasyon seviyesi ve kalitesi, bağımlaşma

ya da teşekkül edilmiş toplumsal dayanışmanın kalitesi –ki bu olguların her biri iletişimle yakından ilişkilidir ve hatta luhmann sosyolojisi açısından iletişim demektir- arttıkça toplum işleyişini ortadan kaldıracak engellemelere –burada mesela darbe- tepki gösterir ve karşı çıkarlar. Bu karşı çıkış temelde toplumu korumakla ilgilidir. Yüksek karmaşıklaşmış toplumların aşırı bireyselleşme ile karakterize edilen yapısı göz önüne alındığında söz konusu bu karşı çıkış kendisini artık hayatlarını etken bireyler olarak yaşamak zorunda olan bireylerin ilgi ve taleplerinde kendisini gösterir.

Bu sebepten darbenin anlamı artık hiç kimse için sadece kurumsal bir işleyişin sakatlanmasıyla alakalı değildir. Ulaşılan yeni iletişimin karakteri siyaseti kurumsal yapılar üstü bir olgu olarak kavramayı salık vermektedir. Mesela demokrasi artık partiler üstü bir özelliğe sahiptir ve doğrudan bireylerin gündelik yaşamlarına dokunur. Bu sebepten geleneksel siyasal sistemlerde kurumlara güvenin ortadan kalkması artık sosyal güvenin temelde bireyler üzerinden kurulmasını beraberinde getirmektedir. Darbeye karşı sokaklara dökülenlerin başında kendilerine ait olanı –*de facto* toplumsal iletişimi- korumaya spontane olarak çıkan halk gelmektedir. Burada insanların asıl derdi demokrasi kavramı ile eşleştirdikleri – Gezi Parkı olaylarında bu ağaçtı- *ben*'e yani kendilerine sahip çıkmaktı. Daha önce darbe yaşamış ya da uzun zamandır darbenin ne kadar kötü bir şey olduğuna dair anlatılar dinleyen insanlar –ki bu noktada AK Parti hükümetlerinin uyguladıkları kültür politikalarının rolü yadsınamaz- etken ve bağlantıdaki bireyler olarak aktörlük sorumluluklarını yerine getirdiler. Örgütsüz halk, örgütlü yapılarla –kolluk kuvvetleri- el ele ve hep birlikte bu vazifeyi yerine getirdiler; melez kültürel özellikler sergilediği noktasındaki eleştirileri şimdiden haklı birer itiraz olarak kabul edeceğimizi belirterek *herkes*in Luhmann sosyolojisi kavramlarıyla "hayır"ı seçtikleri iddia edilebilir. Bu bağlamda Gezi Parkı olaylarındaki gibi *herkes* yine sokaklardaydı ve yine aynı karaktere sahipti; anonim, merkezsiz, heterojen ve heterarşik.

İnternet merkezli toplumların oluşturdukları iletişimle birlikte ulaştıkları yeni toplumsal dayanışma ve örgütlülük hali, darbe girişiminde de iletişimin etkisinin ne olacağına dair denetlenemez olma özelliği kendisini göstermektedir. Klasik hücre yapısıyla örgütlenmiş, eğitimli ve çoğu zaman legal olarak denetleme makamında bulunan

yapıların dahi kendini gizlemeleri ve kapalı iletişimlerini sürdürmeleri zorlaşıyor. Bu tür bir yapı toplumda yukarıdan aşağıya bir birliktelik oluşturmaya kalkıştığında bu durum meşru olarak anlam kazanmıyor. İletişim medyalarının çoklu kullanımı ise bu noktada dikkatimizi çeken bir Gezi Parkı olayları benzeri özellik. Hem darbeye teşebbüs edenler ve hem de darbeye karşı duranlar dilden GZEİ teknolojilerine kadar her medyayı bir eşgüdüm içerisinde kullanmışlardır. Bu ise çoklu bağlamları mümkün kılan iletişimin melez ve heterarşik özelliğine dayanmaktadır. Bu bağlamda "Whatsapp darbesini Facetime önlemiştir". Söz konusu bu çoklu kullanım Cumhurbaşkanının bir internet uygulaması üzerinden kurumsal bir yayına konuk olduğu anlarda kendisini müşahhaslaştırmıştır.

Fotoğraf 16: Cumhurbaşkanı Erdoğan açıklama yapıyor (CNN Türk, 2016)

Murat Yetkin'nin NTV'deki (19.07.2016) yayında anlattıkları bu noktada oldukça manidardır. "Aylar önce CNN Türk binasını taşlayanlar bugün polisle birlikte binayı kurtardı. Dışarıda birlikte beklerken kalabalıktan bir kişi 'Benim hiç aklıma gelmezdi bir gün Hürriyet'i savunacağım, ben sizi protesto eden ekipteydim' dedi. 'Ne değişti' dedim. 'Sayın Cumhurbaşkanı sayenizde bizlere hitap etti' dedi. Nasıl Gezi Parkı olaylarına katılanlar arasında Ak Parti seçmeni olanlar varsa ve bunu örgütlülük hali dışında çoklu bireysel sebeplerle ve sokaklar başta olmak üzere melez alanlarda

bulunarak gerçekleştirmişlerse, aynı şekilde 15 Temmuz darbe girişimine karşı da *herkes aynı sebepten burada* bulunmuştur[17].

[17] Bu noktada belirtmem gerekir ki, 22 kişi ve bir gruptan oluşan görüşmeci listemde, özellikle bu yönde bilgilenme yolunda bir çaba sarf etmediğim halde, iki görüşmecinin sokağa çıkma çağrılarından önce Vatan caddesinde bulunduklarını biliyorum.

SONUÇ

Haziran 2013 tarihinde İstanbul, Taksim-Gezi Parkı merkezli başlayıp çok kısa bir süre içerisinde ülke sathına yayılan ve sonuçları bakımında oldukça fazla etkiye sahip olmuş bir olay olan Gezi Parkı olaylarını değerlendirmek ve sosyolojik bir analize tabi tutmak hem oldukça ilgi çekici ve hem de bir o kadar da zor bir iştir. Bunun temel sebebi incelenen olayın oldukça girift bir yapı arz etmesinden kaynaklanmaktadır. Gezi parkı örneğinde olduğu gibi girift sosyal bileşenleri olan bir olayın analiz edilebilmesi için üzerinden makul bir zamanın geçmesi de gerekmektedir. Buna mukabil Gezi Parkı olaylarını var eden özel toplumsal koşulların neler olduklarına yönelik analizleri içeren akademik çalışmalar da hızla kendilerini göstermeye başlamıştır.

Bu bağlamda Kasapoğlu'nun (2014: 3) öncü tespitleriyle Gezi Parkı olayları hakkında "yazılanları, sınıfsalı içeren bir şekilde 'siyasi' ve 'sivil' toplumcu olarak temelde iki gruba ayırarak incelemek mümkündür. ... kültür ve kimlik temelli görece daha liberal bir söylemin kullanılması yüzünden onlara da üçüncü bir başlık" olarak bakılabilir.

Gezi Parkı olaylarını sınıf merkezli analiz edenler kısaca şu noktaları öne çıkarmaktadırlar. Birincisi Gezi Parkı olaylarına katılanları betimlemek için sıkça baş vurulan "orta sınıf" kavramının bu şekliyle doğru kullanılmadığından hareketle bir eleştiri geliştirmektedirler. Bu noktadaki eleştiriler hem orta sınıf kavramının içinin boşaltıldığı ve hem de zaten sahadaki demografik özelliklerin bir orta sınıfı ortaya koymadığı noktasında yoğunlaşır. Buna ek olarak neoliberal politikalarla iyiden iyiye değersizleşen emek gücü nedeniyle çalışan kesimler yeniden proleterleşmektedir. Gezi Parkı olayları bu proleterleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sınıfsal analizler bağlamında geliştirilen bir diğer yaklaşıma göreyse Gezi Parkı olayları "siyasal ve toplumsal" boyutları bulunan bir halk hareketi ve isyandır.

Gezi Parkı olaylarını analiz eden diğer sosyologlar ise sivil toplum merkezli analizler ekseninde konuya yaklaşmışlardır. Buna göre, yeni toplumsal hareketler sınıf temelli değil ve fakat daha çok siyasal alanın dışında kalan sivil toplum çerçevesinde gelişen bir karaktere sahip olaylardır. Bu bağlamda Gezi Parkı olayları da sınıf ve siyasal iktidar

merkezli taleplerden çok yaşam biçimlerine müdahale, kent hakkı ya da kamusal alanların peşkeş çekilmesine tepki gibi konular etrafında birleşen ve sınıf özellikleri taşımayan katılımcıların gerçekleştirdikleri bir toplumsal harekettir.

Son olarak Gezi Parkı olaylarını değerlendiren sosyologların analizlerinin ekseni kültür ve kimlik kavramlarına dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, artık ikili kutupların siyaset alanını belirlemek için yeterli olmadıklarından hareketle Gezi Parkı olaylarının katılımcıları söz konusu bu ikili yapıların ötesinde "mikro politika" alanına karşılık gelen taleplerde bulunmakta ve çoğunluk demokrasisinin bir eleştirisinin merkezde yer aldığı kültürel karşıtlık etrafında oluştuğundan hareketle analizlerini oluşturmaktadırlar.

Kasapoğlu'na göre sonuç olarak, Gezi Parkı olayları hakkındaki analizler açıklama kabiliyetlerini ancak kapsayıcılık düzeylerine borçludurlar. Çünkü Gezi Parkı olaylarına katılanların profilleri, ilgileri ve talepleri birbirinden oldukça farklı bir profil çizmektedir. Söz konusu bu farklı profilin bir birliktelik içerisinde nasıl bulunduklarını/bulunabildiklerini açıklamak ancak yine böylesi bir kapsayıcılığa sahip bakış açıcını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla "sınıf ve yaşayan kültürün birlikte analiz edilmesi" bu bağlamda hayati öneme sahiptir (Kasapoğlu, 2014: 17). Ve bu noktada asıl itiraz, ötekileştirilmeye, yaşam politikalarını belirleme ve katılma haklarının gasp edilmesinedir.

Saha verileri çerçevesinde Gezi Parkı olaylarına katılanlar, bireysellik, kentlilik, orta sınıf değerleri ve küresel bilgi gibi ortak değerleri içselleştirmiş ve daha çok genç merkezli taleplerden çok yaşam biçimlerine müdahale, kent hakkı ya da kamusal merkezli taleplerden çok yaşam biçimlerine müdahale, kent hakkı ya da kamusal gösterdiklerini beyan etmişlerdir. Katılımcıların Gezi Parkı olaylarına hangi motivasyonlarla katıldıkları üzerine paylaştıkları deneyimler büyük oranda kişisel motivasyonların katılımlarını tetiklediğini ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Gezi Parkı olayları, sınıfsal yapılara dayanmayan yeni ve esnek kolektif kimliklerin oluştuğu, söz konusu bu kimliklerin yeni otonom ve kültürel değerler etrafında şekillendiği, yüksek seviyeli esneklik özellikleriyle birlikte merkezsiz ve örgütsüz bir hareket tarzının benimsendiği, böylece bireysel ile kolektif olan arasındaki ilişkinin bireysel olan lehine

yeniden düzenlendiği yeni bir toplumsallık şeklinin hareketine bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmanın saha verilerini oluşturan örneklemde dikkat çeken en önemli özelliklerin başında Gezi Parkı olaylarının internet üzerinden yaygınlaştığı ve bu sayede etkisini yeniden düzenlendiği yeni bir toplumsallık seklinin hareketine bir örnek olarak birlikteliklerin geleneksel sosyal ağlardan ziyade yüksek dereceli bireyselleşme ve sıra dışı sosyal bağımsızlık özellikleri etrafında gerçekleştikleri bulgulanmıştır. Yüksek dereceli bireyselleşme ve sosyal bağımsızlık özellikleri bu çalışma çerçevesinde, ileri derecede karmaşıklaşmış toplumların iletişim süreçlerinin yaslandıkları özellikler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca günümüz toplumlarında iletişimin kaynağının asimetrik bir karaktere sahip olması ve iletişimin böylece merkezsizleşmesinden dolayı ileri derecede karmaşıklaşmış bir toplumda kurulan iletişim geleneksel iletişimden farklı bir karakter arz etmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada, kendine ait bir sistem kuramı geliştirmiş olan Niklas Luhmann'ın iletişim kavramından hareketle, Gezi Parkı olayları değerlendirilmiştir. Buna göre davranışçı iletişim teorilerinden farklı olarak Luhmann iletişimi özneler arası bir haber iletimi olarak değil, tam aksine özneler üstü bir olgu olarak kavramaktadır. Buna göre iletişim haber, bilgi ve anlamın seçiminden başka bir şey değildir ve bu seçim aslında nihai manada farklılıkların seçimi manasına gelmektedir. Dolayısıyla bu aynı zamanda iletişimin sadece haberin ve bilginin ayrımı *anlaşıldığında* gerçekleştiğinin dile getirilmesinin bir başka yoludur. Böylece diğerlerinin eylemlerinin yeniden düzenlendiği yeni bir toplumsallık seklinin hareketine bir örnek olarak olasılıklarının sürekli üretilmesiyle birlikte oluşturulan bağlantı ile toplumsal yeniden düzenlendiği yeni bir toplumsallık seklinin hareketine bir örnek olarak karakteri arasında bu sebepten bir paralellik bulunur. Söz konusu bu bakış açısı çalışmanın birinci hipotezi olan "Toplumsal yapılar ancak söz konusu bu yapının oluşmasında işlevsel olarak yer alan bir iletişim vasıtasıyla kurulabilirler" ifadesinde belirtilmiş ve Luhmann sosyolojisi çerçevesinde saha verilerinden hareketle gerçeklendiği söylenebilir.

Bununla birlikte "kitle iletişim araçlarının toplumsal işlevi, bilgilerin güncellenmesi ve toplanması değil; bu yolla oluşturulan *hafıza*dır" (Luhmann, 2009: 82) ki bu toplumun önden verili olan gerçeklik kabulü manasına gelmektedir. Böylece bizler mesela toplumsallaşma serüvenimiz içerisinde kültürel ön kabullerden hareket edip farkları ve kıyasları kullanmak suretiyle kimin ya da neyin *öteki* olduğuna bu şekilde karar veririz. Toplumsal iletişimi sağlayan birinci ve ikinci dereceden gözlemcilerin seçim olasılıkları ile ilgili karmaşıklığın artması, toplumsal bağın/dayanışmanın da karmaşıklaşması anlamı taşımaktadır. Bu ise beraberinde iletişim taşıyıcıları olan medyanın da aynı zamanda karmaşıklaşması anlamına gelmektedir. Toplumlardaki iletişim şekline paralel olarak farklılaşan toplumsal yapı özellikleri arasındaki ilişki "Farklı düzeylerde ve özelliklerde gerçekleşen her toplumsal iletişim farlı bir toplumsal ilişki üretmektedir" şeklinde çalışmanın ikinci hipotezi olarak belirlenmiştir. Saha verileri ışığında çalışmanın ikinci hipotezinin de gerçeklendiği söylenebilir.

Başka bir ifadeyle karmaşıklaşan iletişim –yani toplum- iletişimini –yani oluşturduğu bağları- taşıyabilecek araçlara ihtiyaç duyar. Böylece iletişim ile medya arasındaki ilişki de Luhmann sosyolojisi açısından ortaya çıkmış olur. Medya kavramı, prensip olarak iletişimin tanımına dahil olmamakla birlikte, medya ile toplum arasındaki ilişki de yadsınmış değildir. Eğer bir toplum daha karmaşık bir hal almak suretiyle evriliyorsa bu kaçınılmaz olarak yeni bir iletişim şekli geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Örneğin kitap basımının icadı aslında farklılıkların seçim sürecini daha rafine hale getirmişti. Seçim yapacak olan gözlemci kitap örneğinde somut olarak içinde bulunduğu uzam ve zaman algılarının dışına çıkmak suretiyle gözlemini daha karmaşık olasılıklar içerisinden seçim yapabilecek şekilde geliştirmiştir. Bu gelişim ile kitap arasındaki ilişkiye benzer ilişki, her toplumsal evrim süreci neticesinde karşımıza kaçınılmaz olarak yeni bir iletişim şekli çıkarır. Günümüz toplumlarında bu iletişimin karakteri mekansızlaşma, kaynağın anonimleşmesi neticesinde heterarşik, merkezsiz, dengesiz, etki edilemez ve yönlendirilemez bir karaktere sahip olmasıdır ki bu heterarşik iletişimim taşıyıcı olarak karşımıza online-medya çıkmaktadır.

Çalışmanın üçüncü hipotezi olarak "Toplumsal iletişim karmaşıklaştıkça toplumsal yapı da iletişimin özelliklerine paralel olarak karmaşıklaşır" ifadesiyle belirtilen özellik

yüksek derecede karmaşıklaşmış toplumların, iletişimleri anonim ve merkezsiz, dolayısıyla geleneksel manada sosyal bir birlik etrafında değil; bireylerin iletişimde etken ve bizatihi bağlantıdaki odaklar oldukları yapılar arz ettikleri saha verilerinde de bulgulanmıştır. Gezi Parkı olaylarına katılanlar iletişimin anonimleşmesine paralel olarak örgütsüz, spontan ve bireysel motivasyonlarla oradadırlar. Katılım nedenleri ise yine buna paralel olarak temelde çoklu ve bireysel sebeplerden oluşmaktadır.

Toplumun karmaşıklaşmasına paralel olarak karşımıza çıkan çok katmanlılık özelliğinden iletişim ve medya da payına düşeni almaktadır. Gezi Parkı olaylarında iletişim şekillerinin her birinin farklı şekillerde ve işlevlerde ve fakat bir arada kullanıldığı bulgulanmıştır. Gezi Parkı olaylarının genel görünümünü oluşturur ve de geçerli karakterini Çoklu bağlamları mümkün kılan bu yeni iletişim, birbirinden farklı zaman ve mekanlara ait iletişimleri de aynı anda bünyesinde barındırabilecek bir heterarşik özelliğe sahiptir.

İnternet tabanlı iletişim araçlarının yaygınlaşması ve medyalaşma süreci neticesinde gerçek-somut ve sanal mekânların iç içe geçmesi söz konusudur. Söz konusu bu iç içe geçiş, sosyal yaşam içerisinde *sınırsızlaşma/sınırların ortadan kaldırılması* (Entgrenzung) ve *hibritleşme/melezleşme* (Hybridisierung) ile sonuçlanmış ve geçmişte geçerli olan sosyalleşme, mekân ve mekânlaşma algılarının yeniden düşünülmesi zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı hibritleşme, basitçe bir çöküş ya da dejenerasyon süreci olarak değil; tam aksine modern sonrası toplumların asli dönüşüm olgusunu içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Unger, 2010: 99-100).

Söz konusu bu dönüşüm, düalist bir ontolojik gerçeklik algısı yerine, sanal olanın gerçekliği zedelemediği yeni bir gerçeklik algısının gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Söz konusu bu yeni iletişimin taşıyıcısı olan yeni medya teknolojileri bir yandan teknik olarak düşünülebilecek ve melez bir tecrübe ve davranış alanını içerecek şekilde gerçek-somut alanlarla sanal alanların bir karışımını meydana getirirlerken, diğer yandan da kullanıcılar olarak başkalarına ait tecrübe, anlam ve anlam yapılarının ortada hiçbir kişisel –somut- temas olmadan tarafımızdan terennüm edilmesini de beraberinde getirmektedir. Bireysel beklentiler, anlamlar ve değerlendirmeler böylece sanal olarak

önden şekillendirilmiş olur. Böylelikle yeni medya araçlarının kullanımı –özellikle sosyal medya bağlamında- gerçek-somut alanla sanal alanın sıkı ve anlamlı bir bağlantısını gözler önüne serer ki kişilerin günlük hayatlarına giriş aynı zamanda onların davranış ve anlam yapılarına da girişin kullanıcıya bağlanması anlamı taşımaktadır. "Bu manada hibritleşme mekân ve mekânsallığın yapısını uzaklık ve mesafenin üzerinde ve hem de hibritleşmenin etkisini sosyal gündelik yaşamda tecrübe ve varlık alanı olarak yeniden düşünmeyi teşvik etmektedir" (Unger, 2010: 108). Böylece gerçek ve sanal mekanlar arasındaki geçişler gündelik hayatta karşımıza kırılmalar olarak değil tam aksine akıcı geçişler olarak çıkmaktadır.

Dolayısıyla melezleşme ile toplumsal iletişimde sınırların kaldırıldığı bir mekân oluşturulmuş ve böylece ortadan kalkan tek yönlü toplumsallaşma yerine, bireyselliği ve heterarşik düzeni merkeze alan yeni bir toplumsal yapı, beraberinde yeni bir entegrasyon şeklini de getirmektedir. Bu yeni entegrasyonun/dayanışmanın karakteri ise, iletişim şekline paralel olarak, geleneksel sosyal birlikteliklerinden daha fazla uzağa düşen, bununla beraber daha fazla bireyselleşen ama aynı zamanda kurdukları temas sayesinde anonim ve etken bireysel yeni ilişkiler kuran ve bütün bunların hepsini gözlemin ve dolayısıyla üretilen farklılaşmanın daha da rafine hale getirildiği bir yapı olarak şekillenir. Bu ise çalışmanın dördüncü hipotezinde "Günümüz toplumlarında gerçekleşen iletişiminin taşıyıcı olan internet merkezli yeni medya, yeni bir toplumsallaşma evresinin göstereni ve işlevsel bir parçasıdır" şeklinde ifade edilmiş olup saha verilenden hareketle gerçeklenmiş olduğu söylenebilir.

Gezi Parkı olaylarını açıklamak için Luhmanncı iletişim kavramı ne kadar elverişli ise Luhmanncı toplum kavramı da bir o kadar elverişsizdir. Bu manada içeriğinden bağımsız olarak iletişim sürecinin, yani toplumsal bağın devamını sağladığı iddia edilen iletişim kavramı, tamda geleneksel bağlarından kopma yolunda olan bir toplumun geliştirdiği bir anlam üretme ya da farklılıkları ortaya koyma hareketi olan Gezi Parkı olaylarında geçerli iletişim şekli olarak değerlendirilebilir. Buna mukabil Luhmann sosyolojisinde söz konusu bu iletişim beraberinde bir birlikteliği de oluşturmalıdır ki söz konusu bu birlik tek yönlü bir anlam seçkisine/üretimine yani toplumsallaşmaya denk gelmektedir. Bu ise saha bulgularıyla çelişmektedir. Bu noktada yardımımıza

hibritleşme/melezleşme ve heterarşi kavramları yetişmektedirler. Sahadan elde edilen verilere göre Luhmann sosyolojisinin öngördüğü şekilde tek yönlü bir toplumsallaşmanın yerine çoklu bağlamlarda teşekkül etmiş birliktelikler gözlemlenmektedir ki bu yüksek karmaşık toplumların temel özelliğidir (Martin, 2010: 165). Günümüz yüksek karmaşık toplumsal dayanışması şeklinde ifade edilen toplumsal iletişimin taşıyıcısı Gezi Parkı olaylarında da online-medya olmuştur. Diğer iletişim araçlarının yanında en göze çarpan aracın online-medya olması bu noktada tesadüfi değildir.

Toplumsal iletişimde geçerli olan söz konusu bu heterarşik karakter kendisini Gezi Parkı olaylarına katılanların toplumsallaşmalarında da gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu manada Gezi Parkı olaylarına katılanlar iletişimin anonimleşmesine paralel olarak örgütsüz, spontan ve bireysel motivasyonlarla oradadırlar. Katılım nedenleri ise yine buna paralel olarak temelde çoklu ve bireysel sebeplerden oluşmaktadır. Kimi için bir arkadaşa bakmak bir sebep olabilirken, kimisi içinse sebep yaşam politikası hakkının gaspı ya da diğer başka bir şey olabilir. Önemli olan yeni iletişimle üretilen seçimin toplumsal bütün tarafından ortaklaşılan bir anlamanın seçimine denk gelmemesidir. Her birey kendi anlamını süreç içerisinde ve etken bir şekilde üretmenin yolundadır ve bu onun için bir lüks değil içinde bulunduğu toplumsallaşmadan dolayı bir *zorunluluk*tur. Bütün bu toplumsallaşma da yine gerçek ve sanal mekânların melez bir birleşiminden oluşan yeni alanlarda gerçekleşir. Gezi Parkı olayları bu bağlamda hem Gezi Parkında ve hem de aynı anda Gezi Parkı dışındaki gerçek alanlarda ve sanal alanlarda ama gündelik yaşam pratikleri açısından bir akışkanlık içerisinde gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Gezi Parkı olaylarının siyasal talepler içermesi ve kısa zaman içerisinde siyasi bir tartışmaya dönüşmesi, olayların arka planına ilişkin birçok farklı iddianın ortaya atılmasına neden oldu. Bazıları iç ve dış mihraklarca bu olayların önceden planlandığını öne sürdü. Türkiye gibi siyasal yapısı hala tam anlamıyla kurumsallaşamamış bir ülke açısından bu tür yaklaşımların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Ancak olaylara katılanlarla görüşme yapıldığında, Gezi Parkı olaylarına ilişkin gerçekliği çok farklı bir bağlamda değerlendirdikleri, anladıkları ve ifade ettikleri bulgulanmıştır. Bu manada Gezi Parkı

olayları daha fazla kentlileşen ve bireyselleşen toplumun özel alanlarını koruma hassasiyeti ve gayreti neticesinde ortaya çıkan bir tepki olarak değerlendirilmektedir. Son olarak Gezi Parkı olayları bu çalışmada sadece bir kısmıyla açıklanmaya çalışılan toplumsal hayatımızda ve Türkiye'deki siyasal alan üzerinde gerçekleşen değişimlerin gözlemlendiği laboratuvar niteliğinde bir olaydır. Bu konunun çok farklı araçlarla ve daha disiplinlerarası bir perspektifle değerlendirilmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akyol, O. (2015). Yeni İletişim Teknolojilerinin Ortak Özellikleri. M. G., Genel (Ed.). *Yeni Medya araştırmaları 1* içinde. Bursa: Ekin, 2015, 1-42.

Almond, G.A. ve S. Verba. (1989). *The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations.* California: Sage Publications.

Alpman, P. S. (2016). *Esmer Yakalılar. Kent-Sınıf-Kimlik ve Kürt Emeği.* İstanbul: İletişim.

Alver, F. (2011). Niklas Luhmann. B. Çoban (Ed.). *Kadife Karanlık II* içinde. İstanbul: Su Yayınevi, 2011, 141-171.s

Bebnowski, D. (2013). Der trügerische Glanz des Neuen: Formierte sich im Protest gegen "Stuttgart 21" eine soziale Bewegung? Berettschneider F. Ve W. Schuster (Hrsg.). *Stuttgart 21. Ein Großprojekt zwischen Protest und Akzeptanz* içinde. Wiesbaden: Springer VS, 2013, 127-148.

Behr, H. (2006). Der Vergleich im Spannungsfeld kultureller Differenzen. H. J. Lauth (Hrsg.). *Vergleichende Regierungslehre. Eine Einführung* içinde. Wiesbaden: VS Verlag, 2006, 70-87.

Berkes, N. (2012). *Türkiye'de Çağdaşlaşma.* İstanbul: YKY.

Bourdieu, P. ve L. J. D, Wacquant. (1996). *Reflexive Anthropologie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Bozkurt, V. (2012). *Değişen Dünyada Sosyoloji. Temeller, Kavramlar, Kurumlar*. Bursa: Ekin.

Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. İkinci Cilt. Kimliğin Gücü.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2013). *İsyan ve Umut Ağları. İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Castells, M., ve M. İnce. (2006) *Manuel Castells'le Söyleşiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Coşkun, M. K. (2007). *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*. Ankara: Dipnot.

Czerwick, E. (2008). *Systemtheorie der Demokratie. Begriffe und Strukturen im Werk Luhmanns*. Wiesbaden: VS Verlag.

Çelebi, N. (1996). *Sosyal Bilimlerde Yöntem*. Konya: ABA.

Çelebi, N. (2007). *Sosyoloji Notları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Dittmar, J. F. (2011). *Grundlagen der Medienwissenschaft*. Berlin: Universitätsverlag der TU Berlin.

Dörner, A. ve L. Vogt. (2008). *Das Geflecht aktiver Bürger. 'Kohlen' – eine Stadtstudie zur Zivilgesellschaft im Ruhrgebiet*. Wiesbaden: VS Verlag.

Feldmann, K. (2001). *Soziologie Kompakt. Eine Einführung*. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.

Gabriel, O. W. (2009). Politische Kultur. Viktoria K. ve A. Römmele (Hrsg.). *Politische Soziologie. Ein Studienbuch* içinde. Wiesbaden: VS Verlag, 2009, 17-51.

Giddens, A. (2001). *Entfesselte Welt. Wie die Globalisierung Unser Leben Verändert*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Gülnar, B. ve Ş. Balcı. (2011). *Yeni Medya ve Kültürleşen Toplum*. Konya: Literatürk.

Güvenç, B. (2011). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut.

Güvenç, B. (2013). *Kültürün ABC'si*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.

Hellmann, K. U. (2002). Einleitung. Hellmann, K. U. ve Schmalz-Bruns, R. (Hrsg.). *Theorie der Politik. Niklas Luhmanns politische Soziologie* içinde. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002, 11-37.

Hepp, A. (2009). Néstor García Canclini: Hybridisierung, Deterritorialisierung und „culturalcitizenship". Hepp A, F. Krotz ve T. Thomas (Hrsg.). Schlüsselwerke der Cultural Studies içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2009, 165-175.

Herkenrath, M, (2011). *Die Globalisierung der Sozialen Bewegungen. Transnationale Zivilgesellschaft und die Suche nach einer gerechten Weltordnung.* Wiesbaden: VS Verlag.

İçli, G. (2012). *Sosyolojiye Giriş.* Ankara: Anı.

Işık, G. (2015). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler.* Ankara: Nobel.

Kajetzke, L. (2008). *Wissen im Diskurs.* Wiesbaden: VS Verlag.

Kottak, C. P. (2002). *Antropoloji. İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış.* Ankara: Ütopya.

König, H. (1999). Orientierung Politik Wissenschaft. Was Sie Kann, Was Sie Will. Hamburg: Rowohlts Enzyklopädie.

Krause, D. (2005). Luhmann-Lexikon. Stuttgart: Lucius&Lucius UTB.

Lachenmayer, J, T. Maier, L. Puskas ve B. Lehmann. (2012). Internet-Tsunamis. Politische Massen im digitalen Zeitalter. http://goo.gl/2cVhss [07.09.2016, 14:24].

Layder, D. (2013). *Sosyolojik Araştırma Pratiği. Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi.* Ankara: Heretik.

Luhmann, N. (1984). *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Luhmann, N. (1988). Wie ist Kommunikation an Bewustsein beteiligt? Hans Ulrich G. ve K. L. Pfeiffer (Hg.). *Materialität der Kommunikation* içinde. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1988, 884-905.

Luhmann, N. (1995). *Soziologische Aufklärung 6. Die Soziologie und der Mensch.* Opladen: Westdeutscher Verlag.

Luhmann, N. (1996). *Protest. Systemtheorie und soziale Bewegungen.* Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Luhmann, N. (1998). *Die Gesellschaft der Gesellschaft.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Luhmann, N. (2002a). *Refah Devletlerinin Siyaset Teorisi.* İstanbul: Bakış Yayınları.

Luhmann, N. (2002b). *Die Politik der Gesellschaft.* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.

Luhmann, N. (2009). *Der Realität der Massenmedien.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Maigret, E. (2014). *Medya ve İletişim Sosyolojisi.* İstanbul: İletişim.

Mardin, Ş. (1991). *Türk Modernleşmesi. Makaleler IV*. İstanbul: İletişim.

Martin D. (2010). *Überkomplexe Gesellschaft. Eine Kritik der Systemtheorie Niklas Luhmanns.* Münster: Westfälisches Dampfboot.

McMichael, P. (2010). Küreselleşme. S. Torlak (Ed.). *Siyaset Sosyolojisi* içinde. Ankara: Phoenix, 2010, 641-662.

Mouffe, C. (2010). *Siyasal Üzerine*. İstanbul: İletişim.

Nassehi, A. (2002). Politik des Staates oder Politik der Gesellschaft? Hellmann, K. U. ve Schmalz-Bruns, R. (Hrsg.). *Theorie der Politik. Niklas Luhmanns politische Soziologie* içinde. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2002, 38-59.

Nassehi, A. (2011). *Soziologie. Zehn Einführende Vorlesungen*. Wiesbaden: VS Verlag.

Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I ve II*. Ankara: Yayın Odası.

Özel, İ. (2002). *Erbain*. İstanbul: Şule.

Pickel, S. ve G. Pickel. (2006). *Politische kultur- und Demokratiefoschung. Grundbegriffe, Theorien, Methoden. Eine Einführung*. Wiesbaden: SV Verlag.

Reed I. ve J. Alexander (2006). Culture. *The Cambridge Dictionary of Sociology*. New York: Cambridge University Press.

Rommerskirchen, J. (2014). *Soziologie & Kommunikation. Theorien und Paradigmen von der Antike bis zur Gegenwart*. Wiesbaden: Springer VS.

Roth, R. (1998). Kollektive İdentitäten neuer sozialer Bewegungen. Hellmann, K. U. Ve R. Koopmans (Hrsg.). *Paradigmen der Bewegungforschung. Entstehung und Entwicklung von Neuen sozialen Bewegungen und Rechtsexremismus* içinde. Opladen/Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 1998, 51-68.

Sanlı, L. (2005). *Politik Kültür ve Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Schmitt, C. (2006). *Siyasal Kavramı*. İstanbul: Metis.

Sencer, M. (1989). *Toplumbilimlerinde Yöntem*. İstanbul: Beta.

Sennett, R. (2006). *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. İstanbul: Ayrıntı.

Thye, I. (2013). *Kommunikation und Gesellschaft-systemtheoretisch beobachtet. Sprache, Schrift, einseitige Massen- und digitale Online-Medien*. Wiesbaden: Springer VS.

Unger, A. (2010). Virtuelle Räume und die Hybrididierung der Alltagswelt. P. Grell, W. Marotzki ve H. Schelhowe (Hrsg.). *Neu Digitale Kultur und Bildungsräume* içinde. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010, 99-117.

Vergin, N. (2011). *Siyasetin Sosyolojisi. Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.

Vester, H. G. (2010). *Kompendium der Soziologie III: Neuere soziologische Theorien.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Virgl, C. J. (2011). *Protest in der Weltgesellschaft.* Wiesbaden: VS Verlar für Sozialwissenschaften.

Yengin, D. (2014). *Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum.* İstanbul: Derin Yayınları.

Yoldaş. Y. (2013). *Sistem Kuramı.* İstanbul: Derin Yayınları.

Süreli Yayınlar

Alpman, P. S. (2013). Gezi Parkı: "Şehir Hakkı" Tartışmaları ve Sosyolojinin Savunulması. VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı III. Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 375-382. http://goo.gl/dJ0Ins [07.09.2016, 12:20].

Alpman, P. S. (2014). Toplumsal Hareketler Tartışması İçin Kısa Bir Giriş. Yurt ve Dünya Dergisi. Sayı: 3, 19-25. https://goo.gl/Kexkcy [11.08.2016, 21:25].

Alpman, P. S. (2016c). Şiddetin Üç Hali: Devlet, Düzen, Yurttaş. Düşünen Siyaset. Sayı: 32, 79-106.

Babacan, M. E, İ. Haşlak ve İ. Hira (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı. Akademik İncelemeler Dergisi. 2011. Cilt: 6, Sayı: 2, 63-91.

Bozkurt, A. (2013). Sosyal Medyanın "Gezi"deki Rolü. Bilişim. Temmuz 2013, sayı 156, 50-62. http://goo.gl/5rnAQK [07.09.2016, 14:06].

Ertong, G. (2011). Niklas Luhmann'nın Sistemler Kuramı ve Güven Tartışmaları Bağlamında Sağlık Sistemi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2 (2), 3-26.

Goldammer von, E. (2003). Heterarchie–Hierarchie. Zwei komplementäre Beschreibunkategorien. Vordenker, Ağustos, 2003. http://goo.gl/D29IZv [05.08.2016: 21:44]

Göker G. ve A. Doğan (2011). Ağ toplumunda Örgütlenme: Facebook'ta Çevrimiçi Tekel Eylemi. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Haziran 2011, Cilt 14, Sayı: 25, 175-203.

Göker, G. (2017). Dijital Heteretopyalar: "Başka" Bir Bağlamda Yeni Medya. Selçuk İletişim. Ocak 2017, Cilt 9, Sayı: 4, 164-188.

Karaçor, S. (2009). Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi. Yönetim ve Ekonomi. Cilt:16 Sayı: 2, 121-131. http://goo.gl/01LwGI [02.09.2016, 23:20].

Kasapoğlu, M. A. (1997). Çevresel Davranış Modeli. Amme Dergisi. Haziran 1997. Cilt 30, Sayı: 2, 19-29. http://goo.gl/V77n5k [06.09.2016, 11:05].

Kasapoğlu, M. A. (2014). Her yer Taksim her yer direniş: 13 Haziran 2013 ve artçı sarsıntıları. Yurt ve Dünya Dergisi, 7. http://goo.gl/GlcQyU [08.09.2016, 12:50].

Topses, M. D. (2012). Niyazi Berkes'in Türk Modernleşmesine Bakışında Namık Kemal'e Yönelik Eleştirisi. Sosyoloji Konferansları. No: 46, 65-73.

Yarcı, S. (2011). Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı. Akademik İncelemeler Dergisi. Cilt: 6. Sayı:1, 125-135.

Yoldaş, Y. ve Ö. B. Yoldaş. (2010). Niklas Luhmann'ın Demokrasi Teorisi. CUJ. 2010. Cilt 7, Sayı: 2, 575-584.

Diğer Yayınlar

Bbc Türkçe. (25.06.2016). İngiltere'de ikinci AB referandum talebine üç milyondan fazla imza. http://goo.gl/GwAtMX [26.06.2016; 15:37].

Boomerangistanbul.com. (2013). Gezi Parkı Dosyası. http://goo.gl/dnMtvA [07.09.2016, 14:00].

Cnnturk.com. (22.07.2016). Hande Fırat, Cumhurbaşkanını yayına aldığı o anları anlattı. http://goo.gl/kVzCz3 [08.09.2016, 10:27].

Coşkun, A. H. (Yapımcı). (03.06.2013). Tarafsız Bölge. İstanbul: CNN Türk. http://goo.gl/RszHT1 [23.08.2016, 14:02].

Erdoğan N. (18.10.2015). Türkiye bir toplum mu? Birgün. http://goo.gl/6GNoSO [08.09.2016, 01:55].

Ete, H. ve Taştan, C. (2013). Kurgu ile Gerçeklik arasında Gezi Eylemleri. *Seta.* Ankara. http://goo.gl/eaEJjL [23.08.2016; 21:58].

Haber Turk Tv. (20.09.2013). Gezi Parkı eylemlerine katılmayan tek il. http://goo.gl/wOPKph [01.09.2016, 12:17].

Konda. (2014). Gezi Raporu. Toplumun 'Gezi Parkı Olayları' algısı. Gezi Parkındakiler kimlerdi? http://goo.gl/NcG5Ef [23.08.2016; 21:51].

MailOnline. (14.04.2015). The world's first HOLOGRAM protest: Thousands join virtual march against law banning demonstrations outside government buildings in Spain. http://goo.gl/neQUic [07.09.2016, 18:07].

Milliyet.com.tr (26.02.2016). Hologramlı Protesto. http://goo.gl/DPiikL [07.09.2016, 18:08].

Milliyet.com.tr. (23.06.2013). 2.5 milyon insan 79 ilde sokağa indi. http://goo.gl/VuTKkX [01.09.2016, 12:18].

NTV. (19.07.2016). Darbe Özel yayını. [saat 13:30 suları].

Posta. (09.02.2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan ilk kez Tweet attı. http://goo.gl/ObcZoE [07.09.2016, 23:02].

*Radikal.*com.tr. (04.06.2015). O fotoğrafın kahramanı konuştu: Ezber bozdu. http://goo.gl/yK9D5K [04.09.2016, 16:36].

Radikal.com.tr. (09.02.2015). Cumhurbaşkanı Erdoğan ilk kez Tweet attı. http://goo.gl/F2Y82D [07.09.2016, 23:01].

Sol Defter. (20.09.2013). İçişleri Bakanlığı'ndan "Gezi raporu". http://goo.gl/1vlUOX [01.09.2016, 12:18].

Şener, G. (2006). Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı. *Yayınlanmamış Doktora Tezi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.

T24. (23.08.2016). Tayvanlılar, Snorlax cinsi Pokemon'un belirdiği parka akın etti, izdiham çıktı. http://goo.gl/tff0A3 [25.08.2016, 15:20].

Wikipedia, (2016). "Oyunlaştırma". http://goo.gl/WEPujF [23.08.2016: 12:18].

EKLER

Ek 1: Görüşme Formu-Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz:

   Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız:

   ……..

3. Medeni durumunuz:

   Evli ( ) Bekar ( ) Boşanmış ( ) Birlikte Yaşıyor ( )

4. Kaç kardeşsiniz?

   Yok ( ) Var ( )……..

5. Çocuğunuz var mı?

   Yok ( ) Var ( )……..

6. Eğitim durumunuz nedir?

   Okur-Yazar Değil ( ) Okur-Yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( )

   Lise ( ) Yüksekokul ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

7. Geçiminizi ne iş yaparak sağlıyorsunuz?

   İşsiz ( ) İşçi ( ) Memur ( ) Serbest Meslek ( ) Emekli ( )

8. Büyüdüğünüz yerleşim biriminin özelliği nedir?

   Köy ( ) Kasaba ( ) İlçe ( ) İl ( ) Büyükşehir ( )

9. Ortalama aylık geliriniz nedir?

0-999 ( ) 1000-1499 ( ) 1500-1999 ( ) 2000-2499 ( )
2500-2999 ( ) 3000-3499 ( ) 3500-3999 ( ) 4000-4499 ( )
4500- 4999 ( )5000 ve üzeri ( )

10. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

0-999 ( ) 1000-1499 ( ) 1500-1999 ( ) 2000-2499 ( )
2500-2999 ( ) 3000-3499 ( ) 3500-3999 ( ) 4000-4499 ( )
4500-4999 ( ) 5000 ve üzeri ( )

11. Etnik olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?

.....

12. Politik açıdan kendinizi nasıl tanımlarsınız?

.....

Görüşme Formu-Davranış ve Tutum Soruları

Davranış Soruları

Gezi Parkı olaylarından nasıl haberdar oldunuz?

Gezi Parkı olaylarına neden ve nasıl katıldınız? (Süreci anlatır mısınız?)

Daha önce herhangi bir eyleme katılmış mıydınız?

Katıldıysanız Gezi Parkı olaylarının farkı var mıydı? Neydi?

Gezi Parkı olayları esnasında sosyal medyayı takip ettiniz mi?

Gezi Parkı olayları esnasında hiç sosyal medyada/nette paylaşımlarda bulundunuz mu?

Gezi Parkı olayları nedeniyle bilgisayarınıza ya da telefonunuza herhangi bir program/aplikasyon yüklediniz mi? (twitter, whatsapp vb.).

Sahip olduğunuz politik duruş Gezi Parkı olaylarına katılımınızı ne şekilde etkiledi?

Politik duruşunuz/tutumunuz değişti mi?

Sizce Gezi Parkı olayları herhangi bir şeyi geri dönülmez bir biçimde değiştirdi mi?

[Cevap "Evet" ise] Sizce artık "eskisi gibi" olmayacak şey nedir?

Tutum Soruları

"Geziye Parkı olaylarına katılanların hepsi ortak taleplerle mi oradaydı?"

Sizce Gezi Parkı olayları sisteme yönelik eylemler miydi?

Sizce Gezi Parkı olaylarının ortaya çıkmasında Recep Tayyip Erdoğan'nın kişisel tutumunun etkisi var mıydı?

"Türkiye'de toplumsal muhalefet Geziden önce - Geziden sonra olarak ayrılmalı mıdır?"

"Gezi Parkı olaylarında sosyal medya sadece bir haber alma aracı olarak önemlidir" düşüncesine katılıyor muşunuz?

"Gezi Parkı olaylarına katılmamda sosyal medyanın etkisi büyüktür" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Gezi Parkı olayları bir doğrudan demokrasi talebi/denemesidir" düşüncesine katılıyor musunuz?
"Gezi Parkı olayları tüm olaylara rağmen barışçıl bir eylemdir" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Orantısız şiddet olmasaydı Gezi Parkı olayları bu kadar büyümezdi" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Gezi Parkı olayları kutuplaşma siyasetine bir tepkidir" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Gezi Parkı olayları askeri vesayetin bitişinin işaretidir" düşüncesine katılıyor musunuz?

"AK Parti hükümetlerinin dünya ile bütünleşme politikaları Gezi Parkı olaylarını gerçekleştiren anlayışı/insanları mümkün kılmıştır" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Gezi Parkı olayları kısıtlamalara karşı bir özgürlük direnişidir" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Mesela ağaç değil sen hala anlamadın mı" sözünden ne anlaşılmalıdır?

Gezi Parkı olayları, hükümeti devirmeye yönelik komplonun bir parçası olabilir mi?
Sence Gezi Parkı olayları amacına ulaştı mı?

Bugün tekrar benzer bir süreç gerçekleşse, sizce Gezi Parkı olayları yeniden ortaya çıkar mı?

Sizce Gezi Parkı olayları -bir toplumsal hareket olarak- ne zaman başladı?

"Gezi Parkı olaylarıyla birlikte politika yapmaktan anladığım şey değişti" düşüncesine katılıyor musunuz?

"Gezi Parkı olaylarıyla birlikte siyasal katılımdan anladığım şey değişti" düşüncesine katılıyor musunuz?

Çağrışım İfadeleri:

Örgütlülük, Birey, Kent Hakkı, Şiddet, Özgürlük, Öfke, Umut, Sosyal Medya, İletişim, Vatandaşlık, Öteki, Dayanışma, Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti, Hükümet, İtiraz, Empati, Halk, Mizah, Tepki, Kendiliğinden.

Ek 2: Görüşmeci Listesi

İSİM SOYİSİM	CİNSİYET	YAŞ	Eğitim Mezuniyet	MESLEK	POLİTİK TANIM
Görüşmeci 1	E	37	Lisansüstü	Akademisyen	Sol
Görüşmeci 2	K	26	Lisansüstü	Akademisyen	Feminist
Görüşmeci 3	K	28	Lisansüstü	İdari Koordinatör	Örgütlü, Feminist
Görüşmeci 4	K	29	Lise	Gazeteci	Örgütsüz, (Eski) Sol
Görüşmeci 5	E	40	Lisans	Pazarlama-İletişim	Örgütsüz, Sol
Görüşmeci 6	E	25	Ortaokul	Müzisyen	Örgütsüz, Sosyalist
Görüşmeci 7	K	31	Lisans	İktisatçı	Örgütlü, SFK
Görüşmeci 8	E	30	Lisans	Gayrimenkul Danışmanı	Örgütsüz, Milliyetçi, Atatürkçü, Muhafazakar
Görüşmeci 9	K	52	Lise	İşçi Emeklisi, Kamu İşçisi	Örgütsüz, Atatürkçü, Milliyetçi
Görüşmeci 10	E	35	Lisans	Memur	Örgütlü, Sol
Görüşmeci 11	E	37	Lise	Senarist	Apolitik
Görüşmeci 12	E	36	Lise	Mağaza Yöneticisi	Örgütsüz, Sosyalist
Görüşmeci 13	K	40	Lise	Sanatçı, Eğitmen, Menajer	Örgütsüz, Sosyalist-Atatürkçü

Görüşmeci 14	E	34	Lisans	Memur	Örgütsüz, Sol
Görüşmeci 15	E	39	Lise	Çiçekçi	Örgütsüz, Sol-Demokrat
Görüşmeci 16	E	32	Lisans	Müdendis	Örgütsüz, Sosyalist
Görüşmeci 17	E	20	Lise	Öğrenci (üni)	Örgütsüz, Apolitik
Görüşmeci 18	E	20	Lise	Öğrenci (üni)	Örgütsüz, Apolitik
Görüşmeci 19	E	40	Belirtmemiş	Belirtmemiş	Örgütlü, Kaldıraç
Görüşmeci 20	K	45	Belirtmemiş	Turist Rehberi	Örgütsüz
Görüşmeci 21	K	30	Belirtmemiş	Belirtmemiş	Örgütlü, TKP
Görüşmeci 22	E	30-35	Belirtmemiş	Belirtmemiş	Örgütlü, SODAP
GRUP	K-E	15-16	9.-10. Sınıf	Öğrenci (ortaöğretim)	Örgütsüz

ÖZGEÇMİŞ

1980 Almanya doğumlu olan Selman Yarcı, 2002 yılında Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünden sosyolog unvanıyla mezun olduktan sonra aynı yıl dil ve lisansüstü eğitimi için Almanya'ya gitmiştir.

Almanya'nın Aachen şehrinde dil eğitimini tamamladıktan sonra Siegen Üniversitesinde Comparative Social Science dalında "Die Nahost-Außenpolitik der Türkei nach dem kalten Krieg unter besonderer Berücksichtigung des Irak-Konfliktes" başlıklı tezle 2009 yılında Yüksek Lisans derecesi almıştır.

2010 yılında yerine getirdiği askerlik görevi sonrası Sakarya Üniversitesi Sosyoloji ABD'de doktora eğitimine başlamıştır. Yine 2010 yılı içerisinde Yalova Üniversitesi Çınarcık MYO'da Öğretim Görevlisi olarak başladığı akademik hayatına Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümünde devam etmektedir.

İlgi alanları içerisinde iletişim sosyolojisi, siyasal kültür, yardım sosyolojisi, suç sosyolojisi gibi konular yer almaktadır. İyi derecede Almanca ve orta derecede İngilizce bilmektedir. Evlidir.